

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI**

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT
ÖRGÜTLERİ; 2003 IRAK MÜDAHALESİ VE ÖZEL
ASKERİ ŞİRKETLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SERPİL BAYGÜL
1920106108**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ.DR. ALİ BURAK DARICILI

İSTANBUL

EKİM 2022

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI**

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT
ÖRGÜTLERİ; 2003 IRAK MÜDAHALESİ VE ÖZEL
ASKERİ ŞİRKETLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SERPİL BAYGÜL
1920106108**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ.DR. ALİ BURAK DARICILI

İSTANBUL

EKİM 2022

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
İSTİHBARAT PROGRAMI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT
ÖRGÜTLERİ; 2003 IRAK MÜDAHALESİ VE ÖZEL
ASKERİ ŞİRKETLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERPİL BAYGÜL
1920106108

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20.10.2022

Tezin Savunulduğu Tarih : 20.09.2022

Tez Oybirliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad:	İmza
Tez Danışmanı	Doç.Dr. Ali Burak DARICILI	
Jüri Üyeleri	Doç.Dr. Zeynep SELÇUK	
	Dr.Öğr.Üyesi Ayşegül BOSTAN	

İSTANBUL

EKİM 2022

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin/.../..... tarihinde şahsım tarafından, Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %.....'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Serpil BAYGÜL

20.10.2022

Sevgili Aileme...

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu proje çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Serpil BAYGÜL

20.10.2022

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez konumun ABD İstihbarat Örgütlerinin Ortadoğu'daki Örtülü faaliyetleri: 2003 Irak Müdahalesi olduğunu belirtmek isterim. Tez konumu seçerken literatürdeki istihbarat çalışmaları alanındaki örtülü faaliyetlerin araştırılması kapsamındaki boşluktan faydalanarak, tarihe her anlamda damgasını vurmuş ve çok farklı açılardan ele alınabilecek bir çalışmaya konu olacak ABD'nin 2003 Irak müdahalesini ele alarak örnek olay çalışması kapsamında tamamladım. Tez çalışmamı yaparken asıl amacım hem lisans eğitimimdeki temel branşım olan uluslararası ilişkiler alanına katkı sağlamak hem de yüksek lisansla özelleştirdiğim istihbarat alanına yaptığım çalışmalarla bir nebze ışık tutmak olmuştur.

Güç, güvenlik, istihbarat, örtülü faaliyet kavramları birbiri ardına gelen ve birbirini tetikleyen kavramlar olmasının yanı sıra üzerinde çalışılması ve kaynak erişimi konusunda sınırlılık arz etmektedir. İstihbarat doğası gereği gizli ve özeldir. Benim için üzerinde çalışılmasını özel kılında istihbaratın doğası ve özelliğinden kaynaklanmaktadır. Birçok özel ve gizli konuyu içerisinde barındırması ile istihbarat faaliyetleri aydınlatılarak tarihten siyasete birçok alana ışık tutulmaktadır. Bu sebep ile tezim sadece literatüre katkı sağlamaktan ziyade gelecek çalışmalara farklı bakış açıları kazandırması ve bu çalışma alanının tanıtılması amaçlanmıştır.

Bu sebeple başta varlığı ile bize bu alanda çalışma imkânı sunan Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü olmak üzere, yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca bilgi birikimi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren tez danışmanım Doç. Dr. Ali Burak DARICILI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Üniversite eğitiminde beni bilgisiyle kuşatarak bugünlere gelmemde destek olan Prof. Dr. Ali Poyraz GÜRSÖN hocama emeklerinden ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Beni yetiştiren ve bugünlere gelmemde büyük emekleri olan sevgili annem Gönül BAYGÜL ve sevgili babam Orhan BAYGÜL'e, hayatımın her aşamasında yoluma ışık tutan ablalarım Fatma AYDIN ve Sevim ARDIÇ'a sevgi ve şükranlarımı sunarım. Yüksek Lisans tezimi yazmamda desteğini hiç esirgemeyen Musa ÖZ'e, arkadaşlarım Burak KÖSEOĞLU, Selen ÇETİN'e ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ve benim için öğretmenliğin timsalini oluşturan, hayatımın şekillenmesinde büyük rolü
stlenen ilkokul ğretmenim Aysel YILDIRIM'a hiç kopmayan bağım ve senelerce süren
desteğinden ve bana olan büyük inancından ötürü minnettarlığımı iletirim.

Serpil BAYGÜL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU

ETİK BEYANI

İTHAF

TEŞEKKÜRLER VE ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER.....viii

TABLolar LİSTESİ.....xi

ŞEKİL LİSTESİ.....x

KISALTMALAR.....xii

TÜRKÇE ÖZ.....xv

İNGİLİZCE ÖZ (ABSTRACT).....xvi

1. GİRİŞ 1

2. GÜÇ VE GÜVENLİK KAVRAMLARININ İNCELENMESİ 5

2.1. Güvenlik..... 5

2.2. Klasik Realizm..... 7

2.2.1. Klasik Realistler Açısından Güç Kavramı..... 12

2.2.2. Klasik Realizm Açısından Güvenlik Kavramı 13

2.3. Neo-realizm 15

2.3.1. Neo-realizm Açısından Güç Kavramı 18

2.3.2. Neo-realizm Açısından Güvenlik Kavramı 20

2.4. Ofansif Realizm (Saldırgan Realizm) 22

2.5. Defansif Realizm (Savunmacı Realizm)..... 24

3. İSTİHBARAT BİLİMİNE AİT GENEL KAVRAMLAR 28

3.1. İstihbarat Tarihi..... 28

3.2. İstihbarat Kavramı 30

3.3. İstihbarat Çarkı 33

3.4. İstihbarat Toplama Yöntemleri 37

3.4.1. HUMINT (Human Intelligence/ İnsan İstihbaratı)..... 38

3.4.2. GEOINT (Geospatial Intelligence / Coğrafi Konum istihbaratı) 41

3.4.3. OSINT (Open Source Intelligence /Açık Kaynak İstihbaratı)..... 42

3.4.4. IMINT (Imagery Intelligence / Görüntü İstihbaratı) 46

3.4.5. SIGINT (Signal Intelligence / Sinyal İstihbaratı)..... 48

3.4.6. ELINT (Electronic Intelligence / Elektronik İstihbarat)..... 52

3.4.7. COMINT (Communications Intelligence / İletişim İstihbaratı) 55

3.4.8. TECHINT (Technical Intelligence / Teknik İstihbarat) 55

3.5. Konularına Göre İstihbarat Çeşitleri..... 56

3.5.1. Stratejik İstihbarat (Strategic Intelligence)..... 57

3.5.2. Operasyonel İstihbarat (Operational/Target Intelligence)..... 62

3.5.3. Taktik İstihbarat (Tactical Intelligence and Related Activities/TIARA) 64

4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT YAPILANMASI 66

4.1. ABD İstihbaratının Tarihçesi ve İstihbarat Teşkilatlarında Yapılanmaya Giden Yol..... 66

4.2. ABD İstihbarat Topluluğu Teşkilat Yapısı 77

4.2.1. Birleşik Devletler İstihbarat Topluluğu (Intelligence Community/IC) .. 79

4.2.2. Ulusal İstihbarat Başkanlığı Ofisi (Office of Directory of National Intelligence /ODNI)	82
4.2.3. Merkezi Haberalma Teşkilatı (Central Intelligence Agency /CIA).....	86
4.3. Savunma Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları	90
4.3.1. Savunma İstihbarat Ajansı (Defense Intelligence Agency-DIA)	90
4.3.2. Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency/NSA)	91
4.3.3. Ulusal Coğrafik İstihbarat (National Geospatial-Intelligence Agency/ NGA).....	94
4.3.4. Ulusal Keşif Ofisi (National Reconnaissance Office/NRO)	95
4.3.5. Hava Kuvvetleri İstihbarat Ajansı (Air Force Intelligence/AIA, 25th Air Force- 25 AF)	95
4.3.6. Askeri İstihbarat ve Güvenlik Komutanlığı (United States Army Intelligence and Security Command/ INSCOM)	96
4.3.7. Deniz Piyadesi İstihbarat (Marine Corps Intelligence/ MCIA).....	97
4.3.8. Deniz Kuvvetleri İstihbarat (Navy Intelligence/ONI)	97
4.3.9. ABD Uzay Kuvvetleri (United States Space Force /USSF).....	98
4.4. Adalet Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları	98
4.4.1. Federal soruşturma Bürosu (Federal Bureau of Investigation/FBI)	99
4.4.2. Uyuşturucu ile Mücadele İdaresi (Drug Enforcement Administration/DEA)	100
4.5. İç Güvenlik Adalet Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları	101
4.5.1. İstihbarat ve Analiz Ofisi (Office of Intelligence and Analysis/I&A) .	102
4.5.2. Sahil Güvenlik İstihbaratı (United States Coast Guard Intelligence/CGI).....	102
4.6. Hazine Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları	103
4.6.1. Hazine Bakanlığı İstihbarat ve Analiz Bürosu (Department of the Treasury, TFI)	103
4.7. Dış İşleri Bakanlığı'na Bağlı İstihbarat Kurumu	105
4.7.1. Dışişleri Bakanlığı İstihbarat Araştırma Bürosu (Department of State Bureau of Intelligence and Research/ INR)	105
4.8. Enerji Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumu	105
4.8.1. İstihbarat ve Karşı İstihbarat (Department of Office of Intelligence and Counterintelligence/OICI).....	106
4.9. ABD'nin Askeri Bütçesi	108
5. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT ÖRGÜTLERİ; 2003	
IRAK MÜDAHALESİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER	112
5.1. Irak'a Tarihsel Bakış	112
5.2. ABD-Irak İlişkilerinde Tarihi Perspektif.....	114
5.3. 2003 ABD Irak İşgali	124
5.4. Özel Askeri Şirketlerin Temeli: Paralı Askerlik.....	129
5.5. Özel Askeri Şirketler	131
5.6. Özel Askeri Şirketlerin ABD İstihbarat Örgütleri İle İlişkisi.....	138
5.7. Özel Askeri Şirketlerin 2003 Irak İşgalin'de ki Yeri.....	142
5.7.1. Askeri Danışmanlık Şirketlerinin Irak İşgalindeki Faaliyetleri.....	144
5.7.2. Askeri Destek Şirketlerinin Irak İşgalindeki Faaliyetleri	145
5.7.3. Askeri Tedarik Şirketlerinin Irak İşgalindeki Faaliyetleri.....	147
5.8. Irak İşgali'nde Özel Askeri Şirketlerin Yer Aldığı Önemli Olaylar	148
5.8.1. Necef Çatışması (04 Nisan 2004)	148
5.8.2. Nisur Meydanı (16 Eylül 2007).....	149

5.8.3.Ebu Garip Cezaevi işkence Olayı	150
5.8.4. Irak Başkan Yardımcısı Korumasının Öldürülmesi	151
5.9.Özel Askeri Şirketler ile Savaş Maliyetlerinin Azaltılması.....	153
5.9.1 Ekonomik Maliyetlerin Dışsallaştırılması	153
5.9.2 İnsani Maliyetlerin Dışsallaştırılması	155
5.9.3. Siyasi Maliyetlerin Dışsallaştırılması.....	157
6. SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA.....	164
ÖZGEÇMİŞ.....	191

TABLO LİSTESİ

- Tablo 5. 1.** ABD Savunma Bakanlığı'nın 2009-2018 Yılları arası İmzaladığı Sözleşme Bedelleri (milyon dolar) 155
- Tablo 5. 2.** Irak'ta Yer Alan ABD'li Askeri Personel, Sözleşmeli Personel ve Özel Güvenlik Personeli Sayıları 156

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3. 1:	Veri, Bilgi ve İstihbarat Arasındaki İlişki.	34
Şekil 3. 2:	Milli İstihbarat Teşkilatı Çarkı.	35
Şekil 3. 3:	DNI'a Göre İstihbarat Çarkı.	36
Şekil 3. 4:	İstihbarat Toplama Disiplinleri.	38
Şekil 3. 5:	Echelon Uydu Bölgeleri.	50
Şekil 3. 6:	Konularına Göre İstihbarat Türleri.	57
Şekil 3. 7:	Konularına Göre İstihbarat Türleri.	63
Şekil 4. 1:	ABD İstihbarat Topluluğu.	78
Şekil 4. 2:	Ulusal İstihbarat Topluluğu Logosu (IC).	79
Şekil 4. 3:	ODNI içerisindeki Organizasyonel Gruplar.	81
Şekil 4. 4:	ODNI Ulusal Merkezleri.	84
Şekil 4. 5:	CIA Müdürlükleri.	88
Şekil 4. 6:	NSA'nın Dünya Ülkelerini Gözetimini Gösteren Harita.	94
Şekil 4. 7:	Adalet Bakanlığına Bağlı Kurumlar.	99
Şekil 4. 8:	İç Güvenlik Bakanlığına Bağlı Kurumlar.	102
Şekil 4. 9:	2020 Yılı En Fazla Askeri Harcama Yapan 15 Ülkenin Dünya Askeri Harcamadaki Payı.	110

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.k.	: Adı Geçen Kitap
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
BK	: Birleşik Krallık
Bkz	: Bakınız
C.	: Cilt
CIA	: Central Intelligence Agency / ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CSIS	: Center for Strategic and International Studies
Çev.	: Çeviri
Der.	: Derleyen
DEA	: Drug Enforcement Administration/ Uyuşturucu ile Mücadele İdaresi
DIA	: Defense Intelligence Agency /Savunma İstihbarat Ajansı
DNI	: Director of National Intelligence/ Ulusal İstihbarat Direktörü
DoD	: Department Of Defence/ Savunma Bakanlığı
Ed.	: Editör
FBI	: Federal Bureau of Intelligence / Federal Soruşturma Bürosu
FISA	: İstihbarat Gözetim Yasası
GEOINT	: Geospatial Intelligence/ Coğrafi Konum İstihbaratı
HUMINT	: Human Intelligence /İnsan İstihbaratı
IC	: Intelligence Community / ABD İstihbarat Topluluğu'nun Tümüne Verilen İsim
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
IRTPA	: Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act/ İstihbarat Reformu Ve Terörizmi Önleme Yasası
M.C.	: Milletler Cemiyeti
MI5	: İngiliz İç İstihbarat Teşkilatı
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NSA	: National Security Agency/ Ulusal Güvenlik Ajansı
NASA	: The National Aeronautics and Space Administration/ Ulusal Havacılık ve Uzay Ajansı

NATO	: North Atlantic Treaty Organization/ Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NCTC	: National Counterterrorism Center/ Ulusal Terörle Mücadele Merkezi
NCPC	: National Counterproliferation Center/ Ulusal Silahsızlanma Merkezi
NCIX	: National Counterintelligence Executive /Ulusal Karşı İstihbarat İdaresi
NSA	: ABD Ulusal Güvenlik Dairesi
NRO	: National Reconnaissance Office /Ulusal Keşif Ofisi (NRO)
OPEC	: Petrol Üreten Ülkeler
OSINT	: Open Source Intelligence/ Açık Kaynak İstihbaratı
PRISM	: Planning Tool For Resource Integration, Synchronization, And Management / Kaynak Entegrasyonu, Senkronizasyon ve Yönetim için Planlama Aracı
TECHINT	: Technical Intelligence/ Teknik istihbarat
S.	: Sayı
SIGINT	: Signals Intelligence/ Sinyal istihbaratı
VOL.	: Sayı
WMD	: Weapons Of Mass Destruction/ Kitle İmha Silahları

ÖZ

Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Örgütleri: 2003 Irak Müdahalesi Ve Özel Askeri Şirketler

Serpil BAYGÜL

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

İstanbul, Ekim 2022

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin özel askeri şirketler ile ilişkisinin temelleri ülkenin kuruluş yıllarına kadar dayanmaktadır. Bu ilişki 11 Eylül 2001 sonrası ABD'nin radikal teröre karşı başlattığı savaş ile artmıştır. Bu süreçte, uluslararası sistemdeki güç dengesinde değişimler yaşanmasına sebep olmuştur. Bu nedenle özel askeri şirketler bazı ülkelerin istihbarat servisleri ile geniş kapsamlı ilişkiler tesis etmiştir. Bu ilişki ile özel askeri şirketler zamanla ekonomik ve askeri anlamda gelişme göstermiştir. Bu çalışmada öncelikle özel askeri şirketlerin ABD istihbarat birimleri ile etkili bir şekilde faaliyet gösterdiği 2003 Irak İşgalindeki rolleri ve ortaya çıkardıkları sorunlar ele alınmaya çalışılmıştır. Bu hedef dahilinde ABD'nin istihbarat servislerinin özel askeri şirketler aracılığıyla hangi alanlarda etkin olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada özel askeri şirketlerin gücünün anlaşılması hedeflenmiş ve özel askeri şirketler sert bir güç enstrümanı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İstihbarat, ABD, CIA, Irak, Özel Askeri Şirketler

Bilim Kodu: 11411

Sayfa Sayısı: xvi + 191

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Burak DARICILI

ABSTRACT

United States Intelligence Agencies: 2003 Iraq Intervention and Private Military Companies

Serpil BAYGÜL

Turkish National Defense University, Atatürk Strategic Research Institute of Strategic Studies

Istanbul, October 2022

The foundations of the relationship of the United States of America (USA) with private military companies date back to the founding years of the country. This relationship increased with the war launched by the USA against radical terrorism after September 11, 2001. In this process, it caused changes in the balance of power in the international system. For this reason, private military companies have established extensive relations with the intelligence services of some countries. With this relationship, private military companies have developed economically and militarily over time. In this study, first of all, the roles of private military companies in the 2003 Invasion of Iraq, in which they operated effectively with the US intelligence units, and the problems they revealed were tried to be discussed. Within the scope of this aim, it has been tried to reveal in which areas the intelligence services of the USA are active through private military companies. In addition, in the study, it was aimed to understand the power of private military In addition, in the study, it was aimed to understand the power of private military companies and private military companies were analyzed as a hard power instrument companies and private military companies were analyzed as a hard power instrument.

Keywords: Intelligence, USA, CIA, Iraq, Private Military Companies

Science Code: 11411

Pages: xvi + 191

Supervisor : Assoc. Prof. Ali Burak DARICILI, Ph. D.

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplindeki en önemli teorilerden biri olan realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde güç mücadelesi ortamında devlet davranışlarını incelemektedir. Realizme göre devletler üzerinde bir güç yoktur ve devletler temel karar verici aktör olarak görülmektedir. Fakat temel sorun uluslararası sistemde bir güç otoritesinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yoksunluk, uluslararası sistemi güçlü olanın şekillendirmesine olanak sağlarken, sistemi çok hızlı bir şekilde kaosa da sürükleyebilmektedir.

Buradan hareketle Antik Yunan polis yapılanmalarının rekabet ve güç ortamında gerçekleştirdiği Poleponess savaşlarından, 2021 yılında gerçekleşen Rusya Ukrayna işgaline kadar geçen süreçteki birçok olguda realizmin halen geçerli bir teori olduğu görülmektedir. Tarihsel süreçte gerçekleşen olaylar günümüzde uluslararası alandaki güç mücadelesinin tüm şiddetiyle devam etmekte olduğunu ve uluslararası hukukun devletler tarafından siyasi hedeflere ulaşma noktasında hiçe sayılabileceğini göstermektedir. Tüm bu süreçler ise uluslararası güç ve güvenlik bağlamında uluslararası sistemdeki güç dengesinde dönüşümler yaşanmasına sebep olmaktadır.

Küba füze krizi ile klasik realizme gelen eleştiriler sistemi yeniden açıklama yoluna gitmiş ve neo-realizmin şekillenmesini sağlamıştır. Neo-realizm kuramcıları devletlerin içinde bulundukları sistemdeki değişikliklerden ve güç değişimlerinden etkilendiklerini ileri sürmektedir. Soğuk Savaştan günümüze kadar gelen süreçte gücü elinde bulunduran aktörler bu gücü istemedikleri takdirde diğerleri ile paylaşmamıştır. Öyle ki güç dengesinde değişime sebep olmaya çalışan aktörlerde bir şekilde cezalandırılmıştır. Örneğin ABD Irak'ın elinde bulundurduğunu iddia ettiği nükleer silahlar nedeniyle sistemde tehdit unsuru oluşturmasından ötürü BM'den müdahale kararının çıkmasını beklemeden söz konusu ülkeyi sert bir şekilde cezalandırmıştır.

Buradan hareketle neo-realist teorinin bir varyantını oluşturan saldırgan realizme göre anarşik sistemdeki güvenlik kaygıları güç maksimizasyonunu gerekli kılmaktadır. Saldırgan realizmin öncüsü olan Mearsheimer'e göre ise büyük güçler saldırgan askeri kapasiteye sahiptir ve bir devlet rakipleri karşısında ne kadar güçlü olursa hayatta kalma şansı o ölçüde fazla olmaktadır. "Bölgesel hegemonya" kavramını kullanan

Mearsheimer'a göre modern tarihte bölgesel hegemonik güç olma durumunu yalnızca ABD elde edebilmiştir.

Bir devletin gücünün önemli kaynaklarını içeride kolluk kuvvetleri dışarıda ise istihbarat birimleri oluşturmaktadır. Bu bakımdan istihbarat birimleri devletin gücünü gösteren önemli yapılardan biridir. 20. yüzyıla kadar geçen sürede istihbarat faaliyeti her ne kadar casusluk ile sınırlı kalsa da Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi gibi iki büyük olay karşısında kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Diğer taraftan teknoloji de yaşanan gelişmeler ile birlikte istihbarat disiplinlerinin sayısı artmış ve teknolojik alanın derinleşmesi ile savaşlar bilgiyi elde etmede istihbaratı daha önemli hale getirmiştir.

Bu bakımdan istihbarat kurumları arasında küresel ölçekte en etkin ülkelerden birini ABD oluşturmaktadır. ABD istihbarat yapılanması temelleri çok eski olmayan Amerikan Devrimi ve İç Savaş yıllarına dayanmamaktadır. 19. yüzyılında hala ABD'nin kendine özgü bir istihbarat teşkilatı bulunmazken, 19. yüzyılın sonlarında ordu havadan keşif istihbaratı dahil birçok istihbarat toplama yöntemini kullanmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşında istihbarat birimi oluşturma konusunda ilk adımlar atılmış ve İkinci Dünya Savaşında kurumsal yapıya kavuşan ABD istihbaratı Soğuk Savaş yıllarında realizm ve neo-realizm kuramları etrafında gelişmiştir.

ABD istihbarat topluluğu ülkenin maruz kaldığı tehditler ile zaman içinde şekillenen bir yapıya sahiptir. Özellikle 11 Eylül 2001 yılında gerçekleşen terör saldırıları ile ABD'nin hem dış politika anlayışı radikal anlamda değişime uğramış hem de istihbarat yapılanması yeni şeklini almaya başlamıştır. Irak İşgali temelde ABD ve Irak arasında özelleşmiş bir savaşı kapsarken ABD'nin işgal sırasında özel askeri şirketlerden destek alması işgali başka boyutlara taşımıştır. 2003 Irak İşgalinde ABD ve özel askeri şirketler arasında süren iş birliğinin büyümesi ile söz konusu işgal, özel askeri şirketlerin çıkış yaptığı olay olarak anılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan özel askeri şirketler için önemli bir çalışma noktası konumunda olan Irak'ta ABD güçlerinden sonra gelen en büyük güç özel askeri şirketler olmuştur.

Bu nedenle bu tezin amacı ABD istihbarat topluluğunun özel askeri şirketler ile birlikte 2003 Irak İşgalindeki faaliyetlerinde ne ölçüde aktif olduğunu yapılan araştırmalar ile ele almaktır. Bu açıdan özel askeri şirketlerin devletlerarası çatışmaları nasıl etkilediğini

araştırmak için vaka çalışması olarak 2003 Irak İşgali incelenmiş olup, ABD hükümetinin dış kaynak olarak özel askeri şirketleri kullanımı veri analizi yapılarak ele alınmıştır.

Tezin en zorlayıcı kısmı ise istihbarat çalışma alanının diğer sosyal bilimlerden ve fen bilimlerinden daha farklı olmasından kaynaklanmaktadır. İstihbarat kurumları ve özel askeri şirketler sosyal ve fen bilimleri alanlarındaki konulardan farklı olarak literatürde üzerinde çok fazla bilimsel çalışmanın olmadığı bir konudur.

Tez giriş bölümü dahil beş bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümü giriş kısmını oluşturmuş olup, ikinci bölümünde realist ve neo-realist açıdan güç ve güvenlik kavramlarını ele alınmıştır. Özellikle istihbarat alanındaki çalışmaların güç ve güvenlik temelli olaylara dayanması nedeniyle tez realist ve neo-realist açıdan güç ve güvenlik kavramlarını açıklama ile başlamıştır. Bu bölümde devletlerin hangi sebeple ve ölçüde güç artırımına başvurdukları, güce başvurmalarının altında yatan sebepler bu iki teori çerçevesinde ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise istihbarat faaliyetinin tanımı ve tarihsel süreci irdelenerek istihbarat toplama yöntemleri ve çeşitlerine kadar detaylı olarak istihbarat faaliyetleri değerlendirilmiştir. Buna paralel olarak dördüncü bölümde 17 istihbarat birimi ve 81,1 milyar dolar bütçesi ile ABD istihbarat örgütünün yapısı tüm detayları ile titizlikle incelenmiş, birbirine bağlı ve bağımsız olan kurumların zaman içerisindeki değişimlerine yer verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde Amerika Birleşik Devletleri'nin temelde 17 istihbarat yapılanması ile birlikte ABD İstihbaratının tarihçesi ve istihbarat teşkilatlarında yapılanmaya giden yolu ele alınmıştır.

Tezin beşinci bölümünde ABD istihbarat örgütleri ile birlikte özel askeri şirketlerin birlikte faaliyet gösterdikleri 2003 Irak İşgali ele alınmıştır. 2003 Irak İşgali gerek yabancı gerekse yerli kaynaklarda özel askeri şirketlerin doruk noktası olarak isimlendirilmektedir. Bu bakımdan bu bölümde öncelikle Irak İşgaline giden tarihi yol ele alınmış olup, işgal sırasında ve sonrasında özel askeri şirketlerin Irak'ta nasıl faaliyet gösterdikleri tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışma ABD istihbarat örgütleri ile özel askeri şirketlerin 2003 Irak İşgalini ele alırken aynı zamanda aşağıdaki hipotezi sınamaktadır;

“ABD’nin Irak müdahalesi esnasında istihbarat servisleri ile bağlantılı özel şirketler vasıtasıyla tatbik ettiği faaliyetlerin, müdahale sürecinde doğrudan rol oynadığı görüşü savunulacaktır.”

Bu hipotez sınanırken uluslararası alandaki güç ve güvenlik kavramları incelenmiş, ABD istihbarat örgütlerinin 2003 yılında gerçekleştirdikleri Irak işgali özelinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- ABD 2003 Irak işgalinde özel askeri şirketler ile neden işbirliği içine girmiştir?
- ABD özel askeri şirketler üzerinden temin ettiği sözleşmeli personel ile 2003 Irak operasyonunda nasıl aktif olmuşlardır?
- Özel askeri şirketlerin 2003 Irak işgalinde müdahil olduğu önemli olaylar nelerdir?
- ABD özel askeri şirketler aracılığı ile savaşın hangi maliyetlerini dışsallaştırmıştır?

Bu soruların en doğru şekilde cevaplanabilmesi adına, 2003 yılında Irak’ı işgal eden ABD istihbarat yapılanmasını incelenirken, işgal sırasında ve sonrasında ABD’nin Irak’ta birlikte hareket ettiği özel askeri şirketlerin tarihsel geçmişi ele alınmıştır. Bu iki unsurun birbirleri ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu ve 2003 Irak İşgalinde ne ölçüde birlikte hareket ettikleri ortaya konulmuştur.

Bu ekseninde, nitel araştırma yöntemi benimsenerek 2003 Irak İşgalini ve özel askeri şirketleri konu alan kitap, makale, tez ve benzeri akademik yayınlarla beraber ABD yasal metinleri, başkanlık kararnameleri ve gizlilik süresi kalkan istihbarat raporlarından faydalanılmıştır. Hem Türkçe hem de İngilizce kaynaklardan faydalanılarak oluşturulan bu çalışma ağırlıklı olarak ABD’deki literatür üzerinden yapılmıştır.

Türkçe literatürde 2003 Irak İşgali hakkında yapılmış akademik yazımın literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Tezin Türkçe literatürdeki nadide akademik çalışma olmasının, hem ABD istihbarat kültürünün anlaşılmasına hem de bu alandaki akademik çalışmaların arttırılmasına vesile olması umulmaktadır.

BÖLÜM 2

2. GÜÇ VE GÜVENLİK KAVRAMLARININ İNCELENMESİ

2.1. Güvenlik

Özünde varlığını sürdürmek, tehlikeleri ortadan kaldırmak anlamlarını bulunduran güvenlik kavramının¹ yaygın kullanımına karşılık üzerinde uzlaşılan tek bir tanımı bulunmamaktadır. Bu belirsizliğin temeli çalışmaların yetersiz yapılmasından değil aksine güvenlik tanımının pek çok kez ve çok farklı görüşler tarafından tanımlanmasından kaynaklanmaktadır.²

İlkel dönemde güvenlik olgusu insanlar açısından dış tehlikelerden korunmak olarak tanımlanmaktadır. Devlet yapısının olmadığı ve güvenliğin bireysel olarak sağlandığı bu dönemde ortak yaşamın gelişmesi ve bireyin kendi güvenliğini sağlamada yetersizleşmesi ile insanlar önce kabile olmaya sonra devlet olmaya doğru gitmiştir. Bu nedenle gerçek anlamda ilk güvenlik yapılanması devlettir demek yanlış olmamaktadır.³

Yerleşik hayatında etkisiyle toplumsal yaşamın başlaması, teknolojik gelişmeler ve tehdit algısındaki değişimler güvenlik kavramını farklı boyutlarda şekillendirmeye başlamıştır. Orta Çağ'da istilacılara karşı korunmayı ifade eden güvenlik kavramı, Modern Çağ'da yerini uluslararası sistemde varlığını sürdürebilmek için devletlerin aksiyonlarına bırakmıştır. Güvenlik özellikle 1648 Vestfalya Anlaşması ile devletlerin en temel sorunu haline gelmiştir. Özellikle uluslararası otoritenin olmadığı devletlerin kendi kendine yeterliliğine dayanan bir sistemde güvenlik en temel ihtiyaç olmuştur. Zamanla devletin egemenliği ulus kavramı üzerinden açıklanmaya başlanmış ve güvenliğin referans noktası ulus olmuştur.⁴

¹ Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, (İstanbul: YeniYüzyıl Yayıncılık, 2008): 21.

² Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 14, (2010): 76.

³ Fikret Birdişli, "Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Özel Sayısı (2020):235-260

⁴ John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, C. 5, S.18, (2008): 69-85.

1789’da gerçekleşen Fransız Devrimi ise devletlere güvenlik açısından “ulusal egemenliği” işaret etmiştir.⁵ 1815’te toplanan Viyana Kongresi, uluslararası alanda bir devletin diğer bir devlet tarafından tehdit olarak görmesini engelleyen ilk adım olarak görülmektedir. Bu nedenle Viyana’da atılan adım ile sürekli güvenliği sağlayan devlet yapılanması üzerine “ad-hoc” (amaca özel) güvenlik koalisyonları eklenmiştir⁶.

Nitekim Kırım Savaşı sonunda kurulan Paris Barış Konferansı, Birinci Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan ilk kolektif güvenlik yapılanmasıdır. Fakat uluslararası barış açısından bu koalisyonlar kısa vadeli bir çözüm olmuş ve asıl meyveleri İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ittifaklarla mümkün olmuştur.⁷ Birinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle 1918 yılında ad-hoc olarak kurulan güvenlik koalisyonları son bulmuştur. Bu savaşın güvenlik açısından önemi uluslararası güvenliği sağlamak amacıyla Milletler Cemiyeti (MC)’ni ortaya çıkarmıştır. Bu yapı güvenliği sağlamada yetersiz olmuş fakat kendisinden sonraki dönemi aktif bir şekilde etkileyecek olan Birleşmiş Milletler (BM) için zemin hazırlamıştır.⁸

Uluslararası güvenlik terimi açısından İki Kutuplu Sistem’de 2. Dünya Savaşı bir dönüm noktası olarak görülebilir.⁹ Kendilerine ait kutuplar oluşturan NATO ve Varşova Paktı stratejik bir vizyon geliştirerek güç ortaklarıyla birlikte kendi güvenlik algılarını oluşturmaya çalışmışlardır. Bu dönemin diğer dönemlerden en büyük farkı güvenlik algısının önceki dönemler gibi konvansiyonel değil nükleer silahlanmaya dayanıyor olmasıdır. Kısaca güç ittifakları döneminde devletler sadece kendi güvenliğini sağlama odaklı bakıştan çıkıp, ittifakı içinde olduğu devletinde güvenliğini düşünerek ortak çıkarlar altında güvenliği sağlamaya çalışmıştır.¹⁰

⁵ Barry Buzan, “Security Concept” konulu mülakatı, Canadian International Policy, (6 Aralık 2004), <http://www.international.gc.ca/cippic/discussions/securitysecurite/video/buzan.aspx?lang=eng>, [Erişim Tarihi: 10.12.2020]

⁶ 16. yüzyılda Avrupa krallıklarının güç kazanmasıyla birlikte feodal yapılar ortadan kalkmıştır. Merkezileşme ise idari ve hukuki örgütler kurmayı sağlamıştır. Savaşların sonunda barış ortamı oluşturmak ya da uluslararası meselelere çözüm bulmak amacı ile “ad-hoc” niteliğinde diplomasi dönemi başlamıştır. Bkz: Hüner Tuncer, Eski ve Yeni Diplomasi, (Ankara, Ümit Yayınları, 2. baskı, 1995): 18.

⁷ Buzan, a.g.k.

⁸ Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü” https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_69519.pdf [Erişim Tarihi: 10.12.2020]

⁹ Morton A. Kaplan, System and Process in International Politics. (Colchester: ECPR Press, 2005): 35.

¹⁰ Stephen M. Walt "Alliance Formation and the Balance of World Power", International Security, V. 9, N. 4 (Spring, 1985): 3-43.

1990’da İki Kutuplu Sistemin sona ermesi ve güç ittifaklarının son bulması ile Post-Modern Dönem diye adlandırılan yeni bir döneme ve dolayısıyla güvenliği tehdit eden yeni kavramların karşılandığı bir döneme adım atılmıştır. Post-Modern dönem güvenliğe bakış açısı, gerek uluslararası sistemdeki aktörlerin çeşitlenmesi gerekse güvenlik stratejilerinin değişmesiyle oldukça farklı bir anlam kazanmıştır. Bu döneme ait güvenlik algısı İki Kutuplu Sistemin ardından uluslararası alanı şekillendirmesi bakımından önemli rol oynamaktadır.¹¹

Artık devletlerin nüfus, çevre, teknoloji ve sulama gibi çeşitli sorunlarla karşılaştıkları ve beslenmesi gereken daha büyük bir nüfusun varlığı, güvenlik algısına yeni kavramlar olarak eklenmiştir. Özellikle teknoloji ve ulaşımın gelişimiyle devletlerin öteki ve uluslararası alan hakkında daha fazla bilgiye eriştiği bir döneme girilmiştir.¹²

2.2. Klasik Realizm

Realizm Uluslararası İlişkiler disiplinde devlet merkezli bir teori olarak kabul edilmektedir. Temelinin 1648 Vestfalya Barış Antlaşması’nın imzalanmasıyla atıldığı kabul edilmesine rağmen, bu teorinin kökeni daha eskilere dayanmaktadır. Niccolo Machiavelli, Thucydides, Thomas Hobbes, Hans Morgenthau, Edward Halett Carr, Kenneth Waltz gibi düşünürler bu teorinin kurucuları olarak kabul edilmektedir.¹³

Teori kimi kaynaklarda iki bin yıl önce yaşamış olan Sun Tzu’nun öğretilerine dayandırılmaktadır. Ancak daha sonra temellerini Avrupa’dan almış ve ABD’li bilim insanlarının eserlerine referans olmuştur. Realist düşünürlerde kendinden öncekiler gibi temel aktör olarak devleti baz almış, uluslararası ortamın anarşik olduğu konusunda fikir birliği oluşturmuşlardır. Realistler güç ve güvenlik kavramlarını incelemişler ve bu kavramları anlamlandırma yoluna gitmişlerdir.¹⁴

Realist teori için önemli olan kişilerden biri ise Thucydides’tir. Savaş ile ilgili yazmış olduğu eserler klasik realizm için ilk ve en önemli kaynaklar olma niteliğini taşımaktadır. Siyasal realizm çok daha sonraları çıkacak bir teori olsa da eserde yer alan açıklamalar realizm için önem ihtiva etmektedir. Uluslararası sistemi ahlaktan ve

¹¹ Morton, a.g.k. s.36

¹² Birdişli a.g.k 247.

¹³ Davut Ateş. Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması Ve Disiplinin Özerkliği, C.19, S.1 (2019): 11.

¹⁴ Ali Balcı, Şaban Kardaş, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2014), 119-134.

değerlerden bağımsız gören realizme göre güvenliğin tek yolu “güç dengesi”¹⁵ oluşturmaktır. Thucydides’te “History of the Peloponnesian War” eserinde bunu dile getirerek güçlülerin zayıfları yönetmesi gerektiğini çünkü bunu yapabilecek güce sahip olduklarını dile getirir. Eserinde güç dengesi (balance of power), güvenlik ikilemi (Security dilemma), adalet (justice) ve ahlak (morality) gibi konulara da yer verir. Sonraları Thomas Hobbes’ta özellikle *Leviathan*’ında bu konular hakkındaki görüşlerini Thucydides’inkiler ile karşılaştırır.¹⁶

Aslında zamanla her iki düşünür de siyasi ve uluslararası sistemin sürekli saldırı ve savaş korkusu ile şekillendiğini ve bu yüzden güvenlik ikilemi ile karşı karşıya kaldığını iddia ederek, değerden ve ahlaktan bağımsız olarak realist görüşü benimserler. Thucydides anarşik ortamın bulunduğu bu sistemde güç dengesi (balance of power) yoluyla (güçlünün zayıf üzerinde hakimiyet kurması) realizmi savunurken, Hobbes *Doğa Durumu* (State of Nature)¹⁷ teorisi üzerinden dünya hükümetleri olmadan her insanın eşit olması gerçeğine dayandırarak realist teoriyi savunmaktadır.¹⁸

Hatta bu konudaki sözlerinde; “En zayıf olanın da ya gizli bir şekilde ya da kendisiyle aynı tehlikede olan başka biriyle ittifak kurarak en güçlüyü öldürmeye yetecek gücü vardır.”¹⁹ şeklinde olmuştur. Hobbes her insanın barışı denemesi gerektiğini ve

¹⁵ 19. Yüzyılın hâkim stratejisi olan güç dengesi benzer güce sahip ülkelerin güçlerini ittifak kurma yolunda dengelemeleri halidir. Örneğin; Bir ülke (A) bir başka ülke(B) tarafından tehdit edildiğini hissederse başka bir ülke(C) ile ittifak kurarak ülkeyi savaştan korumuş olacaktır. Daha sonra onlar zamanla güçlenmeye başlayan bir başka (D) ülkesine karşı kendilerini ve ülkelerini korumak için ittifak kuracaklardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ege Demirel, “Güç Dengesi Teorisi Perspektifinden Birleşmiş Milletler”, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/872920>. Güç dengesini bir poker oyununa benzetirsek, ülkelerin tıpkı poker oyunundaki gibi amaçları savaşmak değil mevcut düzeni korumak olacaktır. Buradaki temel amaç sistemde kimsenin üstünlük kurmasına izin vermemektir. Genele itibari ile tüm devletler başat durumda olma iç güdüsünde oldukları için bu sistem herkesin bu doğrultudaki amaçlarına engel olmaktadır. Bu sistem ile savaşların sayılarını azaltmak o dönem için mümkün olmuştur. 18. Ve 19. Yüzyılda Avrupa’da Klasik güç dengesi sisteminden yola çıkılarak geliştirilen güç dengesi sistemini uygulayabilmek için sistemde en beş aktörün var olması ve bu aktörlerinde güçlerinin yaklaşık olarak birbirlerine yakın olması beklenir. Bkz. “Güçler Dengesi – Balance Of Power”. <https://www.tuicakademi.org/gucler-dengesi-balance-of-power/>.

¹⁶ Mareike Oldemeinen, “The Political Realism of Thucydides and Thomas Hobbes”, https://www.e-ir.info/2010/02/15/the-political-realism-of-thucydides-and-thomas-hobbes/#_ftn2, [Erişim Tarihi: 05.01.2022]

¹⁷ Hobbes’un *Leviathan* eserinde tanımladığı doğa durumu, aslında bir tür şiddet ve hayat/mülkiyet kaybıyla karakterize edilebilecek olan İngiliz İç Savaşı’nı resmetmektedir (Tannenbaum ve Schultz, 2006:237-241).

¹⁸ Ferhat Ağırman, Hobbes Ve Rousseau’nun Devlet Kuramlarında Doğa Durumu, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 32, (2018): 116.

¹⁹ Thomas Hobbes, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti* (Çev.) Semih Lim), (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2017): 17.

bununda herkes tarafından uyulan “*general rules of reason*” kuralları ile sürdürülebileceğini savunur. Devleti sadece kendi çıkarlarını gözeten rasyonel bir aktör olarak gören realizme göre evrensel bir ahlak ve değerler dizisi olamaz.²⁰ Hobbes ve Thucydides’te tam olarak bu noktada fikir ayrılığına düşmektedirler. Hobbes’a göre herkes tarafından uyulması gereken, herkes için geçerli olan ve az önce kendisinden bahsedilen kurallar vardır ve bunlar uyulması gereken ahlaki standartlar yaratır. Thucydides ise ahlak ve değerlerin varlığını tam olarak reddetmemekle birlikte bu konuda şüpheci yaklaşır. Görüldüğü gibi iki düşünürün uluslararası dünyadaki düzene, ahlaka ve değerleri bakış açıları farklıdır.²¹

Rousseau’da tıpkı Hobbes gibi devletler arası ilişkilerin doğa durumunda olduğunu ifade eder. Fakat Rousseau, Hobbes gibi şiddetin insan doğasında değil, onu yozlaştıran, ahlakını bozan toplumda yattığını düşünür. İnsanlar toplum tarafından yozlaştırılmanın mahsulüdür. Toplum eşitsizlikleri artırırken insanları birbirlerine muhtaç ederek güvensizleştirmiştir. Rousseau’ya göre; “*Yaratıcının elinden çıktığında her şey iyidir. Her şey insanların elinde bozulur.*”²²

Yaratan, insanları mükemmel yaratmıştır fakat insanoğlu düzeni bozmuş ve dünyayı daha kötü hale getirmiştir. Doğa durumunda insanların eşit olduğunu fakat toplum yaşamına geçilmesinin eşitsizlikleri de beraberinde getirdiği ve böylece insan doğasının kötü bir şekilde bozulduğunu söylemektedir. Bu düşünceye göre Rousseau sosyalleşmeyi insan doğasındaki en büyük problem olarak görür. Toplumsal yaşam insanları mülk sahibi olmak gibi kişisel çıkarları düşünmeye iter.²³

Hobbes insanların toplum düzeni durumunda haklarının bir kısmını bir üst akla devretmesini uygun görmektedir. Yani insanların egemenlik haklarından feragat etmesini savunmaktadır. Toplum düzeninin yalnızca bu şekilde var olabileceğini düşünmektedir. Rousseau’da tıpkı Hobbes’a benzer şekilde toplum düzenine geçişin

²⁰ Dursun Murat Düzgün, *The Rise Of Realism Theory And Its Development Stages*, V.47, (2020): 263-264.

²¹ Michael Williams, “Hobbes and International Relations: A Reconsideration”, *International Organization*; V. 50, N. 2 (Spring, 1996): 231.

²² Arthur M. Melzer, “Rousseau’s Moral Realism: Replacing Natural Law With The General Will”, <https://www.jstor.org/stable/1957264>, [Erişim Tarihi:10.01.2022]

²³ Stanley Hoffman, David P. Fidler, *Rousseau on International Relations*. (Oxford: Oxford University Press, 1991): 50.

sözleşme ile olacağını fakat insanların haklarından ve egemenliklerinden hiçbir şey kaybetmeyeceğini dile getirmektedir.²⁴ Kendi içinde farklılaşmasıyla, realistleri birleştiren temel unsurlar insan doğasına duyulan kuşku, uluslararası düzenin oluşturulabileceğine yönelik olumsuz fikirler, güç ve maddi değerlerin moral değerlerin ürünü olduğuna yönelik kanılardır.²⁵

Realizm uluslararası ilişkilerin ana aktörü olarak devleti görmekle²⁶ birlikte aynı zamanda, uluslararası ilişkileri ve politikaları, devletlerarası mücadele süreci olarak görmektedir. Realistlere göre, bütün devletler ekonomik ve askeri gücü takip etmelidir.²⁷ Bu yaklaşım aynı zamanda uluslararası ilişkilerde ahlaktan söz edilmeyeceğini savunmaktadır.²⁸ “Güç” ise ulus-devletler arasındaki ilişkilerde tek mutlaklık olarak kabul edilmektedir.²⁹ Bu açıdan bakıldığında, realistlere göre, güç ilişkileri mantıksız ve ahlaksız değildir, kaçınılmazdır.³⁰ Örneğin, Morgenthau’ya göre, “güç, uluslararası siyasetin temelini oluşturmakta ve insan doğasının temeline dokunmaktadır.”³¹ Donnelly’e göre ise, gücün uluslararası sistemin ortasında yer alması anarşi sebebiyledir.³²

Uluslararası hükümetin yokluğu, uluslararası ortamın güç ve çıkar temelli olmasına sebep olmaktadır. Bu durumda devlet devamlı güvenlik endişeleri duymakta ve kendi başının çaresine bakma yoluna gitmektedir.³³ Morgenthau’ya göre, “kollektif güvenlik

²⁴ Haozhe Wang, “Political Realism and Political Philosophy in Jean-Jacques Rousseau’s Social Contract”, https://digitalassets.lib.berkeley.edu/etd/ucb/text/Wang_berkeley_0028E_13307.pdf, [Erişim Tarihi: 11.01.2022]

²⁵ Jack Donnelly, *Realism and International Relations Themes in International Relations*, Cambridge University Press, New York, 2000): 6-10.

²⁶ Micheal C. Williams, *The Realist Tradition and the Limits of International Relations*, (New York, Cambridge University Press, 2009): 20.

²⁷ Mesut Şöhret, “Realizm Çerçevesinde Avrupa Birliğinin Bütünleşmesi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.1, S4 (2012): 290.

²⁸ Ahlakı ihmal etmede Kenneth Waltz’ın geliştirdiği yapısal realizmin Hans Morgenthau’nun klasik realizminden de ileri gittiği söylenebilir. Frances V. Harbour, *Thinking about International Ethics*, (Colorado, Westview Press, 1999): 21.

²⁹ William A. Galston, “Realism in political theory”, *European journal of political theory*, C.9, S.4, 385-411.

³⁰ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.51, S1 (1998): 92.

³¹ Sean Molloy, “Truth, Power, Theory: Hans Morgenthau’s Formulation of Realism”. *Diplomacy and Statecraft*, Volume,15, (2004): 1-34.

³² Hans Morgenthau, “Niebuhr’s Political Thought”, in Reinhold Niebuhr: A Prophetic Voice in Our Time, ed. Harold R. Landon, Greenwich, Conn, Seabury Press (1962): 109.

³³ Donnelly, a.g.e., 18.

savaşı engelleyemez”. Ona göre bir devletin gücü elinde bulundurduğu güçle orantılıdır.³⁴

Gerçek anlamda realizm teorisi idealizme bir tepki olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemde etkinliğini göstermiş ve sistemi derinden etkilemiştir. 1990'lara kadar realizm uluslararası alanda ana aktör olarak devletlerin çıkarlarını göz önüne alan, devletlerarasındaki ilişkileri inceleyen bir teori olarak görülmüştür.³⁵ Aynı zamanda realizmin uluslararası politika da rekabeti ve çatışmayı vurgulamaktadır. Realizmin aktörleri ise; kendi güvenlikleriyle ilgilenen, kendi ulusal çıkarlarının peşinde koşan devletlerdir ve realizmde uluslararası politika anarşik bir ortam olarak kabul edilmektedir.³⁶

Realist açıdan uluslararası siyaset, aktörler arasındaki güç mücadelesinin bütünüdür. İnsanların bir arada yaşaması gerektiği fikrinden hareket ederek realizm siyasi yaşamın odağına grupları almakta ve çatışmanın rekabetten kaynaklandığını belirtmektedir.³⁷ Realistlere göre, insanlar ne şekilde bir arada olurlarsa olsun, ister bir kabile, ister bir imparatorluk, isterse de modern devletlerin başında olsunlar gruplaşma ve ayrışmayı beraberinde getirmektedirler.³⁸ İnsanlar yaşama olan ihtiyaçlarının giderilmesi, varlığının sürdürülmesi, gelecek kaygısının azaltılması isteğinden dolayı hep güçlenme arzusundadır. Bu nedenle realizm de güç ve çıkar mücadelesi merkezde yer almaktadır.³⁹ Zaman zaman barışçıl ortamlar söz konusu olsa da bu durum çatışmaya neden olacak etmenlerin ortadan kalkmış olmasından değil, gruplar arasındaki güç dengesinden kaynaklanmaktadır.⁴⁰

Çıkar grupları arasındaki mücadele zaman ve mekândan bağımsız olarak sürekli kendini üretmeye devam etmektedir. Bu mücadelenin en temel nedeni ise dünya siyasetini düzenleyecek bir üst otoritenin yokluğundan mütevellit anarşik bir ortamda

³⁴ Molloy a.g.e 33.

³⁵ William A. Galston, Realism İn Political Theory, *European Journal of Political Theory* V.9, I.4, (2010): 391.

³⁶ Ken Booth, *Realism and world politics* (London: Routledge, 2011): 189.

³⁷ Robert G. Gilpin, “wohlforth of the Tradition of Political Realism”, *Neorealism and its Critics*, ed. Robert O. Keohane (New York: Colombia University Press, 1986): 305.

³⁸ Gilpin a.g.e, 305.

³⁹ John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, (Oxford University Press, Oxford 2011): 167.

⁴⁰ Robert G. Gilpin, “No One Loves a Political Realist”, *Security Studies*, C. 5, S. 3 (1996): 6 .

hareket edilmesinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası otoritenin yokluğu ve birinin diğeri üzerinde hareket kontrolü sağlayamamasından kaynaklı güvensizlik ortamı şiddetlenmektedir.⁴¹

2.2.1. Klasik Realistler Açısından Güç Kavramı

Uluslararası sistemi analiz etmek ve anlamakta en temel teorilerden biri olan realizm uluslararası ilişkiler disiplinin en önemli teorilerindendir. Realizme göre insan kendini doğası gereği sürekli güvensiz hissetmektedir.⁴² Doğadaki kaynakların kısıtlı olmasına rağmen insanların varlığını devam ettirme isteği tüm insanlarda güvensizlik hissini daha da tetiklemektedir. Buradaki varlığını devam ettirme güdüsü güç kavramını otomatikman ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında akademisyen olan Joseph Nye gücü şu şekilde tanımlamaktadır; “*Güç, hava durumu gibidir. Herkes ona bağlıdır ve onun hakkında konuşur; fakat çok azı onu anlar.*”⁴³

Realistlere göre, gücün anlamı herkes için farklılık göstermektedir. Bir siyasetçi gözünden güç ile çiftçi veya şirket sahibinin güç anlayışları ve beklentileri aynı değildir. Hatta uluslararası ilişkiler ve siyaset tarihi alanlarındaki önemli düşünürlerin dahi güç kavramı üzerindeki yorumlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin, Kenneth Waltz gücü; “*Uluslararası sistemde diğer aktörlerden bağımsız olarak karar alabilmek ve onların kararlarından da en az şekilde etkilenmektir.*”⁴⁴ şeklinde tanımlarken, Holsti’ye göre güç; “*bir ülkenin, elindeki olanak ve yetenekleri ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi çeşitli stratejiler yoluyla kullanarak karşı tarafın davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkileme ve yönlendirme kapasitesidir.*”⁴⁵ şeklinde tanımlanmıştır.

Realist teorinin kurucusu kabul edilen Morgenthau ise gücü kavramını birçok anlamda kullanmıştır. O, gücü hem bir ilişki türü, hem devlet politikalarının en temel amacı

⁴¹ Frederick Lewis Schuman, International Politics: The Destiny of the Western State System (McGraw-Hill Book Company, Inc, 1948): 373.

⁴² Mücahit Özdoğan, “Realizm Ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C.8, S.1, (2019): 9.

⁴³ Joseph S. Nye, Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu, (Ankara: Elips Kitap, 2005): 11.

⁴⁴ Kenneth Waltz, “Realist Thought and Neorealist Theory,” *Journal of International Affairs*, V.44, I. 1 (1990), 35.

⁴⁵ Haluk Özdemir, “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 63, S. 3 (2008): 116.

hem de amacın gerçekleştirilmesi için bir araç olarak görmektedir. Bu bakımdan güce çok boyutlu bir anlam kazandırmaktadır. Böylece Morgenthau gücün coğrafya, nüfus, doğal kaynaklar gibi maddi unsurlarına da yer vermiştir. ⁴⁶ Fakat o en önemli güç kaynağı olarak askeri gücü görmektedir. Ona göre başat güç olmada askeri gücün büyük önemi bulunmaktadır.⁴⁷

17. yüzyılda yaşamış siyaset felsefesi düşünürü Thomas Hobbes devletin bulunmamasından kaynaklı insanların doğada güvende olmadıklarını savunmaktadır. Güçlülerin güçsüzlere kolaylıkla saldırabileceğini vurgularken, devletlerinde tamda bu sebeple var olduğunu ileri sürmektedir. İnsanlar tek başına baş edemediği durumlar için güçlerinin belli kısmını devletlere devretmekte ve devlette böylelikle insanları korumak ve oluşabilecek olan tehlikeleri ortadan kaldırmak için varlığını devam ettirmektedir. Hobbes bu düşüncesi ile güvenliğin ve düzenin sağlanması için devleti elzem görmektedir. Fakat o, uluslararası sistemin güvenliğini sağlamak için uluslararası hukuk mekanizmasını gerekli görmemektedir.⁴⁸

2.2.2. Klasik Realizm Açısından Güvenlik Kavramı

Devletlerin 1648 yılında önemli bir aktör olarak kabul edilmesiyle, güvenlik kavramı üzerinde sıklıkla durulan bir konu olmuştur. Özellikle realist teori kuramcılarında Sun Tzu, Machiavelli ve Kenneth Waltz bu konu üzerinde çalışmalar yapmıştır.⁴⁹ Realisme göre, uluslararası sistemde devletler kendi bekasını sağlamak adına güç mücadelelerinde bulunmuştur. Bu noktada tüm devletler diğer devletlere karşı güvenliğini sağlamak maksadıyla güç olgusuna önem vermeye başlamıştır.⁵⁰ Realistlere göre savaş doğal bir durumdur. Tam da bu nedenle devletler güvenliği temel sorumluluk olarak görmektedir. Realist yaklaşıma göre, her devlet kendi

⁴⁶ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, (New York: Alfred A. Knoff, INC. 1985), 127-64.

⁴⁷ Özdemir, a.g.k. 127-128.

⁴⁸ Bilgehan Emeklier, “Thomas Hobbes ve John Locke’un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C.7, S.13 (2015): 111.

⁴⁹ Mehmet Keyik, Mehmet Seyfettin Erol, “Realizme Göre Güç Ve Güç Dengesi Kavramları”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.1, (2019): 16-17.

⁵⁰ Selahaddin Bakan, Sonay Şahin, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, V.4, N.2, (2018): 140.

güvenliğini sağlama yolunda olduğu sürece güvensizlik sistemin ana karakteri olmaya devam edecektir.⁵¹

Ulusal güvenliğin nasıl sağlanacağı konusunda ise ilk realist tartışmalar Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi yazarlar tarafından oldukça karamsar bir şekilde ele alınmıştır. Bu yazarlar uluslararası sistemi devletlerin diğer devletlere karşı sağlamaya çalıştıkları güç mücadelesi olarak görmüşlerdir. Özellikle Kant’a göre kalıcı barışın sağlanması mümkün değildir. İkinci Dünya Savaşı sonu realist düşünce ekolünden Edward H. Carr ve Hans Morgenthau’ya göre ise devletlerin tek yapabileceği şey gücün tek bir devletin hegemonyasına girmesini engellemektir.⁵²

İnsan doğası ve tabiatı üzerinden açıklamalar yaparak ilerleyen realizmde devletler tıpkı insanlara benzetilmektedir.⁵³ Bu benzetmede ışığında devletlerde tıpkı insanlar gibi hayatta kalma dürtüsü taşırlar ve tıpkı insanlar gibi zayıf yönlerini bir diğerine karşı kamufle ederek güçlenmeye ve dolayısıyla güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadırlar. Tam da bu noktada “güvenlik ikilemi” (*security dilemma*) problemi ortaya çıkmaktadır.⁵⁴ Realistlere göre, güvenlik ikilemi aslında bir kısır döngüden ibarettir. Bu döngü, uluslararası ilişkilerin anarşik yapısının yol açtığı, devletin hayatta kalma isteği ve kendi güvenliğinin tehdit edilmesi korkusundan yola çıkarak gücünü artırmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Gücünü artırmak isteyen devlet sistemdeki diğer aktörleri de harekete geçirecek ve bu durum onlarda da aynı tepkiye sebep olacaktır. Bu nedenle söz konusu anarşik ortamda devletlerde oluşan güvende olmama hissiyatı kısır döngü halinde sistemdeki tüm aktörleri saracaktır.⁵⁵

Örneğin, II. Dünya Savaşı yıllarında devletler iki kutuplu sistemin etkisi altındayken 1940 Hitler Almanya’sının Müsteşarı Weizacker Türkiye’nin Rusya ile görüşme sağlamasını bir tehdit olarak algıladığını hazırladığı metinde bildirmiştir. Bu durumda

⁵¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (İstanbul: Alfa Yayınevi, 2006), 35.

⁵² John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, C. 5, S. 18 (2008): 69-85.

⁵³ John M. Hobson, *The State And International Relations*. (New York, Cambridge University Press, 2000): 36.

⁵⁴ Dursun Murat Düzgün, “The Rise Of Realism Theory And Its Development Stages”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, V.47, (2020): 262-263.

⁵⁵ Gil Friedman, Harvey Starr, *Agency, Structure and International Politics*, (Routledge Published, 2014): 47-52.

müttefik bir devletin düşman bir devletle istişare içinde bulunmasını diğer bir devlet kendi güvenliğine tehdit olarak görmüştür.⁵⁶

2.3. Neo-realizm

Neo-realizm 1960'lardan itibaren uluslararası ilişkiler alanında kendine yer edinen bir disiplin olmuştur. Özellikle güç ve güvenlik gibi kavramları kullanarak uluslararası ilişkileri tanımlamaya çalışan realist teorideki eleştiriler ve eksikliklerin üzerine ortaya çıkmıştır.⁵⁷ "Neo-realizm" veya bir diğer adıyla "yapısal realizmin" en önemli isimleri Kenneth N. Waltz ve John Mearsheimer'dır. Bu düşünürler güç ve güvenlik kavramlarına yeni yaklaşımlar getirmiştir. Neo-realist yaklaşım uluslararası ilişkilerin temel birimini devlet olarak görürken, Waltz buna sadece devlet bazlı bakmamakta aynı zamanda uluslararası sistem ve bu sistemin anarşik yapısı üzerinde de durmaktadır.⁵⁸ Bu anarşik düzeni de uluslararası sistemde bir otoritenin olmaması olarak tanımlarken, söz konusu anarşik ortamın devletlere güvensizlik vererek kendi güvenliklerini kendilerinin sağlayabilecekleri kanısına sevk ettiğini düşünmektedir.⁵⁹

Bu nedenle neo-realizm realizmden farklı olarak devletin en önemli amacını güvenlik olarak nitelendirmektedir. Fakat bu anarşik ortamda birbirine güvenmeyen bir devletin diğer devlete karşı kendi güvenliği için almış olduğu önlemler, diğeri tarafından tehdit biçiminde algılandığından dolayısıyla iki tarafta güvenliğini sağlama arayışlarında bulunmaktadır. Bu duruma diğer ülkelerin vereceği tepkide eklendiğinde uluslararası ortamda kısır döngü yani 'güvenlik ikilemi' problemi oluşmaktadır.⁶⁰

Neo-realizmde devletler kendi güvenliklerini kendileri sağlama durumunda olduklarından bu durum sonu gelmez silahlanma yarışlarını tetiklemektedir. Güvenliğini sağlayan devlet daha fazla güç ve kazanç sağlamak için çıkarları peşinde koşarken

⁵⁶ Sezen Kılıç, "Hitler'in Gizli Dosyalarında Türkiye", (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınevi, 2012): 279.

⁵⁷ Balcı a.g.e, 119-134

⁵⁸ Chris Brown, "Structural Realism, Classical Realism and Human Nature", International Relations, V.23, I.2, (2009): 257-258.

⁵⁹ Pınar, L., "Neo-realizmin Güvenlik Olgusuna Yönelik Varsayımları Bağlamında Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Süreci", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, C. 3, S. 1, Haziran (2014): 60.

⁶⁰ Güvenlik ikilemi kavramının ilk ortaya çıkışı Soğuk Savaş dönemindedir. Disipline egemen olan realist düşüncenin öğelerini yansıtır. Güvenlik ikilemleri devlet-merkezci bir kavram olarak görülmektedir. İkilem içindeki birimler, devletler bazında tanımlanmış ve devlet kavramı tek, bütüncül ve rasyonel bir şekilde materyalist çıkarlarını savunan bir yapıya, bir "kara kutu"ya, indirgenmiştir. Fakat güvenlik ikilemi durumlarında devletlerin karar almasındaki farklılıklar, özellikle bireylerin rolü, ikilemin savaş ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağına dair ipuçları içermektedir. Bkz Bilgiç, Ali, "Güvenlik İkilemi"ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif", *Uluslararası İlişkiler*, C. 8, S. 29 (Bahar 2011): 123-142.

uluslararası ortamda savaşların çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum böyle bir ortamda kaçılmaz ve olağan kabul edilmektedir.⁶¹

Bu bakıman neo-relizmin, klasik realizmden üç önemli farkı bulunmaktadır,⁶²

- Realizmde insan doğası gereği güç elde etmek isterken, neo-realizm de uluslararası sistemin yapısı insanları buna itmektedir.
- Realizm insan doğasına odaklarken, neo-realizm sistemin yapısına odaklanmaktadır.
- Realizm güç ile; neo-realizm güvenlikle ilgilenmektedir.
- Neo-realistler klasik realistlerden farklı olarak askeri güvenliğin yanında ekonomik güvenliğe de vurgu yapmaktadır.

Neo-realistlere sistemde gücün ekonomik boyutunu düşündüğünde 1970'ler de Avrupa devletlerinin ekonomik temelli faaliyetlere ağırlık vermesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle Vietnam Savaşı'nda ABD'nin üstünlüğüne rağmen başarısız olması ve Arap-İsrail savaşlarının neden olduğu 1973 Petrol Krizi de ekonomik boyuta eğilimdeki önemli etkidir. 1973 Petrol Krizi ile uluslararası aktörler petrolün bir silah olarak kullanılabileceğine bizzat şahit olmuştur.⁶³

Neo-realizmin kurucusu Kenneth Watz'a göre, neo-realizmi klasik realizmden ayıran en önemli özellik kullandığı yöntemde gizlidir. Klasik realizm tümevarım yöntemli bir yaklaşım izlerken, neo-realizm uluslararası ilişkileri tümdengelim yöntemli bir yaklaşımla açıklamaktadır. Diğer bir deyişle klasik realistler uluslararası politikayı devletlerin birbirleri arasındaki tek tek ilişkiler üzerinden açıklamaktadır. Bunu yaparken de devletler için karar veren karar vericilerin karakterlerine, kişilik ve liderlik özelliklerine dikkat çekmektedir.⁶⁴

Örneğin, klasik realistlere göre Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı müttefik olarak birlikte savaşan devletler ve ordulara liderlik eden devlet adamlarının birbirlerine karşı duydukları güvensizlikten kaynaklı ortaya çıkmıştır.

⁶¹ Şeref Çetinkaya, "Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler, S. 2, (Aralık Ocak Şubat '12-13): 241.

⁶² Julian, Korab-Karpowicz, "Political Realism in International Relations", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (2017): 24-33.

⁶³ Küçüksolak, a.g.k. 207.

⁶⁴ Kenneth Waltz ve George H. Ouester, Uluslararası İlişkiler Kuramı Ve Dünya Siyasal Sistemi, Çev. Ersin Onulduran, (Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982):41- 46.

Daha keskin bir ifade ile, Soğuk Savaş, ABD lideri Roosevelt ve İngiltere lideri Churchill'in SSCB lideri Stalin'e duydukları güvensizlikten kaynaklanmıştır.⁶⁵ Bu güvensizlik ortamı batılı güçlerle SSCB arasındaki Avrupa'nın aylar önce aynı amaç için savaştan devletlerini savaş sonrası ayrı politikalara itmiştir. Klasik realistlere göre bu ayrımı en başta liderlerin kişilik özellikleri ve insan doğasından kaynaklı davranış özellikleri belirlemiştir. Sonuçta, insan doğasından kaynaklı birbirine duyulan güvensizlik ve ülkeleri için duydukları güven kaygıları devletleri ayrı ayrı güç politikalarına yöneltmiştir. Bu durumda realizm tek tek aktör davranışı üzerinden uluslararası politikayı açıklamaktadır.⁶⁶

Neo-realistler ise bu şekilde tek tek birim analizi yapmak yerine uluslararası politikayı belirleyen uluslararası sistemin yapısı olduğu düşüncesinden hareket etmektedir. Waltz'a göre yapı uluslararası sistemi belirleyen ve düzenleyen kurallar ve şartlardır.⁶⁷ Bu da en başta sistemin en temel niteliği olan anarşidir. Bir diğer belirleyici sistem içindeki aktörlerin kapasite ve gücündeki değişimdir. Waltz'a göre aktörlerin eylemleri ayrı ayrı değişmez, birimin veya aktörün davranışını veya politikasını belirleyen uluslararası sistemdir.⁶⁸

Örneğin, İkinci dünya savaşı yıllarında hem Doğu hem de Batı bloğunun politikalarını belirleyen faktörler liderlerin hırsları, kişilik özellikleri, düşünceleri ve diğer etkenler değil, uluslararası sistemin anarşik yapısı, taraflar arasında düzenleyici bir yapının olmaması, kararsızlıkları, güvensizlikleri, haksızlıkları ortadan kaldıracak bir merkezi otoritenin yokluğudur. Bir başka deyişle, ABD ve İngiltere'nin SSCB arasında savaş sonrası meydana gelen iş birliğinin sürmemesinin ve ilişkilerin 45 yıl sürecek olan Soğuk Savaş şeklinde çatışma dönemine dönmesinin temel nedeni, liderlerin kişilik özelliklerinden veya insan doğasından kaynaklı değil, bu devletlerin savaş sonrası sahip oldukları güçleri ve işgal ettikleri ülkelerdeki pozisyonlarından kaynaklı olarak

⁶⁵ Krutsen, a.g.k., 295-296.

⁶⁶ Gilpin a.g.e 300.

⁶⁷ Waltz a.g.e 50.

⁶⁸ Kenneth N. Waltz, "Realist Thought and Neo-realist Theory" The Evolution of Theory in International Relations, ed. Robert L. Rothstein, (Columbia, University of South Carolina Press, 1992): 33.

güvensizlik durumunu düzenleyici bir üst otoritenin uluslararası sistemde var olmayışıdır.⁶⁹

Başka bir örnekte ise, klasik realistler Hindistan ve Pakistan'ın karşılıklı olarak nükleer silahlanmaya gitmelerini ve birbirlerini nükleer bir yarışın içine sokan kararları almalarını iki ülkenin liderlerine, bu liderlerin dış politika görüşlerine ve rakiplerine karşı rekabete bağlarken; neo-realistler ise iki devletinde içinde bulunduğu anarşik ortama ve sistemde düzeni sağlayan bir otoritenin olmayışına bağlamaktadır.⁷⁰

Bunlardan hareketle, neo-realistler için uluslararası ilişkilerdeki kültürel ve sosyal bazı değişkenler dikkate alınmamaktadır. Burada devletlerin dış politikaları, tercihleri ve algılarının sonucunda oluşan eylemlerinin başkaca sebepleri bulunmaktadır. Bu nedenle neo-realistler devletlerin davranışları üzerinde ideoloji, örgütlenme ve devlet rejimlerinin etkili olabileceğini reddetmezken, daha çok uluslararası sistemde bütün devletlerin davranışlarının sebebini sistem ve yapının durumundan kaynaklı olduğunu iddia etmektedir.⁷¹

2.3.1. Neo-realizm Açısından Güç Kavramı

Neo-realistler açısından, güvenlik endişesi problemi yaratan uluslararası sistem devletleri güç edinmeye zorlamaktadır.⁷² Güç edinme isteğini farklı yorumlayan neo-realistler için bu istek insan doğasından değil uluslararası sistemin yapısından kaynaklanmaktadır. Bu şekildeki güç anlayışı neo-realistleri klasik realistlerden ayıran temel noktadır.⁷³ Ayrıca güç, klasik realistler gibi amaç olmaktan ziyade devletlerin varlığını sürdürmek adına ihtiyaç duyduğu bir araçtır. Buna paralel olarak neo-realistler güçten bahsederken aslında söz konusu olan “askeri güç”tür. Askeri boyutla

⁶⁹ Tim Dunne ve Brian C. Schmidt , “Realism”, John Baylis ve Steve Smith (der.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (New York: Oxford University Press, 2001): 141-161.

⁷⁰ A.g.e 127.

⁷¹ Rose Gideon, “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, *World Politics*, Vol. 51, No.1, (Oct. 1998): 144-172.

⁷² Kadir Sancak, Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6, (2013): 124-134.

⁷³ Kenneth N. Waltz, “Yeni Gerçekçilik Kuramına Göre Savaşın Kökeni”, Ezgi Yağ (çev.), *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler*, (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2013): 446.

birlikte ilgilendikleri bir diğer güç simgesi ise ekonomik güçtür. Neo-realistler hem ulusal hem ekonomik gücün önemli olduğunu vurgulamaktadır.⁷⁴

Neo-realizmde uluslararası sistemin karakteristik özelliği anarşik olduğundan devlet kendi güvenliğini sağlama (*self-help*) yoluna başvurmaktadır. Bunun için iki hedef vardır; birincisi ekonomik gücü artırmak, ikincisi askeri bakımdan güçlenmektir. Bu kurama göre, devlet zekice stratejiler kurup, ittifaklar edinip, düşmanları zayıflatacak hamleler yapmayı hedeflemelidir. Bunu bilen hasım devletinde aynı eylemlerde bulunması ve kendini koruma altına almak istemesi sistemde güç dengesine ulaşmayı sağlamaktadır.⁷⁵

Uluslararası düzen fikrine olumlu bakan neo-realistler bunun yalnızca güç dengesi durumunda gerçekleşeceğini düşünmektedir. Neo-realistlere göre sistemde devletlerin çıkarlarından, amaçlarından, normlarından ve kurallarından önce gelen hiçbir şey yoktur.⁷⁶ Devletler arasındaki güçlerin birbirine yakın olmasını kaos olarak değerlendiren neo-realistler için büyük güce sahip olanların sayısı azaldıkça sistemdeki düzen de sağlanmaktadır. Güç dengesindeki en ideal düzen iki güç arasındaki denge de mümkündür.⁷⁷

Neo-realistlerin bir diğer yorumcusu olan Waltz'a göre ise; en ideal sistem hiyerarşik düzendir ve en üstte normları belirleyen düzendir.⁷⁸ Waltz'un uluslararası sistemi homojen olarak görmesi, sistemi anarşik ve değiştirilemez olarak görmesini Robert O. Keohane karamsar bulmakta ve eleştirmektedir. Waltz'un güç teoreminde farklı şartlar altında farklı durumların mevcut olmasından ötürü devletler değişik güç ilişkilerinde bulunabilmektedir. Bu duruma karşı çıkan Keohane güç algısını bölgelere göre farklılaştırmaktadır. Böylelikle homojen güç kavramı genişlemektedir.⁷⁹

⁷⁴ David A. Baldwin , Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate, (New York: Colombia University Press, 1993): 85.

⁷⁵ Robert O. Keohane, Neorealism and Its Critics, (New York: Columbia University Press, 1986): 67.

⁷⁶ Kenneth N. Waltz, Theory of International Politics, (California: Wesley Pub.Company, 1979): 192.

⁷⁷ John G. Ruggie, Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis, World Politics,(Cambridge University Press, 1983): 267.

⁷⁸ Kenneth N. Waltz, "Political Structures", Robert O. Keohane (Edt.), Neorealism and its Critics, (New York, Colombia University Press, 1986): 70.

⁷⁹ Keohane a.g.k 184

Keohane'nin Waltz'u eleştirdiği bir diğer nokta ise; devletlerin yegâne amacının dünyada sahip olduğu gücü koruyabilme istediği düşüncesinedir. Keohane bu düşünceyi şiddetle eleştirirken, devletlerin varlığını sürdürmek için güç mücadelesi içinde olup, güç dengesinin sürekli değişken bir durumda olduğunu kabul etmektedir.⁸⁰ Bir başka eleştiri de, güç dengesi konusundan gelmektedir. Realistlerin devletlerin sürekli güç artırmak istediği fikrine karşı Keohane devletlerin güç artırma mücadelesine girdiğini savunmaktadır. Fakat yine Waltz'ın fikrine karşıt olarak güvenlikle ilgili bir tehdit olmadığında bu mücadeleye girmediklerini ileri sürmektedir.⁸¹

Mearshaimer ise güç konusunun bir devletin uluslararası sistemde kendisinin egemen olduğu yani gücünün maksimuma ulaştığı durumda sağlanabileceğini savunmaktadır. Fakat dünyanın güç konusunda rakipsiz kalmayacağını ve bu durumda da devletlerin en azından bölgesel olarak üstün konumda olması gerektiğini savunarak coğrafik üstünlüğe vurgu yapmaktadır.⁸²

2.3.2. Neo-realizm Açısından Güvenlik Kavramı

Soğuk savaş döneminin tahmin edilebilir özelliği Soğuk Savaş sonrası dönemde yok olmuştur. Artık sistemde belirsizlik en önemli özelliktir. Uluslararası güvenlik için en önemli olan unsur olan 'tehdit' artık çok boyutlu hale gelmiştir.⁸³ Soğuk Savaş döneminde doğu ve batı olarak iki kutupta toplanan potansiyel askeri tehditler savaş sonrası yerini iki güç odağından çıkartarak terörizm, kimyasallar, nükleer silahlar, kitle imha silahları gibi küresel boyuttaki tehditlere bırakmıştır.⁸⁴

Soğuk Savaş döneminde devletler yalnızca rakiplerine karşı askeri ve siyasi bir tehditken savaş sonrası ekonomik, ticari ve kültürel anlamda da bir tehdit unsuru olmaya başlamıştır. Realizm tam da bu noktada değişime uğramıştır. Çünkü realizm 1648'den 1991'e kadar güç dengesi ve ulus-devlet temelinde olan bir kuramdır. Savaş sonrası

⁸⁰ Waltz, 1990, 117.

⁸¹ Keohane a.g.k 174.

⁸² Waltz, 1990, 120.

⁸³ Baylis, a.g.k., 56.

⁸⁴ Michael G. Roskin, Nicholas O. Berry, Uluslararası İlişkiler: Uİ'nin Yeni Dünyası, Çev. Özlem Şimşek, (Ankara, Adres Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2014): 64.

Sovyetler Birliği'nin de çöküşüyle uluslararası ortamda yeni çatışma alanları meydana gelmiştir.⁸⁵

Artık sistemdeki gerilimin kaynağı sadece devlet olmaktan çıkmıştır. Özellikle kimlik, etnik ve kültürel anlamda farklılaşmalar ve bunlardan doğan çatışmalar yaşanmaktadır. Buna en güzel örnek olarak savaş sonrası Yugoslavya'da yaşanan iç çatışma gösterilebilir. Başka bir örnek ise; mezhep temelli bir çatışma olan İran-Irak Savaşı örnek verilebilir. Birinci ve İkinci Körfez savaşı diye adlandırılan 1991 ve 2003 savaşları ABD Başkanı George Bush tarafından 'Haçlı Savaşları' diye anılmıştır.⁸⁶ Bu kimlik ve etnik temelli çatışmalar sonucunda realist akım yerini çok kutuplu, çok etkenli tehditlere bırakmıştır.⁸⁷ John Mearsheimer ve Kennet Waltz gibi neo-realist yazarlar yeni çatışmayı ön gürmüşler ve Mearsheimer 'Back to Future' makalesinde Soğuk Savaş sonrası dönem için etnik milliyetçi çatışmaların dönemi olacağını dile getirmiştir.⁸⁸

Soğuk savaş sonrası devletler arası iş birliğine karşı, Waltz ve Mearsheimer gibi karamsar bakanlar ve uluslararası düzende hüküm süren anarşiye karşı devletler arasında iş birliğinin varlığını savunanlar olmak üzere iki bakış açısı vardır.⁸⁹ Barry Buzan ve Kopenhag Okulu olarak bilinen akımın diğer üyeleri her devletin kendi çıkarı için hareket edip güvenliğini sağlama yolunda yapacaklarının farkında olduğunu fakat uluslararası sistemde kendi çıkarlarını koruyan devletlerin dışında daha olgun hareket edip komşularının çıkarlarını da koruyan devletlerin farkındalığına dikkat çekmektedir. Buna örnek olarak ülkelerini sert askeri rekabetten güvenlik toplumuna geçiren İskandinav ülkelerini örnek göstermektedir. Buzan'a göre artık ulusal güvenlik uluslararası güvenliğe geçen bir değişim mümkündür.⁹⁰

Neo-realist yaklaşım devletlerarası iş birliğinin gerçekleşebileceğini fakat bunun sınırlı olabileceğini kabul etmektedir. Bu sınır ülkelerin güvenlik meseleleri üzerinden

⁸⁵ Övgü Kalkan Küçüksoğak, "Güvenlik Kavramının Realizm, Neo-realizm Ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması", Turan-Sam, C. 4, S.14, (İlkbahar 2012): 89.

⁸⁶ Roskin a.g.e. 65.

⁸⁷ Baylis a.g.e. 72.

⁸⁸ J. John Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War." <https://www.jstor.org/stable/2538981> [Erişim Tarihi: 12.12.2021]

⁸⁹ Kenneth Waltz, Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı, (Çev.).B. Yavuz, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.5, V.17, (2008): 3-44 .

⁹⁰ Barry Buzan, *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Brighton,(Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1983): 214–242.

şekillenmektedir. Dolayısıyla uzun dönemli barıştan söz etmek pek mümkün değildir.⁹¹ Sözü geçen neo-realist yazarlar güvenlik veya güvensizliği uluslararası yapının kendisinden kaynaklandığını dile getirmektedir. Neo-realizm de anarşik yapının sürekli olduğu kabul edilmiştir. Neo-realistler güvenlik yaklaşımında ‘şüphe’ kavramını kullanarak bir devletin her zaman şüpheli olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Mearsheimer, iki kutuplu sistemin güçler dengesi üzerine kurulu olduğunu ve aslında Soğuk Savaş döneminin 45 yıllık barış ve istikrar dönemi olduğunu dile getirmektedir.⁹² Neo-realizm de istikrarın ve barışın yolu aktörlerin eşit güç dengesine ulaşmaları ile mümkün görülmektedir. Waltz bu istikrarın yolunu ‘daha fazla nükleer devlet ve daha fazla güvende dünya’ olarak görmektedir. Çünkü nükleer silahların tahrip edici gücünün devletler arasında dengeleyici özelliği olduğunu düşünmektedir. Bu görüş literatürde Waltz-Sagan tartışması olarak bilinmektedir ve Scott Sagan burada ne kadar az nükleer silah olursa sistemde o kadar çok güvenlik olacağını dile getirmektedir.⁹³

2.4. Ofansif Realizm (Saldırgan Realizm)

Temellerinin John Mearsheimer tarafından 2001 yılında kaleme aldığı “The Tragedy of Great Power Politic” kitabından alan ofansif realizm; uluslararası sistemde güvenliği kıt ve yetersiz olarak olarak görürken, sistemin anarşik yapısından dolayı devletlerin daha fazla güç elde etmek ve oluşabilecek tehditleri ortadan kaldırmak için her türlü yolu deneyebileceğini vurgulamaktadır.⁹⁴

Ofansif realizme göre devletler hegemon güç olmak için çalışmaktadır. Bunu sağlamak için coğrafya, devlet yapısı ve askeri kapasitesine göre genişlemeye çalışmaktadır. Ofansif realizm genişlemeye ve egemen olmaya çalışan devlet için tek tip bir güvenlik stratejisi olmadığını savunmaktadır.⁹⁵ Burada savaş, siyasetin bir aracı olarak da

⁹¹ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, , C. 5, S. 18, (2008): 72.

⁹² Tayyar Arı, Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Bursa, Dora Yayınevi, (2014): 56.

⁹³ Scott Sagan, Kenneth Waltz, The Spread of Nuclear Weapons: A Debate. New York, American Political Science Review , C. 91 , S.1 , (1997): 243 – 244.

⁹⁴ Göktürk Tüysüzöğlu, Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm Bağlamında Karadeniz Havzası’ndaki Çatışma Gerçekliğinin Değerlendirilmesi, Avrasya Etütleri, C.44, (2013): 73.

⁹⁵ Mehmet Duman, Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.4, (2002):7-8.

görülmektedir. Bu durum da iç aktörler ile çıkar gruplarını güvenlik stratejisi için mücadele etmeye sürükleyecektir.⁹⁶

Salt güç elde etmeye odaklanan iktidar, kayıplarını görmeyecek ya da görmek istemeyerek gücünü maksimize etmek için güvenlik stratejileri geliştirmeye çalışacaktır ve lobi faaliyetlerine başlayacaktır. Tehlike aslında yönetimin kendi ülkesi adına aykırı olabilecek bir güvenlik stratejisini geliştirmek istemesiyle başlamaktadır. Bu olayın tersi de mümkündür. Yani bir grubun güvenlik stratejisi her ne kadar ülke çıkarlarına uygun olsa da kendi bloğunun çıkarlarına aykırı diye karşı çıkma ihtimalide söz konusudur.⁹⁷

John Mearsheimer “The Tragedy Of The Great Power Politics” adlı eserinde;

*“Devletlerin hayatta kalmasını sağlayan en iyi yolun sistemdeki en güçlü devlet olmak ve hegemonya elde etmektir.”*⁹⁸ şeklinde ifade etmiştir.

Sistemdeki en tuhaf olarak görülen şey büyük güç olması ve tehdit algısının olmamasına rağmen hala gücünü maksimize etmeye çalışmak zorunda kalan devletlerinde bu mücadele içinde yer almasıdır. Bir diğer dikkat çekici olan şey ise Mearsheimer’ın bu eserinin 11 Eylül 2001 yılındaki Amerika Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan saldırıdan hemen öncesinde yayınlanmış olmasıdır. Oldukça manidar bir zamanda yerini alan eser de Mearshiemer’ın ofansif yaklaşımını ifade eden “uluslararası sistemin doğasının anarşik yapıda olduğuna” ilişkin sözleri olayı tümüyle özetlemektedir.⁹⁹

Öte yandan ofansif realistler “devletler için ne kadar güç gereklidir?” sorusuna temel olarak maksimum güçte olduklarında şeklinde ifade etmektedir. Ofansif realistleri klasik realistler veya neo-realistlerden ayıran temel noktanın güce bakış açılarında gizli olduğu görülmektedir. Örneğin; Mearsheimer’a göre güç maddi bir yeterliliklerdir. Bununla birlikte Mearsheimer “örtülü güç” kavramını da ortaya çıkarmıştır.¹⁰⁰

⁹⁶Steven E. Lobell, “War Is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics and Security Strategies”, *Security Studies*: 12, V. 3, I. 193, (2002): 164-193.

⁹⁷ Gregory A. Bonadies, “Is Mearsheimer’s Theory Of Offensive Realism Tenable Today?”, http://www.academia.edu/9601536/Is_Mearsheimers_Theory_of_Offensive_Realism_Tenable_Today [Erişim Tarihi: 06.01.2022]

⁹⁸ John J.Mearsheimer, *The Tragedy Of Great Power Politics*, (New York: W.W. Norton & Company, 2001): 11-12.

⁹⁹ John Mearsheimer, *International Relations Theories Discipline and Diversity*, (OUP Oxford Press, 2016): 77-79.

¹⁰⁰ Alan Collins, “Charles L. Glaser, Realizm”, (Oxford University Press, 2010): 18.

Örtülü gücü bir devletin refah seviyesi ve nüfus büyüklüğü olarak tanımlayan Mearseimer için “devletler neden güç ister?” sorusunun beş temel nedeni olduğuna vurgu yapmıştır;¹⁰¹

-Birincisi; sistemde en temel aktör büyük güçlerdir. Bu büyük güçleri düzenleyici bir üst otoritenin yokluğu anarşik düzene sebep olmaktadır.

-İkinci varsayım ise; tüm devletler askeri kapasiteye sahiptir. Sistemin en zayıf halkalarından Guatemala veya Gambiya’nın bile bir askeri kapasitesi vardır fakat bu sistemin diğer aktörleriyle karşılaştırılamayacak kadar azdır.

-Üçüncü olarak; Mearsheimer’a göre devletlerin niyetleri bilinebilir fakat asla bundan emin olunamaz. Örneğin devletlerin askeri kapasiteleri bugün ki teknoloji ile rahatlıkla bilinebilirken devleti yöneten üst kademelerin düşünceleri asla bilinemez.

-Dördüncü olarak; temel amaç hayatta kalmaktır.

-Sonuncu varsayım ise; hayatta kalabilmek için tutarlı stratejiler geliştirmek zorunda olan devletler rasyonel aktörlerdir.

2.5. Defansif Realizm (Savunmacı Realizm)

Odağına anarşi, güç ve tehdit algılamalarını koyan teori olan defansif realizm Kenneth Waltz tarafından ortaya konulmuştur.¹⁰² Defansif realizm muhakkak ve muhakkak uluslararası sistemin savaş ve çatışmadan ibaret olmadığını savunmacı stratejilerin güvenliği sağlamada en iyi yol olduğunu savunan yaklaşımdır.¹⁰³ Ofansif ve defansif realizmin benzer yönlerine rağmen ofansif realizmi savunan John Mearsheimer ve defansif realizmi savunan Kenneth Waltz arasında esas ayrıma yol açan nokta “güç ve güvenlik” konularına bakış açılarından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁴

Fakat öncelikli olarak bu iki realist teorileri de birbirinden ayırt etmede zorlanılan noktalara bakıldığında; birincisi her iki teoride özünde devletlerin güç kazanma arzularına ve amaçlarının güç peşinde koşmak olduğuna atıf yapmaktadır. Diğer bir şekilde ifade

¹⁰¹ Eric J. Labs, Beyond Victory: Offensive Realism And The Expansion Of War Aims, (London Security Studies, 1997): 1-49.

¹⁰² Paul Ewenstein, Offensive Realism And Revolution, http://www.academia.edu/969146/Offensive_Realism_and_Revolution, [Erişim Tarihi: 06.01.2022]

¹⁰³ Alan Collins, Contemporary Security Studies, (Oxford University Press, 2010): 24.

¹⁰⁴ Lale Rüstemova, “Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Neo-Realizme Bakış: Kenneth Waltz Ve John Mearsheimer Örneğinde”, (Lisans Tezi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, 2017): 62-68.

edersek; her iki teoride de devletler aktif bir şekilde sistemde var olmak istemektedir. Fakat buradaki fark devletlerin dış politikada ne ölçüde yer almak istediklerinde yatmaktadır. Çünkü her iki teorinin de özünde güvenliği göz önüne aldığını düşündüğümüzde buradaki stratejinin ofansif veya defansif olması olayı farklılaştırmaktadır. Mearsheimer ofansif realizmde devlerin güçlerini maksimize etmeye çalıştıklarını iddia ederken Waltz ise defansif realizmde devletlerin böyle bir şey yapma peşinde olmadıklarını vurgulanmaktadır.¹⁰⁵ Çünkü ona göre böylesi bir durumun başarıya ulaşması neredeyse imkansızdır. Eğer bir devlet hegemon güç olurda başarıya ulaşırsa diğer devletler de aynı istek doğrultusunda ona karşı ittifak olacaklardır. Devletlerin maksimum güç elde etme isteği sonucunda karşılaşacakları senaryoyu bildikleri için böyle bir çabalarının olmadığını iddia etmektedir.¹⁰⁶

Burada verilebilecek en güzel örneği Çin oluşturmaktadır. Çin'in ekonomik büyümesi uluslararası sistemi ticari bir rekabete sürüklemiştir. Dolayısıyla Çin'in büyümesinin önüne geçmek isteyen ABD, vergiler koyarak bunu sağlamaya çalışmaktadır. Çünkü Çin'in ekonomik büyümesi beraberinde askeri gücü getirmektedir. Hegemonyasının sarsılacağını öngören ABD için bu durum büyük güç dengelerini değiştireceğinden Çin'in büyük güç olmasını engellemeye çalışırken sistemde güvensizlik ve rekabete sebep olacaktır.¹⁰⁷

Ofansif realizmde ise anarşik düzenin varlığının yanında uluslararası alanda güvenliğin kısıt olduğundan ve devletlerinde güçlerini maksimize etmek uğruna rekabete giriştiklerinden bahsedilmektedir. Bu noktada Mearsheimer'da güvenliğine odaklanmış devletler için en güvenli ortamın "bölgesel hegemonya" olduğunu düşünmektedir. Hatta günümüzde buna örnek olarak Rusya'nın elde etmeye çalıştığı şeyin bölgesel hegemonya olduğu söylenmektedir.¹⁰⁸

Bu açıdan ofansif realistler uluslararası sistemin doğasındaki anarşik yapının devletleri kendilerini güvende hissetmeleri için sistem içinde en güçlü olma mücadelesine ittiğini

¹⁰⁵ Collins, a.g.k., 22.

¹⁰⁶ A.g.k., 24.

¹⁰⁷ Aydın Güven, "Yapısal Realizm: Saldırgan Realizm Ve Savunmacı Realizm" <https://www.ilimvemedeniyet.com/yapisal-realizm-saldirgan-realizm-ve-savunmaci-realizm.html>, [Erişim Tarihi: 07.01.2022]

¹⁰⁸ Yeon Jung Lim, Misguided Defensive And Offensive Realism Based On The Sino-Myanmar Pipeline Project, <http://pi.library.yorku.ca/ojs/index.php/gjis/article/viewFile/36699/34936>, {Erişim Tarihi: 08.01.2022]

vurgulamaktadır. Onların düşüncelerinde sistemde ne kadar güçlü olunursa diğer devletlerin onlara karşı eylemlerde bulunup, savaş durumu oluşturma riskleri daha az olacaktır. Mearsheimer’da bu durumu şu şekilde özetlemektedir; “*Uluslararası politikanın anarşik dünyasında, bir “Bambi” olmaktansa “Godzilla” olmak daha iyidir.*”¹⁰⁹

Defansif realistlerin güç hakkındaki bakış açıları ise; sadece güç dengesini muhafaza etmek şeklindedir. Onlara göre uluslararası sistem devletleri sadece hayatta kalmak ve güvenliklerini devam ettirmek için ılımlı bir doğrultuda ilerlemeye itmektedir. Buradaki ana mantık devletlerin dengeleyici durumu bozarak gereksiz yere güç elde etme isteklerini ve diğer devletlerden üstün olma hislerini ortaya çıkaracak her türlü eylemin anlamsız ve gereksiz bulunmasından kaynaklıdır.¹¹⁰

Wlatz’a göre devletler kendilerini iki şekilde savunmaktadır.¹¹¹ İç dengeleme; devletin kendi güvenliği için ekonomik olarak gücünü artırması ve saldırgan politikaları karşı tepki vermesidir. Bu durum bir nevi kendi başının çaresine bakmayı içermektedir. Bunun içinde kendi gücünü artırması ve başkalarının gücünü dikkate alması gerekmektedir. İki kutuplu sistem buna örnek verilebilir. Dış dengeleme ise; başka devletlerle kendini savunmak için ittifak kurmak anlamına gelmektedir. Günümüz dünyası dış dengelemeye örnek teşkil edebilir. Çünkü devletler güvenliğini sağlamak için ittifaklara ihtiyaç duymaktadır.¹¹²

Ayrıca ofansif realistler için iç ve dış dengelemeye ek olarak “peşine takılmada” ciddi bir dengeleme unsurudur. Normal şartlarda dengeleme de devletler gücü dengelemek adına zayıfın yanında olurken; peşine takılmada devletler güçlü olan devletin peşinden giderek daha fazla güç elde etme düşüncesindedir.¹¹³ Burada verilebilecek en güzel örneği Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak’ın Kuveyt’i işgali sonrası ABD’nin 1991 yılında Kuveyt’in kurtulması operasyonu adı altında gerçekleştirdiği “Çöl Fırtınası” operasyonu verilebilir. Burada asıl fayda sağlayan ülke, ABD’nin peşine takılarak Kuveyt

¹⁰⁹ “The Rules of War: Part 5, John J. Mearsheimer and Offensive Realism”, <https://www.gamereplays.org/redalert3/portals.php?show=page&name=red-alert-3-rules-of-war-part-5>, [Erişim Tarihi: 09.01.2022]

¹¹⁰ Steven E. Lobell, “War Is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics And Security Strategies”, *Security Studies*, Vol.12, Iss. 2, (Winter 2002): 164-169.

¹¹¹ Collins, a.g.k., 21-22.

¹¹² Ali Balcı, Şaban Gardaş, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (İstanbul, Küre Yayınları, 4. Baskı, 2014): 126.

¹¹³ A.g.k., 128-129.

kaynaklarından yararlanmayı hedefleyen İngiltere olmuştur. Bir diğer örnek ise; 2011 yılında Batı devletlerin koalisyon kurarak oluşturdukları, NATO operasyonu adı altında Fransa'nın peşinden giderek Libya'ya karşı gerçekleştirdikleri operasyon verilebilir.¹¹⁴

Scheweller'e göre saldırgan devlet güvenlik arayan devlete göre farklı tercihler yapabilir. Saldırgan devletler güç arayışındadır. Yani saldırgan devletler dengeleme politikası yerine peşine takılma stratejisi geliştirirler. Çünkü bilinir ki bu devletler kendi lehine oluşabilecek güç dengesini engelleme arzusundadır.¹¹⁵

Ofansif ve de defansif realizm uluslararası alandaki anarşik yapının varlığından, bu anarşik yapının da devletlere güvenliklerini sağlamaya itme konusundaki motivasyonundan türemiştir. Bu durumun uluslararası sistemde tehlike yarattığı ve en temel dürtü olan güvende olma dürtüsünü harekete geçirdiği bilinmektedir.¹¹⁶

Böylelikle uluslararası ilişkiler disiplinlerinden olan realizm, neo-realizm, saldırgan ve savunmacı realizm kapsamında güç ve güvenlik konuları ele alınmıştır. Aynı zamanda bu kavramlar çalışmanın devamında ele alınacak olan istihbarat disiplini için önem ihtiva eden kavramlar olmaları bakımından sonraki bölümlere ışık tutması amaçlanmıştır.

¹¹⁴ Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith, International Relations Theories: Discipline and Diversity, (New York: Oxford University Press, 2013): 72-74.

¹¹⁵ Balcı ve Kardaş a.g.k 128-129.

¹¹⁶ Yeon Jung Lim a.g.m 3-4.

BÖLÜM 3

3. İSTİHBARAT BİLİMİNE AİT GENEL KAVRAMLAR

Güç ve güvenlik konuları ile yakından ilişkili bir kavram olarak ele alınan istihbarat, bir devletin güvenli koşullarda yaşaması için hayati öneme sahip bilgileri toplayan bir unsurdur.¹¹⁷ Soğuk Savaş yıllarında güvenlik konularının genişlemesi ile istihbarat faaliyetleri ve yetki alanları da genişlemiştir. Günümüze doğru gelindiğinde istihbarat artık belli bir ülkenin ya da ülkelerin kullandığı gizli haber alma faaliyeti olmaktan çıkarak dünyadaki bütün gelişmeleri tüm boyutlarıyla karar alıcılara ileten bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁸

Bilgiye erişimin sınırlı ve kısıtlı olduğu dönemlerde yürütülen istihbarat faaliyetlerinden sonra geline çağda, bilgiye erişimin öneminin yerini bilgiyi kullanmanın önemi almıştır. Bu nedenle, güvenlik endişelerinin var olduğu bir durumda en erken tepkiyi verecek olan istihbarat biriminin gücü, niteliği ve kabiliyetinin yanında analiz yeteneği ve analitik kabiliyeti de gün geçtikçe önem kazanmıştır. ABD’de 21. yüzyıl ile birlikte istihbarat kurumlarının genişlemesi ve nitelik kazanması söz konusu olaya bir örnek teşkil etmektedir.¹¹⁹

3.1. İstihbarat Tarihi

İstihbaratın her yazar tarafından kendi bakış açısıyla kaleme alınması ya da her kurum kendi görevlerince algılaması dolayısıyla herkes tarafından kabul edilen ve genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır.¹²⁰ İstihbarat kimi zaman devletlerin bazı bilgileri diğer devletlerden saklaması kimi zamanda casusluk yapması anlamına gelmektedir. Söz konusu disiplin çok eskilere dayanmakla birlikte çoğu zaman askeri amaçla kullanılmıştır. Tarihteki ilk istihbarat faaliyetleri açlığını gidermek için avının izini süren ve avcılık yaparak geçimini sağlayan insanlar da görülmüştür. Bu süreç zamanla evrilerek

¹¹⁷ Savaş Biçer, “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 2, (2017): 438-440.

¹¹⁸ Ahmet Küçükşahin, Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?, *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C.2, S.4, (2006):14.

¹¹⁹ Andrew N. Liaropoulos, “A (R)evolution In Intelligence Affairs? In Search Of A New Paradigm”, *Research Institute For European And American Studies*, No.100 (Athens: June 2006): 6-8.

¹²⁰ Kazım Karabekir, “Kazım Karabekir ve İstihbarat”, Çev. Emrullah Tekin, (İstanbul, Milenyum Yayınları): 23.

düşmanlarının izini sürmeye dönmüştür. Örneğin; Eski Mısır da halkını korumak için esir sorgulayıcılardan, iz sürücülere kadar çeşitli alt grupların var olduğu bilinmektedir.¹²¹ Eski Türklerin Orta Asya’da avcılık ile geçindiği ve bunun içinde iz sürdükleri bilinmektedir. Türklerin o zamanki en önemli düşmanı olarak gördükleri Çinlilere karşı adına Martolos dedikleri devşirme casusları kullanmaları ise o dönemin istihbarat anlayışını yansıtmaktadır.¹²²

Türkler ve Çinler arasındaki mücadele istihbarat faaliyetlerine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Tarihte Türkler açısından istihbaratın bilinen en eski örnekleri 1700 yıl öncesinde Çinli gelinlerle yapılan evliliklere dayanmaktadır. O dönemlerde Çinlilerin Türklerle karşı yaptığı istihbarat ve psikolojik savaş teknikleri, Türk boyu olan Topaları yenik düşürerek, yok olmalarına neden olmuştur.¹²³ Yıllar geçtikçe ortaya çıkan birçok devlet kendini ve halkını koruma amacıyla belli yöntemler geliştirmiştir. Bu nedenle devletlerin düşmanları hakkında dini, ekonomik, siyasi, askeri vb. birtakım bilgiler edinmek istemesi geçmişten bu yana merak konusu olmuştur.¹²⁴

Birinin diğeri hakkındaki merakı sistemde ki her birimi önlemler almaya itmiş ve sistemi zamanla istikrarsız ve çatışmalarla dolu bir hale getirmiştir. Bu karmaşık ve istikrarsız düzende de her devlet durumu kendi lehine çevirmek istemekte ve bu da istihbaratı her geçen gün daha çok geliştiren bir politika olmasına sebep olmaktadır.¹²⁵ Zamanla değişen ve gelişen istihbarat olgusu ile yeni istihbarat modellerini ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar bilgiyi daha kullanışlı hale getirmiş ve analitik düşünme ve bilgiyi yönetebilme imkanını artırmıştır. Bilgi ve iletişimdeki olağanüstü gelişmeler geçmişteki “sır” olgusunun yerini “gizem” ortamına bırakmıştır.¹²⁶

Bu alanda yaşanan istihbarat devrimi, hayatı birçok anlamda kolaylaştırıp şekillendirse de uluslararası sistemde önceki dönemlerden farklı olarak çözülmesi ve anlaşılması zor bir alan bırakmıştır. Coğrafi sınırların anlamını yitirdiği, tehdit ve risklerin küreselleştiği

¹²¹ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, (Ankara: Kripto Yayınları, 2016):41.

¹²² Haldun Eroğlu, *Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/782521> [Erişim Tarihi: 24.062022]

¹²³ Tuncay Özkan, *MİT'in Gizli Tarihi*, (İstanbul, Alfa Yayınları, 19. Basım,2005): 24.

¹²⁴ Mark M. Lowenthal, *Intelligence: From Secrets to Policy*, (Washington D.C.: CQ Books, 2009): 8.

¹²⁵ Özkan, a.g.k., 24-25.

¹²⁶ Mesut Hakkı Çaşın, “Soğuk Savaş Sonrası Askeri Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu”, *Avrasya Dosyası*, C.8, S.2, (2002): 254-294.

günümüzde istihbarat toplamak daha da önemli bir hale gelmiştir. En önemlisi bu küreselleşme ve sosyalleşme devletleri birbirlerine bağımlı hale getirmiştir.¹²⁷

3.2. İstihbarat Kavramı

Devletlerin kendilerine yönelik olan tehditlere hazırlıklı olma isteğinden kaynaklı olarak istihbarat faaliyeti de kaçınılmaz olmaktadır. İstihbarat bir bütünü ifade etmektedir.¹²⁸ Bu bütünün içinde istihbarat; bilgilerin toplamasını, toplanan bilgilerin değerlendirilmesini, işlenmesini ve karar alıcılara iletilerek elde edilen bilgilerin ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmasını ifade etmektedir. Bu anlamda istihbarat birimleriyle bir devlet hayattaki risklerine dair bilgiye ihtiyaç duyarken, kendini gelecekte karşılaşılabileceği tehditlere karşı hazırlamak istemektedir.¹²⁹

Öncelikle İstihbarat; Tanrı'nın Musa peygambere Kenan diyarında keşifler yapmasını istemesinden, günümüzden 2500 yıl önce Çinli General Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" adlı kitabında istihbaratın vazgeçilmezliğinden bahsedilişine kadar dayanmaktadır.¹³⁰ Arapça "İstihbar" kökenli bir kelime olan istihbarat Türk Dil Kurumu sözlüğünde "yeni öğrenilen bilgiler, haberler, bilgi toplama" şeklinde yer almaktadır.¹³¹

Lowenthall, istihbaratı milli güvenliğin sağlanmasında önemli olan bilgilerin toplanması, analiz edilmesi ve karar alıcılara sunulması olarak tanımlamaktadır.¹³² Keithly'e göre istihbarat, karşı tarafın tüm boyutları hakkında bilgi edinmek ve bilgilerin ayıklanması, analizi ve yorumlanması sonucu eldeki veriler olarak tanımlamıştır.¹³³ Ünlü Büyük Selçuklu Devleti'nin Veziri ve siyaset bilimci Nizâmülmülk, Siyasetname adlı eserinde istihbaratın önemini şu şekilde anlatmıştır;¹³⁴

¹²⁷William E. Odom, "Intelligence Analysis", Intelligence and National Security, Vol.23, No.3, (2008): 316-320. <https://doi.org/10.1080/02684520802121216> [Erişim Tarihi: 16.01.2022]

¹²⁸ Mehmet Çanlı, İstihbarat nedir? Ne Değildir?, <https://strasam.org/savunma/askeri-harekat/istihbarat-nedir-ne-degidir-212>, [Erişim Tarihi: 09.08.2022]

¹²⁹ Albert O. Hirschman, National Power and the Structure of Foreign Trade, (California, University of California Press, 1992): 60.

¹³⁰ Kaan Kutlu Ataç, "İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik", *Güvenlik Yazıları* Serisi, No.45, https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/12/Istihbarat_KKAtac_v.2.pdf, [Erişim Tarihi: 09.08.2022]

¹³¹ Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sayfası, "Güncel Türkçe Sözlük", <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 10.12.2021]

¹³² Lowenthal, a.g.m., 8.

¹³³ Michael A. Turner, Historical Dictionary of United States Intelligence - Historical Dictionaries of Intelligence and Counterintelligence, No. 2, (Martyland: The Scarecrow Press, 2006), xxxvii.

¹³⁴ Nizamal-Mulk, *Siyasetname*, çev. N Bayburtlugil, (Dergah Yayınları, 1995): 12.

“Dünyanın dört bir köşesine tüccar, seyyah, sufi, eczacı ve derviş kılığında casuslar göndermeli, duydukları her şeyi haber olarak getirmeli ve ülkelerin durumları hiçbir şekilde meçhul kalmamalıdır. Çoğu zaman valiler, arazi sahipleri, memurlar ve emirler muhalefete ve isyana kalkışmışlar ve padişaha karşı bağlarını koparmışlardır. Fakat casuslar ulaşıp haber getirdiklerinde, padişah zamanında hazırlık yaparak hareket eder ve aniden isyankârın üzerine çullanır. Böylece isyankârlar tutuklanır, niyetleri akim kalır.”

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ise istihbaratı;¹³⁵

“... İstihbaratın üretilmesi için ise sadece haberin, bilginin ve belgenin toplanması yeterli değildir. Elde edilen haberin, bilginin ve belgenin belli bir sistematik içerisinde işlenmesi gerekir. Önemli bir haber doğru bir şekilde değerlendirilmediği takdirde; yanıltıcı sonuçlara yol açabilir. Olmuş ya da olacak bir olay hakkında toplanan ham bilgi, tasnif kıymetlendirme, yorum ve yayım aşamalarından geçirilerek değerlendirilir, bir diğer ifadeyle işlenir” şeklinde tanımlamıştır.

ABD Savunma Bakanlığı Askeri Terimler Sözlüğünde istihbarat;¹³⁶

“Yabancı ülke veya alanlara ilişkin mevcut bilginin toplanması, işlenmesi, entegrasyonu, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanması sonucu açığa çıkan ürün, düşman hakkında gözlem, inceleme, analiz ya da anlayış yoluyla elde edilen bilgi” olarak nitelendirilmektedir.

İngiltere dış istihbaratından sorumlu olan Gizli İstihbarat Servisi (MI6), istihbarat kavramını;¹³⁷

“Yabancı bir ülke veya grubun gerçek niyetlerini ortaya koyan, harekete geçmek için yeni fırsatlar oluşturan, bilmeniz istenmeyen önemli bilgi” olarak nitelendirmektedir.

¹³⁵ “İstihbarat Oluşumu” <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>. [Erişim Tarihi: 10.12.2020]

¹³⁶ ABD Savunma Bakanlığı Askeri Terimler Sözlüğü, http://www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary/data/i/4850.html [Erişim Tarihi: 16.01.2022]

¹³⁷ MI6, <https://www.sis.gov.uk/our-history.html>, [Erişim Tarihi: 16.01.2022]

İngiltere Güvenlik Servisi (MI5) ise istihbaratı; ¹³⁸

“Yasal sorumluluklar çerçevesinde, hedef kuruluşlar, bunların ana kişilikleri, altyapıları, niyetleri, planları ve kapasiteleri hakkında ayrıntılı bilgi elde etmek” şeklinde açıklamaktadır.

Gill ve Phythian için istihbarat, ¹³⁹

“Önleyici bir politika veya stratejinin, hatta gerektiğinde örtülü faaliyetlerin de zamanında uygulanmasına imkân tanıyacak bir biçimde, hâlihazırdaki veya olası tehditlerle ilgili bir ön uyarı sağlayarak, güvenliği artırmayı veya devamlı kılmayı amaçlayan, gizlilik ilkeleri çerçevesinde yürütülen, kapsayıcı bir terim” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ülkeler istihbarat faaliyetlerini farklı yöntem ve araçlar kullanarak gerçekleştirmiştir. Örneğin; Almanlar müzik notalarıyla savaş zamanı Fransız gizli servislerini aylarca uğraştırmıştır. Her biri bir harfe denk gelecek şekilde müzik notalarını kullanarak aralarında yaptıkları haberleşme sonucunda Fransızların aldıkları her türlü önleme karşı Almanların anlık olarak haberdar olmalarını sağlamıştır. ¹⁴⁰

Başka bir örnekte ise Birinci Dünya Savaşı’nda casuslukta sıkça kullanılan güvercinler Fransızların işine yaramıştır. Posta güvercini sağdık ve güvenilir bir ajan olduğu bilinmektedir. Güvercinlerin en yoğun biçimde rol aldığı olay “Vaux Tabyası” hücumunda görülmektedir. ¹⁴¹ 1916 yılında tüm irtibat tellerinin kesildiği, ajanların cephe hatlarını geçemediği ve büyük kayıpların olduğu dönemde 787.15 numaralı son güvercin, kuşatılan bölgedeki askerlerden orduya duygu dolu bir veda mesajını zehirli gaz bulutlarıyla kaplı bir bölgeden geçerek, ölmek üzereyken ulaştırmış ve dönemin zor şartlarında Fransızlara düşman hakkında önemli bilgiler getirmiştir. ¹⁴²

¹³⁸ MI5, <https://www.mi5.gov.uk/> [Erişim Tarihi: 16.01.2022]

¹³⁹ Peter Gill, Mark Phythian, Intelligence in an Insecure World’den aktaran Gill, Peter, Toward a Theory of Intelligence, www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2006/RAND_CF219.pdf [Erişim Tarihi: 16.01.2022]

¹⁴⁰ Ercan Arıklı, “Başlangıcından Bugüne Kadar Dünya Casusluk Tarihi”, (İstanbul, Artel Yayınları, 1974): 95.

¹⁴¹ Servet Avşar, Birinci Dünya Savaşı’nda Casusluk Okulları, Casusluk Uygulamaları Ve Osmanlı Devleti’nin Casusluğu Önleme Faaliyetleri, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, V.2, I.3, (2018): 11-12.

¹⁴² Arıklı, a.g.k. 96.

Yine Birinci Dünya Savaşı'nda savaş köpekleri casus olarak kullanılmış, iyi bir eğitimden geçirildikten sonra haber taşımada yararlanılmıştır. Fransızlar Millerand'ın 25 Aralık 1915 Kararnamesi ile Savaş Köpekleri Servisi oluşmuştur. Başka bir olayda ise Çanakkale Deniz Muharebesi sırasında yabancı gazeteler çalıştıkları gazetelere gönderdiği haber kağıtlarının üzerinde iğne şeklindeki yazılarla bazı bilgileri saklamışlardır.¹⁴³

Radyonun nimetlerinden yararlanan Fransızlar Alman ordularının Belçika'daki ilerleyişini izleme imkanına erişmişlerdir. Almaların uluslararası iletişimini sağlayan Nauen Radyo İstasyonu müttefikler tarafından izlenmiştir. İstasyonun yayınlarında gariplik fark eden Almanlar önceleri bunu bir arıza olarak görseler de sonraları bunların Amerika'ya gönderilen mesajlar olduklarını anlamışlardır.¹⁴⁴

Hatta ve hatta takma dişler vasıtasıyla istihbarat faaliyetlerinde bile bulunulmuştur. Osmanlı Ordusu Başkumandanlık Vekâletinden İstanbul Sansür Müfettişliğine 14 Mart 1333'te gönderdiği habere göre düşman istihbaratına ait bilgileri takma dişlerinde bulunduran birinin sınırdan geçmekte olduğu bildirilmiştir. Yine Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf devletlerinin sıkça kullandığı yöntemle insanların saç ve derilerine yerleştirilen bazı bilgiler sayesinde savaş dönemi haberleşme sağlanmıştır.¹⁴⁵

3.3. İstihbarat Çarkı

İstihbarat devletin bütünlüğünü, rejimin devamlılığını, milli politika ve hedeflerin tespit edilmesini sağlayan; devletin bütün kurumlarının iş birliği ile yürüttüğü kesintisiz ve sürekli bir faaliyettir.¹⁴⁶ Bu faaliyet insanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan bir faaliyet olmasının yanı sıra günümüzde devletlerin geleceğinde önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan söz konusu faaliyet hedef ve hedef olması muhtemel kişi, grup, örgüt ve devletlerin imkân ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmak ve muhtemel hareketlerini önceden görebilmek için yürütülmektedir. Nitelikli bir istihbarat faaliyetinin yapılması için haberin, bilginin ve belgelerin toplanması yeterli değildir. Çünkü haber ham bilgidir ve kullanılabilmesi için işlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Doğru bir şekilde işlenmeyen bir

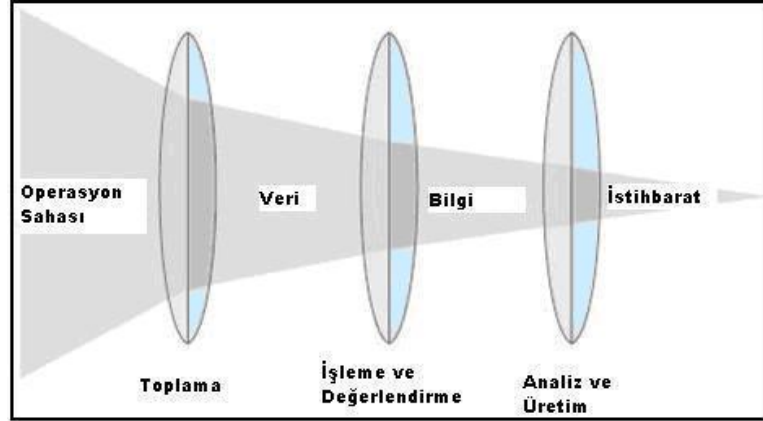
¹⁴³ A.g.e., 95-96.

¹⁴⁴ Mehmet Tanju Akad, *Tarihten Günümüze İstihbarat, Kavramlar, Aldatma ve Örtülü Operasyonlar*, (İstanbul, Kastaş Yayınevi, 2018): 220-227.

¹⁴⁵ Mehmet Özdemir, "Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda ve Casusluğa Karşı Alınan Tedbirler", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 4, Ankara, (2004): 64.

¹⁴⁶ Muazzez Şenel, Turhan Şenel, "Stratejik İstihbarat" (Polis Akademisi Yayınları): 31.

haber, istihbarat birimlerini yanıltabileceği gibi istenmeyen sonuçların yaşanmasına neden olabilmektedir.¹⁴⁷

Şekil 3. 1:Veri, Bilgi ve İstihbarat Arasındaki İlişki.

U.S. Joint Chiefs of Staff, **Joint Publication 2-0: Joint Intelligence**, (22 Aralık 2021): 2.

İstihbarat faaliyeti için toplanan ham bilgi 4 aşamada işlenerek nitelikli bilgiye ulaşılmaktadır;¹⁴⁸

1. Tasnif
2. Kıymetlendirme
3. Yorum
4. Yayın aşaması

İlk aşama olan tasnif’te toplanan benzer çalışmalar bir araya getirilmektedir. İkinci aşama ise kıymetlendirmedir ve bu aşamada haberin alındığı kaynağın güvenliği, haberin doğruluğu ve haberin istihbarat değeri üzerinde değerlendirmeler yapılmaktadır.¹⁴⁹ Bu aşama sonucunda bir yorum elde edilmektedir. Bu yorum kesin yargıya varmak için yapılmaktadır. Son aşama olan yayım aşamasında ise, işlenen bilgi, üretilen istihbarat ihtiyaç duyulan kurumlara tam zamanında ulaştırılmaktadır. Ulaştırılan bu bilgi de istihbarat kurumlarında ilgili olayda kullanılması bakımından belli aşamalardan geçmektedir. Buraya kadar olan kısım bilginin uğradığı aşamaları göstermektedir.

¹⁴⁷ MİT, “İstihbarat Oluşumu”, <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>, [Erişim tarihi: 01.01.2022]

¹⁴⁸ Emre Çıtak, Çağımızın Gerekliği Olarak Sinyal İstihbaratı, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.8, S.2, (2015): 757.

¹⁴⁹ Ozan Kavıracı, İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C.16, S.27, (2020): 707.

Bundan sonra, doğru yerine ulaşan bilginin istihbarat birimleri içindeki yolculuğu başlamaktadır.¹⁵⁰

Şekil 3. 2: Milli İstihbarat Teşkilatı Çarkı.

(MİT, <https://www.mit.gov.tr/ek-nu1.html>, [Erişim Tarihi: 01.01.2022])

Bilginin toplanması ve analizi sürecinde farklı istihbarat birimlerini bir araya getirmek önemlidir ve bu istihbarat çarkı konsepti ile mümkün olarak görülmektedir. İstihbarat çarkını başlatan iki temel unsur vardır;¹⁵¹ birinci unsur, devletin üst düzey yöneticileridir. Bu kişiler devletin ihtiyacı doğrultusundaki bilgi ve malumatı gerekli kurumlara bildirirken konu hakkında gerekli istihbarat raporu talep etmektedir. İkinci unsur ise; istihbarat servisindeki analizcilerdir. Bu analizciler yöneticilerin istekleri doğrultusunda ihtiyaç duydukları bilgileri toplamak için istihbarat çarkını başlatmaktadır.¹⁵²

¹⁵⁰ MİT, İstihbarat Oluşumu, <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>, [Erişim Tarihi: 24.06.2022]

¹⁵¹ Umut Berhan Şen, Milli İstihbarat Teşkilatının 100. Yıl (2027) Stratejik Yönetim Algoritması, <https://www.globalsavunma.com.tr/milli-istihbarat-teskilatinin-100-yil-2027-stratejik-yonetim-algoritmasi.html>, [Erişim Tarihi: 09.08.2022]

¹⁵² Lowenthal, *a.g.k.*, 55.

Şekil 3. 3: DNI’ya Göre İstihbarat Çarkı.

DNI, 2022:4.

İstihbarat faaliyeti istihbarat kurumları tarafından çarka benzetilmektedir.¹⁵³ İstihbarat üretim sürecinin “istihbarat çarkı” olarak isimlendirilmesinin temel sebebi bir döngü halinde olması ve sürecin başlangıç noktasına geri dönüyor olmasından kaynaklıdır. Bu döngü kesintisiz ve sürekli bir döngüdür ve birbirini takip eden belirli safhalardan oluşmaktadır. Bu sebepten “çark” olarak isimlendirilmektedir.¹⁵⁴ Ülkelerin farklı istihbarat birimleri istihbarat çarkını farklı şekillerde sınıflandırmaktadır. Bunun temel sebebi ülkelerin farklı tehdit algılamaları, bilgi arayışları ve gizlilik işleyişi konusunda değişken dinamiklere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle istihbarat monolitik ve standart olarak görülmemektedir.¹⁵⁵

İstihbarat çarkının başlıca belirleyicilerinden biri rejim tipidir. Demokrasiler, otoriter hükümetler ve yarı-demokrasiler, bilgiyi farklı bürokratik yollardan geçirerek işlemektedir. Otoriter devletlerdeki istihbarat servisleri demokratik olarak yönetilen ülkelerin istihbarat servislerinden daha fazla kontrol altında tutularak yürütülmektedir. Bu durum istihbarat servislerinin tehdit karşısında daha illegal bir şekilde, daha yasadışı şekilde hareket etmesine neden olmaktadır. Öyle ki otoriter devletler iç ev dış tehditleri abartarak gösterme eğiliminde olduklarından istihbarat servislerini belirsizliklere sürüklemektedir.¹⁵⁶

İstihbarat çarkının belirleyici faktörden bir diğeri ise; tarih ve kültürdür. Post-emperyal (daha önce bir imparatorluk olan) devletler ile diğer devletler arasındaki istihbarat

¹⁵³ Walter Lequeur, “The Uses and Limits of Intelligence”, (New Jersey, Transaction Publishers, 1993):346.

¹⁵⁴ Ozan Kavıracı, Mehmet Demirbaş, “İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi”, Anadolu Strateji Dergisi, C.2, S.1, (2020): 56.

¹⁵⁵ Akın Ünver, Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik, Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırmalar Merkezi, <https://edam.org.tr/dijital-acik-kaynakli-istihbarat-ve-uluslararasi-guvenlik/> [Erişim Tarihi: 24.06.2022]

¹⁵⁶ Lowenthal, a.g.k. 40.

uygulamaları farklılık gösterebilmektedir. Post-empyryal devletlerin daha uzun istihbarat geçmişleri olduğundan genellikle daha önceki empyryal sınırları içinde yer alan devletleri içerecek şekilde istihbarat faaliyeti yürütme eğilimindedir.¹⁵⁷ Bu bakımdan CIA resmi tanımında, istihbarat çarkını; “*bilginin elde edildiği, istihbarata dönüştüğü ve kullanılabilir hale geldiği bir süreç olarak*” tanımlamaktadır.¹⁵⁸

Lowethal ise, istihbarat çarkını tanımlarken yedi aşamalı bir süreçten bahsetmektedir. Bunlar; devletin ihtiyaçlarının tespiti, bunlara uygun gerekli bilginin toplanması, toplanan bilginin işlenmesi, kullanılması ve analiz edilerek sonuçların belli kurumlara gönderilmesidir. Son olarak da bu kişi veya kurumların toplanan bilgiyi kullanması ve çarkın başa dönüşü olarak tanımlanmaktadır. Bu model ABD istihbarat üretim süreci içinde aynı şekilde işlemektedir.¹⁵⁹

3.4. İstihbarat Toplama Yöntemleri

İstihbarat faaliyetleri tarihin her döneminde etkisini göstermekle birlikte yöntemleri farklılık göstermektedir.¹⁶⁰ Tarihin ilk dönemlerinde insanlar bu faaliyetini avlanmaktan korunmak amacıyla ilkel yollardan sürdürürken, günümüze gelene kadar farklı teknik ve taktikler geliştirmiştir. Bu bakımdan güçlü ülkeler istihbarat faaliyetlerini birkaç koldan yürütebilmektedir ve bu kollar doğrultusunda ülkelerin ihtiyaçları şekillendirilmektedir. Örneğin; Japonya’nın en önemli istihbarat birimleri teknolojik casusluğa karşı koymak için olup Toyota, Mitsubishi, Honda ve Nissan gibi çok uluslu şirketleri bünyesinde bulundurmaktadır. Bununla birlikte Rusya Soğuk Savaş’tan gelen geleneğini her daim sürdürmüş ve İnsan İstihbaratı (HUMINT) yönünü geliştirmiştir.¹⁶¹

İstihbarat faaliyetinde ihtiyaç duyulan konuyu aydınlatacak olan bilgiye, farklı yollardan erişilebilmektedir. Bu bakımdan istihbarat birimlerinin istedikleri bilgiye ulaşmak için kullandıkları 9 tane istihbarat toplama disiplini bulunmaktadır.¹⁶²

¹⁵⁷ Akın Ünver, “Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik”, https://edam.org.tr/dijital-acik-kaynakli-istihbarat-ve-uluslararasi-guvenlik/#_ftn12 [Erişim Tarihi: 01.01.2022]

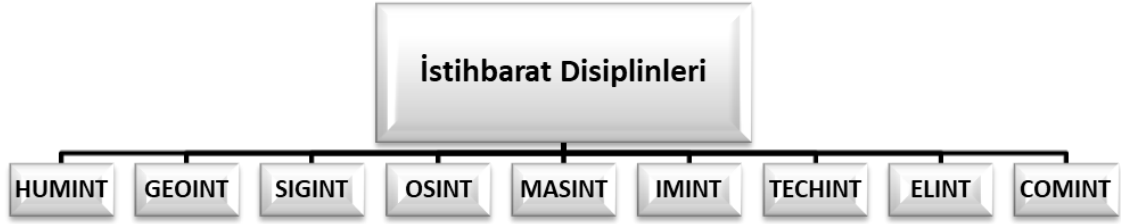
¹⁵⁸ Ünal Acar, Ömer Urhal, *Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2007): 183.

¹⁵⁹ Ozan Kaysıracı, Mehmet Demirbaş, İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi, *Anadolu Stratejisi Dergisi*, C.2, S.1, (2020): 18.

¹⁶⁰ Ozan Kaysıracı, İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C.16, S.27, (2020): 707.

¹⁶¹ Urhal, Acar, a.g.k. 152-153.

¹⁶² Mehmet Gürbüz, “Amerikan İstihbaratının Tarihsel Gelişim Süreci Ve Amerikan İstihbarat Topluluğu Modeli” (Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2019): 13.

Şekil 3. 4: İstihbarat Toplama Disiplinleri.

3.4.1. HUMINT (Human Intelligence/ İnsan İstihbaratı)

*“Doğru ve yerinde kullanılan bir casus savaşta iki yüz bin kişiye bedeldir.”*¹⁶³
Napolyon

*“Bilgi düşmanı yakından tanıyanlardan alınmalı. Düşmanı tanıyanları da beş gruba ayırmalı; düşman içindeki casuslar, mahalli casuslar, inanç değiştiren kişiler, hükümlüler ve savaştan sağ dönenler. Bir hükümdar için eğer bu beş casus görev başında ise, korkmasın, rahat uysun. Çünkü o artık çok güçlüdür. Casuslardan iyi yararlanmak için onlara cömert davranmak gerekir. Casuslardan önemli başarılar elde etmek, akıllı bir devlet adamının, ileri görüşlü bir ordu komutanının işidir.”*¹⁶⁴ Sun Tzu.

Tarihsel olarak istihbaratın en büyük kısmını oluşturan Human Intelligence (HUMINT) en eski ve 19. yüzyıla kadar en önemli istihbarat toplama yöntemi olmayı sürdürmüştür.¹⁶⁵ İnsan istihbaratı anlamına gelen HUMINT amacı insan üzerinden bilgi toplamaktır. HUMINT faaliyeti gerçekleştirilirken hedef kişi veya kurumlar hakkında en fazla bilgiye ulaşmak hedeflenir. Bu nedenle tarih boyunca devletler birbirlerinin sırlarını, ekonomik, siyasi, askeri güçlerini öğrenme eğiliminde olmuşlardır. Bunun içinde dönemin şartlarına binaen espionaj (*espionage*) faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Örneğin; Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nda vezir Nizâmülmülk’ün belirli bölgelere

¹⁶³ Kavsıracı a.g.k., (2020):3.

¹⁶⁴ Sun Tzu, *Savaş sanatı*, çev. Pulat Otkan, ve Giray Fidan, 1. Baskı, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014): 72.

¹⁶⁵ K. Lee Lerner, Lerner, Brenda W. Lerner, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*. (Farmington Hills, MI: Thomson Gale, 2004): 13.

gözlemci göndererek devlete karşı tehdit olabilecek gelişmelerden haberdar olmak istemesi bir HUMINT örneğidir.¹⁶⁶

Diğer taraftan tarihte bilinen ilk insan istihbaratı örneği olarak Thomas Edward Lawrence verilmektedir.¹⁶⁷ Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz Askeri İstihbarat Şubesinde görevlendirilen Lawrence, Arapçaya ve İslam dinine hâkim biri olması sebebi ile Arap topraklarında istihbarat faaliyetleri ile tanınmıştır. Hatta bölgedeki Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan Arap isyanlarının siyasi, askeri ve lojistik olarak daha fazla önem kazanması açısından rol oynamış ve bölgede İngilizlerin nüfuzunu kolaylaştırmıştır.¹⁶⁸

Bununla birlikte tarihte birçok haber zor şartlar altında yürütülen istihbarat faaliyetleri sonucunda elde edilmiş ve birçok ülke bu bilgiler ışığında ülke stratejilerini değiştirmiştir. Bu ajanlara İsrail casusu Eli Cohen örnek verilebilir. Bir Sovyet Rusya ajanının elde ettiği bilgiler doğrultusunda Rusya'ya Japonya'nın değil Almanya'nın saldıracağını bildiren Richard Sorge'nin aktardığı bilgilerle Stalin askeri kuvvetlerini doğuya yönlendirmiştir. Aynı şekilde; Cohen Suriye Devlet Başkanı Amin El Hafız ile yakın arkadaş olarak getirdiği bilgiler doğrultusunda İsrail'in Golan Tepeleri'nde başarılı olmasını sağlamıştır.¹⁶⁹

Tarihsel süreç içinde 20. yüzyıla kadar istihbarat faaliyeti insan faktörü üzerinden yürütülmüştür. İkinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Soğuk Savaş döneminde 20.yüzyılın espionaj faaliyetlerinde altın çağının yaşandığı dönem olmuştur.¹⁷⁰ ABD, Rusya, İngiltere gibi büyük devletler halihazırdaki istihbarat teşkilatlarının temellerini o dönemde atmışlar ve reform üstüne reform gerçekleştirmişlerdir. 21. yüzyıla gelindiğinde 11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezine yapılan eylemlerin yanı sıra dünyanın süper gücü olan ABD'nin böylesi büyük bir saldırıyı güçlü bir istihbarat teşkilatıyla önleyememesinin altında yatan sebeplerin sorgulanmaya başlandığı bir dönem olmuştur.

¹⁶⁶ Özdağ, (2014) *a.g.k.*, 41.

¹⁶⁷ Niyazi Tılısbık ve Özdemir Akbal, *İstihbarat ve Türkiye*, (Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2006), 98.

¹⁶⁸ Taner Bilgin, Thomas Edward Lawrence'in Ölümünün Basındaki Yansımalarına Dair Bazı Gözlemler, *Akademik Bakış Dergisi*, S.52, (2015): 464.

¹⁶⁹ David B. Gren, "1965: A Humiliated Syria Hangs Israeli Spy Eli Cohen", <https://www.haaretz.com/jewish/premium-1965-a-humiliated-syria-hangs-israeli-spy-eli-cohen-1.5363140> [Erişim Tarihi: 01.01.2022]

¹⁷⁰ Çıtak, *a.g.k.*, 753.

Bu durum karşısında ülkeler istihbarat teşkilatlarının yeterlilik ve gizliliklerini inceleme altına almışlardır.¹⁷¹

ABD’de oluşturulan komisyonun tavsiye kararına göre; insan istihbaratı kapasitesini ele alan gizli servise yeni bir dinamik kazandırılması, ABD Federal Araştırma Bürosu (Federal Bureau of Investigation/FBI) için analistler, gözlem uzmanları ve ajanlardan oluşan özel bir bölüm kurulması ve yabancı şehirlerdeki espionaj faaliyetindeki personelin daha iyi kamufle olması için olanakların sağlanması konusuna vurgu yapılmıştır.¹⁷² Böyle bir olayın dönemin en büyük gücüne sahip ülkede yaşanmasının faturası insan istihbaratındaki yetersizliklere bağlanmıştır. Özellikle günümüzde de insan istihbaratına duyulan ihtiyacın artmasındaki temel sebepler olarak; terör örgütlerinin teknolojiye uzak eylemlerde bulunması, karmaşık yapıları ve dünyanın dört bir yanında kolayca faaliyetlerde bulunmaları gösterilmiştir. Bunun yanı sıra CIA ve El Muhaberatül Ammetü-Muhaberat yani Ürdün Genel İstihbarat Direktörlüğü adına çalışmalar yürüten bir doktorun El-Kaide’nin yönetim birimlerine sızması ve oradan ülkesine bilgi transferlerinde bulunması insan istihbaratının önemine vurgu yapmaktadır.¹⁷³

Halihazırda istihbarat teşkilatlarının insan istihbaratı konusundaki düşünceleri önem arz etmektedir. Örneğin; MI6 2018 yılında resmi tanıtım videosunda teknolojik istihbarat bakımından ne kadar ileride olsalar da insan istihbaratı konusuna dikkat çekmişlerdir. Teşkilatın yabancı dil yeterliliğinin artırılması gerektiğini, yabancı ülkelere daha fazla istihbarat memuru gönderilmesi gerektiğini söyleyen Merkezi Haber Alma Teşkilatı (Central Intelligence Agency /CIA) ilk kadın direktörü Gina Haspel, teşkilatta donanımlı insan kaynağına daha çok dikkat edileceğine vurgu yapmıştır.¹⁷⁴ Aynı şekilde Avustralya Gizli İstihbarat Servisi (Australian Secret Intelligence Service/ASIS) Başkanı Nick Warner’ın 2012 yılında yaptığı halka açık konuşmasında teknoloji ne kadar ilerlerse ilerlesin insan istihbaratına duyulan ihtiyacın her zaman var olacağına vurgu yapmıştır.¹⁷⁵

¹⁷¹ Joby Warrick, *The Triple Agent*, (New York: Vintage Books, 2012), 78.

¹⁷² Tılısbık, Akbal, a.g.k., 99-100.

¹⁷³ Thomas H. Kean, Richard Ben-Venitse, Bob Kerrey, Lee H. Hamilton, Fred F. Fielding, Timothy Roemer, Slade Gorton, John F. Lehman, “The 9/11 Commission Report” (New York: Kindle Press, 2018), 400-413.

¹⁷⁴ “CIA, Düşmanlara Karşı İstihbarat Toplanmasına Daha Fazla Yatırım Yapacak”, <https://www.haberturk.com/ankara-haberleri/16470609-cia-dusmanlara-karsi-istihbarat-toplanmasina-daha-fazla-yatirim-yapacak>, [Erişim Tarihi: 09.08.2022]

¹⁷⁵ Joint Chiefs of Staff, “Joint Intelligence”(2013), http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp2_0.pdf [Erişim Tarihi: 01.01.2022].

3.4.2. GEOINT (Geospatial İntelligence / Coğrafi Konum istihbaratı)

Jeopolitik bilimin ortaya çıkmasına sebep olan coğrafya bir ulus için büyük fırsatlar sağlayabileceği gibi olumsuz yönde de etkileyebilir. Bütün coğrafi özellikleri ile dünyanın en önemli ve en elverişli bölgesinde olan bir ülke kendisine sınır konumunda olan iki düşman nedeniyle kaynaklarını kendini sürekli güvende tutmak maksatlı kullanmak durumunda kalabilir. Bunun en güzel örneğini Polonya oluşturmaktadır. Coğrafyası gereği iki ülke ile sınır konumunda olan Polonya, komşu olduğu ülkeler ile tarih boyunca mücadele etmek zorunda kalmıştır.¹⁷⁶

Diğer yandan komşuları bakımından talihsiz bir konumda olmamasına rağmen Kanada ise, coğrafyasının büyüklüğü, yerüstü ve yeraltı kaynaklarının zenginliğine rağmen iklim koşulları nedeniyle hiçbir zaman süper güç olmaya izin verilmeyecek bir ülke konumundadır. Tam da bu sebeple coğrafik olarak talihsizlikler yaşayan ülkeler bu olumsuzluğu örtmek amacıyla coğrafi konum bakımından istihbarat örgütlerini şekillendirmektedirler.¹⁷⁷

Coğrafi konum istihbaratı genellikle uydu ve hava fotoğrafları kullanılarak elde edilen istihbarat türü olmasının yanı sıra dünyanın herhangi bir yerindeki insan faaliyetlerini ve fiziksel coğrafyayı araştırmak ve bilgi edinmek için görüntülükleri kullanan istihbarat tekniğidir.¹⁷⁸ Bir ülkenin coğrafi olarak konumu o ülkenin ekonomik, tarımsal, siyasi, askeri vb. birçok kaderini temsil etmektedir. Bu sebeple bir komutan, bir analizci, bir uluslararası ilişkiler uzmanı bir ülkeyi ele alacağı zaman ilk yapacağı şey coğrafyasını incelemek olacaktır. Bu yüzden bir istihbarat analizcisi için haritaya bakmak değil görebilmek, ona toplamak istediği bilgi için fazlasıyla ipucu verecektir.¹⁷⁹

Birçok analist coğrafyanın sadece muharebe planlarını değil aynı zamanda ülkenin stratejilerini de belirlediğini gözlemlemiştir. Tarih boyunca Süveyş/Mısır Kanalı, Basra Körfezi ülkeleri, İpek yolu güzergahı ülkeleri temel ham madde kaynaklarına ve önemli ticaret yollarına yakınlığı sebebiyle hasım ülkeleri ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Tam da bu sebeple ülkeler strateji geliştirirken birbirlerinin coğrafi olarak

¹⁷⁶ John M. Collins, *Military Geography* (Washington: National Defense University Press, 1998), 198-210.

¹⁷⁷ Ümit Özdağ, *Stratejik İstihbarat* (Avrasya Dosyası: İstihbarat Özel Sayısı 8, 2002): 109-120.

¹⁷⁸ William J. Lahneman, *Keeping U.S. Intelligence Effective – The Need For a Revolution in Intelligence Affairs*, (UK: The Scarerow Press Inc. , 2011): 185.

¹⁷⁹ “Geoint Definition”, <https://www.heavy.ai/technical-glossary/geoint>, [Erişim Tarihi: 24.06.2022]

ne konuda zayıf, ne konuda güçlü olduğu konusunda bilgiye sahip olmak istemektedir. Bu noktada GEOINT, IMINT ile bağlantılı ve harita üretim ajansı ile de birlikte çalışmaktadır. Aynı zamanda GEOINT, sinyal istihbaratı (Signal Intelligence /SIGINT), HUMINT, ve açık kaynak istihbaratı (Open Source Intelligence /OSINT) ile birlikte hareket ettiğinde daha etkin ve daha faydalı sonuçlar sergilemektedir.¹⁸⁰

3.4.3. OSINT (Open Source Intelligence /Açık Kaynak İstihbaratı)

OSINT; kamuya açık elektronik ya da basılı olan kaynaklardan oluşmaktadır. İstihbarat birimlerinin ihtiyaç duyduğu bilgiyi karşılaması için kamuya açık olan kaynakları kullanarak elde ettiği istihbarat disiplini. Tarihsel süreçte OSINT; haber ajansları, kültürel ve diplomatik ilişkiler, sosyalleşme ve internet ortamlarından elde edilmiştir.¹⁸¹

1953-61 yılları arasında ABD Merkez Haber Alma Dairesi (Director of Central Intelligence/DCI) Başkanlığı yapan Allen Dulles’e göre;

*“Bu açık, normal ve hilesiz araçlar ile elde edilebilen istihbaratın yerinde bir analizi, tahmin ediyorum ki, ulusal siyasamızın yönlendirilmesi için gerekli olan bilginin yüzde 80’inden fazlasını karşılayabilir”.*¹⁸²

2002 yılında NATO da bu oran aynen belirtilmiştir. Fakat Avrupa Birliği Polis Teşkilatı (European Police Office/EUROPOL), Savunma İş birliği Teşkilatı (Defense Intelligence Agency /DIA), İngiltere, İsveç ve Hollanda için OSINT tüm istihbarat faaliyetlerinin “en az % 90’ı” demektir. Bu oran bu ülke ve kurumlarda istihbarat faaliyetlerinin esrarengiz casusluk faaliyetleri ile değil açık kaynakların kullanılmasıyla yapıldığını göstermektedir.¹⁸³

OSINT’in son dönemlerde kitap ve yazılı metinler dışında teknolojinin gelişmesiyle de birlikte en çok internet kaynaklı yapıyor olması istihbarat birimlerini şifreleme teknolojilerine yönlendirmiştir.¹⁸⁴ Teknolojideki bu ilerlemeler nedeniyle OSINT’in diplomatik yazışmalara, yazılı basına, telgrafa, kodlamalara ve kriptolamaya olan ihtiyacı

¹⁸⁰ Muazzez Şenel, Turhan Şenel, “Stratejik İstihbarat” (Polis Akademisi Yayınları): 150.

¹⁸¹ “Intelligence Collection Activities And Disciplines”, <https://irp.fas.org/nsa/ioss/threat96/part02.htm>, [Erişim Tarihi: 24.06.2022]

¹⁸² Robert Dover, Michael S. Goodman, and Claudia Hillebrand, Routledge *Companion to Intelligence Studies*, 125.

¹⁸³ Akın Ünver, “Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik”, https://edam.org.tr/dijital-acik-kaynakli-istihbarat-ve-uluslararasi-guvenlik/#_ftn12 [Erişim Tarihi: 01.01.2022]

¹⁸⁴ Dover, a.g.k., 200.

artmıştır. Hangi kaynaktan, kimin, neye dayanarak söylediği ve yazdığı bilinmeyen bilgiler bulgunun içeriğini doğrulama sorunsallarına yol açmıştır.¹⁸⁵ Diğer yandan; artan teknolojik gelişme ve dijitalleşme istihbaratta OSINT kullanımının önemini artırmıştır. Böylelikle OSINT hem hayatı kolaylaştırmış hem de zorluklara sebep olmuştur. Hangi bilginin değersiz ve yanıltıcı olduğu konusundaki bilinmezliğin giderek yaygınlaşmasının açtığı sorunlar OSINT'e sadece bilgiyi bulma değil aynı zamanda doğrulama ve kaynağın tespiti konularında da mekanizma geliştirmeye itmiştir.¹⁸⁶

İstihbarat servisleri zamanla salt bilgiye ve veriye ihtiyaç duymaktan çıkmış, bir süre sonra sürekli değişim, dolaşım ve gelişim kat eden internetin dağıtım ve depolama modellerini kavramak için insan gücüne ihtiyaç duymuştur.¹⁸⁷ Bu sebeple istihbarat temellerini OSINT'e dayandıran birçok devlet ve kurum, servislerine internet çalışmaları birimlerini eklemiştir. Bilginin bu denli kolay ve herkes tarafından ulaşılabilir olma hali istihbarat servislerini yalnızca kendi aralarında değil sivil analist ve OSINT şirketleri ile de rekabete zorlamıştır.¹⁸⁸ Böylelikle sisteme iki yeni istihbarat aktörü olan; özel analistler ve sivil vatandaşlar doğmuştur. Fakat bu iki aktör üzerinde bürokratik bir sorumluluk olmadığından bilgi toplama, depolama ve analiz işlemlerini kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirebilmiştir. Resmî kurumlar ise bu faaliyetleri yerine getirebilmede hukuki meşruluğa ve resmi otorite iznine ihtiyaç duymaktadır.¹⁸⁹

Sözü edilen bilgi genişlemesinde bahsedilmesi gereken en önemli gelişme ise büyük veride yani “big data”¹⁹⁰ da meydana gelmiştir. Büyük veri devriminin beraberinde

¹⁸⁵ Abel Yeboah-Ofori, “Cyber Intelligence & OSINT: Developing Mitigation Techniques Against Cybercrime Threats on Social Media”,

https://www.researchgate.net/publication/323579431_Cyber_Intelligence_and_OSINT_Developing_Mitigation_Techniques_Against_Cybercrime_Threats_on_Social_Media [Erişim Tarihi: 01.01.2022]

¹⁸⁶ John L. Horn, “Trends in the measurement of intelligence”. *Intelligence*. V. 3, I.3, (July–September 1979): 229-239.

¹⁸⁷ Michael Glassman, Min Ju Kang, “Intelligence in the Internet Age: The Emergence and Evolution of Open Source Intelligence (OSINT),” *Computers in Human Behavior*, N. 2 (Mart 1, 2012): 663–82

¹⁸⁸ Horn, a.g.k., 233.

¹⁸⁹ a.g.m 249.

¹⁹⁰ Büyük veri (big data); resim, ses, arama motoru, blog, forum veya sosyal medya vb. araçlardan elde edilen verilerin anlamlı hale getirilmiş biçimidir. Son zamanlarda önemi gittikçe artan büyük veri, önceleri özel şirketler için müşteri davranışlarını takip etmek amaçlı kullanılırken şimdilerde devletler tarafından kullanılmaya başlamıştır. Sağlık alanında hastalıkların teşhisinden ilaç geliştirilmesine kadar kullanılan büyük veri aynı zamanda devletler için suçları önlemek, eğitim sistemini geliştirmek amaçlıda kullanılmaktadır. Büyük verinin doğru kullanılması ile şirketler rekabet üstünlüğünü ele geçirebilmektedir. Devletler ise büyük veriyi, hizmette sahtecilik, vergi kaçakçılığı, suç önleme gibi konularda kullanabilir. Örneğin FBI tarafından yapılan araştırma sonucu her yıl sağlık harcamalarında 60 milyar dolar usulsüzlük olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle devletler büyük veriyi gelir kapısı olan vergi gelirlerini kontrol altına almakta kullanmaktadır. Hatta Los Angeles ve Santa Cruz Polis Departmanları suç olayları olmadan

getirdiği depolama, iletişim teknolojileri ve ağlara erişilebilirlik gibi konular istihbaratta yeni bir yol açmıştır. Veri birimini artırıp depolama alanını giderek ucuzlaştıran bu sistem özellikle sosyal verilerin ve kişisel verilerin artmasına sebep olmuştur.¹⁹¹

Böylesi bir durum kişiler hakkında daha fazla bilgi ve daha fazla veri anlamına gelmektedir. Örneğin, şüpheli bir grubun eylemlerinin sosyal medyada takip edilebilmesi, insanların twitter’da ki geribildirimlerinden gündemdeki konular hakkındaki fikirleri, kimleri sevip kimleri sevmedikleri gibi kişisel verilere kolayca ulaşılabilir. ¹⁹² Bir de tüm bu olanaklar hasım ülkeler tarafından ülke politikalarına karşı vatandaşlarının tepkileri için, devlet veya özel kurumlarda çalışan personellerin hakkında rahatça bilgi edinilmesi için kullanıldığında istihbarat kapasitesi bakımından tarihi dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir.¹⁹³

Devletlerin, özellikle de OSINT temelli istihbarat birimlerinin, gelişen teknoloji karşısında güçlü olmalarını sağlayan en temel gerekliliklerden biri de teknolojik üstünlük olmuştur. Bu noktada ikinci temel sorun ile karşılaşmaktadır. Devletlerin sorunlu bölümleri için olan alt yapılarını geliştirmeleri, modernize olmalarını gerektirirken yeni donanımlar her zaman yüksek maliyet gerektirmekte ve eski ekipmanların modernizasyonu ise yeniye uyum sağlamakta sıkıntı yaşamaktadır. Bu durum devletleri teknoloji şirketlerinin gerisinde kalmaya itmektedir.¹⁹⁴

Diğer iki etmene de bağlı olarak OSINT faaliyetlerindeki artan sivilleşme ve insanların her alanda kendini rahatça ifade etmesinden kaynaklı yolsuzluk, açığa alınma, rüşvet gibi konuları açığa çıkaran harekette gizlidir. Bu durum kendini en güzel Snowden, Wikileaks

tahmin ederek suç oranlarını azaltmayı başardıklarını açıklamışlardır. Bu doğrultuda şiddet olaylarında %21 oranında, hırsızlık olaylarında %26 ve gasp olaylarında %12 oranında azalma gözlemlenmiştir. Tüm bunları yapabilmek için son 80 yıla ait 13 milyon tutuklama vakaları incelenerek, suç işlenen yerlerin haritası çıkarılmış ve bölgelerin suç işleme oranları hakkında çıkarımda bulunulmuştur. Bununla birlikte ABD’de “Clear Heart” isimli savunma sistemi, suçları işlenmeden önce önlemek maksatlı saatlerce video görüntü tarayarak insanların kötü niyetli olup olmadıklarını tahmin etmek üzere geliştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://bigdatacenter.gazi.edu.tr/wp-content/uploads/buyuk_veri_ve_acik_veri_analitigi.pdf, <https://www.kozmikanafor.com/big-data-astronomi/>, [Erişim Tarihi: 28.03.2022]

¹⁹¹ Romany F.Mansour. “Understanding How Big Data Leads To Social Networking Vulnerability”. *Journal of Computers in Human Behavior*, N, V, Assiut University, Egypt. V.57 (2015): 349.

¹⁹² Antony Mayfield, What Is Social Media, https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_i_Crossing_ebook.pdf, [Erişim Tarihi: 09.08.2022]

¹⁹³ Zeynep Tufekci, “Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest” (New Haven ; London: Yale University Press, 2017), 52.

¹⁹⁴ Florian Schaurer, Jan Störger, “The evolution of open source intelligence (OSINT),” *The Intelligence Journal of U.S. Intelligence Studies*, V.19, N.3, (2013):53-56.

ve Chelsea Manning¹⁹⁵ ifşalarında göstermektedir. Devletler her ne kadar yaygınlaşan teknoloji kullanımı ile bireylerin düşüncelerini ve eylemlerini görebilse de bu durum onları sivil eylemler karşısında çaresiz bırakmaktadır.¹⁹⁶

Sonuç olarak bu etmenler gösteriyor ki, OSINT faaliyetleri devletlere temelde fayda sağlamanın yanında ciddi zararlarda verebilmektedir. OSINT devletlere birbirleri hakkında daha nitelikli bilgiye, daha kolay yolla ulaşmalarını sağlarken kamuoyu tarafından kendilerinin de zarar görmelerine neden olabilmektedir.¹⁹⁷ Bir devlet uluslararası alandaki rakiplerine karşı ya da iç muhalif gruplarına karşı OSINT faaliyetlerinde bulunurken, kendi hedef kitlesi ve kamuoyu karşısında utanç verici durumlarla karşılaşabilmektedir. Tüm bunlar bir devletin kendi veya başka bir devletin iktidar -halk ilişkisine kolayca zarar verebilecek bir durum yaratırken aynı zamanda devlet-toplum arasındaki güç dengesini değiştirmektedir. Üstelik bu değişim dış aktörler tarafından suistimal edilebilme durumundan kaynaklı olarak uluslararası alanda da güvenlik ikilemlerine neden olabilmektedir. Buna en güzel örneği ABD seçimlerini sahte haberlerle etkileyemeye çalışan Rusya örneği verilmektedir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ ABD'nin eski güvenlik uzmanı Edward Snowden, Amerikan Ulusal Güvenlik Kurumu'na (NSA) bağlı olarak çalışırken 5 Haziran 2013 yılında Amerikan istihbaratının Avrupa hükümetlerini dinlediğine yönelik faaliyetleri hakkındaki gizli belgeleri kamuoyuna sızdırması ile gündem olmuştur. WikiLeaks ise 2006 yılında faaliyetine başlayan bir sivil toplum örgütü olmakla birlikte 2006 ve 2016 yılları arasında yayınladığı 10 milyonu aşkın belge ile adını duyurmuştur. Bu belgeler ABD ordularının farklı ülkelerde yaptığı eylemleri ve ordunun Afganistan ve Irak'ta bulunan askeri envanterine ait bilgileri kapsamaktadır. Chelsea Manning ise ABD ordusuna ve diplomatik yazışmalarına ait 700 binden fazla gizli belgeyi WikiLeaks'e teslim etmekle suçlanmış eski ABD istihbarat analistidir. Belgeler Irak ve Afganistan'daki savaş suçlarının üstünün örtüldüğünü ve ABD'nin diğer ülkelerle olan yazışmalarını kapsamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://core.ac.uk/download/pdf/250140174.pdf> [Erişim Tarihi: 28.03.2022]

¹⁹⁶ Ünvar a.g.m

¹⁹⁷ Libor Benes, OSINT, New Technologies, Education: Expanding Opportunities and Threats. A New Paradigm. Journal of Strategic Security, V.6, I.3, (2013): 22-37.

¹⁹⁸ Robert D. Steele, "Open source intelligence," *Handbook of Intelligence Studies*, (New York: Routledge, 2007) 129-147. Rusya Federasyonu (RF) SSCB döneminden günümüze kadar siber kapasitesini saldırı yönünde genişletmeye çalışan bir ülkedir. Ayrıca RF İkinci Dünya Savaşı ile siber alana yatırım yapmış ve oldukça geniş bir alan ayırmıştır. Örneğin, SSCB döneminde Komitet Gosudarst Bezopasnosti (KGB) operasyonlarının bir kısmını Batı bloğunda yaşanan bilimsel gelişmeleri öğrenmek için harcadığı bilinmektedir. Bu nedenle 1980'lerde SSCB Ordusu'nda görevli Mareşal Nikolai Ogarkov'un başlattığı Revolution in Military Affairs programı günümüzdeki RF stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca ülkede Rus Federal Güvenlik Servisi (Federalnaya Slujba Bezopasnosti / FSB) devlet başkanına doğrudan bağlı olup iç güvenlik anlamında faaliyet gösteren gizli bir servistir. FSB ülkeye yönelik olarak gerçekleştirilmesi planlanan espionaj faaliyetlerine karşı koymak üzerine görevlidir. FSB sadece ülkeye karşı dışarıdan gelen tehditler için değil, ayrıca ülkede ki vatandaşların veya yabancıların telekomünikasyon bilgilerinin takibi için "Operatif Denetleme Faaliyetleri Sistemi" (System for Operative Investigative Activities / SORM)'nin kontrolünü de üstlenir. Bununla birlikte RF'de Rus Askeri İstihbarat Direktörlüğü (Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravleniye / GRU)'da siber istihbarat alanında faaliyet gösteren önemli bir servistir. GRU'un temel görevi Rus askeri kapasitesini hedef alan siber saldırılara karşı kontr/espionaj faaliyeti yürüterek hedef ülkelere karşı siber casusluk operasyonları düzenlemektir. Rusya sadece

3.4.4. IMINT (Imagery Intelligence / Görüntü İstihbaratı)

Görüntü istihbaratı diğer adı ile IMINT, uydu veya havadan fotoğraf çekilerek veri, bilgi toplama yöntemidir. Yüksek çözünürlüklü görüntülerin uzman kişiler tarafından analiz edilerek kullanılmaya başlanması sonucu elde edilen başarılarla birlikte, görüntü istihbaratı bir disiplin olarak kabul edilmiştir. Görüntü denildiğinde sadece havadan sağlanan fotoğraflar düşünülmemelidir.¹⁹⁹ IMINT ile elde edilen veriler havada, suda, karada bulunan araçlar, taşıtlar, kızılötesi, lazer, radar, sensör, algılayıcılar vb. yöntemlerle elde edilen verilerden oluşmaktadır. Görüntü istihbaratı hedef bölge veya ülkenin coğrafi konumunun yapısal özellikleri tespit edilerek yürütülen bir istihbarat faaliyetidir.²⁰⁰

bünyesindeki resmi kurumlarla siber faaliyetlerde bulunmakla kalmayıp ülkedeki hackerlarında komşu ülkeler olan Estonya ve Gürcistan'a yönelik siber saldırılarıyla da bilinmektedir. Rus çıkarlarını hedef almadığı sürece denetlenmeyen grupların espionajlık faaliyetleri 2012'ye kadar aktif olarak devam etmiştir. Fakat 2012 yılında RF'nin Devlet Başkanlığı seçimlerinde sosyal medyanın Putin karşıtı eylemlerde bulunduğu gözlemlendiği anda internetin denetlenmesi noktasında gerekli tedbirler alınmıştır. RF'nin siber saldırıları anlamında faaliyet gösterdiği en önemli ülke ABD olmuştur. RF, ABD tarafından seçimlerde ülkedeki siyasilere ve danışmanlara e-posta göndererek onları yönlendirdiği konusunda ABD Başkanı Donald Trump tarafından suçlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Burak Darıcılı, "Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında ABD ve RF'nin Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi" [Erişim Tarihi: 28.03.2022]

¹⁹⁹ İlk bilinen hava fotoğrafı, 1858'de Fransız fotoğrafçı ve baloncu Gaspard Felix Tournachon tarafından 80 metre yükseklikten, sıcak havayla çalışan yere bağlı bir balondan çektiği Fransız köyü olan Petit-Becetre fotoğrafıdır. İngiliz meteorolog E. D. Archibald 1882'de uçurtmalardan başarılı fotoğraflar yakalamıştır. 1903 yılında J. Neubronner posta güvercinin boynuna bağladığı 70 gram ağırlığındaki otomatik fotoğraf makinasıyla, kuşlara öğretilen doğru bir hat boyunca gidip geldikleri yörüngelerinden 30 saniyelik aralıklarla görüntü yakalamıştır. 1903 yılında hava fotoğraflarını çekmek ve haber getirip götürmek için Bavyera'da "güvercin birimi" oluşturulmuştur. Bir süre sonra balonların kolay vurulup patlatılmasından kaynaklı kuşlar balonlardan daha çok tercih sebebi olmuştur. 1903 yılında Wright kardeşlerin uçağı icat etmesiyle havadan keşif imkanlarının arttığı görülür. 1909 yılında uçaktan ilk görüntüler İtalya hükümeti için çekilmiştir. Amerikan İç Savaşı'nda ABD'nin balondan hava fotoğrafları çektiği bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nda uçaklar düşman hatlarını belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında sadece kameralarda değil aynı zamanda uçaklarda kat edilen gelişmeler sayesinde Birinci Dünya Savaşı'nda hava fotoğraflarının keşif amaçlı kullanımı büyük önem kazanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaan Kalkan, "Uzaktan Algılama", https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/72_81_uzaktan_algilama.pdf. Uzaydan çekilen ilk fotoğraf ise Alman V-2 roketleri ile mümkün olmuş ve sonrasında uzaydan yer gözlem amaçlı görüntü çekilebileceği fikri hızla gelişmeye başlamıştır. Günümüzde balon ve zeplinler birçok ülke tarafından istihbarat faaliyetleri amacıyla sınır gözleme, tesis güvenliğini sağlama vb. gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Rusya ve ABD öncülüğünde, birçok ülke yer gözlem amaçlı uzaya uydu göndermiştir. Türkiye'nin ilk yüksek çözünürlüklü yer gözlem uydusu Göktürk-2 2015 yılında Harran Ovasından tarımsal izleme amacı ile kullanılmıştır. Bkz. <https://blog.gezgin.gov.tr/?p=1791>. Havadan hafif vasıtalar ile (zeplin, balon) hedef tespit, teşhis, tanıma, gece görüşünü aktif kılma, takip etme gibi faydalar sağlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tamer Karşahin, "Görüntü İstihbaratı", <https://m5dergi.com/son-sayi/makaleler/goruntu-istihbarati-goris/>.

²⁰⁰ Tarık Demir, İstihbarat Dünyası, (Ankara, Kripto Yayınları, 2015): 241.

Birinci Dünya Savaşı sırasında önemi fark edilen hava fotoğrafçılığı, İkinci Dünya Savaşı sırasında istihbarat anlamında silahlı gücün önüne geçebilecek bir teknoloji olarak gelişmiştir. Yerden gelebilecek tehditlere karşı koyabilmek için en yetenekli pilotlar hava fotoğrafçılığında görevlendirilerek alçak irtifadan yüksek çözünürlüklü görüntüler elde edilmiştir. Daha yüksek irtifadan daha yüksek çözünürlüklü görüntüler elde etmek içinde optik ve kamera teknolojileri geliştirilmiştir. Görüntü çekmenin yanı sıra görüntüleri analiz etme ve yorumlamanın da önemi anlaşılarak görüntü analiz uzmanları sektöre girmiştir.²⁰¹

Günümüzde teknolojinin de gelişimiyle birçok devlet gerek sınır içinde gerek sınır dışında görüntü istihbaratından etkili verimler elde etmiştir. En basit şekilde artık her yerde olan güvenlik kameraları istihbarat elde etmenin kolay yöntemlerinden biri olmuştur. Örneğin, İstanbul'da 107 bin kamera bulunurken, Çin'in 15 milyon nüfuslu Çongçing şehrinde yaklaşık 2 milyon 680 bin güvenlik kamerası bulunmaktadır.²⁰² 2013 yılında, ABD'nin Oregon eyaletinde, Curtis W. Croft adında bir şüphelinin bahçesinde yasadışı kenevir yetiştirdiğine dair duyum alan polis ilk olarak Google Earth'ü kontrol etmiştir. Kayıtlı uydu görüntüleri dört aylık Croft'un arazisindeki sıralı ve düzenli şekildeki marihuana bitkilerini göstermiştir.²⁰³

Eski ABD başkanı George W. Bush yönetiminin Irak lideri Saddam Hüseyin'in Irak'ta kimyasal silahlar stokladığını ispat edebilmek için uydular kullanmıştır. Rus bir harita firması, İsrail ve Türkiye'deki askeri faaliyetlerin yapıldığı arazileri bulanıklaştırarak yanlışlıkla varlığını ortaya çıkarmış ve internet kullanıcılarını bu tarz yerleri diğer kaynaklarda bulmaya yönlendirmiştir.²⁰⁴ 2012 yılında, Sudan ve Güney Sudan arasındaki sınır çatışmalarında Harvard merkezli Satellite Sentinel Projesi, Sudan Halk Kurtuluş

²⁰¹Can Kasapoğlu, "Açık Kaynaklı İstihbaratın Geleceği: Türkiye Ne Yapmalı?", <https://www.perspektif.online/acik-kaynakli-istihbaratin-gelecegi-turkiye-ne-yapmali/>, [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

²⁰² BBC News, "Dünyada Kişi Başına En Fazla Güvenlik Kamerası Çin'in Çongçing Şehrinde, İstanbul'da 107 Bin Kamera Var" <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunyada-kisi-basina-en-fazla-guvenlik-kamerasi-cinin-congcing-sehrinde-istanbulda-107-bin-kamera-var-1705794#:~:text=Images%20G%C3%BCvenlik%20kameras%C4%B1-%C4%B0ngiltere%20merkezli%20teknoloji%20C5%9Firketi%20Comparitech'in%20analizine%20g%C3%B6re%20d%C3%BCnyada%20ki%C5%9Fi,alt%C4%B1%20ki%C5%9Fiye%20bir%20kamera%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCyor>. [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

²⁰³ "Casus Uydular ve Gizlilik: Tepedeki Göz, Sizi Ne Kadar Yakından Takip Ediyor?", <https://evrimagaci.org/casus-uydular-ve-gizlilik-tepedeki-goz-sizi-ne-kadar-yakından-takip-ediyor-10373>, [Erişim Tarihi: 10.08.2022]

²⁰⁴ "Casus Uydular ve Gizlilik: Tepedeki Göz, Sizi Ne Kadar Yakından Takip Ediyor?", a.g.k.

Ordusu (SPLA) tarafından ele geçirilen bölgeye giden tankı görüntüleyerek paylaşmış fakat durum beklenenin aksine zuur etmiştir. Amaç vatandaşları yaklaşan tanka karşı haberdar etmektir fakat olay SPLA'nın tanka saldırması ile sonuçlanmıştır.²⁰⁵

2018 yılında ise yörünge de 150 Dünya gözlem uydusu bulunduğu bilinirken şuan da bu sayının en az 768 olduğu düşünülmektedir. Günümüzde uydu görüntülemeledeki gelişmeler sayesinde çiftçiler mahsullerini korumak için selin gelişini, yatırımcılar petrolün tedarikini ve insan hakları örgütleri Myanmar ve Suriye'den gelen mülteci akışını çok rahat bir şekilde izleyebilmektedir.²⁰⁶

3.4.5. SIGINT (Signal Intelligence / Sinyal İstihbaratı)

SIGINT potansiyel hasım ve hasım olması muhtemel unsurların haberleşme veya elektronik aygıtlarının ürettiği sinyal dalgalarını belirli tekniklerle elde ederek analiz etme ve faydalı bilgiye dönüştürme çalışmasının bütünüdür. Başka bir deyişle; Sinyal istihbaratı karşı tarafın iletişim kanallarına, elektromanyetik hatlarına sızarak onun eğilimlerini, hedeflerini, gücünü ve kapasitesini öğrenme çalışmalarıdır.²⁰⁷

19. yüzyılda telgraf iletişimine müdahaleyle başlayan sinyal istihbaratı günümüzde istihbarat örgütlerinin dışarıda bırakma riskini almak istemeyecekleri bir bilgi toplama yöntemi olmuştur.²⁰⁸ Bu zamana kadar ki düşman hakkında bilgi edinme çalışmaları, gizli belgeleri ele geçirme, düşmanı sürekli izleme faaliyetleri casuslar aracılığıyla yapılmış fakat 20.yüzyıldaki gelişmelerle birlikte istihbarat toplama yöntemindeki tekniklerde gelişmeye başlamıştır. 1844'te ilk telgraf hattının döşenmesinden elektronik haberleşme ve sesli haberleşme ağına geçilen o süreçte sinyal istihbaratı da gelişmeye başlamıştır.²⁰⁹

İkinci Dünya Savaşı sırasında da etkinliğini artıran bu alan karşı tarafın elektronik gücünü, kullandığı cihazların kapsamını, kapasitesini ve yeteneklerini ve kendi içlerindeki iletişim trafiğinin esaslarını öğrenme amacındaydı. Teknolojik araçların her

²⁰⁵Human Security Incident reported by, "Satellite Sentinel Project", <https://hhi.harvard.edu/files/humanitarianinitiative/files/escalation.pdf?m=1612209741> [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

²⁰⁶ Christopher Beamarchive, "Soon, Satellites Will Be Able To Watch You Everywhere All The Time", <https://www.technologyreview.com/2019/06/26/102931/satellites-threaten-privacy/> [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

²⁰⁷Amos Kovacs, "Using Intelligence", Intelligence and National Security, C. 12, S. 4, (1997): 155-163.

²⁰⁸ Jeffrey T. Richelson, "The Technical Collection of Intelligence", Loch K. Johnson (Ed.), (New York, Handbook of Intelligence Studies, Routledge, 2007): 105-117.

²⁰⁹ Çıtak, a.g.k., 757.

alandaki herkes tarafından kullanılması ile birlikte aranan bilgiye ulaşmanın en kolay yolu olarak açık kaynak istihbaratının kullanılması radyo, televizyon, internet gibi araçlarının dinlenmesi, gözlenmesi ihtiyacını doğurmuştur.²¹⁰

Bu bakımdan sinyal istihbaratının en etkin kullanımı Almanların İkinci Dünya Savaşı'nda Japonların şifreli mesajlarını çözmek amaçlı olmuştur. İngiltere ve ABD İkinci Dünya Savaşı yıllarında sinyal istihbaratı konusunda çokça görüşmüş ve BRUSA, UKUSA, Holden²¹¹ gibi anlaşmalar imzalamışlardır. Birinci Dünya Savaşı'ndaki Nazilere karşılık İkinci Dünya Savaşı'nda da birlikteliklerini koruyan ABD ve İngiltere savaş sonrasında da birlikteliklerini sürdürmek adına UKUSA anlaşmasını imzalamışlar ve bu anlaşmayı ABD adına NSA, İngiltere adına İngiliz Devlet İletişim Karargâhı (Government Communications Headquarters / GCQH) imza atmıştır. Hatta İkinci Dünya Savaşı'nı 2 yıl kısaltan Almanların Enigma şifresini çözen İngiliz matematikçi Alan Turing bu şifreleri ABD'ye vermiştir ve buna karşı ABD' de Japonların askeri şifrelerini çözerek İngilizlere vermiştir. Bu şekilde iki ülkede savaş sırasında yüzbinlerce gizli mesajı çözmüşlerdir.²¹²

UKUSA anlaşmasına daha sonraları Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada gibi ülkelerde katılarak sinyal istihbaratı ve şifre kırma alanlarında ortak eylemlerde bulunmuşlardır. Daha sonraları “beş göz” ya da “dev kulak” diye anılan 1946 UKUSA anlaşması doğrultusunda beş devlet ECHELON sistemini kurmuştur. Bu sistem telefon, faks, elektronik posta, teleks gibi tüm iletişim araçlarındaki sinyalleri kontrol edebilen ve dinleyebilen bir sistemdir.²¹³

ECHELON'un varlığı ilk kez Avustralya Canberra'daki Savunma Sinyalleri Müdürlüğü (Defense Signals Division/DSD) Başkanı Martin Brady tarafından 23 Mayıs 1999 yılında

²¹⁰ Cees Wiebes ve Matthew M. Aid, “*Secrets of Signals Intelligence During the Cold War and Beyond*”, (Routledge Publisher, 2001): 210-230.

²¹¹ BRUSA (Britanya-USA) Anlaşması 5 Mart 1946 yılında İngiltere ve ABD arasında sinyal istihbaratı konusunda iş birliğine gitmek için imzalandığı, sonrasında 10 Mayıs 1955 yılında UKUSA adını alan anlaşmadır. Sonraları bu birliğe Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın da katılmasıyla grup genişlemiş ve Beş Göz Bir Beyin (Beş Gözün Birleşmesi Tek Beyne Bağlanması) nitelendirilmeye başlanmıştır. Anlaşmanın amacı internette üretilen her veriyi uydular aracılığıyla yakalamak ve ülkelerin askeri yapıları, teknolojileri ve envanterleri konusunda bilgi sahibi olmaktır. UKUSA Anlaşması için bkz. https://www.nsa.gov/portals/75/documents/news-features/declassified-documents/ukusa/spec_int_10jun43.pdf, Bülend Aydın Ertekin, In The Western World, The Open Intelligence Against Open Diplomacy, *BJSS Balkan Journal of Social Sciences*, V.6, I.12. (2017):18.

²¹² Ali Çimen, *Echelon İstihbarat Dünyasının Perde Arkası* (İstanbul: Timaş Yayıncılık, 2002): 235-260.

²¹³ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, (Kripto, Ankara, 2011):135.

yapılan açıklama sonucu kabul edilmiştir. Oysaki o zaman kadar ECHELON neredeyse 50 yıldır varlığını sürdürmektedir. Martin Brady 50 yıldır varlığı gizlenen bu küresel elektronik izleme sisteminin varlığını kabul eden ilk kişi olmuştur. Hatta Almanya 1989 “Der Spiegel” dergisinde NSA için “ABD’nin Büyük Kulağı” başlığını vererek bir kapak fotoğrafı ile yayınlamıştır. Bu dergide, Kuzey Denizi ve Alplerde kim telefonu kaldırırsa NSA’nın öbür uçta olduğunu bilmeli şeklinde ifadeler kullanılmıştır.²¹⁴

Avrupa Parlamentosu’nun 2001 Raporu ile ECHELON’un varlığı daha fazla resmiyet kazanmıştır. Amerika’da bu sistem her ne kadar özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği gerekçesiyle ağır eleştirilere maruz kalsa da, bir süre sonra bu dinleme üslerini sadece üyesi olduğu ülkelerin değil diğer ülkelerin de konuşlandığı ve geniş çapta sinyaller yakaladığı görülmektedir.²¹⁵

Şekil 3. 5: Echelon Uydu Bölgeleri²¹⁶

“Teknik Takip Dosyası: Dev İstihbarat Kulağı! Gizli Echelon Projesi, Echelon Üsleri ve Yeni Dünya Düzeni”,[https://www.turkishnews.com/tr/content/2017/03/31/teknik-takip-dosyasi-dev-](https://www.turkishnews.com/tr/content/2017/03/31/teknik-takip-dosyasi-dev-dunya-duzeni/)

²¹⁴ Judson Knight, “Sigint (Signal Intelligence)” K. Lee Learner ve Brenda Wilmonth Learned (Ed.), *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*, V. 1: 230-250.

²¹⁵ Ünal Acar, *İstihbarat* (Ankara: Akçağ Yayıncılık, 2011), 90.

²¹⁶ Echelon Lokasyonları; RAF Menwith Hill (North Yorkshire, UK), GCHQ Bude (Cornwall, UK), Sugar Grove (West Virginia, US), Naval Security Group Activity Sabana Seca (Puerto Rico, US) (*decommissioned), Yakima Training Center (Washington, US), GCSB Waihopai (Marlborough, NZ), Pine Gap (Northern Territory, AU), Australian Defence Satellite Communications Station (Western Australia, AU). “Teknik Takip Dosyası: Dev İstihbarat Kulağı! Gizli Echelon Projesi, Echelon Üsleri ve Yeni Dünya Düzeni”,<https://www.turkishnews.com/tr/content/2017/03/31/teknik-takip-dosyasi-dev-istihbarat-kulagi-gizli-echelon-projesi-echelon-usleri-ve-yeni-dunya-duzeni/> [Erişim Tarihi: 03.01.2022]

Örneğın, 2000’li yıllarda ABD’nin Türkiye’de 5 dinleme istasyonuna (İzmit Körfezi’nde, Sinop Burnu’nda, Samsun’da, Diyarbakır ve Ankara Belbaşı) sahip olduğu bilinmektedir. ABD’de 1952 yılında Başkan Truman tarafından “çok gizli” genelgesiyle dünya çapındaki iletişim istihbaratı göreviyle kurulan Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency/NSA) önceleri diplomat ve askerleri dinlerken bir süre sonra tüm sivil görüşmeleri dinler hale gelmiştir.²¹⁷

NSA gemilerle denizde, yer istasyonları ile ülkelerin büyük elçiliklerinde, uçaklarla havada, hiçbir denetim olmadan herkesi ve her şeyi dinlemesinin yanı sıra online casusluk faaliyetleri de gerçekleştirmekteydi. UKUSA anlaşmasına göre NSA, “öncelikli taraf” olarak isimlendirilirken; İngiltere, Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada, ve “ikinci taraf”, Almanya, Japonya, Norveç, Güney Kore ve Türkiye “üçüncü taraf” olarak isimlendirilirken ECHELON sistemine bağılı olarak casus gemiler dünyanın her yerinde dolaşıp gerekli istihbarat verilerini toplamaktaydı.²¹⁸

İlk etapta askeri amaçlı kurulan ECHELON sistemi temelde ABD’nin askeri, siyasi ve ekonomik olarak menfaatlerini korumaktadır. Bu sistemde teknolojinin kullandığı tüm iletişim ağı dinlenip kayıt altına alınırken dinlemeden elde edilen veriler ECHELON sisteminde yer alan beş devlet tarafından bilinen “Dictionary” adındaki sistemde filtrelenmektedir. Takibi istenen bilgiler ayıklanarak uzmanlara iletilmektedir.²¹⁹

NSA’nın en yakın takip ettiğı ülkeler listesinde olan Türkiye’de 1972 yılında Karamürsel Dinleme Tesisin’de “analist” olarak çalışan Perry Fellwock’un iddiasına göre o gün ki şartlarda NSA’nın tüm Sovyet kodlarını kırabileceğini bildirmiştir. Fellwock Türkiye’deki çanak antenleri kullanarak Sovyetlerin yaptığı telsiz görüşmelerini dinlediklerini ve Sovyet Başbakanı Kosigin’in ölmeden önce kozmonot Vladimir Kamorov ile olan konuşmalarını dinlediklerini aktarmıştır.²²⁰

²¹⁷ Özdağ, (2011), a.g.k., 136.

²¹⁸ Çimen, a.g.k., 235-260.

²¹⁹ “Elektronik istihbarat ve Echelon sistemi”,

<https://www.milligazete.com.tr/haber/1086073/elektronik-istihbarat-ve-echelon-sistemi>, [Erişim Tarihi: 03.01.2022]

²²⁰ Yılmaz Tekin, “Gelişen Teknoloji Ve İstihbarat/Echelon Sistemi”, <https://yilmaztekin.pro/2020/09/13/istihbarat-sohbetleri-30/> [Erişim tarihi: 03.01.2022]

Yine günümüzde NSA'nın Fort Meade'deki merkezi bilgisayarı olan "Texta" da bütün dünyadan gelen gizli bilgilerin toplandığı bilinmektedir. Hatta PKK örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın örtülü operasyon ile yerinin tespit edilip Türkiye'ye teslim edilmesinde en büyük etkenin ECHELON olduğu bilinmektedir.²²¹ Bununla birlikte Avrupa Birliği tıpkı ABD'nin dünyayı dinlediği gibi benzer dinleme faaliyeti yapan "ENFOPOL" adında bir sistem geliştirmiştir. ENFOPOL'ün varlığına ilişkin bilgiler ilk kez 1999 Ocak ayında basına yansırken amacının "ulusal sınırları aşan kesintisiz bir iletişim takip sistemi yaratmak" olduğu bilinmektedir. Fakat ENFOPOL'ün hakkındaki bilgiler hala gizliliğini korumaktadır.²²²

3.4.6. ELINT (Electronic Intelligence / Elektronik İstihbarat)

ELINT alıcıya gelen sinyalleri toplayarak sinyalin bandı, frekansı, tekrarlanma miktarı ve sinyalin yönü hakkında bilgiler vermektedir. Bu bilgiler ışığında bellekte biriken verilerle kimlik tespiti yapılırken analizlerin sonucunda elde edilmek istenen veriler bulunmaktadır. Bu veriler tehdit oluşturuyorsa hedef platformun tüm muhtemel tehditleri tespit edilerek erken uyarı sistemi vermektedir. Tespit sonucunda sinyal bozucu faaliyetler ya da imha birimleri harekete geçmektedir.²²³

Hedefi saptama ve yön bulma konularında kullanılan ELINT ile gelmesi muhtemel olan tehditler önceden radar sistemi ile tespit edilerek imha edilebilmektedir. ELINT'te radar sistemlerinden gelen işaretler bir uyarıcı ile dinlenerek veriler analiz edilmektedir. Bu işaretler bilgisayar belleğinde kayıtlı olan dost ve düşman kaynaklarıyla karşılaştırılması sonucu göndericinin tüm kimliği tespit edilmektedir. Sınıflandırılıp kaydedilen sinyaller doğrudan doğruya istihbarat faaliyetlerinin bir parçasını oluşturmaktadır.²²⁴

ELINT faaliyeti ile elde edilen bilgiler savaş, barış ya da kriz ortamlarında kullanılmak üzere farklı şekillerde değerlendirilmektedir. Savaş zamanında düşmanın konuş yerleri

²²¹ Çimen, a.g.k., 260-265.

²²² Dalibor Kekić, "EU Intelligence Network: ENFOPOL", https://www.researchgate.net/publication/311646689_EU_Intelligence_Network_ENFOPOL, [Erişim Tarihi: 04.01.2022]

²²³ Mert Gökdoğan, Sinyal İstihbaratı, STM Thinktech Teknolojik Düşünce Merkezi, (2018):8. https://thinktech.stm.com.tr/uploads/docs/1608973657_stm-sinyal-istihbarati.pdf, [Erişim Tarihi: 28.03.2022]

²²⁴ Richard L. Bernard, Electronic Intelligence (Elint) at NSA, *National Intelligence Agency, Centre For Cryptologic History*. (2009), <https://www.nsa.gov/portals/75/documents/about/cryptologic-heritage/historical-figures-publications/publications/misc/elint.pdf>, [Erişim Tarihi: 10.08.2022]

tespit edilerek olası tehlikeler önlenmektedir. Barış döneminde hedefin elektronik altyapısı ve teknolojik gelişmişliği hakkında bilgiler sağlanmaktadır. Bu nedenle özellikle günümüzün yıkıcılığı yüksek olan modern savaş teknolojileri karşısında, devletlerin güçlü ELINT teknolojilerini bünyelerinde barındırması ve aynı zamanda etkili ve erken uyarı sistemlerinin varlığını hayati derecede önemli kılmıştır.²²⁵

ELINT faaliyetleri kapsamında Kore Savaşı örnek gösterilebilir. Kore Savaşı'nda ülkeler arasında yaşanan güç mücadelesinde dönemin başat gücü olan ABD'nin savaş başladığında bazı ELINT sistemlerine sahip olması onu Elektronik Harp (EH) bağlamında üstün kılmıştır. Fakat diğer taraftan ABD Hava Kuvvetleri (United States Air Force/USAF) tarafından, bombardıman uçaklarının düşman radarlarından ve hava savunma sistemlerinden etkilenmemesi için konuş kuruluş haritası oluşturulmasına karşılık düşmanın faaliyetleri için yeterince önlem alınamamıştır.²²⁶

Bu duruma başka bir örnekte Japonya ve Güney Kore'de bulunan USAF bağlısı Uzak Doğu Hava Kuvvetleri'nin (Far East Air Force /FEAF) 1952 yılındaki Kuzey Kore'de Kwaksan kentindeki demir yoluna yaptığı saldırılarda görülmektedir. Kuzey Kore'ye ait radarlar ve hava savunma sistemleri, FEAF tarafından yaklaşık sekiz B-29 bombardıman uçağının yaptığı hava saldırılarının ikisini de imha etmiştir. Kuzey Kore'nin gerçekleştirdiği bu imhalar ABD'ye düşman radarlarının karıştırılması ve elektronik karşı tedbir alınması açısından önlem alması gerektiğinin mesajlarını vermiştir. Bu doğrultuda USAF'ın yeterli seviyede ELINT kabiliyeti yapabilmesi için B-26 bombardıman uçaklarının EH seviyesine yükseltilmesi amaçlanmıştır.²²⁷

Bu nedenle Kore Savaşı, devletlere Hava Kuvvetlerinin düşman hava sahasında faaliyet yürütebilmesi için ELINT kabiliyetlerini geliştirmeleri gerektiği mesajını vermesi bakımından önemlidir. Bu sonuç itibarı ile USAF tarafından RB-29 ve RB-45 uçakları komşu ülkeler üzerinde ELINT faaliyeti gerçekleştirmesi için eyleme geçirilmiştir. Savaşın ortaya çıkardığı bir diğer sonuç ise, devletlerin sadece düşmanlarına karşı ELINT

²²⁵ “Elektronik Destek Önlemleri (ESM)”, <https://www.radartutorial.eu/16.eccm/ja06.tr.html>, [Erişim Tarihi: 30.03.2022]

²²⁶ Enes Gezgın, “İstihbarat Olgusunun Ortaya Çıkışı, Gelişimi Ve Geleceği: Elektronik İstihbarat Bağlamında Bir Değerlendirme”, (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 91.

²²⁷ Knight, a.g.k., 234-235.

faaliyeti içerisinde olmaktan ziyade rakip devletlerinde tehdit teşkil eden radar sistemlerine karşı elektronik koruma tedbirleri alınması gerektiği yönünde olmuştur.²²⁸

Savaşlarda kullanılan ELINT faaliyetlerinden birine daha Vietnam Savaşı örnek verilebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1955 yılında SSCB destekli Kuzey Vietnam ile ABD destekli Güney Vietnam'ın birbirlerine karşı açtıkları savaş 1975 yılına kadar sürmüş ABD destekli Güney Vietnam savaşı kaybederek Kuzey Vietnam ile birleşme yoluna girmiştir.²²⁹ Savaş sırasında ABD Güney Vietnam'a 80.000 savaş unsurunu yerleştirmiştir. Bununla birlikte EB-66 ve EC-121 uçakları da USAF bünyesinde ELINT faaliyeti yürütmek için bölgede varlığını göstermiştir. Öncelikle bu uçaklar Kuzey Vietnam'da bulunan Hava Savunma sistemlerinin tespitinde kullanılmıştır. Sonraları Kuzey Vietnam'ı savaş alanında etkisiz hale getirmek için aktive edilmiştir.²³⁰

Savaş sırasında Kuzey Vietnam'da bulunan Sovyet menşeli SA-2 Hava Savunma Sistemleri'nin USAF'a ait olan uçakları Kuzey Vietnam Hava sahasında düşürmesi ile ABD, 1965 yılında bu araçları etkisiz hale getirebilecek yeni ELINT yolları arama yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda düşman hattının hava savunma sistemlerinin üstüne geçebilmek için Will Weasel Harekât tipi geliştirilmiştir.²³¹ Bu sistemle düşmanın hava savunma sisteminden yayılan radyasyonları tespit ederek anti-radyasyon füzeleri ile özel olarak donatılmış F-100 ve F-4 uçakları ile hava üstünlüğünün ele geçirilmesi hedeflenmiştir. Devam eden süreçte ABD tarafından bu harekât tipinin savaşta uygulanması ile Kuzey Vietnam'da konuşlu hava savunma sistemlerinin etkisi ciddi anlamda azaltılmıştır. 1968 yılında SSCB destekli SA-2 Hava Savunma sisteminden ateşlenen kırk sekiz füzenin yalnızca bir tanesi isabet edebilmiş 1972 yılına gelindiğinde ABD tarafından EA-6B uzaktan karıştırma yapan uçakların devreye girmesi ile Kuzey Vietnam üzerindeki radarlar etkisiz hale getirilmiştir.²³²

²²⁸ Gezgin, a.g.k. 92.

²²⁹ Cheng Guan Ang, Ending the Vietnam War: the Vietnamese Communists' Perspective, (The United Kingdom: Routledge. 2005):2.

²³⁰ İsmail Dindar, 21. Yüzyılda Teknoloji ve İstihbarat Savaşları, (İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayınları, 2004): 50.

²³¹ Peter Davies, F-105 Wild Weasel vs SA-2 "Guideline" SAM, Vietnam 1965-73. (Osprey 2011): 5.

²³² Veysel Dinç, "Elektronik Harp Teknikleri", (Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2010), 5.

3.4.7. COMINT (Communications Intelligence / İletişim İstihbaratı)

COMINT hedefin iletişim kanallarının tespit edilmesi ve dinlenmesi işlemidir. Böylelikle hedefin konumu rahatlıkla tespit edilebilmektedir. Hava dalgaları ve fiber optik kablolar ile sadece bilgi toplanmakla kalmaz aynı zamanda düşmanın sahip olduğu hareket yönü ve radar sistemi gibi bilgilere de kolaylıkla erişilebilmektedir. Sinyal analizleri sonucunda konum verilerinden haritalandırma yapılmasına olanak sağlamaktadır.²³³

COMINT, öncelikle düşman niteliğinden ki güçlerin niyetlerinin değerlendirilmesi amacıyla yayınlarının dinlenmesi, belirlenmesi ve analizi işlemidir. İşaretlerin analizi çok değerli bilgiler sağlamaktadır. Alıcı donatı bilgisayar tabanlı bir görüntüleme sistemine bağlanarak karşı tarafta kullanılan sistemin yapısı, hareket yönü, sabit olup olmadığı hakkında bilgiler vermektedir.²³⁴

3.4.8. TECHINT (Technical Intelligence / Teknik İstihbarat)

Ülkelerin silah ve teçhizatlarından analizlerinden elde edilen istihbarattır. Bir takım cihaz veya makineler aracılığıyla toplanan bilgilerin istihbarata dönüştürülmesi işlemidir.²³⁵ Teknik istihbarat kapasitesinin bilinmesi ülkelere bir saldırı anında yardımcı olmaktadır. Düşmanın teçhizat sayısı, sahip olduğu nükleer güç kapasitesi ve tehlike potansiyelini bilmek gelebilecek tehlikelere karşı hazırlanmayı da sağlamaktadır.²³⁶ TECHINT önceleri 19. yüzyılda başlamış olup telefon kablolarına fiziki temasla bilgi toplama yöntemi olarak görülmüştür. Günümüze gelindiğinde ise teknolojik gelişmeler ile insan istihbaratının teknik istihbaratın gerisinde kaldığının iddia edilmektedir.²³⁷

Bir yerde TECHINT'in kullanıldığını söyleyebilmek için orada bilginin yalnızca makinalar tarafından toplanması durumu söz konusudur. Dolayısıyla TECHINT yalnızca teknolojik cihazlar kullanılarak ortaya çıkan bilginin işlenmesi sonucu istihbarata

²³³ Gökdoğan A.g.k. 8.

²³⁴ Elektronik Destek Sistemleri, a.g.k.

²³⁵ Richard H. M. Outzen, "Technical Intelligence: Added Realism at the NTC" Military Intelligence Professional Bulletin, V. 23, I. 3, (1997): 20-22.

²³⁶ Özdağ, (2008), a.g.k., 121.

²³⁷ Deborah G. Barger, Toward A Revolution in Intelligence Affairs, (Virginia, RAND Publications, 2005): 108-111.

dönüştürülmesi eylemidir.²³⁸ Daha önceleri TECHINT için sadece askeri operasyonlarda bilgi sağlamak için kullanılan bir teknik olduğu düşünülürken günümüzde her türlü istihbarat faaliyeti için veri toplama ihtiyacı doğmuştur. TECHINT için “Robin Sage” örneğini hatırlatmak konuyu anlamada daha çok yardımcı olacaktır.²³⁹

Aralık 2019’da Thomas Ryan adında New York’lu bir yazılım uzmanı sosyal medyada güzel ve alımlı bir kadın profilini yaratmış ve karakterine Robin Sage adını vermiştir. Bu karakter bir ayda Google, Facebook ve LinkedIn gibi sosyal ağlardan elde ettiği bilgilerle ABD Silahlı Kuvvetleri istihbarat ve güvenlik teşkilatı mensuplarıyla arkadaşlık kurarak çok sayıda bilgiye ulaşmıştır. Tıpkı bu örnekte olduğu gibi hayali bir karakter sadece bir ayda ve üstelik adına bilgi topladığı kişilerin ordu mensubu olmasına rağmen teknik ve teknolojik vasıtalar kullanarak istenen bilgilere ulaşmıştır.²⁴⁰

Thomas Ryan’ı bu kadar kısa sürede ve bu kadar gizli şekilde bilgiye ulaştıran teknik imkanlar; ulaşılacak istenilen hedefe teknik vasıtalar aracılığıyla nedenli kısa sürede ulaşılabilineceğini göstermektedir. Burada gösterilen iki örneğinde aslında bir insan istihbaratı örneği olduğundan bahsetmek gerekmektedir. Fakat dikkat çekmek gereken nokta teknik araçların bilgiye ulaşmada ne kadar kolaylık sağladığıdır. Bu sebeple şunu söyleyebiliriz ki; teknik istihbarat ve insan istihbaratı birbirinin alternatifi olmaktan çok birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir.²⁴¹

3.5. Konularına Göre İstihbarat Çeşitleri

Konularına göre ayrılan istihbarat türleri istihbarat çalışmalarındaki zamanlama ve ihtiyaçlara binaen oluşturulmuştur. İstenen istihbaratın hangi yol kullanılarak, en kısa sürede karşılık vereceğinin cevabı doğru istihbarat tekniği kullanarak mümkündür. Örneğin taktik istihbarat ve stratejik istihbarat uzun vadeli bir süreci kapsarken taktik istihbarat ise anlık ihtiyaç duyulduğunda en kısa şekilde uygulanmaktadır. Ya da stratejik

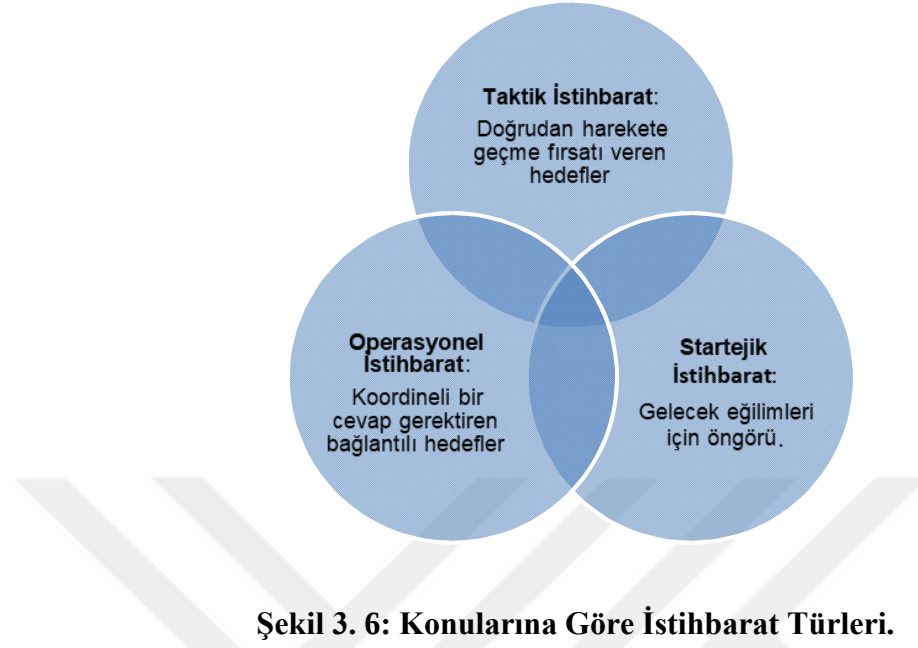
²³⁸ Abram N. Shulsky, Gary J. Schmitt, *Silentwarfare: Understanding the World Of Intelligence*, (Potomacbooks, Dulles-Virginia, 2002) 25. 2002.

²³⁹ Lowenthal, a.g.k., 16

²⁴⁰ Daniel Smith, “Dark Side To US Intelligence Reform”, *Washington Quarterly*, Vol.14. (2004): 37.

²⁴¹ “İnsan İstihbaratı ve Robin Sage Deneyi”, <https://www.siyahgribeyaz.com/2010/08/insan-istihbarat-ve-robin-sage-deneyi.html> [Erişim Tarihi: 04.02.2022]

istihbarat amaca, nedene ve geleceğe yönelikken taktik istihbarat bir olaya yöneliktir.²⁴² Özdağ istihbarat konularını şu şekilde sınıflandırmıştır;

Ümit Özdağ, İstihbarat Teorisi, (Ankara: Kripto Yayınları, 2016):145.

3.5.1. Stratejik İstihbarat (Strategic Intelligence)

Stratejik İstihbaratı, “ulusun hayatta kalması için hayati önem arz eden ve ülkenin dış ilişkilerinin dayandırılması gereken bilgi”²⁴³ olarak tanımlayan Sherman Kent CIA tarafından stratejik istihbaratın babası olarak nitelendirilmiştir.²⁴⁴

MİT Müsteşarlığı, stratejik istihbaratı;

“Uluslararası sistem, onun aktörleri olan devletler ve devlet dışı yapılanmalardaki tüm gelişmeleri izlemek, analiz etmek ve sonuç çıkararak geleceğe yönelik doğruluk derecesi yüksek öngörülerde bulunmak amacıyla matuf etkin “bilgi toplama, kıymetlendirme ve ilgili makamlara sunma” süreçlerini içeren bir faaliyet”²⁴⁵ olarak tanımlamaktadır.

20. yüzyıla kadar strateji kavramı savaşlarda kullanılmak üzere askeri bir terim olarak görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı ve yeni dünya düzeninin getirdiklerinden sonra

²⁴²Zakir Gül, “Stratejik İstihbarat Ve Genel Yanılgılar”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C.4, S.1, (2015): 111-132.

²⁴³ Sherman Kent, Stratejik İstihbarat, (Ankara: Asam Yayınları, 2003): 200-202.

²⁴⁴ Özdağ, a.g.k., 114.

²⁴⁵ MİT Müsteşarlığı, “Stratejik İstihbarat”, <http://www.mit.gov.tr/t-sib.html>, [Erişim Tarihi: 22.01.2022]

strateji kavramı istihbarat içerisine girmiş ve farklı disiplinlerde de kullanılır hale gelmiştir. Bu süreçle birlikte devletler yeni güvenlik konseptine ve istihbarata “stratejik” çerçeveden de bakma ihtiyacı duymuşlardır. Böylelikle 1940’lar da istihbarat kavramına yeni bir alan daha girerek “stratejik istihbarat” ayrı bir alan olarak istihbarat alanında yerini almıştır.²⁴⁶

Stratejik istihbarat kavramı, mantıklı ve isabetli tahminler yürüterek devlet için tehdit unsuru oluşturan devlet veya kurumların hareketlerini ve planlarını öğrenerek etkisiz kılmak için gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür. Fakat dünyada her ne kadar en ileri teknoloji ve üstün donanımlara sahip birimler olsa da yapılan yorum ve analizler yanlış olup stratejik hatalar yapmaktan kaçınılamayabilir. Bu hatalar devlete büyük kayıplar ve yenilgiler verirken, onarması da yıllar sürebilmektedir.²⁴⁷

Buna en güzel örneği Kartaca Komutanı Anibal’ın fillerinin yüksek mevkilerde konuşlanması sırasında uğradığı ağır yenilginin Kartaca’nın sonunu getirdiği örnek verilebilir. Yine Pers Kralı Darius’un donanmasının Korent’teki bozgunu İran topraklarındaki hükmünü sonlandırmıştır. Osmanlı donanmasının Navarin, Çeşme ve Sinop baskınlarındaki mağlubiyeti Akdeniz ve Karadeniz’de deniz hakimiyetinin sonlanmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın sonlanmasını sağlayacak olan Normandiya Çıkarması Almanların stratejik istihbarat eksikliği konusundaki yetersizliğinin en acı örneği olarak verilebilir. Normandiya çıkarması öncesi kötüleşen hava koşullarında saldırı olma ihtimalini düşünmeyen Hitler için bu yenilgi büyük bir mağlubiyete neden olmuştur.²⁴⁸

Tarihte stratejik istihbaratın önemini anlatan en önemli olay olarak ABD’lilerin 1941’de Pearl Harbour’da uğradığı yenilgi örnek verilebilir. Bu olay stratejik hafıza oluşumunun en önemli hadiselerinden biri olmuştur. 7 Aralık 1941’de Japon uçaklarının Pearl Harbour’daki ABD deniz üssüne saldırıda bulunmaları Amerikan ordusunu sadece

²⁴⁶ Şenel a.g.k 26.

²⁴⁷ Mesut Hakkı Caşın “Soğuk Savaş Sonrasında Askerî Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu”, Avrasya Dosyası Dergisi, İstihbarat Özel C. 8, S. 2 (2002): 56.

²⁴⁸ a.g.k., 57.

operasyonel bir yenilgiye maruz bırakmayıp ani bir yenilgiyle karşılaşabileceklerini de aşılamıştır.²⁴⁹

Pearl Harbour baskınındaki ABD ordusunun istihbarat hatası donanmalarını ağır darbeye maruz bırakırken Japon ordularının ABD'nin nükleer gücü hakkındaki yetersiz bilgileri de ordularını çok kötü bir yenilgiyle karşı karşıya getirmiştir. Pearl Harbour baskınında ABD istihbarat kaynakları Japonya'nın sürpriz saldırı haberini almasına rağmen bunları değerlendirerek önlem alacak yerlere iletmemesi ABD'ye istihbarat toplamak, toplanan istihbaratı değerlendirmek, analiz etmek, bu bilgiler ışığında strateji belirlemek ve harekete geçmek gibi katmanlara ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency/CIA) bu ihtiyaca binaen ortaya çıkmış bir kurumdur.²⁵⁰

Bununla birlikte ABD'nin Küba'daki nükleer füzelerin geç farkına varması, Kore savaşında Çin saldırısını tahmin edememesi, ABD ile İran arasında 444 gün bitmeyen gerilimin ana sebebi olan İran'ın Büyükelçilik işgalinin de rehinelere kurtarma operasyonu adı altındaki “eagle claw” operasyonunda hava koşullarını hesaba katılmaması²⁵¹, Küba'daki Domuzlar Körfezi Harekatı'nda Fidel Castro'yu devirmedeki

²⁴⁹ “İstihbaratın Tarihi Kadar Eski Bir Mesele: İstihbarat Zafiyeti”, <https://www.indyturk.com/node/94901/haber/istihbarat%C4%B1n-tarihi-kadar-eski-bir-mesele-istihbarat-zafiyeti>, [Erişim Tarihi: 10.08.2022]

²⁵⁰ Mehmet Ayfer Kancı, “İkinci Soğuk Savaş'ın Değiştirdiği İstihbarat İkliminde Milli İstihbarat Teşkilatı”, *Kriter Dergisi*, C. 6, S. 64 (2022): 22.

²⁵¹ 1970'lere gelindiğinde İranlılar Şah hükümetinden bıkmışlar ve daha fazla özgürlük vadeden Humeyni'nin liderliğini istemeye başlamışlardır. Devrimciler 1979' da Şah'ı devirerek İslamcı hükümeti kurmuştur. ABD yönetimindeki Başkan Carter o dönemde Şah'ın kötü sicilini bilmesinden dolayı onu savunmak istememiş fakat Mısır'a sürgüne gönderilen Şah'ın lenfoma hastalığını tedavisi için ülkesine kabul etmiştir. Bu durum İran'da anti- Amerikan duyguları körüklemiş ve Humeyni yanlısı bir grup öğrenci ABD'nin Tahran'daki Büyükelçiliğine saldırarak 66 rehineyi esir almıştır. Başkan Carter 1980'de rehinelere kurtarmak üzere “Eagle Claw” adı verilen operasyonu başlatmıştır. Görev gününde şiddetli çöl fırtınasını hesaba katmayan ABD'nin arızalanarak kaza yapan helikopterleri ve böylece başarısız olan planı ile ABD tarihte unutamayacağı bir stratejik hatayı hanesine kaydetmiştir.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50285202>, [Erişim Tarihi: 05.01.2022]

başarısızlığı²⁵², ABD'nin Vietnam Savaşı'nda SAM teknolojilerini geç tespit etmesi gibi stratejik noktalardaki hatalar tarihi perspektifte devletlere büyük dersler vermiştir.²⁵³

Stratejik İstihbarat konusunda dramatik olaylardan bir diğeri ise; 11 Eylül'dür. Ülkenin Washington ve New York eyaletlerine yapılan terörist saldırı sonucu devletler ulusal güvenlik stratejilerinde ve istihbarat stratejilerinde köklü değişikliklere gitmişlerdir. Soğuk Savaşın getirdiği bir yenilik olan sezgilerin bilgi ile desteklenerek karar mekanizmaların da donatılması fikri stratejik istihbarat kavramında yerini almıştır.²⁵⁴

Tılısbık ve Akbal Stratejik istihbaratın başarılı bir örneğini şu şekilde vermişlerdir;

“ABD başkanı, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Japon halkı hakkında araştırma yapmak üzere Pensilvanya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden araştırmacı Hupe'yi görevlendirir. Hupe, Japon halkının yiyecek temini konusunda sıkıntı çektiğini dikkate alarak zirai gübre mevzuu üzerinde durur ve bunun Japonya'ya Kuzey Afrika'dan ithal edildiğini ortaya çıkarır. Fakat ABD müttefiklerinin Cezayir ve Fas'a asker çıkarmaları üzerine artık buralardan Japonya'ya gübre ithalinin durduğunu da gözlemler. Lakin bununla birlikte Japonya'da zirai sahada bir buhranın olmayışı şaşırtıcıdır ve gübrenin nereden ithal edildiğini araştırmaya devam eder. Konu ile ilgili kitaplar, ansiklopediler karıştırır ve Hupe Pasifik Okyanusu'nda Nauru adında küçük bir adada fosfat bulunduğunu öğrenir. Japonların gübre ihtiyaçlarını buradan karşıladıkları sonucuna varan Hupe bu

²⁵² 1 Ocak 1959'da Fidel Castro adlı Kübalı milliyetçi ülkenin Amerikan destekli General Fulgencio Batista adındaki yönetimini devirmiştir. Castro hükümeti ilk olarak kiralari ve fiyatları düşüreceğini vaatetmiştir. Castro sadece bununla yetinmemiş ve köklü reformları başlatmıştır. Ülkedeki tüm genelev ve kumarhaneleri kapatarak halkın desteğini almıştır. Ekonomiyi millileştirmiş ve mafyalar ile ABD şirketlerine büyük darbeler vurmuştur. Böylece ABD üzerinden milyon dolarlar elde ettiği ülke Küba'yı kaybetmiştir. Bu durum ABD şirketlerini ve yönetimini harekete geçirmiş ve ABD, Küba'ya ekonomik ambargoya başlamıştır. Ekonomisi tek bir ürüne dayalı olan Küba öteden beri ABD'ye sattığı şekeri şimdi dünyanın o dönemki ikinci büyük gücü olan komünist Sovyetlere satmaya başlamıştır. Bu durum birbirine ezelden beri düşman olan iki ülke olan ABD ve Sovyetlerin arasını daha da açmış ve Küba'yı komünist bir tehdit olarak görmeye başlayan Amerikan hükümeti Castro hükümetini devirme planlarına başlamıştır. 5 Nisan 1961 günü bombardıman uçakları hava alanlarına saldırıya başlamıştır. ABD'ye ait uçaklar Küba hükümetine ait Küba Hava Kuvvetlerinin rengine boyanmıştır. Küba hükümeti BM'ler de saldırıdan ötürü ABD'yi suçlayınca Kennedy yönetimindeki ABD geri adım atmak zorunda kalmış ve 1961'de ABD tarafından Küba hükümetini devirmek için tekrar başlayan Domuzlar Körfezi harekâtında yedek paraşütçüler yanlış yerlere indikleri için, beklenmedik mercan resifleri sürgünlerin gemilerini kıyıya çekmiş ve sahildeki radyo istasyonu ABD'nin tahmin etmediği şekilde operasyonun her ayrıntısını Küba'daki dinleyicilere aktarmıştır. Tüm bunlar stratejik olarak ABD'nin böylesi bir müdahalede bulunmadan önce alması gereken önlemlerin hayati değerini göstermektedir. Ayrıntılı bilgi bkz: <https://tr.royalmarinescadetsportsmouth.co.uk/bay-pigs-invasion> [Erişim Tarihi: 05.01.2022]

²⁵³ Caşın a.g.k 255.

²⁵⁴ John F.Stewart: “Intelligence Strategy For the 21'st Century”, Military Review, 75-81.

*sonucu askeri makamlara ulaştırır ve adanın bombalanmasını teklif eder. Yapılan hava keşifleri ile Hupe'un çıkardığı neticenin doğruluğu tespit edilir. Ada bombalanır ve tarımsal üretim alanında hiçbir sıkıntı yaşamayan Japonya artık zor günler yaşayacaktır. Çünkü ülke tarım alanında bir buhranın eşiğindedir.”*²⁵⁵

1949 yılında ilk defa basılan “Stratejik İstihbarat” kitabıyla Sherman Kent stratejik istihbarat olgusunun ilk kuramcısıdır. O dönemde devletler istihbarata karşı casusluk faaliyetleri olarak bakmışlardır. Fakat stratejik istihbarattın o dönemdeki karşılığı casusluk yapmak üzerinden ilerlerken günümüze gelindiğinde ülkeleri farklı unsurların tehdit etmeye başlamasıyla istihbarat olgusunda meydana gelen değişmeler stratejik istihbarat konusunda da meydana gelmiştir.²⁵⁶ Sherman Kent stratejik istihbaratı yedi adımda ele almaktadır;²⁵⁷

1. Sorunun oluşumu
2. Soruna yönelik hipotez geliştirme ve analiz etme
3. Hipoteze yönelik veri toplama
4. Verilerin toplanması ve sınıflandırılması
5. Tüm tez ve antitezler gözden geçirilerek somut bir sonuca varılır
6. Hipotez olumlu ve olumsuz eleştirilerek sona gidilir
7. Hipotezlerden en çok kabul göreni sunum hazırlanır.

Sherman Kent'e göre stratejik istihbarat karar alıcı ve politika yapıcılarının dost ve düşmanlarına karşı sürekli sahip olması gereken önemli bir bilgi türüdür.²⁵⁸ Stratejik istihbarat bir araştırma yöntemidir ve yapılan araştırmaya göre politik yapıcılar ve karar alıcılar bir strateji veya politika geliştirmektedir. Bundan dolayı stratejik istihbaratın en temel amacı yöneticilere en doğru ve nitelikli bilgiyi sunmaktır. Bu bilgiler doğrultusunda uygulayıcılar hem dost hem de düşman devletlere karşı politika geliştirmektedir.²⁵⁹

²⁵⁵ Niyazi Tılısbık ve Özdemir Akbal, *İstihbarat ve Türkiye*, (Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2006), 56-57.

²⁵⁶ “Kitap İncelemesi: Sherman Kent'ten ‘Stratejik İstihbarat’”, <http://politikaakademisi.org/2017/06/21/kitap-incelemesi-sherman-kentten-stratejik-istihbarat/>, [Erişim Tarihi: 10.08.2022]

²⁵⁷ Sherman Kent, *Stratejik İstihbarat*, çev. B. Şah'ın Bütün Adamları: ve Nazlım Şüküroğlu Arıca (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 2003) 143-144.

²⁵⁸ Özdağ, “Stratejik İstihbarat”, 117.

²⁵⁹ “Kitap İncelemesi: Sherman Kent'ten ‘Stratejik İstihbarat’”,a.g.k.

Stratejik istihbaratla birlikte karar alıcılar;²⁶⁰

1. Tehditlerden ve saldırılardan önceden haberdar olur
2. Ülkeler arası çatışmaları engeller ya da müdahalede bulunur
3. Fırsatları ve tehditleri önceden hesap edebilir
4. Diplomatik durumlarda güçlü olur
5. Karşı istihbarata karşı güçlüdür

Özdağ’a göre stratejik istihbaratın temel amacı rakibin sahip olduğu imkân ve kabiliyetleri, eksiklik ve zayıflıklarını tespit etmek ve izleyeceği politikaları tahmin etmektir.²⁶¹

Yılmaz’a göre stratejik istihbarat ise;

“Bir devlet için gelecekte ortaya çıkabilecek fırsatları, tehditleri araştırıp tespit ve öngörerek karar alıcıların önüne olabileceklerle ilgili seçenekler koyarak, onların politika üretme sürecini daha doğru bir zemine çekmek amacıyla yapılan istihbarat türüdür.”²⁶²

3.5.2. Operasyonel İstihbarat (Operational/Target Intelligence)

Operasyonel istihbarat stratejik istihbarata nazaran belirli hedeflere yönelik kısa süreli gerçekleştirilen faaliyetler için kullanılmaktadır. McDowel’e göre operasyonel istihbarat günlük ihtiyaçları karşılarken rutin devam eden aktivitelere odaklanmaktadır. Operasyonel istihbarat stratejik istihbarattan kısa fakat taktik istihbarattan daha uzun vadede gerçekleşmektedir. Taktik istihbaratta kişiye ya da örgüte müdahale etmek üzerinde durulurken operasyonel istihbaratta çoklu hedefler söz konusudur.²⁶³

Operasyonel istihbarat üst seviye yöneticilerden daha çok siyasi karar alıcıların idare ettiği bir istihbarat türüdür. Örneğin, bir istihbarat servisinin başka bir ülkeye operasyon düşünmesi “stratejik”, o ülkeye yönelik ekonomik faaliyeti “operasyonel”, hedef ülkeye

²⁶⁰ Kent a.g.k. 149-150.

²⁶¹ A.g.k 114.

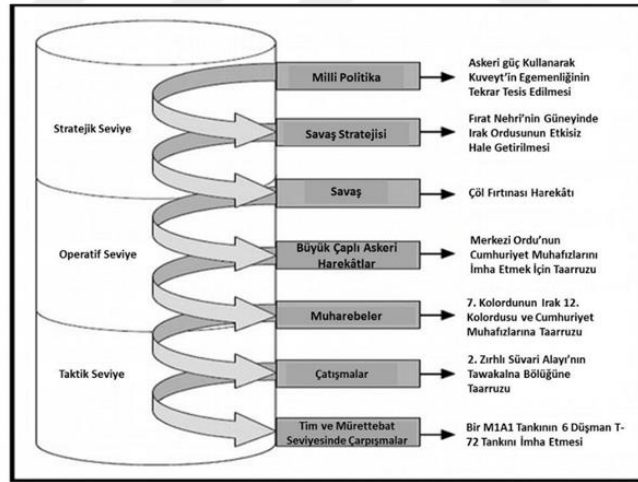
²⁶² Sait Yılmaz, *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, (İstanbul: Milenyum Yayınları, 2007), 129.

²⁶³ Yakup Doğan, “Ulusal Refahın Sağlanması Ve Korunmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü Ve Önemi” (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 6.

ait ekonomik verilerin takip edilmesi ise “taktik” seviyede istihbarat faaliyeti ifade etmektedir.²⁶⁴

1792 yılında Von Bülow tarafından ortaya atılan operasyonel istihbarat, stratejik ve taktik istihbarat arasında bir bağlantı niteliğindedir.²⁶⁵ Caşın operasyonel istihbaratı muharebe istihbaratı olarak nitelendirmiş olup düşmanın hareket tarzı, teknik ve taktiklerini ele alan istihbarat alanı olarak değerlendirmektedir.²⁶⁶

Operasyonel istihbarat için *suikast* ve *adam kaçırma* örnekleri verilebilir. Başka bir örnekte ise, bir terör örgütünün genel işleyiş şemasının ortaya çıkarılması operasyonel seviyede istihbaratla mümkündür.²⁶⁷ Bu istihbarat türü tüm cephe hattı boyunca hareket edilen büyük çaplı hareketlerde ihtiyaç duyulan istihbarat türüdür. Dolayısıyla operasyonel istihbarat için ordu, kolordu ve kuvvet komutanlıkları seviyesinde yürütülen istihbarat seviyesidir. Bu istihbaratı kullanmak için ortak birlik ve hareket gerekmektedir. Birleşik ve müşterek askeri hareketler operasyonel istihbarata örnek oluşturmaktadır. Müşterek harekât kuvvet komutanlıklarının en az ikisinin bir komutanlık içinde koordineli kullanılmasıdır. Birleşik harekât ise müttefik veya diğer ülkenin silahlı kuvvetleri ile koordineli hareket etmeyi ifade etmektedir.²⁶⁸

Şekil 3. 7: Konularına Göre İstihbarat Türleri.

²⁶⁴ Yılmaz, a.g.k., 131.

²⁶⁵ Aziz Yakın, *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*, (Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları, 1969), 12.

²⁶⁶ Caşın a.g.m., 107

²⁶⁷ Yılmaz, a.g.k. 123.

²⁶⁸ Don McDowell, *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users* (Revised Edition), (USA: Scarecrow Press, 2009), 75.

3.5.3. Taktik İstihbarat (Tactical Intelligence and Related Activities/TIARA)

Taktik istihbaratın doğasında güncel sorunlar bulunmaktadır. Mevcut var olan bir olay karşısında olayın çözümü için ivedilikli bir bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Taktik istihbarat düşmanın kimliğine, teçhizatına, hedeflerine, planlarına, destekçilerine ve iletişim şekilleri gibi birçok yapısına ait bilgilere odaklanmaktadır. Olayların gidişatına göre kurgulanırken, hemen sonuca ulaşmaya odaklıdır. Taktik istihbarat belirli bir konu hakkında kısa süren ve sınırlı alana sahip olan bir istihbarat alanıdır. Örneğin, gerçekleştirilen bir operasyon sırasında ihtiyaç duyulan bir istihbarat seviyesidir.²⁶⁹

Taktik istihbaratı diğer istihbarat konularından ayıran en temel özellik zaman konusudur. Taktik istihbarat kısa süreli gerçekleştirilen eylemlerde kullanılmaktadır. Taktik istihbarat 1997 yılında insan istihbaratına yardımcı bir unsur olarak görülürken Soğuk Savaş ve akabindeki teknolojik gelişmeler ile durumun tersine döndüğü söylenebilmektedir. Yani insan istihbaratı her şeyin önünde yer alırken zamanla kullanım yoğunluğu taktik istihbarata kaymıştır. Bu seviyedeki taktik istihbarat, bir komutanın elindeki mevcut birlikleri maksimum seviyede kullanması anlamına gelmektedir. Daha çok alay, tümen, tugay ve daha da aşağı seviyedeki birlikler tarafından elde edilen bir istihbarat alanıdır.²⁷⁰

Taktik istihbarat kara, hava, deniz üzerinden yapılabileceği gibi bugün mücadelenin beşinci boyutunu oluşturan siber uzay üzerinden de yapılabilmektedir. Hatta siber uzay alanındaki çalışmaların hızlı ve güncel olmasından dolayı çoğu durumda öncelikli tercih sebebidir. Siber istihbaratın, taktik istihbaratta kullanımı çoğunlukla hedefin tespiti içindir.²⁷¹

İstihbaratta kullanılan tüm bu teknik ve taktikler bir devletin muharebe sahasındaki gücünün niteliği hakkında bilgiler vermektedir. Bu nedenledir ki devletler istihbarat anlamındaki çalışmalarını her alandaki gelişmeleri takip ederek gerçekleştirmektedir. Bu

²⁶⁹ Mutlu Köseli, Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.11, V.2, (2009): 59.

²⁷⁰ Fatih Beren, İç Güvenlik İstihbaratı, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2011):51.

²⁷¹ Gül, a.g.d. 122.

bölümde görüldüğü üzere savaşlar nitekim elektronik anlamda üstünlükle kazanılırken, nitekim stratejik başarılar ile mümkün olmuştur.²⁷² Her savaşı kendince etkin kılan özellikleri olması nedeniyle devletler kendilerini her alanda etkin ve güçlü kılmak için çalışmaktadır. Özellikle uzun yıllar başat güç olarak sistemde etkisini sürdürmüş ABD için, içinde bulunduğu savaşlarda başarısını devam ettirebilmesi istihbarat yapısındaki stratejik gelişmişlik, teknolojik ilerilik ve operasyonel gücünden kaynaklanmaktadır.²⁷³ Bu nedenle tezin bundan sonraki bölümünde operasyonel, taktik ve stratejik güce sahip ABD ve onun istihbarat yapısından bahsedilecektir.

²⁷² Beren, a.g.k. 52.

²⁷³ Köseli, a.g.k. 30.

BÖLÜM 4

4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT YAPILANMASI

ABD istihbarat topluluğu bünyesinde bulunan 17 istihbarat birimiyle birlikte geniş bir alanda faaliyet göstermektedir.²⁷⁴ İlk istihbarat faaliyetlerini İngilizcelere karşı bağımsızlığını kazanmaya çalışırken gerçekleştirmiş olan ABD istihbaratı, zamanla tehdit odaklarının değişmesi ile kendini yenilemiştir.²⁷⁵ Bu bölümde ABD istihbaratının gerek organizasyonel gerekse örgütsel olarak tarihsel çerçevede yaşanan olaylar etrafında geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm ele alınmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte gerçekleşen kanuni düzenlemeler ele alınmış olup ABD'nin istihbarat mekanizması incelenmiştir.

4.1. ABD İstihbaratının Tarihçesi ve İstihbarat Teşkilatlarında Yapılanmaya Giden Yol

ABD önceleri İngiltere ve Fransa'nın 1756-1763 yılları arasında geçen Yedi Yıl Savaşları sonucunda İngiltere himayesinde olan sömürgesiyken, savaşın faturasının 13 Amerikan yerlisi koloniye kesilmesi ile bağımsızlığını ilan eden devlet olmuştur. ABD'nin ilk istihbarat etkinlikleri de, 1775'te İngiltere'ye karşı sekiz sene sürecek olan Bağımsızlık Savaşları sırasında başlamıştır. Önceleri Senato tarafından İngilizlere karşı başlatılan istihbarat yapılanması 2. Senatonun başa gelmesiyle yeni işlevler kazanmıştır.²⁷⁶

İlk Amerikan İstihbarat kurumu 1775'te Başkan George Washington'ın emriyle “*Gizli Haberleşme Komitesi*” (The Committee of Secret Correspondence) adıyla göreve başlamıştır. Komite ilk zamanlar ülkeler ve ülke içindeki kişilerle iletişim sağlamayı amaçlamıştır. ABD'nin bağımsızlığı için propagandalar yapmış ve aynı zamanda teşkilat ülke içi ve dışında çokça muhabir görevlendirmiştir.²⁷⁷ General George Washington hırslı bir istihbarat kullanıcısı olarak 1775'te Kıtasal Ordunun yönetimini aldıktan sonra İngiliz güçlerinin faaliyetlerini raporlaması amacıyla Boston'da yaşayan kimliği belirsiz bir ajan

²⁷⁴ Sait Yılmaz, ABD İstihbaratı 1947-2013, (Ankara: Kripto Yayınları, 2013): 21.

²⁷⁵ Michael E. DeVine, “Intelligence Community Spending: Trends and Issues”, *Congressional Research Service*, R44381, (18th June 2018): 8

²⁷⁶ E. Yaşar Akçay, Amerika'da Siyasal Yapı ve Karar-Alma Mekanizması: Kongre, Başkan ve Yardımcı Organlar, *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, S.2,(2010): 40.

²⁷⁷ Murat Bulut, “İstihbarat Başarısızlığı ve Reform: ABD Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2015): 45.

görevlendirmiştir. George Washington'ın istihbarata düşkünlüğü uzunca bir süre devam etmiş, 1790 yılında istihbarat faaliyetlerinin finansal bütçesini oluşturmak adına kongreden ödenek talep etmiştir. İlk başlarda 40.000\$ kullanılmak için verilen bütçe üç yıl içinde 1 milyon dolara çıkarılmıştır. Böylelikle George Washington çok sayıda ajanı yönetmiş, çeşitli ajan ağı kurmuş ve gizli raporlama teknikleri oluşturmuştur.²⁷⁸

ABD tarihinin uzunca bir kısmında bağımsız istihbarat kuruluşlarına sahiptir. Örneğin; 1882 yılında Donanma İstihbarat Ofisi (United States Office of Naval Intelligence/ONI) orduyu desteklemek amacıyla kurulmuştur. Devamında 1885'te Askeri İstihbarat Dairesi (Military Information Division/MID) kurulmuştur. ABD'de genelde oluşturulan istihbarat birimleri yurtdışı faaliyetlerine odaklı işlerde görevlendirilmiştir. İçsel sorunlar ve konulara odaklı ilk örgüt sonraları adını FBI olarak duyacağımız Soruşturma Bürosu'ndan almıştır.²⁷⁹

Tarihsel süreçte 1908 yılında Charles Bonaparte tarafından oluşturulan Soruşturma Bürosu'nun öncelikli görevi suçla mücadele iken 1916 yılında Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan gelişmeler sonucunda odağını ulusal güvenlik konularına çevirmiştir. Hatta İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan gelişmelerle²⁸⁰ Amerikan Başkanı Franklin Roosevelt FBI'ın iç istihbarat faaliyetlerini genişletmiştir.²⁸¹

1940'ların başlarında ABD ulusal güvenlik politikası içinde en çok önem kazanan alan askeri güç olmuştur. Askeri gücün ABD ulusal güvenlik politikasında öncelikli hale gelmesinin temel nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ABD'nin devlet yapılanmasından kaynaklanmaktadır. ABD ekonomik, siyasi, sosyal gücünden daha çok askeri gücü ön plana çıkan bir devlet olmuştur. İkincisi ise ABD'nin dış kaynaklara ayırdığı bütçe de gizlidir. ABD'nin askeri ve istihbarat harcamaları, İkinci Dünya Savaşı'ndan 2000'lere kadar 20 trilyon dolardır.²⁸² Üçüncü neden, ABD'nin uluslararası alanı kendi iç ve dış önceliklerine göre şekillendirmesinde yatmaktadır. Yine bu eylemi

²⁷⁸ Jeffrey T. Richelson, *The US Intelligence Community*, (Massachusetts: Ballinger Publishing Company, 1986): 74.

²⁷⁹ Micheal Herman, *Intelligence Power in Peace and War*. (Cambridge University Press. 1996): 124.

²⁸⁰ Almanya ve İtalya'da başlayan faşist ayaklanmalar, Sovyetler birliğindeki komünist hareketlenmeler ülkeler arasında içsel dönüşümlere ve çatışmalara neden olmuş, özellikle iç güvenliği sağlamak için her devlet gerekli önemler almaya çalışmıştır.

²⁸¹ Fatih Türk, "İstihbaratın Teşkilatlanma ve Yönetim Sorunsalı: A.B.D Örneği", (Yüksek Lisans, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 45.

²⁸² Richard K. Betts, "U.S. National Security Strategy: Lenses and landmarks", *The Princeton Project on National Security*, <http://www.princeton.edu/~ppns/papers/betts.pdf>, [Erişim tarihi: 18.01.2022]

gerçekleştirebilmesi için askeri gücünü maksimum seviyede tutması gerektiği göz ardı edilmemelidir. Dördüncü neden, Soğuk Savaş ardından ortaya çıkan sorunların da askeri güç kullanımına dayanmasından kaynaklanmaktadır. Bakıldığında Sovyetlerin Afganistan işgali, Irak'ın Kuveyt'i işgali, El-Kaide liderinin İkiz Kulelere ve Pentagon'a yaptığı saldırılar Soğuk Savaş dönemindeki askeri güç kullanımına örnek teşkil etmektedir.²⁸³

ABD İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en önemli aktörü olarak görülürken Soğuk Savaş Döneminde uluslararası sistemin en önemli iki aktöründen biri olmayı başarmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın ABD'ye kattığı en önemli şey askeri gücünü oluşturan farklı kuvvetlerinin arasındaki koordinasyonu sağlamak ve en önemlisi de ekonomik, askeri, diplomatik ve ticari unsurlar arasında ortak bir uyum ve planlama sağlamak olmuştur.²⁸⁴ Bunun için İkinci Dünya savaşı yıllarında 1946'da Avrupa Komutanlığı, 1947'de Pasifik Komutanlığı, 1983'te Merkez Komutanlığı, 11 Eylül olayı ile ABD topraklarını teröre karşı korumak için 2002'de Kuzey Komutanlığı ve son olarak 2007'de Afrika Komutanlığı kurulmuştur.²⁸⁵

Buradan hareketle İkinci Dünya Savaşı yıllarının ABD istihbaratı için önemli gelişmelerin olacağı yıllar olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu açıdan bakıldığında istihbarata duyulan ihtiyacın da maksimum seviyede olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerden biri ABD'de 1942 yılında CIA'nın öncüsü olarak sayılan "Stratejik Hizmetler Ofisi'nin (OSS)" kurulması olmuştur.²⁸⁶ Fakat bu yıllar bir yandan ABD'nin istihbarat alanında profesyonel olmaya başladığı yıllara denk gelse de bir yandan da yaşanan olumsuzluklar mevcut yapıyı ne kadar gelişmiş olursa da olsun yeterli görmekten alıkoymaktadır. Özellikle Vietnam Savaşı'nın yaşanmasına sebep olan 1964'teki Amerikan savaş gemilerine torpidolarla saldırıldığı yönündeki yalan haberin ABD istihbaratı tarafından anlaşılamaması, ABD'de istihbarat alanındaki gelişmelerin yeterliliğini sorgulatmıştır.²⁸⁷

²⁸³ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, (USA, Mc Graw-Hill Publishing, USA, 1979): 152.

²⁸⁴ Oktay Bingöl, ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları: Coğrafi Muharip Komutanlıklar, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C.10, S.19, 138.

²⁸⁵ Zbigniew Brzezinski, *Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser*, Revised Edition, (USA, Farrar, Straus, Giroux Press, 1985): 456.

²⁸⁶ Bingöl, a.g.k., 139.

²⁸⁷ "Vietnam Savaşı'nı Yalan İstihbaratla Başlatmışlar", <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/vietnam-savasi-ni-yalan-istihbaratla-baslatmislar-3597305>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

ABD istihbarat yapısının son haline büyük katkı sağlayan yasa 26 Temmuz 1947’de Ulusal Güvenlik Yasası’nın (The National Security Act) yürürlüğe girmesi olmuştur. Tasarı dönemin başkanı Truman’ın ilk başkanlık uçağı olan VC-54C Sacred Cow’da imzalanmıştır. Kanun James Forrestal’in ilk Savunma Bakanı olarak onaylanmasının hemen ertesi günü yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde ülkenin istihbarat alanında daha çok profesyonelleşmek istemesindeki motivasyon kaynağının Sovyetlerden gelecek olan tehlikeleri engellemesi olmuştur. Bu yasa daha sonraları değişikliklere maruz kalacak olsa da şimdiki CIA ve Savunma Bakanlığı (DoD) varlığını oluşturmuştur. Başlangıçta gücü sınırlı tutulsa da 1949 yılında Ulusal Güvenlik Yasasında yapılan değişiklikle Savunma Bakanlığı oluşturulmuştur.²⁸⁸

Friedman’a göre, CIA’in kurulmasının en önemli sebebi Pearl Harbor baskınıdır. İddialara göre, ABD, Pearl Harbor saldırısı hakkında malumata sahiptir fakat bu malumat bir araya getirilerek analiz edilmediği için bu saldırı karşısında önlem almakta başarı sağlanamamıştır. Dönemin hem Kara hem Deniz Kuvvetleri kendilerinin sahip olduğu bilgiler ölçüsünde faaliyete geçebilmelerine rağmen bu iki farklı yerdeki bilgiyi analiz edip neticeye ulaştırabilecek bir yapı bulunamamıştır.²⁸⁹

Bunlar göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler sonucu koordinasyondaki eksiklikleri görmesi için 1949 yılında oluşturulan İstihbarat Araştırmaları Grubu ilk olarak istihbarat koordinasyonunun sağlanabileceği yeteri kadar ekipmanın bulunmadığı kanaatine varmıştır. Bununla birlikte sorgulanmaya devam edilen sistem için ileride daha büyük eksiklikler gözlemlenmiştir.²⁹⁰ Bu eksikliklerin ardından çalışmalara devam edildiğinde 1949 yılında Birinci Hoover Komisyonu olarak isimlendirilen Eberstadt Raporu USİC yapısında da koordinasyon eksiklikleri varlığını gözler önüne sermiştir. 1954 yılına geldiğinde ise, Doolittle Raporu CIA, FBI ve diğer servisler arasında koordinasyon eksikliği sorunu olduğu sonucuna varmıştır. 1955 İkinci Hoover

²⁸⁸ “National Security Act Of 1947”,
<https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/laws/nsact1947.pdf> [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

²⁸⁹ Türk, a.g.t., 34.

²⁹⁰ A.g.k., 35.

Komisyonu da birincisiyle aynı fikirde olduğunu söylerken, bu çakışmanın kaldırılması için çağrıda bulunmuştur.²⁹¹

Bu dönemde gerçekleştirilen söz konusu komisyon toplantıları ile ABD istihbarat yapılanmasındaki yanlışları daha net görmüştür. Hatta istihbaratın iç ve dış diye ayrılmasını, koordinasyonun sağlanmasını, istihbaratın denetim eksikliği gibi konular üzerine eğilmesini sağlamıştır. Oluşan raporlar sonucunda ABD Merkezi Haber Alma Dairesi (Director of Central Intelligence/DCI) komutasında bir ABD İstihbarat Topluluğu'nun (United States Intelligence Community/IC) kurulması kararlaştırılmıştır. Fakat bu sefer de iki yeni istihbarat kurumunun varlığı görev çatışmaları sorununa neden olmuştur.²⁹²

Bu karışıklık karşısında İstihbarat Topluluğu'nun yaklaşımı, yeni istihbarat kollarının oluşturulması gerektiği olmuştur ve aynı zamanda topluluk her bir kolun ayrı bir görevi olması gerektiğini savunmuştur. Böylelikle Sinyal yakalamak için 1952'de Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency /NSA), uydularla ilgilenmek için 1960'da Ulusal Keşif Ofisi (National Reconnaissance Office/NRO) ve askeri istihbaratı tek çatı altında toplamak içinde 1961'de Savunma İstihbarat Ajansı (Defense Intelligence Agency/DIA) kurulmuştur.²⁹³ 1971'e gelindiğinde Schlesinger Raporun da IC içindeki birliği de sağlamak için Ulusal İstihbarat Direktörü (Director Of National Intelligence/DNI) adında büyük bir birlik kurulması fikri ateşlenmiştir. Fakat bu fikir ile de yeni endişe kaynağı bu kurumların denetlenmesi olmuştur.²⁹⁴

1971 yılının önemli bir gelişmesi de ABD'nin Vietnam savaşındaki siyasi ve askeri müdahalelerini içeren gizli belgelerin ABD'li askeri analist olan Daniel Ellsberg tarafından ifşa edilmesi olmuştur. Ellsberg savaşa karşı çıktığı için "Pentagon Belgeleri" diye isimlendirilen belgeleri kamuoyu ile paylaştığını açıklamıştır. Raporların fotokopisini çekerek The New York Times'a veren Ellsberg, sonraları raporun çok önemli

²⁹¹ "Report on the Covert Activities Of The Central Intelligence Agency", <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP86B00269R000100040001-5.pdf>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

²⁹² John M. Tidd, Tidd, From Revolution To Reform: A Brief History Of U.S. Intelligence, *International Affairs*, V.28, N.1 (2008): 12-13.

²⁹³ Burton Hersh, The Old Boys: Amerikan Eliti ve CIA'nın Kökenleri. (New York: MacMillan, 1992): 355-357.

²⁹⁴ Richard H. Immerman, The Hidden Hand: The Brief History of the CIA, (Oxford: Wiley Blackwell, 2014): 89.

sırlarını açığa çıkaracak belgeleri de yayımlatmıştır. Üstelik belgede yer alan bilgilere göre 1963 Vietnam Devlet Başkanı Ngo Dinh Diem'in devrilmesinde ve suikast düzenlenmesinde dönemin ABD Başkanı John F. Kennedy'nin aktif bir şekilde rol aldığı görülmüştür. Ellsberg Boston'daki federal yetkililere teslim olurken şu ifadeleri kullanmıştır;²⁹⁵

“Bir Amerikan vatandaşı olarak, “sorumlu bir vatandaş olarak”, bu bilgiyi Amerikan halkından gizlemek için artık iş birliği yapamayacağımı hissettim. Bunu açıkça kendi irademle yaptım ve bu kararın tüm sonuçlarına cevap vermeye hazırım.”

Belgelerin kamuoyunda büyük bir şüphe yaratmasının üstüne, geçmişte yaşanan durumun da ortaya çıkması ABD vatandaşlarını hükümetin eylemlerine karşı düşünmeye itmiştir. Ardı ardına yaşanan bu olaylar halkı daha fazla yönetimi sorgulamaya iterken Kongre 1973'te Harp Gücü Karar Kanunu ve yine 1973'te Hughes-Ryan Yasasını getirerek, yürütme organının tek başına gerçekleştirdiği eylemlere bir sınırlama getirmiştir. Yasanın temeldeki amacı Kongre'nin CIA'in gizli görevlerinden haberdar olmasını sağlamaktır.²⁹⁶

Bu olayın ardından yaşanan 1972 Watergate Skandalı ABD'de büyük sorunlara yol açmıştır. Watergate ABD'nin başkenti Washington'da bulunan bir iş merkezinin ve otel adını oluşturması ile kalmayıp büyük bir skandalın adı olmuştur. Olay 17 Haziran 1972 günü 5 hırsızın Watergate iş merkezini soymaya çalışmasıyla başlamıştır. Faillerin sonradan Watergate binasında ABD'nin ana muhalefet partisi Demokratik Ulusal Komite'ye (The Democratic National Committee/DNC) karşı harekete geçtiği tespit edilmiştir. Arkasından polis tarafından suçluların üzerinde bulunan nakit ile Nixon'ın yeni seçim kampanyasına ait rüşvet fonu arasındaki ilişkinin keşfedilmesi ile işler daha da karmaşık hale gelmiştir.²⁹⁷

²⁹⁵ “The Pentagon Papers”, <https://www.upi.com/Archives/Audio/Events-of-1971/The-Pentagon-Papers>, [Erişim Tarihi: 18.01.2022]

²⁹⁶ “The Hughes Ryan Act of 1974”, <https://web.archive.org/web/20090221140743/http://www.milnet.com/hughes.htm>, [Erişim Tarihi: 18.01.2022]

²⁹⁷ “Watergate and Public Broadcasting”, <https://americanarchive.org/exhibits/watergate/watergate-and-public-broadcasting>, [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

Suçluların suçunu kabul ederek Nixon'ın Cumhuriyet Partisi için görev aldıklarını ve amaçlarının sadece muhalif parti olan Demokrat Parti'nin gizli telefonlarını dinlemek için mikrofon yerleştirmek olduğunu itiraf etmişlerdir. Bu suçlamaları kabul etmeyen Başkan Richard Nixon olayın arkasını araştırmak için Adalet Bakanı Elliot Richardson'ı görevlendirmiştir.²⁹⁸ Richardson, Savcı Archibald Cox'u bu olayı araştırması için yönlendirmesi üzerine Cox, Beyaz Saray'da başkanın tüm konuşmalarının dinlenip kayda alındığı bant kayıtlarını istemiştir. Kayıtları vermeyen Başkan Nixon, Cox'un görevden alınmasını talep etmiş ve Adalet Bakanı bu isteği reddetmiştir. Nixon bunun üzerine Richardson'ı görevden almıştır.²⁹⁹

Yüksek Mahkeme 1974'te oybirliği ile Nixon'dan Ofis kayıtlarını vermesini talep etmiştir. Kasetler Nixon'ın komplo kurmuş olduğunu ve bunu örtbas etmeye çalıştığını onaylamıştır. Yargı komitesi senatonun Nixon hakkında görevi kötüye kullanma ve adaleti engelleme suçlarından görevden alma kararını onaylamıştır. Böylelikle Nixon 1974'te görevinden istifa eden ilk ABD başkanı olarak tarihe geçmiştir.³⁰⁰

Söz konusu skandalla birlikte CIA harekete geçmiş, CIA Müdürü James Schlesinger istihbarat kurumunu söz konusu olaydaki etkinliklerini araştırması için görevlendirmiştir. Çalışmadan çıkan sonuca göre ABD İstihbarat Topluluğu'nun yurt içinde etkin olduğu raporu çıkmıştır.³⁰¹ Bu raporlara gazeteci Seymour Hersh tarafından New York Times'da yer verilmesi üzerine Hersh'in yazısında CIA'nin kendi hakkındaki yönetim kanunlarını ihlal ederek muhalif gruplara ve savaş karşıtı harekete karşı operasyon yürüttüğü başlıklı yazısını yayınlamıştır. Bunun üzerine yürütme organı Senatoya dört tane rapor sunmuştur. 1975-Murphy Komisyonu'nda DCI'nin zayıflıklarına yer vermiş, Taylor ve Ogilvie Raporları'nda ise IC'nin işlevleri üzerinde durulmuş ve idaresi için İstihbarat Genel Müdürlüğü kurulması önerilmiştir.³⁰²

²⁹⁸ "A Burglary Turns Into A Constitutional Crisis",

<http://edition.cnn.com/2004/US/06/11/watergate/index.html>, [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

²⁹⁹ Theodore Harold White, Breach of Faith: The Fall of Richard Nixon, (New York: Atheneum Publishers, 1975): 7. Bkz: <https://archive.org/details/breachoffaithfal00whit/page/n391/mode/2up>.

³⁰⁰ Samuel Dash, Chief Counsel: Inside the Ervin Committee - The Untold Story of Watergate, (New York: Random House, 1976): 259-260.

bkz: <https://archive.org/details/chiefcounselinsi00dash/page/259/mode/2up>.

³⁰¹ "Seymour Hersh Breaks My Lai Massacre Story", <https://www.history.com/this-day-in-history/seymour-hersh-breaks-my-lai-story>, [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

³⁰² Türk, a.g.k., 39.

İstihbarat alanında sadece birkaç birime odaklanılmamış IC yapısı altındaki tüm yapılar incelenmiştir. Başkan Ford 11905 sayılı Başkanlık Emri (1976) ile IC'nin uygulamalarını düzenlemiştir.³⁰³ Ortaya çıkan ilk ürün Dış İstihbarat ile ilgili Ulusal Güvenlik Komitesi'nin kurulması olmuştur. Bu komite istihbarat alanına ayrılmış bütçenin daha kontrollü kullanımını sağlamak için kurulmuştur. İkinci hareket İstisari Operasyon Grubunun gizli operasyonları gerçekleştirebilmek için kurulması olmuştur. En önemlisi kurum ise istihbarat faaliyetlerinin yasaya uygunluğunu denetlemek maksatlı kurulmuş olan İstihbarat Gözetimi Kurulu (Intelligence Oversight Board/IOB) olmuştur. Kurulun temel görevi iç düzenlemeleri ve servislerin faaliyetlerini incelemektir. Bu göreve gerekli görüldüğü durumlarda soruşturma başlatmakta dahildir. Servisler IOB'nin talep ettiği tüm belgeleri vermek zorundadır.³⁰⁴

NSA, FBI ve CIA'in iç casusluk olaylarına karışması üzerine 1975'te Dış İstihbarat Gözetim Kanunu (Foreign Intelligence Surveillance Act/FISA) elektronik izleme faaliyetlerini kontrol altına almıştır. 1978'de ise Dış İstihbarat Gözetim Kurulu (The Foreign Intelligence Surveillance Court/FISC) kurulmuş ve ABD toprakları içerisindeki casusların izlenmesini kontrol altına almıştır. FISA gizli koşullar altında çalışan bir birim olmuş ve ABD ajanları hakkında bilgi toplaması konusunda izne tabi tutulmuştur. Bu yasa ile FISA bir kişiyi dinleme faaliyeti içine girmek istiyorsa, söz konusu ABD vatandaşının yabancı bir devlet ajanı olduğu iddiasını nedenleri ile birlikte FISA mahkemesine bildirmesi gerekli tutulmuştur. FISA 1968 yılındaki Teknik Dinleme Kanunundan farklı olarak daha çok yabancı kaynaklı suçlarla ilgilenmektedir. Daha sonraları 1986 yılında ECPA (Electronic Communications Privacy Act of 1986) ve Patriot Kanunu ile FISA hükümleri birtakım değişikliklere maruz kalmıştır.³⁰⁵

Yeni döneme geçiş ve teknolojik ilerlemeler ile savaş sebebi arasında yerini alan büyük çaplı uluslararası terörizm konusu 1980'lere gelindiğinde ABD'de tırmanışa geçmiştir.

³⁰³ a.g.k., 40.

³⁰⁴ Sophie Richardson, Nicholas Gilmour, Intelligence and Security Oversight: An Annotated Bibliography and Comparative Analysis. Springer. (2016): 13. bkz. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=tAVkDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Richardson,+S.,+%26+Gilmour,+N.+\(2016\).+Intelligence+and+Security+Oversight:+An+Annotated+Bibliography+and+Comparative+Analysis.+Springer.&ots=aXCBWVOLUME&sig=hO0FIWkWiYWSC58_RIvWplQQ7Vs&redir_esc=y#v=onepage&q=Richardson%2C%20S.%2C%20%26%20Gilmour%2C%20N.%20\(2016\).%20Intelligence%20and%20Security%20Oversight%3A%20An%20Annotated%20Bibliography%20and%20Comparative%20Analysis.%20Springer.&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=tAVkDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Richardson,+S.,+%26+Gilmour,+N.+(2016).+Intelligence+and+Security+Oversight:+An+Annotated+Bibliography+and+Comparative+Analysis.+Springer.&ots=aXCBWVOLUME&sig=hO0FIWkWiYWSC58_RIvWplQQ7Vs&redir_esc=y#v=onepage&q=Richardson%2C%20S.%2C%20%26%20Gilmour%2C%20N.%20(2016).%20Intelligence%20and%20Security%20Oversight%3A%20An%20Annotated%20Bibliography%20and%20Comparative%20Analysis.%20Springer.&f=false), [Erişim Tarihi: 18.01.2022]

³⁰⁵ Micheal J. Bulzoni, "Foreign Intelligence Surveillance Act, Before and After the USA PATRIOT Act", http://www.fbi.gov/publications/leb/2003/june2003/june03leb.htm#page_26, [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

1983 Lübnan'da Amerikan Deniz Piyadelerine karşı gerçekleştirilen saldırı, 1984 Kuveyt uçağının kaçırılması, 1985 Achille Lauro³⁰⁶ olayları ABD'yi güvenlik konularında yeniden kararlar almaya itmiştir. 1985 yılındaki, 179 sayılı Ulusal Güvenlik Karar Yönergesi'ne (National Security Decision Directive/NSDD) göre ABD'nin uluslararası ortakları ile iş birliğini değerlendirmek ve artırmak için Terör Görev Gücü oluşturulmuştur.³⁰⁷

Soğuk Savaş yıllarının sonuna tekabül eden 1990'lı yıllara gelindiğinde artık ABD istihbarat örgütünün 13 birimden oluştuğu görülmektedir. Fakat bu yıllarda meydana gelen yeni dünya sorunları temelde insan hakları meseleleri ve artan milliyetçilik ile etnik gerilimlerin tırmanışı ABD'yi güvenliğini sağlamada yeni yollar aramaya itmiştir. 1990 Clinton yönetiminde IC'nin yeniden organize edilmesine yönelik karar Kongreden çıkmıştır. 1992'de Boren McCurdy Kanunu olarak bilinen İstihbaratı Yeniden Düzenleme Yasası ile, IC faaliyetlerinin DNI bürosu tarafından yürütülmesi kararı verilmiştir.³⁰⁸

Terörle birlikte ortaya çıkan Kitle İmha Silahları (Weapons Of Mass Destruction/WMD) ve beraberinde getirdiği şiddetli terör saldırıları ile (1993 Dünya Ticaret Merkezi, 1995 Oklahoma City ve Central Park olayları, 1998 ABD Büyükelçiliğini bombalama faaliyetleri vb.) 1998 yılında FBI'ın Stratejik Planı devreye girmiştir. Plan, terörü örgütün bir numaralı önceliği haline getirmiştir. Terörle mücadele konusundaki ülkenin yetersiz kalan çalışmalarına vurgu yapan 2000 yılındaki Ulusal Terörizm Komisyonu, FBI ve NASA'nın bu konudaki zayıflıklarına vurgu yapmıştır.³⁰⁹

Yaklaşık 3000 insanın hayatını kaybetmesine yol açan ve ABD istihbarat örgütünün kaderini ve şeklini değiştiren 11 Eylül olayı ile, ABD istihbarat yapılanmasındaki eksiklikleri bakımından büyük bir aydınlanma yaşamıştır. 11 Eylül'de yaşananlar IC'nin bilgi paylaşımındaki yetersizliğini gözler önüne sermiştir. Bu olayla birlikte ABD 1947 yılı Ulusal Güvenlik Yasası'nın kabulünden beri yapılan en büyük ikinci yapılanma

³⁰⁶ Bir yolcu gemisi olan Achille Lauro 1985'te kaçırılma olayı ile anılır. Filistin Kurtuluş Cephesi (FKC) mensubu dört kişinin, İsrail'in Tunus'taki genel merkezi bombalaması üzerine Achille Lauro adındaki gemiyi ele geçirdiler. FKC bunun karşılığında İsrail hapisanesindeki 50 Filistinlinin serbest bırakılmasını ve geminin de Suriye limanına yanaşmasını istediler. İstekleri gerçekleşmeyen FKC mensupları felçli bir Yahudi yolcuyu öldürüp denize atmaları ile sonuçlanan olaydır.

³⁰⁷ Türk, a.g.t., 41.

³⁰⁸ Cynthia A. Watson, *Combatant Commands: Origins, Structure, and Engagement*, Praeger Security International, (USA, Praeger Press, 2010): 22.

³⁰⁹ National Security Council, "Report on Presidential Review Memorandum/NSC 11: Intelligence Structure and Mission", (Washington D.C., 1977): 1.

değişikliğine adım atmıştır. Bu yolda 2003 Ulusal Güvenlik Bakanlığı (Department of Homeland Security/DHS), 2005 Ulusal İstihbarat Müdürlüğü (Director of National Intelligence/DNI), 2005 Ulusal Terörle Mücadele Merkezinin (National Counterterrorism Center/NCTC)³¹⁰ ve 2005 Ulusal Güvenlik Birimi'nin (National Security Branch/NSB) oluşturulması kararına varılmıştır. 2001 yılında Askeri Güç Kullanımına Yetki Verilmesi (Authorization for the Use of Military Force/AUMF) kanunun Kongre'den geçmesi ile hükümete terörle mücadelede büyük imtiyazlar verilmiştir. Başka bir karar ise; "Terörizmi Önlemek ve Engellemek İçin Gereken Uygun Araçların Sağlanmasıyla Amerika'nın Birleştirilmesi ve Kuvvetlendirilmesi Yasası", diğer adıyla Vatanseverlik Yasası (USA PATRIOT ACT)³¹¹ kabul edilmiştir.³¹²

İstihbarat yapılanmasındaki eksiklikleri fark eden ABD bu sefer IC yapısı içindeki birimlere özellikle de FBI ve CIA'ye terörizm ile ilgili önemli sorumluluklar vermiştir. 2002 yılında Yurt İçi Güvenlik Yasası ile 22 farklı federal acente birleştirilmiştir. Buna ek olarak Ulaşım Güvenlik İdaresi (The Transportation Security Administration/TSA) ve İç Güvenlik Bakanlığı (Department of Homeland Security/DHS) kurulmuştur. DHS'ye verilen görevler arasında ülkeye yöneltilen terör tehditleri üzerinde çalışmak, acente ve özel kuruluşlardan toplanan bilgileri analiz etmek yer almıştır.³¹³

Dahası terörle mücadele adına 2004 yılında Ulusal Terörle Mücadele Merkezi (National Counter-Terrorism Center/NCTC) kurulmuştur. 2004 yılındaki CI, IRTPA olarak da bilinen İstihbarat Reformu ve Terörizmi Önleme Yasası'nın kabulünün sonucu olarak DNI'yı kurmuştur.³¹⁴ DNI aslında tarih boyunca varlığı önerilen bir kurum olmuş fakat eksikliğin 11 Eylül olayı ile hissedilmesi üzerine sonradan kurulmuştur. Temel görevi

³¹⁰ "Fact Sheet: President Issues New Orders to Reform Intelligence", <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB144/20040827-13.html>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

³¹¹ Vatanseverlik Yasası ABD'de 1 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi kuleleri ve Pentagon binası terörist uçaklar tarafından bombalanması sonucu 3000 kişinin hayatını kaybetmesi ile ABD'nin kendi öz topraklarının güvende olmadığını düşüncesinden hareketle hazırlanmıştır. 24 Ekim 2001'de kongrenin onayıyla yasalaşan kanun ile teröristlerin yakalanması ve gelecekteki terörist saldırıların önlenmesi yönünde adımlar atılmış oldu. Yani ABD Vatanseverlik Yasası (PATRIOT) teröristlerin iletişimsel, yaşamsal ve diğer faaliyetlerine ilişkin istihbaratın toplanmasını amaçlar. Detaylı bilgi için bkz. Mary Minow, "The USA PATRIOT Act", *Library Journal*, Vol. 127, (1 Ekim 2002), s. 52-55.

³¹² Roger Dean Golden, "Güvenliğin Maliyeti Nedir? Abd Vatanseverlik Kanunu Ve Amerika'nın Özgürlük Ve Güvenlik Arasındaki Dengesi", (çev.) Dr. Muharrem Aksu, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.2, S.2, (2012): 109-120.

³¹³ Türk, a.g.t., 46.

³¹⁴ Aydın Beden, "Türk Basınına Göre, 2003 Irak Savaşı'nın Temel Nedenleri Hakkında Bir Değerlendirme (Kitle İmha Silahları ve El-Kaide Bağlantısı)", *History Studies, International Journal of History*, C.4, Özel Sayı (2011): 65-80.

başkana danışmanlık yapmak ve IC birimlerini yönetmek ve Ulusal İstihbarat Programını (National Intelligence Program/NIP) uygulamaktır. Şimdiye kadar CIA'in başı görevini üstlenen Merkezi İstihbarat Müdürü (The Director of the Central Intelligence/DCI) ve DNI'nın yarattığı ikilem sonucunda DNI'nın CIA'ye başkanlık yapması kaldırılmıştır. Irak'ta olduğu bilinen kitle imha silahlarına yönelik önlemler almak isteyen ABD, 2004 yılında 13328 sayılı Başkanlık Emri ile WMD komisyonu olarak bilinen Kitle İmha Silahları ile ilgili ABD'nin İstihbarat Yeterlikleri Komisyonu'nu kurmuştur. Ayrıca komisyon, DNI'nın başı görevini üstlenmiştir.³¹⁵

WMD Komisyonu'nun kararına göre FBI içerisinde, kitle imha silahları ve terörle mücadelede iş birliğini artıracak olan Ulusal Güvenlik Bürosu (National Security Branch/NSB) yer almaktadır. 2007 yılında ise Amerika'yı Koruma Yasası Kongre tarafından onaylanmıştır. Yapıda ortaya çıkan on altı kurumun çoğu Savunma Bakanlığı'na bağlanmış, meydana gelen ABD İstihbarat Topluluğu iki yıl sonra hiçbir kabine altında yer almadan bağımsız bir teşkilata dönüşmüştür.³¹⁶

Özetle; en üst düzeyde kabine mensuplarından aşağıya doğru koordinasyon mekanizması şeklinde inen, ABD İstihbarat Topluluğu incelendiğinde en çok dikkat çeken husus hiç kuşkusuz ki örgütün içerisinde bulundurduğu birimlerin çokluğudur. Sadece NSA'da 40.000'den fazla asker ya da sivil, ABD istihbarat sisteminde basit fikirler alma konusunda bünyesinde barındığı eleman sayısını içermektedir.³¹⁷ Türkiye'nin istihbarat birimleri ile sayıca kıyaslandığında istihbarat sistemimiz ABD istihbarat biriminin yanında oldukça küçük kalmaktadır. Sadece Kara Kuvvetleri bünyesinde 25 adet tugay ve bu tugaylarda 4 istihbarat taburunu bulunduran ABD, dünyadaki istihbarat servisleri arasında operatif istihbarat bakımından sayıca üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ABD her konuda ticari yöntemlere başvurusuyla askeri konularda da 2000'e yakın şirket ve resmî kurumlarla faaliyet yürütmektedir. Bu kurumlar görüntü yakalamak, takip etmek, e-postaları incelemek gibi pek çok kıymetli bilgileri resmî kurumlara

³¹⁵ "The WMD Commission Report", <https://irp.fas.org/offdocs/wmdcomm.html>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

³¹⁶ Türk, a.g.t., 48.

³¹⁷ Camille Tuutti, "Introverted? Then NSA Wants You", <https://fcw.com/security/2012/04/introverted-then-nsa-wants-you/245545/>, [Erişim Tarihi: 03.08.2022]

aktarmaktadır. Bununla birlikte ABD’de terörle mücadele ve resmi güvenlik alanlarında çalışan 854.000 resmi ve gayri resmi personel bulunmaktadır.³¹⁸

Böylece büyük bir kurumun istihbarata olumlu birçok katkısının olmasının yanında onu başarısızlığa iten bazı negatif sonuçları da beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. ABD’nin istihbarat birimlerinin sayısındaki çokluk kurumlar arasındaki senkronizasyona ve koordinasyona engel olmuştur. Senkronizasyon ve koordinasyon sorununun en güzel örneği, 11 Eylül 2001 tarihinde Merkez Bankası’na yapılan saldırıları ülkenin engelleyememesi ile görülmüştür. Söz konusu olayla birlikte yeniden yapılanmaya giden ABD kurumlar arasındaki koordinasyon zorluğunu fark ederek bu sorunu çözmek adına adımlar atmıştır. Koordinasyondan birinci derecede sorumlu tutulan kurum Ulusal İstihbarat Direktörlüğü (Director of National Intelligence/DNI) olmuştur.³¹⁹

Bu kurumun direktörünün de içinde bulunduğu daha da üst bir yapı olan Müşterek İstihbarat Topluluğu Konseyi (JICC) koordinasyon için görevlendirilmiştir. Çok çeşitli bakanlık ve kurumlardan oluşan Amerikan İstihbarat Topluluğu Ulusal İstihbarat Direktörü Ofisi (Director of National Intelligence/ODNI) ise on altı devlet kurumunu denetleyen kurumdur. IRPTPA (The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act-IRTPA) yasası 2004 yılında DNI bölümünü oluşturmuş ve günümüze kadar bu şekli ile gelmiştir. 30 yılı aşkın süredir ABD İstihbarat Topluluğu’nun en büyük organizasyonu olmuştur.³²⁰

4.2. ABD İstihbarat Topluluğu Teşkilat Yapısı

ABD İstihbarat Teşkilatı bilindiği üzere yalnızca CIA ve FBI yapılanmasından meydana gelmemektedir. ABD’de yıllık bütçesi 81,1 milyar dolar olan 17 istihbarat kurumu bulunmaktadır.³²¹ Tüm birimler Başkan’a doğrudan bağlı olan ODNI’nın altında görev almaktadır. ABD’nin Merkezi İstihbarat Teşkilatı olan CIA’in yanında 6 Bakanlığa bağlı 16 kurum daha yer almaktadır. Aşağıdaki şekilden de anlaşılabileceği üzere Enerji Bakanlığı’na bağlı olarak bulunan kurum İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyama Dairesi

³¹⁸ Mustafa Güler, Türk İstihbaratını Yeniden Yapılandırmak, <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/turk-istihbaratini-yeniden-yapilandirmak>, [Erişim Tarihi: 15.01.2022]

³¹⁹ A.g.k.

³²⁰ Hersh, a.g.k. 361.

³²¹ Michael E. DeVine, “Intelligence Community Spending: Trends and Issues”, *Congressional Research Service*, R44381, (18th June 2018): 8.

(Office of Intelligence and Counterintelligence)'dir. Dışışleri Bakanlığı'na bağlı kurum İstihbarat ve Araştırma Bürosu (Bureau of Intelligence and Investigation/ INR)'dur. Hazine Bakanlığı'na bağlı olarak Terörizm ve Finansal İstihbarat Ofisi (Office of Terrorism and Financial Intelligence/TFI) bulunmaktadır. İç Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olan kurumlar ise Polis teşkilatı ve Sahil Güvenliğin istihbarat teşkilatlarıdır. Adalet Bakanlığı'na bağlı kurumlar arasında ABD'nin en bilinen istihbarat teşkilatı FBI ve Uyuşturucu ile Mücadele İdaresi (Drug Enforcement Administration/DEA) bulunmaktadır. Savunma Bakanlığı'na bağlı toplamda 9 birim yer almaktadır. Savunma İstihbarat Ajansı (Defense Intelligence Agency/DIA), Deniz Kuvvetleri İstihbarat Teşkilatı (Office of Naval Intelligence/ONI), Deniz Piyade İstihbaratı (Marine Corps Intelligence Activity/MCIA), Askeri İstihbarat Ajansı (Military Intelligence Service /MIC), Hava Kuvvetleri İstihbarat Ajansı (Sixteenth Air Force /16 AF), Ulusal Keşif Ofisi (National Reconnaissance Office/NRO), Ulusal Coğrafik İstihbarat Ajansı (National Geospatial Intelligence Agency /NGA), Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency /NSA) ve Uzak Kuvvetleri (Space Delta 7 (DEL 7) (USSF ISR Enterprise)'dir.³²²

Şekil 4. 1: ABD İstihbarat Topluluğu.

Emre Çınar, ABD İstihbarat Teşkilatları, <https://www.youtube.com/watch?v=TAHeSnxFe0E>, [Erişim Tarihi: 17.01.2022].

³²² Steven W. Peterson, "US Intelligence Support to Decision Making", Harvard University, (2009), <https://scholarsprogram.wcfia.harvard.edu/files/fellows/files/peterson.pdf>, [Erişim Tarihi:03.08.2022]

4.2.1. Birleşik Devletler İstihbarat Topluluğu (Intelligence Community/IC)

Başkan Ronald Reagan tarafından 4 Aralık 1981 yılında 1233³²³ İcra Emri ile kurulan Birleşik Devletler İstihbarat Topluluğu (Intelligence Community/IC), ABD’de faaliyet gösteren istihbarat kurumlarının tamamına verilen isimdir. ABD İstihbarat Topluluğunun çatısını oluşturmaktadır.³²⁴ Bu topluluğun teşkilat sayıları zaman zaman değişmekle birlikte, topluluk 17 organizasyondan oluşmaktadır. Söz konusu topluluk doğrudan ABD Başkanı’na bağlı Ulusal İstihbarat Direktörü (Director of National Intelligence/DNI) tarafından yönetilmekte ve Ulusal İstihbarat Direktörlüğü tarafından denetlenen bir kurum olarak IC ve DNI, eş zamanlı bir şekilde görev almaktadır.³²⁵

Şekil 4. 2: Ulusal İstihbarat Topluluğu Logosu (IC).

Ronald Reagan, “Executive Order 12333: United States Intelligence Activities,” (As Amended by Executive Orders 13284(2003), 13355(2004) and 13470 (2008))

Birimin temeldeki görevleri ise; ³²⁶

³²³ ABD istihbarat Teşkilatının yetki ve sorumluluklarını genişletmek ve CIA ile senkron bir şekilde yürütmeyi amaçlandıran 4 Aralık 1981 de ABD Başkanı Ronald Reagan tarafından imzalanan Yürütme kararıdır. Bu icra emrinin adı Birleşik Devletler İstihbarat Faaliyetleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://stringfixer.com/tr/Executive_Order_12333.

³²⁴ Eric Rosenbach & Aki J. Peritz, “Confrontation or Collaboration? Congress and the Intelligence Community”, <https://www.belfercenter.org/publication/confrontation-or-collaboration-congress-and-intelligence-community>, [Erişim Tarihi: 03.08.2022]

³²⁵ Tayyar Arı, Amerika’da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika, (İstanbul, Alfa Kitabevi, 2000): 17.

³²⁶ “Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu”, https://stringfixer.com/tr/U.S._intelligence_community, [Erişim Tarihi: 17.01.2022]

1. Yerli ve yabancı istihbarat toplamak
2. Casusluk yapmak
3. Askeri planlamalar yapmaktır.

Fakat İcra Emri 12333 IC'nin 17 birimini aşağıdaki 6 görevle görevlendirmiştir;³²⁷

- Özel görevleri yerine getirmek,
- İstihbaratın üretilmesi ve dağıtılmasını sağlamak,
- ABD içinde ve dışında görevli olan kişilere gerekli desteği vermek,
- Ülkeye karşı yönelen tehditlerle ilgilenmek, terör ve teröristlerle ilgili olaylara bakmak ve narkotik eylemlerine karşı eylem yönetmek gibi kısaca ülkeye tehdit olabilecek unsurlara karşı mücadele etmek,
- ABD Başkanının yürüttüğü eylemlerle ilgilenmek,
- Milli Güvenlik Kurulu ve Savunma Bakanı gibi yürütme erklerinin yerine görev ve sorumluluk almak gibi görevlere sahiptir.

IC bünyesindeki organizasyonlar örtülü ve gizli HUMINT istihbaratını icra ederken uydu, sinyal, radar, hava ve deniz gibi birçok alanda da istihbarat toplamaktadır. IC personeli son sistem istihbarat teknolojisi kullanmaktadır ve şifrelenmiş mesajları deşifre edebilmektedir.³²⁸

IC işlenmemiş istihbaratı toplayarak analiz etmekte ve en önemli bilgileri en doğru zamanda Washington'daki Başkan'a iletmektedir. Öncelikle 1947 Ulusal Güvenlik Yasası ve 12333 İcra Emri tarafından yönetilen IC'nin genel organizasyonu 1947 Ulusal Güvenlik Yasasında, 2004 İstihbarat Reformu ve Terörizmi Önleme Yasası (Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act/IRTPA)³²⁹ değişiklikleri ile yeniden düzenlenmiştir. 2004 yılındaki IRTPA ile IC Başkanı aynı zamanda DNI direktörü olmuştur.³³⁰ IC, öncelikle DNI'nin liderliğini yaparken, Milli istihbarat bütçesini düzenlemekte ve IC için hedefler belirleyerek, ulusal istihbaratın görevini, analizini ve aktarılmasını yönetmektedir. Dolayısıyla DNI kendi iç personeli dışında IC'nin herhangi

³²⁷ "İcra Emirleri", <https://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/12333.html>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

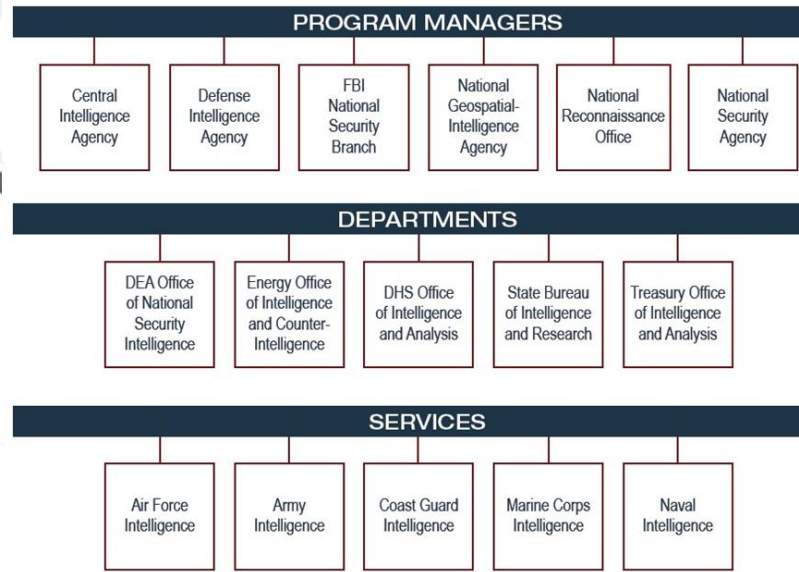
³²⁸ David E. Kaplan ve Kevin Whitelaw, "Playing Defense", U.S. News and World Report, November 2006, s. 44-53.

³²⁹ "The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004 (IRTPA)", <https://bja.ojp.gov/program/it/privacy-civil-liberties/authorities/statutes/1282>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

³³⁰ Jeffrey Richelson, The U.S. intelligence community, Boulder, (CO: Westview Press. 2008): 467.

bir işini kontrol etme veya denetleme yetkisine sahip değildir veya DNI, IC personelini işe alma veya çıkarma gibi bir hakka sahip değildir. Burada IC sadece Merkezi İstihbarat Teşkilatı Müdürü DNI'ya rapor vermekte ve yürütme kolundakiler bölüm başkanları tarafından yönetilmektedir. Bununla birlikte 17 Aralık 2004 tarihinde çıkarılan IRTPA'ya kadar CIA'in başkanı aynı zamanda DNI görevini yürütmekteydi.³³¹

Fakat ABD'nin 11 Eylül 2001 yılında El-Kaide üyelerince Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen saldırılar sonucu, 17 istihbarat örgütünü bünyesinde barındıran ABD İstihbarat Topluluğu Direktörlüğü'nün ayrı bir kimlik çatısı altında toplanması kararlaştırılmıştır.³³² IC'nin bünyesinde diğer ülkeler ile ilişkiler sürdüren ve ulusal güvenlik adına eylemlerde bulunan 17 ajans bulunmaktadır ve IC'nin faaliyetleri ODNI tarafından idare edilmektedir. Bunlar birbirinden bağımsızdır fakat aralarında iş birliği bulunmaktadır. IC bünyesindeki kurumlar resimde de görüldüğü gibi 3 ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar şu şekildedir;³³³

Şekil 4. 3: ODNI içerisindeki Organizasyonel Gruplar.

DNI, <https://www.dni.gov/>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

- 1. Program Yöneticileri (Program Managers):** Bu kurum daha çok mali kaynakların takibi, bütçe geliştirme gibi konularda ODNI'ya yardım etmektedir.

³³¹ Tayyar Arı, Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika, (İstanbul, MKM Yayınları,2009):21-22.

³³² Sait Yılmaz, ABD İstihbaratı 1947-2013, (Ankara: Kripto Yayınları, 2013): 21.

³³³ "ODNI Organization", <https://www.dni.gov/index.php/who-we-are/organizations>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

Söz konusu başlık altında 1947 yılında kurulmuş olan CIA, istihbarat faaliyetlerinin en başında yer alır ve bağlı olduğu herhangi bir kurum bulunmamaktadır. Kaynak analizleri yapmakta ve ulusal güvenlik kapsamında ki hemen hemen her konuda çalışmalar yürütmektedir. Yabancı ülkelere karşı gerçekleştirilen örtülü faaliyetleri yürütürken aynı zamanda insan kaynaklarını kullanarak istihbarat toplamaktadır. NSA, NGO VE NRO ise Savunma Bakanlığı bünyesindedir ve NSA muharebe istihbaratını yürütürken, NRO uydular ile keşif yapmakta ve NGA ise askeri operasyonlarda kullanmak üzere harita ve grafiklerden yararlanarak coğrafi bilgiler hazırlamaktadır. DIA ise Savunma Bakanlığına yeni analizler sunmaktadır.

2. **Departmanlar (Department):** IC'nin Savunma Bakanlığı dışında kalan diğer birimlerini temsil etmektedir. Bu kurumlarda IC'ye istihbarat ihtiyaçları doğrultusunda hizmet etmektedir.
3. **Kuvvet Komutanlıkları Birimleri (Service Components):** Daha çok askeri ve silahlı kuvvetlerdeki istihbarat personelini kapsamaktadır.³³⁴

4.2.2. Ulusal İstihbarat Başkanlığı Ofisi (Office of Directory of National Intelligence /ODNI)

1947 yılında Ulusal Güvenlik Yasası'ndaki değişiklikle İstihbarat Reformu ve Terörizmi Önleme Yasası (Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004: IRTPA) ile 11 Eylül 2001 olayı düşünülerek, Ulusal istihbarat Direktörlüğü (DNI) oluşturulmuştur.³³⁵

Ulusal Güvenlik Konseyi'ne (The National Security Council /NSC), Ülke Güvenlik Konseyi'ne (The Homeland Security/DHS) ve ABD Başkanı'na baş danışman olarak hizmet veren ODNI, IC'nin başı konumunda olup amacı;³³⁶

- Başkana, yürütme organı ve Genelkurmay Bakanı'na istihbarat sağlamak
- İstihbarat programının bütçesinin denetlenmesi ve yönetilmesini sağlamak

³³⁴ ODNI, Office of the Director Of National Intelligence, <https://www.dni.gov/index.php/features/123-about>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

³³⁵ Russel J. Bruemmer, "Intelligence Community Reorganization: Declining the Invitation to Struggle", The Yale Law of Journal, Vol. 101: 867-869.

³³⁶ ODNI, a.g.k.

- Vatanın savunulması da dahil olmak üzere iç ve dış istihbaratı ülke çıkarlarına göre yönetmek
- IC personelleri ile istihbaratın toplanması, analiz edilmesi, üretilmesi ve dağıtılması görevlerini üstlenmek
- İstihbarat Topluluğunda bilgilerin maksimum hızda toplanmasını ve erişimini sağlamak
- Yabancı kurum veya kuruluşların istihbarat veya güvenlik birimleriyle ilişkiler kurma veya koordinasyonu sağlamak
- Ortak operasyonlar için program geliştirmek
- Kapasiteyi artırmak için personel alımını kolaylaştırmak
- Savunma Bakanlığı programları için Savunma Bakanı ile ortaklaşa çalışmaktadır.

DNI, güvenlik ile ilgili olaylar hakkında zamanında, doğru ve derinlemesine bilgi vermekle görevli olan IC'nin 17 üyesinin aktardıklarını bünyesindeki elemanları ile yönetmektedir. Önceleri DNI istihbarat kurumları arasında koordinasyonu sağlamak maksadıyla kurulmuş fakat Pentagon'un ABD Başkanı üzerindeki baskınlığı sebebi ile işlevselliği tartışılmıştır. Bu durum onun tıpkı Dışişleri Bakanlığı gibi Başkan ve Kongrenin çatısı altında hareket etmesine neden olmuştur.³³⁷

DNI kurulmadan önce CIA başkanı tüm istihbarat faaliyetlerinden sorumlu olup, kurumlar arası koordineyi sağlayan kurum olmuştur. Fakat 2004 yılında IRPTA'nın yürürlüğe girmesi ile bu yetkiler DNI'ya geçmiştir. İstihbarat Topluluğunun, DNI'nın kendi bünyesindeki personeli dışında başka hiçbir IC kurumunun personelini yönetme hakkı bulunmamaktadır veya kendi personeli dışında hiçbir kurumun personelini işe alma veya işten çıkarma yetkisi söz konusu değildir. Kurumların personelleri kendi departmanlarının sorumlularınca yönetilmektedir. Burada önemli olan nokta şudur ki; diğer tüm kurumların yetkilileri Başkan'a rapor verirken yasaya göre DNI'ya rapor veren tek kişi CIA Direktörü'dür.³³⁸

ODNI içerisinde, ABD hükümeti faaliyetlerini koordine eden en temelde dört tane ulusal merkez bulunmaktadır. Aynı zamanda bu merkezler ülkeye yönelik gerçekleştirilecek

³³⁷Loch K. Johnson, Handbook of Intelligence Studies, (Oxon, Routledge Press, 2009): 363.

³³⁸Sait Yılmaz, 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, (İstanbul, Milenyum Yayınları, 2007): 490.

olan herhangi bir eylemde kurumlar arasındaki iş birliğini sağlamak içinde varlığını sürdürmektedir. Söz konusu kurumlar;³³⁹

Şekil 4. 4: ODNI Ulusal Merkezleri.

- **Ulusal Terörle Mücadele Merkezi (National Counterterrorism Center/NCTC)**

NCTC, özellikle IC'nin terör ile mücadele çalışmaları kapsamında 2004 istihbarat reformlarına binaen kurulmuş bir organizasyondur. Terörle ilgili verileri toplamak, analiz etmek ve terör hedeflerine karşı çalışmalar yürütmek NCTC'nin görevidir.³⁴⁰

- **Ulusal Silahsızlanma Merkezi (National Counterproliferation Center/NCPC)**

2005 Aralık ayında kitle imha silahlarının yayılmasını önlemek amacıyla Kongre tarafından oluşturulmuştur. Amacı ABD'nin silahsızlanma eylemlerini incelemek ve koordine etmektir. DNI'ya rapor vermektedir. NCPC temelde dört müdürlüğe sahiptir. Bunlar; Directorate of Intelligence Integration, Directorate of Advanced Concepts and Tradecraft, Directorate of Interdiction and Counterproliferation Facilitation and Directorate of Resource Management and Investment'dır.³⁴¹

- **Ulusal Karşı İstihbarat İdaresi (National Counterintelligence Executive/NCIX)**

³³⁹ "ODNI Organization", <https://www.dni.gov/index.php/who-we-are/organizations>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

³⁴⁰ "NCTC Features", <https://www.dni.gov/index.php/nctc-features>, [Erişim Tarihi: 03.08.2022]

³⁴¹ "NCPC Features", <https://www.dni.gov/index.php/ncpc-features>, [Erişim Tarihi: 03.08.2022]

Karşı istihbarat faaliyetlerinin eylem merkezi olan NCIX, ABD istihbarat Topluluğu'nun her bölümünden istihbarat yetkilisini bünyesinde bulundurmaktadır. Ayrıca yabancı istihbarat değerlendirmeleri yapmaktadır.³⁴²

- **Ulusal İstihbarat Konseyi (National Intelligence Council/NIC)**

Ulusal İstihbarat Konseyi (National Intelligence Council/NIC) istihbarat topluluğu içerisinde ayrı bir merkezdir. Uzun dönemli strateji üretimlerin de görev almaktadır. 1979 yılında kurulmuştur ve NIC'in en önemli işlevi istihbarat ve politika yapıcılar arasında köprü görevi görmesidir.³⁴³ Bu görevlerden biri yeni gelen başkana Küresel Eğilimler (Global Trends) hakkında rapor vermektir. 15'er yıllık periyotlar olacak şekilde, önemli aktörler ve olası senaryolar eşliğinde değerlendirilerek hazırlanan bu rapor başkanın yemin töreninden önce sunulmaktadır. Küresel Eğilimler Raporu 1997-2000-2004-2008 yıllarında yayınlanmıştır ve bu raporlar 2010-2015-2020-2025 yıllarının stratejik analizini yapmaktadır. Bünyesinde bulundurduğu çalışanlar; devlet yetkilileri, uzmanlar ve akademisyenlerden oluşmaktadır.³⁴⁴

NIC'nin başlıca çalışma alanları:

- Afrika, Doğu Asya, Avrupa, Latin Amerika, Yakın Doğu, Güney Asya, Rusya,
- Ekonomi ve Küresel Sorunlar,
- Bilim ve Teknoloji.
- İstihbarat Sürekliliği,
- Askeri Meseleler,
- Sınır Aşan Tehditler,
- Uyarı Mekanizmaları,
- Kitle İmha Silahlarından³⁴⁵ oluşmaktadır.

³⁴² "History of NCSC", <https://www.dni.gov/index.php/ncsc-who-we-are/ncsc-history>, [Erişim Tarihi: 03.08.2022]

³⁴³ Richard A. Best, Proposals for Intelligence Reorganization, 1949-2004. Library of Congress Washington DC Congressional Research Service, (2004), <https://irp.fas.org/crs/RL32500.pdf>, [Erişim Tarihi: 04.08.2022]

³⁴⁴ Doç. Dr. Ahmet Koltuksuz, Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu'na Genel Bir Bakış, <https://docplayer.biz.tr/112870542-Amerika-birlesik-devletleri-istihbarat-toplulugu-na-genel-bir-bakis-doc-dr-ahmet-koltuksuz.html>, [Erişim Tarihi: 04.08.2022]

³⁴⁵ "Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004", <https://web.archive.org/web/20151211013650/http://www.dni.gov/index.php/about/organization/ic-legal-reference-book-2012/ref-book-irtpa>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

4.2.3. Merkezi Haberalma Teşkilatı (Central Intelligence Agency /CIA)

İkinci Dünya Savaşında ABD yükselen iki güçten biri olurken savaşta istihbarat alanında kendini yeteri kadar etkin görememiş ve bu alanda yeni bir yapılanma kararı almıştır. Böylece ilk olarak Başkan Roosevelt'in emri ile 1942 yılında Stratejik Hizmetler Ofisi (Office of Strategic Services: OSS) kurulmuştur. Söz konusu dönemde OSS'nin görevleri arasında örtülü operasyon, espionaj, istihbarat analizi yapmak yer almıştır. OSS, ABD istihbaratında bağımsız olarak hareket etmekte ve o dönem için ABD'nin tek istihbarat kurumu olma özelliğini taşımaktadır.³⁴⁶

İkinci Dünya Savaşı'nın son bulması ile Harry Truman 1945'te Başkanlık emri ile kurumu kaldırmış ve yeni bir organizasyon yapısı oluşturmak için çalışmalar başlatmıştır. Sonunda 1947'de Ulusal Güvenlik Yasası kapsamında Ulusal İstihbarat Direktörlüğü ve operasyonel uzantısı Merkezi Haberalma Grubu (Central Intelligence Group/CIG) kurulmuştur. Kurum doğrudan Başkan'a bağlanmış ve sonraları CIG isminin yerini CIA almıştır.³⁴⁷ Gerçekte Ulusal Güvenlik Yasası'na göre CIA sadece espionaj faaliyetleri ile ilgilenmiştir. Fakat özellikle örtülü operasyon yapma yetkisini bakımından Başkan'ın iznine tabidir. Hatta Ronald Reagan döneminde çıkarılan 12333 sayılı Başkanlık Emri'nden alınan yetkiye göre CIA ulusal güvenlik kapsamında gizli bir şekilde ABD topraklarında dahi espionajlık faaliyetleri yürütebilmektedir. CIA aynı zamanda IC bünyesindeki kurumları yönetmekle de sorumludur. Bu denetim faaliyetini Merkezi Haber Alma Teşkilatı Direktörü (D/CIA) adındaki CIA'ye başkanlık eden kişi ile sağlamaktadır.³⁴⁸

Bu bakımdan CIA, 1947 yılında Başkan Harry S. Truman tarafından Ulusal Güvenlik Yasası ile oluşmuş bir istihbarat birimidir. ABD'nin sivil dış istihbarat servisi. Dünya genelinde HUMINT faaliyetleri yürüterek dört bir yandan ulusal güvenlik için bilgiler toplayarak işleyip analiz etmektedir. CIA, ABD Başkanı ve Kabinesi için istihbarat faaliyeti yürütürken DNI'ya rapor vermektedir.³⁴⁹

³⁴⁶ Tım Einer, Bir CIA Tarihi Küllerin Mirası, (çev.) Selim Yeniçeri, (İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2008): 3. Bkz. http://www.ozetkitap.com/kitaplar/enkaz_devralmak1.pdf. CIA'in tarihsel süreci için Ayrıca Bkz. "CIA Historical Structure", <https://www.tpaak.com/cia-historical-structure>.

³⁴⁷ Muhsin Bulut, CIA Tarihi, Kuruluşu, Skandallar, (İstanbul, Runik kitap, 2021): 10-22.

³⁴⁸ Fıner, a.g.k., 3.

³⁴⁹ Joseph J. Trento, CIIA'in Gizli Tarihi, (Pegasus yayınları, 2006): 40-57.

CIA resmi internet sayfasında kendini şu şekilde tanımlamaktadır;³⁵⁰

“CIA, Başkana, Ulusal Güvenlik Konseyi'ne ve diğer politika yapıcılara ulusal güvenlik kararları vermelerine yardımcı olmak için yabancı ülkeler ve küresel meseleler hakkında nesnel istihbarat sağlayan bir ABD devlet kurumudur.”

CIA'ın FBI gibi ülke içinde iç kolluk hizmeti bulunmamaktadır. Yalnızca sınırlı iç istihbarat ve deniz aşırı istihbarat toplamakla görevlidir. Başkanın emirlerini yerine getirmek için yasa ile görevlendirilmiş tek istihbarat kurumudur. CIA Avrupa'da birçok istihbarat örgütünün kurulmasında ve yapılanmasında da örnek teşkil etmiştir. Aynı zamanda deniz aşırı ülkelerin rejim değişikliklerinde, terör saldırılarında ve liderlere suikast girişimlerinde yer almıştır. 2004 yılından beri CIA, ODNI altında organize edilmektedir. 11 Eylül 2001 saldırısı ile kurumda kendine ayrılan bütçenin arttığını hatta 2013 Washington Post'ta yer alan bilgiye göre IC ajanları arasında en çok bütçeye sahip olan kurum olduğuna yer verilmiştir.³⁵¹

1947 Ulusal Güvenlik Yasası'na göre CIA görevleri arasında;³⁵²

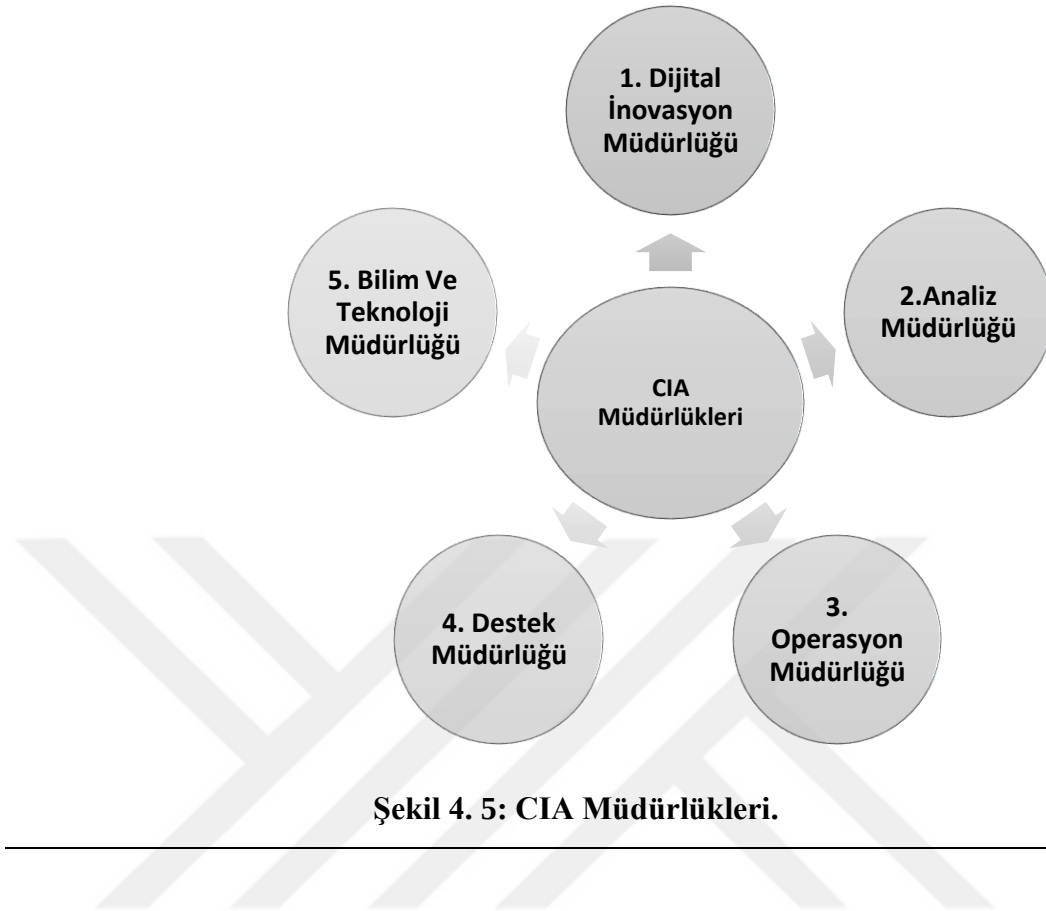
- Ulusal güvenlik adına çeşitli kurumların elde ettiği istihbaratın bir yerde toplamak ve Ulusal Güvenlik Konseyi'ne sunmak,
- Toplanan bu istihbarat bilgilerini kullanarak Ulusal Güvenlik Konseyi'ne önerilerde bulunmak,
- Burada toplanan istihbaratın analizini yaparak tüm kamu kurumu ve bürokrasilere dağıtmak,
- Kurumlarca toplanan fakat işlenerek Ulusal Güvenlik Konseyi'ne yarar sağlayacak bir bilgi haline getirmek,
- Ulusal Güvenlik Konseyi'nin talep ettiği istihbaratı toplamak bulunur.

³⁵⁰ “What Is The CIA?”, <https://www.cia.gov/about/>, [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

³⁵¹ Joseph Wippl, “The History of the Central Intelligence Agency and Congress”, Intelligence and National Security, Vol. 26, No. 1, (2011): 114–119.

³⁵² Mehmet Gürbüz, “Amerikan İstihbaratının Tarihsel Gelişim Süreci Ve Amerikan İstihbarat Topluluğu Modeli” (Yüksek Lisans Tezi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2019): 53-54.

CIA'in bir yürütme ofisi ve beş ana müdürlüğü bulunmaktadır;

Şekil 4. 5: CIA Müdürlükleri.

- 1. Dijital İnovasyon Müdürlüğü (The Directorate of Digital Innovation):** CIA müdürlükleri arasında olan en yeni müdürlüktür. Ekiplerin modern anlamda çalışmak için ihtiyaç duyduğu bağlantıyı sağlamaktadır. Siber saldırılar veya BT altyapısına kadar CIA'in dijital desteğini oluşturmaktadır. Siber alanda rekabette ABD'yi teknik düzeydeki araçlarla beslemektedir. Yazılım geliştirmeden, açık kaynak toplamaya kadar her alanda yer almaktadır.³⁵³
- 2. Analiz Müdürlüğü (The Directorate of Analysis):** Analiz Müdürlüğü'nün asıl görevi zamanında ve doğru bilgiyi sağlamaktır. Başkanı, analistleri ve üst düzey danışmanları önemli hususlarda bilgilendirmektedir. Analistler genellikle küçük küçük aldığı bilgi kırıntılarını anlamlandıran bulmaca çözücülerdir. Politika yapıcılara rapor sunmaktadırlar. Bu işi yapmak hızlı düşünmeyi ve çabuk

³⁵³ "The Directorate of Digital Innovation", <https://www.cia.gov/about/organization/#:~:text=The%20Directorate%20of%20Digital%20Innovation,world%20and%20still%20be%20clandestine>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

değerlendirmeyi gerektirmektedir. Analistler için ortak bir eğitim prosedürü yoktur. Her analist kendince özel bir eğitimden geçmektedir.³⁵⁴

3. **Operasyon Müdürlüğü (The Directorate of Operations):** HUMINT tarafından toplanan istihbaratı yönetmektedir. Gerekirse Başkan'ın talimatında gizli operasyonlarda görev almaktadır. Operasyon Müdürlüğü'nde görevli olan kişiler özel yetenekli ve gizli işlerde görev alan kişilerdir.³⁵⁵

4. **Destek Müdürlüğü (The Directorate of Support):** CIA'in bel kemiği olarak bilinmektedir. Tedarik zinciri, tesisler, finansal ve tıbbi malzemeler, insan ve lojistik tedariği gibi temel desteği sağlamaktadır. Görevleri ekip arkadaşlarının işlerini icra ederken ihtiyaç duyduğu her şeyi tedarik etmektir.³⁵⁶

5. **Bilim ve Teknoloji Müdürlüğü (The Directorate of Science and Technology):** İstihbarata yenilik, bilimsellik ve teknik çözümler katan birimdir. İstihbarat problemlerini çözüme kavuşturmak için yenilikçi fikirler üretmektedirler. Burada çalışan kişiler türünün tek örneği ve sınırlı üretime sahip teknolojik cihazlar geliştirirken, ortaklara eğitim vermektedirler. Bilim ve teknoloji müdürlüğündeki görevliler çoğu zaman Operasyon Müdürlüğü'ndeki ekip arkadaşlarıyla uyumlu bir şekilde çalışarak onlara ihtiyaç duyduğu desteği sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin; insan istihbaratı çalışmasında bir teröristi takibe alan bir memura teknik destek sağlayabilmektedir.³⁵⁷

CIA'in karar alma sürecinde etkin rol oynayan bu müdürlüklere ek olarak bünyesinde barındırdığı Ulusal Gizli Servisi'nde (National Clandestine Service/NCS) örtülü faaliyet ve özel operasyonlardan sorumlu kolunu oluşturmaktadır. Başkanlığını Ulusal Gizli Servis Direktörü'nün (Director of National Clandestine Service: D/NCS) yaptığı kurum ile CIA sadece örtülü faaliyet ve HUMINT yapmakla kalmayıp aynı zamanda koordinasyonu sağlamakla da görevlendirilmektedir. NCS'nin iki yardımcısı bulunmaktadır. Biri CIA'e günlük işlerinde yardım ederken diğeri IC alanındaki

³⁵⁴ "Directorate of Analysis", <https://www.cia.gov/about/organization/>, [Erişim tarihi: 05.08.2022]

³⁵⁵ "Directorate of Operation", <https://www.cia.gov/about/organization/>, (Erişim Tarihi: 05.08.2022)

³⁵⁶ "The Directorate of Support", <https://www.cia.gov/about/organization/#:~:text=The%20Directorate%20of%20Support%20is,are%20firs%20in%2C%20last%20out>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

³⁵⁷ "About CIA Organization", <https://www.cia.gov/about/organization/>, [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

HUMINT faaliyetlerini düzenlemektedir. Bu iki direktör de IC düzeyinde HUMINT faaliyetlerini ve Ulusal HUMINT Gereklilikleri Görev Merkezi'ni yönetmektedir.³⁵⁸

4.3. Savunma Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları

ABD'nin Savunma Bakanlığı'na bağlı 9 tane istihbarat kurumu bulunmaktadır. Bunlar;

- Savunma İstihbarat Ajansı (Defense Intelligence Agency /DIA)
- Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency /NSA)
- Ulusal Coğrafik İstihbarat Ajansı (National Geospatial Intelligence Agency /NGA)
- Deniz Kuvvetleri İstihbarat Teşkilatı (Office of Naval Intelligence/ONI)
- Uzay Kuvvetleri (Space Delta 7 (DEL 7) (USSF ISR Enterprise)
- Askeri İstihbarat ve Güvenlik Komutanlığı (United States Army Intelligence and Security Command/ INSCOM)
- Deniz Piyade İstihbaratı (Marine Corps Intelligence Activity/MCIA)
- Ulusal Keşif Ofisi (National Reconnaissance Office/NRO)
- Hava Kuvvetleri İstihbaratı-16. Hava Kuvveti (Air Force Intelligence-16th Air Force-AIR 16AF)

4.3.1. Savunma İstihbarat Ajansı (Defense Intelligence Agency-DIA)

1 Ekim 1961 yılında Savunma Bakanı Robert McNamara tarafından, Başkan John F. Kennedy başkanlığında oluşturulan DIA, ABD'nin savunma alanındaki en temel istihbarat örgütüdür. Hatta DIA devletlerin askeri güçlerine istihbarat eğitimi vermektedir.³⁵⁹ Ajansın temel görevi sınır ötesi narkotik imha operasyonlarında faaliyet göstermektir. Ayrıca DIA temel olarak istihbarat alanı içine girebilecek askeri, ekonomik, coğrafi ve politik istihbaratın toplanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Öte yandan, DIA askeri istihbarat yapıları içinde koordinasyonu ve entegrasyonu yönetmektedir.³⁶⁰ ABD Başkanı'nın günlük konuşma alanına giren tüm içeriğin dörtte biri DIA'nın konularının

³⁵⁸ Peer De Silva, Sub Rosa: The CIA and the Uses of Intelligence, (New York: Times Books, 1978): 291.

³⁵⁹ Loch, K, Johnson, Handbook of Intelligence Studies, (Ardington: Routledge. 2007): 35-38.

³⁶⁰ Jeffrey, T. Richelson, A Century of Spies: Intelligence in the Twentieth Century, (Oxford: Oxford University Press, 1995): 38.

kapsamına girmektedir. DIA'nın gerçekleştirdiği istihbarat operasyonlarının çoğu yurtdışında gerçekleşmektedir ve ajansın çalışanlarının çoğu yurtdışında görev almaktadır. Bunlara ilaveten ajans yaklaşık 140 ülkede ABD Büyükelçilikleri'nde hizmet verirken, askeri-diplomatik işleri de yürütmektedir. DIA, gizli ve açık olmak üzere hem dış hem iç tüm kaynaklardan yararlanarak HUMINT çalışmaları yapmaktadır. Teşkilat aynı zamanda Ölçüm ve İmza istihbaratı (Measurement And Signature Intelligence /MASINT) için ulusal müdürlük görevini üstlenirken, Karşı istihbarat programları için Savunma Bakanlığı'nın yöneticiliğini yapmaktadır.³⁶¹ DIA herhangi bir askeri unsura bağlı değildir ve ulusal düzeyde bir istihbarat örgütüdür. DIA Soğuk Savaş döneminde ABD istihbarat çalışmalarında rol alırken 11 Eylül saldırılarından sonra kapsamlı değişikliklere uğramıştır. Savunma İstihbarat Ajansı Direktörü ülkenin en yüksek rütbeli askeri istihbarat subayı olarak görev almaktadır. Direktör, Savunma Bakanı'nın istihbarat danışmanıdır ve Askeri İstihbarat Kurulu'na başkanlık etmektedir.³⁶²

4.3.2. Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency/NSA)

Ulusal Güvenlik Ajansı, resmi olarak temelleri 1949 yılında atılmış olsa da aslında gerçek temelini hükümetin 1917 yılında oluşturduğu Askeri İstihbarat Şifreleme Bürosu'ndan (Cipher Bureau of Military Intelligence) almaktadır.³⁶³ Aynı zamanda 1917 yılı "Zimmerman Telgrafi"³⁶⁴ nedeniyle ABD'nin Almanya'ya savaş açtığı zamana denk gelmektedir. Almanya'ya karşı savaşa girilmesi İngiltere'nin ABD'ye SIGINT'ın önemini kanıtlaması ile birlikte savaştan sonra ABD'de SIGINT çalışmalarına

³⁶¹ DOD Directive 5105.21, "Defense Intelligence Agency", (1997): 54-58.

³⁶² "Defense Intelligence Agency", <https://www.dia.mil/>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

³⁶³ Richelson, a.g.k., 40.

³⁶⁴ Zimmerman Olayı 1917 yılında ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmanın kaçınılmaz olduğunu fark etmesi üzerine başlamıştır. Fakat ABD'nin savaşa katılmasını istemeyen Almanya bu ihtimali göz önüne alarak Meksika'nın Almanya Büyükelçisi olan Heinrich von Eckardt'a şifrelenmiş şekilde yazılan ve ABD'nin savaşa girmesi halinde Büyükelçi'ye yapması gerekenleri sıralamıştır. Büyükelçi'den ABD'nin savaşa girmesi durumunda Meksika Başkanı ile gizli bir ittifak kurarak savaşa müttefik olmayı teklif etmiştir. Savaş sırasında Meksika'ya finansal ve askeri destek vereceğini bildiren Almanya, savaşa katılması durumunda Meksika'nın Texas, Arizona ve New Meksiko bölgelerini ihlal edebilecekti. Fakat bu gizli mesajın İngiliz şifre kırıcıların ele geçirmesi ile İngiliz kriptografik Ofisi olarak bilinen "Oda40"ın Zimmerman Telgrafı'nın şifresini kırması üzerine telgrafi ABD'ye teslim etmiştir. Bu olayın yaşanması öncesi zaten Almanya-ABD ilişkilerinin gergin olması münasebeti ile ve Almanya'nın ABD'ye denizaltı saldırılarının da birleşmesiyle en sonunda Amerika savaşa girme kararı almıştır. 2 Nisan 1917'de ABD Başkan Wilson o zamana kadar izlediği tarafsızlık politikasını sona erdirerek merkezi devletlere Almanya'ya karşı savaş ilan ettiğinin bildirisinde bulunması için kongreye emir vermiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. "The Zimmermann Telegram: Definition & Summary", <https://study.com/academy/lesson/the-zimmerman-telegram-definition-summary.html>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

başlanmıştır. 1929'da Sinyal Birlikleri ve Kriptoloji ile birleşen istihbarat, Sinyal İstihbarat Servisi'ni (SIS) oluşturmuştur. Kurulan bu birlik İkinci Dünya Savaşı'nda Alman ve Japon kodlarını kırmayı başarmıştır. Adının daha sonra birçok kez değişmesiyle Savunma Bakanlığı bünyesinde yeniden yapılanan ve Ulusal İstihbarat Direktörü'nün yetkisi altında yönetilen NSA, daha önce var olan Silahlı Kuvvetler Güvenlik Ajansı (Armed Forces Security Agency/AFSA)'nın yerine geçmiştir. NSA verilerin küresel olarak izlenmesini, toplanmasını, işlenmesini sağlamaktadır. Bu işlemleri Maryland'da ki ofisinden elektronik bir şekilde gerçekleştirmektedir.³⁶⁵

NSA'nın temellerinin 1952 yılında Başkan Henry S. Truman'ın istihbarat alanında SIGINT faaliyeti yürütmek istemesi ile atıldığı bilinmektedir. Kurulmasının ardından geçen yirmi yıldan sonra NSA'ya 1972'de kriptolojik anlamda destek olması amacıyla Merkezi Güvenlik Servisi (The Central Security Service/CSS) kurulmuş ve NSA ile CSS güçlerini birleştirerek Ulusal Güvenlik Ajansı Merkezi Güvenlik Hizmetini (NSA/CSS)'ni oluşturmuştur. Bu yeni yapının görevi ise; kriptoloji alanında çalışmalar yürütmektir.³⁶⁶

NSA kendi internet sitesinde görev tanımını şu şekilde yapmıştır,³⁶⁷

“NSA Siber Güvenlik, Savunma Sanayi Üssü ve silahlarımızın güvenliğinin iyileştirilmesine odaklanarak ABD ulusal güvenlik sistemlerine yönelik tehditleri önler ve ortadan kaldırır. Siber Güvenlik İş birliği Merkezimiz (Cybersecurity Collaboration Center) aracılığıyla NSA, siber güvenliğin durumunu iletirmek için farkındalığı ve iş birliğini güçlendirmek için müttefikler, özel sektör, akademisyenler ve araştırmacılarla ortaklık kurar.” Ayrıca;

“NSA, ulusumuzun politika yapıcılarına ve askeri güçlerine dış sinyal istihbaratı (SIGINT) sağlar. SIGINT, Amerika'nın liderlerine ülkemizi savunmak, hayat kurtarmak ve ABD hedeflerini ve ittifaklarını küresel olarak iletirmek için ihtiyaç duydukları kritik bilgileri sağlayarak ulusal güvenliğimizde hayati bir rol oynamaktadır.”

³⁶⁵ K. Gregory Logan, Homeland Security and Intelligence, (California: ABCCLIO, LLC., 2010): 19.

³⁶⁶ Thomas L. Burns, “The Origins of the National Security Agency 1940–1952”, https://www.nsa.gov/portals/75/documents/news-features/declassified-documents/cryptologic-histories/origins_of_nsa.pdf, [Erişim Tarihi: 19.02.2022]

³⁶⁷ “Our Mission”, <https://www.nsa.gov/>, [Erişim Tarihi: 18.01.2022]

NSA'nın sorumlulukları S-510020 sayılı Savunma Bakanlığı Direktifi'nde "Ulusal Güvenlik Ajansı ve Merkezi Güvenlik Servisi" başlığıyla şu şekilde belirtilmiştir;³⁶⁸

- ABD Hükümetinin SIGINT faaliyetlerini uygulamak (Telefon, e-posta, video, fotoğraf veya sosyal ağlardaki bilgiyi depolayarak elektronik cihazlardan bilgi toplamak.)
- Hükümetin tüm SIGINT operasyonlarına en etkili şekilde cevap vermek,
- Ülkenin öncelikleri ve gerekliliklerine göre SIGINT üretmek,
- Savunma Bakanlığı'na SIGINT faaliyetleri kapsamında program ve bütçe hazırlamak,
- İstihbarat içerisindeki yapılarda SIGINT faaliyetini ilgilendiren konularda gerekli bilgiyi sunmak,
- Ülkenin gizli verilerini ve planlarını diğer hükümet faaliyetlerine karşı korumak,
- Devlet kurumları (Dış işleri Bakanlığı, CIA, FBI ve Savunma Bakanlığı vb.) arasındaki haberleşme programını oluşturmak. Haberleşme güvenliğini sağlamak, bilgi çalma teşebbüslerine karşı tedbirler almak, kimlik doğrulama gerektiren yerlerde ki önemli bilgilerin çalınmasını engellemek gibi konulara bakmak NSA'nın görevleri arasındadır.

NSA'nın bünyesindeki çalışan sayısı ve bütçesi gizlilikle korunmaktadır. Fakat NSA'nın içerisinde farklı meslek gruplarından (dilbilimci, bilgisayar bilimci, mühendisler, analistler, güvenlik görevlileri vb. gibi) çalışanların bulunduğu bilinmektedir.³⁶⁹ NSA'nın istihbarat toplamasının yanında, ABD'den gelen ve giden tüm aramaları dinlediği bilinen bir gerçektir. Hatta 2013 yılında NSA özel bilgilerini sızdıran Edward Snowden olayındaki belgelere göre NSA yerel gözetim faaliyetlerini genişletmiş gözükmektedir. Snowden 10 farklı NSA gözetim programı hakkında şu bilgileri aktarmıştır;³⁷⁰

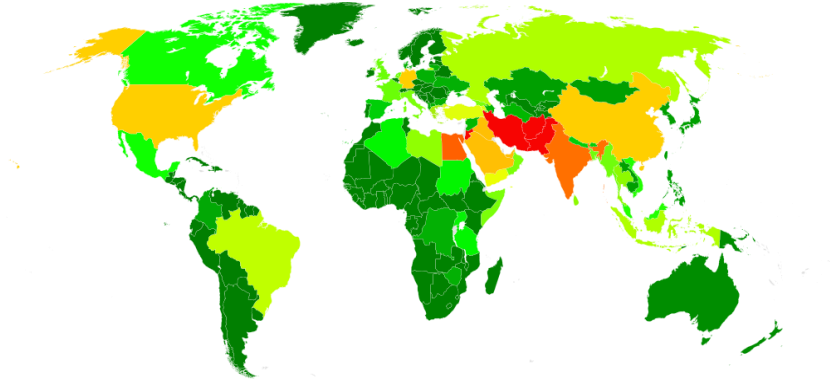
"Gözetim faaliyetinin en büyüğünü oluşturan PRISM dokuz büyük Silikon Vadisi teknoloji şirketinin depoladığı verileri toplamaya yöneliktir. Bunlar, Facebook,

³⁶⁸ Department of Defense Directive S-5100.20, "The National Security Agency and the Central Security Service," (December 23, 1971): 21.

³⁶⁹ Logan, a.g.k., 21.

³⁷⁰ PRISM dışında geriye kalan gözetim programları, Fuar Görüşü, Blarney, Stornrew ve Oakstar, Xkeyscore, Marina- Traffichief and Pnwale, Boundlessinformant hakkında bilgi için Ayrıca bkz. <https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/National-Security-Agency>.

Google, Skype, Yahoo, Microsoft, YouTube, Paltalk, Apple ve AOL'dur ve tüm fotoğraf, mesajlar ve sesli kayıtları kaydettikleri aktarıyor".

Şekil 4. 6: NSA'nın Dünya Ülkelerini Gözetimini Gösteren Harita³⁷¹

https://en.wikipedia.org/wiki/Boundless_Informant, [Erişim Tarihi:20.02.2022]

4.3.3. Ulusal Coğrafik İstihbarat (National Geospatial-Intelligence Agency/ NGA)

Hava fotoğrafçılığının savaş zamanında istihbarat faaliyetlerine büyük katkı sağlayacağını düşünen ABD, İkinci Dünya Savaşı'nda hava fotoğrafçılığını geliştirme faaliyetlerinde bulunarak savaş sırasında minimum bir zamanda çektikleri fotoğrafları haritalayabilmiştir. Günümüze gelene kadar defalarca isim değişikliğine uğrayan NGA, 2004 yılında Ulusal Savunma Yetki Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle GEOINT faaliyetleri birincil görevi haline almıştır. NGA; haritacılık, coğrafi çözümleme, görüntü çözümleme, telekomünikasyon mühendisleri, bilgisayar mühendisleri gibi işinde deneyimli kimseleri bünyesinde barındırmaktadır. NGA'nın merkezi Springfield, Virginia'dadır.³⁷²

NGA resmî sitesinde misyonunu şu şekilde tanımlamaktadır;³⁷³

“Ulusal Jeo-Uzamsal İstihbarat Teşkilatı, karar vericilerin, askerlerin ve ilk müdahale ekiplerinin ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri en çok ihtiyaç duydukları anda sağlama sorumluluğuna sahiptir. İstihbarat Topluluğu ve

³⁷¹ 2007 verilerinden NSA'nın dünya ülkelerindeki gözetim seviyesinin renk kodlu haritası. Renk şeması yeşil olanlar en az NSA gözetimine tabidir sarı ve turuncudan kırmızıya doğru çok fazla NSA gözetimine tabidir olan ülkelerdir.

³⁷² Richelson, A.G.K 45.

³⁷³ “NGA’s Mission”, <https://www.nga.mil/About/Mission.Html>, [Erişim Tarihi: 20.02.2022]

Savunma Bakanlığı'nun bir üyesi olarak NGA, benzersiz bir misyon setini desteklemektedir. Genel misyon başarısını sağlayacak uygun teknolojiyi, insanları ve süreçleri edinmeye, geliştirmeye ve sürdürmeye kararlıyız.”

4.3.4. Ulusal Keşif Ofisi (National Reconnaissance Office/NRO)

1960 yılında Başkan Eisenhower tarafından kurulan Savunma Bakanlığı'na bağlı ofis ABD'nin taktik istihbaratının koordinasyonu için faaliyete geçirilmiştir. ³⁷⁴ 31 yıl boyunca varlığı gizlenen NRO'nun görevleri arasında ABD'nin istihbarat uydularını tasarlamak, fırlatmak, uzay sistemlerini keşfetmek, fırlatma araçlarını test etmek, uzay keşif araçlarını geliştirmek ve finansmanını sağlamak yer almaktadır. Hedefi uydu teknolojisindeki en son yenilikleri yakalamak olan NRO aynı zamanda, ³⁷⁵

- Kitle imha silahlarının yayılımını kontrol eder ve izler,
- Uluslararası terörist ve suç kaçakçıları takibe alır,
- Uluslararası barışı koruma ve insani yardım operasyonlarını destekler,
- Doğal afetlerin (deprem, sel, tsunami vb.) etkilerini değerlendirir.

4.3.5. Hava Kuvvetleri İstihbarat Ajansı (Air Force Intelligence/AIA, 25th Air Force- 25 AF)

İlk olarak 1948'de Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri Güvenlik Servisi (United States Air Force Security Service/USAFSS) olarak kurulan kurum İkinci Dünya Savaşı yıllarında Hava Kuvvetleri'nde kriptoloji ve bilgi koruma maksatlı görev yapmıştır. 1979'da ismi değişerek Elektronik Güvenlik Komutanlığı (Electronic Security Command/ESC) olmuştur. Servisin sadece adı değişmekle kalmamış, misyonunda da değişiklikler olmuştur. Hava Kuvvetleri'nin savaş sırasındaki elektronik savaş teknolojilerini geliştirmesi içinde faaliyetlere başlamıştır. Halihazırda yerine getirdiği görevlerine bilgisayar güvenliği de eklenmiştir. ³⁷⁶

ESC, ABD'nin Panama'yı işgal etmesine istihbarat desteği sağlarken, Körfez Savaşı'nda da Arabistan'da bulunan ilk askeri personel olmuştur. 1991'de ESC'nin yeniden yapılanması ile komutanlık Hava Kuvvetleri İstihbarat Komutanlığı (Air Force

³⁷⁴ Michael A. Turner, Historical Dictionary Of United States Intelligence, (The Scarecrow Press, Inc, 2006),

³⁷⁵ “What We Do?”, <https://www.nro.gov/about-nro/what-we-do/>, [Erişim Tarihi: 20.02.2022]

³⁷⁶ “Air Force Intelligence “, <http://www.25af.af.mil/>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

Intelligence Command/AFIC) ismini almıştır ve Hava Kuvvetleri fonksiyonlarını ve kaynaklarını tek bir çatı altında birleştirmiştir. 8 Temmuz 2007’de tekrar değişikliğe giden yapı, bugün ki ismini almıştır. 2007 yılında yapılan bu değişikliklerle kurum saha operasyonu ajansına dönüşmüştür. Ajans 2014’te tekrar isimlendirilerek ismi 25. Hava kuvveti olmuştur. 25. Hava Kuvveti hedef ülkelerin hava kuvvetlerini inceleyerek, operasyonel-taktik seviyedeki bilgilerle diğer birimleri bilgilendirmektedir.³⁷⁷

Hava Kuvvetleri İstihbarat Ajansı resmi sitesinde misyonunu şu şekilde tanımlamaktadır,³⁷⁸

“Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri’nin misyonu, her zaman, her yerde uçmak, savaşmak ve hava gücünü kazanmaktır.”

4.3.6. Askeri İstihbarat ve Güvenlik Komutanlığı (United States Army Intelligence and Security Command/ INSCOM)

ABD’nin ilk düzenli birliğini oluşturan INSCOM ilk olarak 14 Haziran 1775’te yapılandırılmış olup, en eski istihbarat kurumlarından biri olarak görevlerini icra etmektedir. İlk başta denetiminden beş üyeli bir kurul sorumluyken 1787 yılında Anayasa, Kara Kuvvetleri’nin denetlenmesi görevini Başkan’a vermiştir.³⁷⁹ Kara Kuvvetleri’ni yönetmek için Savaş Dairesi kurulması kararlaştırılmıştır. INSCOM en son ki halini 1947’de çıkan Ulusal Güvenlik Yasası’ndan almıştır. Ajans, sivil görevleri de yerine getirmektedir.³⁸⁰

INSCOM’un;

- Barış ve güvenliği sağlayan ülke savunmasında görev almak
- İnsan İstihbaratı faaliyetleri yapmak
- Siber istihbarat operasyonlarının kapasitesini artırmak
- Muharebe sisteminin kurulması
- Askeri istihbarat kabiliyetinin geliştirilmesi

³⁷⁷ “National Intelligence A Consumer’s Guide”,
https://www.dni.gov/files/documents/IC_Consumers_Guide_2009.pdf, [Erişim Tarihi:20.01.2022]

³⁷⁸ “What is The Target?”<https://www.af.mil/>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

³⁷⁹ Robert K. Wright, The Continental Army (Army Lineage Series), (ABD, US Government Printing Office, 1983): 25.

³⁸⁰ INSCOM’un operasyonlar için öngörülen vizyonu için: <https://www.inscom.army.mil/>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

- Denizaşırı ülkelerde SIGINT faaliyetleri yapma
- Görüntü toplama operasyonlarında görev almak
- Operasyonel istihbarat faaliyetlerini yönetmek görevleri arasındadır.

4.3.7. Deniz Piyadesi İstihbarat (Marine Corps Intelligence/ MCIA)

1987 yılında oluşturulan kurum GEOINT, SIGINT, HUMINT ve karşı istihbarat gibi faaliyetleri yürüten Deniz Karşı İstihbarat Ajanlarına sahiptir. Tüm deniz piyadeleri Virginia'daki Deniz Kuvvetleri ve Deniz Piyadeleri İstihbarat Eğitimini tamamlamak zorundadır. Bu eğitimin sonrasında CI Deniz Piyadeleri Karşı İstihbarat ajanı mevkisinde görev almaktadır. Terör, casusluk, sabotaj, suikast gibi eylemlere karşı hareket etmek MCIA'nın görevleri arasındadır.³⁸¹

4.3.8. Deniz Kuvvetleri İstihbarat (Navy Intelligence/ONI)

Deniz Kuvvetleri İstihbaratı'nın (Navy Intelligence/ONI) temel amacı rakiplerine karşı sahip olduğu bilgi avantajını korumaktır. ONI deniz istihbaratı toplarken, analiz ederken elde ettiği bilgiyi operasyonel, taktik ve stratejik seviyedeki kurumlara yayarak hızla hareket kabiliyeti sağlamaktadır. ABD'nin gerek yurtiçinde gerek yurtdışında deniz güvenliğini sağlamak için önlemler almaktadır. Deniz silahları ve deniz teknolojisini geliştirmeye çalışmaktadır.³⁸²

Tarihsel olarak bakıldığında, Amerikan İç Savaşı yıllarında ABD'nin donanması Japonya ve Rusya ile karşılaştırıldığında sözü edilecek bir durumda değildir. Bu sebeple 1880 yılında hükümet bu durumu değiştirmeyi ve deniz gücünü canlandırmayı hedeflemiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için Teğmen Theodorus Bailey Myers Mason, ABD Donanmasını canlandırmak için yurtdışındaki son teknolojiyi takip etmek maksatlı bir istihbarat kurulunun kurulmasını istemiştir.³⁸³ Yurtdışından toplanan bilgiler esasında 1916 yılı ABD Deniz İstihbaratı için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kongre'nin izni ile donanmayı geliştirmek, limanları korumak, düşman saldırısına karşı güçlü olmak için ONI personel ve bütçesinin genişletilmesine izin vermiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda

³⁸¹ Michael H. Decker ve William Mackenzie "Deniz Piyadeleri İstihbaratının Doğuşu ve İlk Yılları," *Deniz Piyadeleri Tarihi*, C. 5, S. 2 (2020): 39-53.

³⁸² "About Us", https://www.oni.navy.mil/Our_Mission/, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

³⁸³ James Burch, *Assessing the Viability of Creating a Domestic Intelligence Agency*. (C. T. University, Derleyici) USA : UMI Dissertation Publishing ProQuest LLC, (2013).

tekrar genişleyen ONI’de ABD kuvvetleri gemi ve uçak tanıma sistemleri üretmiştir. Ayrıca fotoğraf alanında gelişen ONI, görev planlaması için üç boyutlu arazi modellemeleri üretmiştir. Özellikle de Soğuk Savaş sonrası ONI’nin istihbarat başarıları büyük oranda artarken Sovyetler Birliği’nin karşısında ciddi oranda avantajlı konumunu almıştır.³⁸⁴

4.3.9. ABD Uzay Kuvvetleri (United States Space Force /USSF)

IC’de 2006 yılında katılan ilk yeni örgüt olan ABD Uzay Kuvvetleri (United States Space Force /USSF) Aralık 2019 yılında Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası ile Hava Kuvvetleri Departmanı bünyesinde yer almıştır. USSF 73 yıl sonra silahlı kuvvetlerin bünyesine katılan ilk yeni birim olmuştur. Aya gönderilen insanlar, uzay hakkında yapılan araştırmalar ve uydu gönderme çalışmaları ABD’yi uzayda güvenlik problemleri yaşandığı düşüncesine sevk etmiştir. Uzaydaki rakiplerinin oluşturduğu tehdit ABD’yi dünyada olduğu gibi uzayda da üstünlük peşinde koşmaya itmiştir.³⁸⁵

Zamanla uzay kapsamında yapılan yatırımlar teknolojik ilerlemelerden kaynaklı diğer tüm birimlere etki etmiştir. Yapılan çalışmalar ABD ordusunu uzay çalışmalarında daha hızlı, daha bilgili, daha kapsamlı hale getirmiştir. Ülkeler uydular sayesinde dünyanın her yerini izleme, dinleme ve gözetleme imkanına sahip olmuştur. USSF’nin resmî sitesinde USSF hakkında şunlara yer verilmiştir;³⁸⁶

“Bugün, USSF Muhafızları, Amerikan çıkarlarını korumak ve savunmak ve güçlerimizin, müttefiklerimizin ve dünyanın asla boşluksuz bir gün yaşamamasını sağlamak için çağrıldı. Ülkenin ve dünyanın güvendiği kritik uzay sistemlerini tasarlamak, elde etmek, sahaya çıkarmak, test etmek, işletmek ve savunmak için 7/24 çalışarak dünya çapında hizmet veriyorlar.”

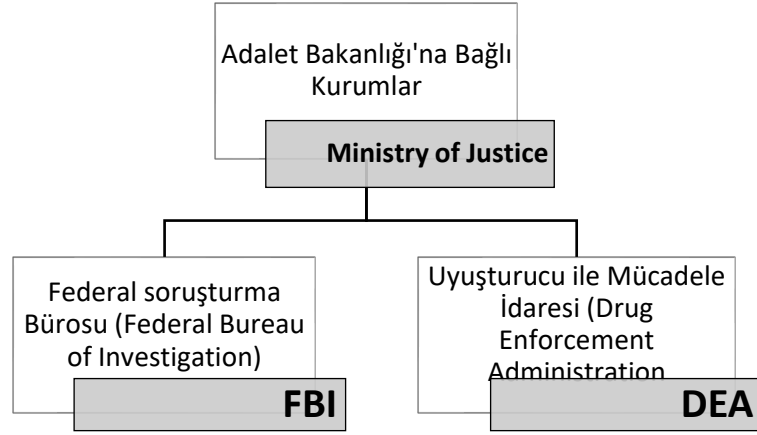
4.4. Adalet Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları

ABD istihbarat sisteminde Adalet Bakanlığı’na bağlı 2 istihbarat kurumu bulunmaktadır. Bunlar,

³⁸⁴ “Proud History”, <https://www.oni.navy.mil/About/Heritage/>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

³⁸⁵ <https://www.intelligence.gov/careers#start>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

³⁸⁶ “United States Space Force History”, <https://www.spaceforce.mil/About-Us/About-Space-Force/History/>, [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

Şekil 4. 7: Adalet Bakanlığına Bağlı Kurumlar

4.4.1. Federal soruşturma Bürosu (Federal Bureau of Investigation/FBI)

“Ulusal Kriminal Kimlik Bürosu” olarak 1896 yılında kurulduktan sonra hem bir kolluk kuvveti hem bir istihbarat birimi olarak görev yapan FBI, ülkenin iç güvenliğinden sorumlu koludur. Dolayısıyla operasyonlarda kolluk kuvvetleriyle koordineli bir şekilde çalışmaktadır. 1896 yılında Ulusal Kriminal Kimlik Bürosu olarak görev yapan FBI, o dönemde ülke çapındaki ajanlara suçluları tespit etmek için bilgi sağlayan bir kurum görevi görmüştür.³⁸⁷

1900’lerin başında ülkedeki anarşist grupların faaliyetlerinin artmasıyla ve anarşistlerin 1901’deki Başkan William McKindley suikastini gerçekleştirmesi ile ülkede yeni bir güç kolunun yolu açılmıştır. O zamana kadar Adalet Bakanlığı’nın bunu yapabilecek herhangi bir gücü bulunmamaktadır.³⁸⁸ Bu nedenle 20. yüzyılın başındaki Oregon arazi dolandırıcılığı skandalı Başkan Roosevelt’i harekete geçirerek Başsavcı Charles Bonaparte’ye sadece kendisine bağlı olan bir servisi düzenlemesi için talimat vermiştir. Bonaparte, Adalet Bakanlığı gider fonlarını kullanarak Soruşturma Bürosu (Bureau of Investigation/BOI) adını verdiği kuruma ilk etapta otuz dört kişiyi almış ve ilk şefi atamıştır. Bu kurum 1935 yılında ise Federal Araştırma Bürosu adını almıştır.³⁸⁹

Adalet Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösteren FBI önde gelen bir terörle mücadele, karşı istihbarat ve suç soruşturma bürosudur. 56 tane saha ofisi ve 4000’den fazla şehirde

³⁸⁷ G. Gregg Webb, *The FBI and Foreign Intelligence: New Insights into J. Edgar Hoover’s Role*, (Studies in Intelligence 48, Washington D.C., 2004): 50.

³⁸⁸ Richelson a.g.k. 82.

³⁸⁹ Albert Langeluttig, “The Department of Justice of the United States”, *Johns Hopkins Press*, 1929, V. 4, I. 7: 9–14.

yerleşik ofisi bulunmaktadır. FBI bazen misafiri olduğu ülkelerde denizaşırı faaliyetler yürütebilmektedir. Fakat bu faaliyetler genelde iki devletin koordinasyonunda gerçekleşmektedir.³⁹⁰

FBI'nın öncelikli görevleri şöyle sıralanabilir;³⁹¹

- ABD'yi terör saldırılarına karşı korumak,
- ABD'yi casusluk faaliyetlerine karşı korumak,
- ABD'yi siber saldırılara karşı korumak,
- Ülkedeki yolsuzlukla mücadele etmek,
- İnsan Haklarını korumak,
- Ulusal veya Uluslararası düzeydeki suç örgütleri ile mücadele etmek,
- Teknolojiyi yükseltmek.

4.4.2. Uyuşturucu ile Mücadele İdaresi (Drug Enforcement Administration/DEA)

1 Temmuz 1973 tarihinde kurulan tıpkı FBI gibi Adalet Bakanlığı'na bağlı olan kurum hem yurtiçi hem de yurtdışı odaklı eylemlerde görev almıştır. DEA uyuşturucu ile mücadele edip uyuşturucu kaçakçılığı olayları ile ilgilenmektedir. Bu görevi yerine getirirken tek başına değildir. DEA bu görevi icra ederken Kontrollü Maddeler Yasası'na (Controlled Substances Act) göre FBI ve Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza Bürosu ile birlikte çalışmaktadır.³⁹²

Başkan Richard Nixon'ın 1973'te 2 Numaralı Yeniden Yapılandırma Planını kabul ederek DEA'yı kurmasının altında iki neden yatmaktadır. Birincisi uyuşturucu ile mücadelede federal ajansların çok fazla olmasından kaynaklı koordinasyon ve iş birliğinin sağlanamamasından ve ikinci olarak ise uyuşturucu trafiğinin artmasından kaynaklanmaktadır.³⁹³ DEA'nın bir başkanı bulunmaktadır ve bu başkan ABD Başkan'ı tarafından atanmakta, ABD Senato'su tarafından da onaylanmaktadır. Atanan DEA Başkanı ABD Başsavcısı'na karşı sorumlu tutulmaktadır. DEA'nın birliği Virginia'dadır. DEA uyuşturucu istihbaratını üç şekilde ele almıştır; operasyonel seviye, taktik seviye ve

³⁹⁰ Sanford J. Ungar, The FBI, (Boston,1976, Little Brown Press.): 130.

³⁹¹ "FBI Missions" <https://web.archive.org/web/20150412223657/http://www.fbi.gov/about-us/quick-facts/quickfacts>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

³⁹² "Who Are We?", <https://www.dea.gov/who-we-are>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

³⁹³ "The Early Years", <https://www.dea.gov/sites/default/files/2018-05/Early%20Years%20p%2012-29.pdf>, [Erişim Tarihi: 25.08.2022]

stratejik seviyedir. Operasyonel düzey soruşturmalara organizasyonel destek sağlanmaktadır. Stratejik istihbarat uyuşturucunun kökenine inerek yetiştirildiği, üretildiği, yönlendirildiği, ulaştırıldığı her yer hakkında bilgiye sahip olunmaktadır. Taktik seviyede ise uyuşturucu satanların yerleri belirlenerek diğer kurumlara destek sağlanmaktadır³⁹⁴

DEA'nın görev tanımında;³⁹⁵

- ABD için istihbarat toplamak,
- İlaç üreten kurumlarla ilişkide bulunarak takip altına almak,
- DEA'da hazırlanan raporların kurumlar arasında aktarımını sağlamak,
- Topluluğu suça teşvik eden uyuşturucu çeteleri ile ilgilenmek,
- Yasadışı uyuşturucudan elde edilen gelirleri tespit etmek ve el koymak bulunmaktadır.

4.5. İç Güvenlik Adalet Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları

11 Eylül saldırıları ile istihbarat konusundaki eksikliklerini fark eden ABD, ülkede terörle mücadele konusunda yetkili olan İç Güvenlik Bakanlığı (Department of Homeland Security/DHS) kurumunu kurmuştur. 2002 yılında kabul edilen İç Güvenlik Yasası (Homeland Security Act of 2002) ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın da kurucu belgesi niteliğindedir. Personel sayısı 240 bin kişiden fazla ve yıllık bütçesi 41.2 milyar dolar olan kurum, 25 Kasım 2002'de "Kamu Güvenlik Yasası" ile faaliyet göstermeye başlamıştır.³⁹⁶

DHS görevleri,³⁹⁷

- Anayasal düzeni korumak,
- ABD'nin sahil güvenliğini korumak,
- Doğal Afet hazırlığı yapmak,
- İyileştirme planları yapmak,

³⁹⁴“Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act (1970)”, https://web.archive.org/web/20070928044643/http://www.deamuseum.org/dea_history_book/1970_1975.htm, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

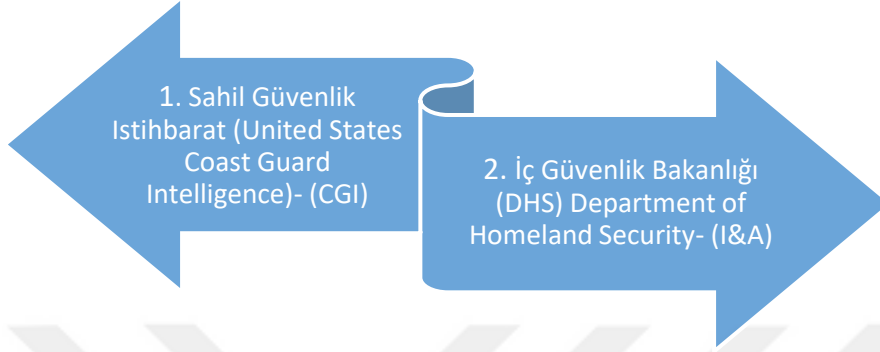
³⁹⁵ “DEA Mission”, <https://www.dea.gov/about/mission>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

³⁹⁶Ahmet Koltuksuz “Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu'na Genel Bir Bakış”, <https://doczz.biz.tr/doc/171090/amerika-birle%C5%9Fik-devletleri-i-%CC%87stihbarat-toplulu%C4%9Fu-na-gene>, [Erişim Tarihi: 01.04.2022]

³⁹⁷ “Mission”, <https://www.dhs.gov/about-dhs>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

- İnsan kaynaklı felaketleri önlemek,
- Sivil Savunma gibi görevleri olan bir kurumdur.

ABD istihbarat Kurumunun bünyesinde İç Güvenlik Adalet Bakanlığı'na bağlı 2 istihbarat kurumu bulunmaktadır. Bunlar;

Şekil 4. 8: İç Güvenlik Bakanlığına Bağlı Kurumlar.

4.5.1. İstihbarat ve Analiz Ofisi (Office of Intelligence and Analysis/I&A)

İstihbarat ve Analiz Ofisi (Office of Intelligence and Analysis/I&A) DHS'nin bir parçası olmakla birlikte İstihbarat Analiz Müsteşarı tarafından yönetilmektedir. I&A'nın görevi ABD'ye gelecekte tehdit olabilecek durumları diğer kurumlardan gelen bilgiler doğrultusunda analiz ederek aktarmaktır. Bu büro aynı zamanda sınır güvenliği ile ilgili tehditler hakkında çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışma kimyasal, biyolojik, radyoaktif tehditlerle ilgilenmektedir.³⁹⁸

4.5.2. Sahil Güvenlik İstihbaratı (United States Coast Guard Intelligence/CGI)

Amerikan sahillerini koruyan, CGI, 1966'da Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan 28 Haziran 2001'de İç Güvenlik Kurumu'na bağlanmış olan bir kurumdur.³⁹⁹ Sahil Güvenlik diğer istihbarat birimlerine özel destek sağladığı için zaman zaman farklı kurumlarla faaliyet göstermiştir. Bu işler genelde kaçakçılıkla mücadele, deniz güvenliği ve narkotikle mücadele durumlarında söz konusu olmuştur. Ocak 2010'da Haiti'de

³⁹⁸“Intelligence and Analysis”, <https://www.dhs.gov/office-intelligence-and-analysis>, [Erişim Tarihi: 01.04.2022]

³⁹⁹ “U.S. Congress”, Intelligence Authorization Act for Fiscal Year 2007, Department of Homeland Security, Washington D.C., 2007, U.S. Government Printing Office, s. 34.

gerçekleşen depremde CGI operasyonları desteklemede önemli rol oynamıştır. Olayın hemen akabinde hasar tespit raporlarını oluşturmada destek vermiştir.⁴⁰⁰

Kurumun amacı;⁴⁰¹

- Deniz emniyetini sağlamak (balıkçılık, rekreasyon vb. gibi)
- Deniz güvenliğini yasadışı kaçakçılık gibi faaliyetlere karşı korumak
- Mal ve kişilerin taşınmasında güvenliğin sağlanması
- Deniz ticaretinde kolaylık sağlanması
- Denizdeki doğal kaynakların kötü amaçlı kullanılmasının engellenmesi ve korunması
- Yabancı kullanımını kontrol altına almaktır.

4.6. Hazine Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumları

ABD'nin Hazine Bakanlığı (United States Department of the Treasury) federal hükümetin hazinesi ve maliyesinden sorumlu bir birimdir. Devletin gelirini yönetmek için 1789 yılında Kongre Kanunu ile kurulmuştur. Birim Kabine'nin üyesi olan Hazine Bakanı tarafından yönetilmektedir. Bu bakan ABD Başkan'ı tarafından atanırken ve ABD Senatosu tarafından onaylanmaktadır. Birime bağlı tek bir istihbarat kurumu bulunmaktadır.⁴⁰²

4.6.1. Hazine Bakanlığı İstihbarat ve Analiz Bürosu (Department of the Treasury, TFI)

Hükümetin gelirini yönetmek için 1789 yılında Kongre Yasası ile kurulduktan sonra ilk sekreteri olan Alexander Hamilton ABD'de finansal sistemi kurmuştur. 11 Eylül 2001'den sonra Hazine Bakanlığı'nın bünyesindeki birkaç kurum başka birimlere yönlendirilmiştir. Hazine Bakanlığı'nda iki ayrı büro bulunmaktadır. Biri departman ofisleri diğeri ise işletme ofisleridir.⁴⁰³

⁴⁰⁰ David Brown, "7 Things You Might Not Know About Coast Guard Intelligence (Like the Fact that it Exists)", <https://news.clearancejobs.com/2013/06/09/7-things-you-might-not-know-about-coast-guard-intelligence-like-the-fact-that-it-exists/>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

⁴⁰¹ United States Coast Guard, <https://www.uscg.mil/About/>, [Erişim Tarihi: 01.04.2022]

⁴⁰² U.S Department Of Treasury, <https://home.treasury.gov/about/general-information/organizational-chart>, [Erişim Tarihi:01.04.2022]

⁴⁰³ "Terrorism and Financial Intelligence", <https://home.treasury.gov/about/offices/terrorism-and-financial-intelligence>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

Hazine Bakanlığı İstihbarat ve Analiz bürosunun görevleri; ⁴⁰⁴

- ABD'nin tüm kâğıt ve madeni paralarını üretmek
- ABD'nin faturaları ile ilgilenmek
- Devlet borçlarını yönetmek
- İstatistik raporları düzenlemek
- Vergi kaçaklığını önlemek
- Ulusal bankaları denetlemek
- Yurtiçi veya yurtdışı yatırımlara danışmanlık yapmaktır.

Hazine Bakanlığı İstihbarat ve Analiz Bürosunun kendi görev tanımında;

*“Hazine Bakanlığı, ekonomik refahın teşvik edilmesinden ve Amerika Birleşik Devletleri'nin mali güvenliğinin sağlanmasından sorumlu yürütme kurumudur. Departman, Başkan'a ekonomik ve finansal konularda tavsiyelerde bulunmak, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve finansal kurumlarda iyileştirilmiş yönetimi teşvik etmek gibi çok çeşitli faaliyetlerden sorumludur. Hazine Bakanlığı, madeni para ve para birimi üretimi, Amerikan halkına yapılan ödemelerin ödenmesi, gelir tahsilatı ve federal hükümeti çalıştırmak için gerekli fonların ödünç alınması gibi ülkenin finansal altyapısı için kritik olan sistemleri işletir ve sürdürür. Bölüm, küresel ekonomik büyümeyi teşvik etmek için diğer federal kurumlar, yabancı hükümetler ve uluslararası finans kurumları ile birlikte çalışır, yaşam standartlarını yükseltmek ve mümkün olduğu ölçüde ekonomik ve finansal krizleri öngörmek ve önlemek. Hazine Bakanlığı ayrıca ABD'ye yönelik dış tehditlere karşı ekonomik yaptırımlar uygulayarak, ulusal güvenlik tehditlerinin finansal destek ağlarını belirleyerek ve hedefleyerek ve finansal sistemlerimizin korumalarını geliştirerek ulusal güvenliğin geliştirilmesinde kritik ve geniş kapsamlı bir rol oynamaktadır.”*⁴⁰⁵ şeklinde yer alır.

⁴⁰⁴ U.S. Congress, Senate Select Committee on Intelligence, “Department of Treasury: Offices of Intelligence Analysis”, Nomination of Janice B. Gardner to be Assistant Secretary of the Treasury for Intelligence and Analysis, 6.

⁴⁰⁵ “Role of the Treasury”, <https://home.treasury.gov/about/general-information/role-of-the-treasury>, [Erişim Tarihi: 21.01.2022]

4.7. Dış İşleri Bakanlığı'na Bağlı İstihbarat Kurumu

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı (United States Department of State Department/DOS), ABD'nin dış işlerinden sorumlu yürütme organıdır. 1789 yılında kurulmuş olup ABD'nin ilk federal bakanlığıdır. Bakanlık ABD'nin yurtdışı temsilciliklerini yöneterek dış işleri politikasını belirlerken diplomasiyi yürütmektedir. Bakanlık Başkan tarafından atanan, Senato tarafından onaylanan kabine üyeleri arasından seçilmektedir.⁴⁰⁶

Bakanlık misyonunu şu şekilde tanımlamıştır,⁴⁰⁷

“ABD güvenliğini, refahını ve demokratik değerlerini korumak ve teşvik etmek ve tüm Amerikalıların gelişebileceği uluslararası bir ortamı şekillendirmek.”

4.7.1. Dışişleri Bakanlığı İstihbarat Araştırma Bürosu (Department of State Bureau of Intelligence and Research/ INR)

Dışişleri Bakanlığı İstihbarat Araştırma Bürosu'nun (Department of State Bureau of Intelligence and Research/ INR) temeldeki görevi tüm birimlerden gelen istihbaratı analiz ederek eş zamanlı olarak gerekli bilgiyi ulaşması gereken birime ulaştırmaktır.⁴⁰⁸ Ulusal politikaların yapılmasında Dış İşleri Bakanlığı'na destek olmaktadır. INR istihbaratı ABD diplomasisine destek sağlamak amaçlı kullanılmaktadır. INR'yi 1947'de Dışişleri Başkanı George Marshall kurmuş olup, ABD'nin en eski sivil istihbarat unsurunu oluşturmaktadır. Olayları analiz ederken tüm kaynak istihbaratını kullanmaktadır. Bakanlığın istihbarat analizi programını yöneterek IC ile irtibatı yürütmektedir.⁴⁰⁹

4.8. Enerji Bakanlığına Bağlı İstihbarat Kurumu

Amerika Birleşik Devletleri Enerji Bakanlığı (United States Department of Energy/DOE), ABD'nin nükleer enerji üretimi ve kullanımı hakkında politikalarını yürüten kurumudur. Birimin tarihi 1942 İkinci Dünya Savaşı yıllarına dayanmaktadır. Savaş yıllarında atom bombası üretmek isteyen ABD, bu doğrultuda Manhattan Projesini başlatmıştır. Savaşın son bulması ile Atom Enerjisi Komisyonu kurulmuş ve 1973 yılına

⁴⁰⁶ “About”, <https://www.state.gov/about/about-the-u-s-department-of-state/>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

⁴⁰⁷ “About the U.S. Department of State”, <https://www.state.gov/about/>, [Erişim Tarihi: 01.04.2022]

⁴⁰⁸ U.S. Congress, House Select Committee on Foreign Affairs, The Role of Intelligence in the Foreign Policy Process, Washington D.C., 1980, U.S. Government Printing Office, s. 57-58.

⁴⁰⁹ “About U.S – Bureau of Intelligence and Research”, <https://www.state.gov/about-us-bureau-of-intelligence-and-research/>, [Erişim Tarihi: 21.02.2022]

gelindiğinde gerçekleşen Petrol Krizi⁴¹⁰ ile de enerji politikaları önem kazanmıştır. Bu doğrultuda 4 Ağustos 1977’de ABD Başkanı Jimmy Carter’ın imzaladığı bir yasa ile bakanlık resmen kurulmuştur. Bakanlığın Misyonları, enerji tasarrufu, ABD Deniz Kuvvetleri’ne nükleer reaktör üretimi, ülkenin nükleer silah programı, enerji hakkındaki araştırmalar, radyoaktif atıklar ve yerli enerji üretimleri üzerinedir.⁴¹¹

4.8.1. İstihbarat ve Karşı İstihbarat (Department of Office of Intelligence and Counterintelligence/OICI)

OICI, dünyanın en büyük ekonomisi konumunda olan ABD enerjisinin güvenliğini sağlama noktasında espionajlık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu konudaki istikrarını sürdürebilmek amacıyla ekonomik alanda çalışan istihbarat birimlerine yer vermiştir.⁴¹² Hatta zaman zaman faaliyetlerini kontr/espionajlık seviyesinde ilerletmiştir. Bu anlamda ABD’de kont/espionajlık faaliyetlerini yürüten temel kurumun FBI olduğu bilinmektedir. Fakat zamanla ABD kendine yönelik gerek Rusya Federasyonu (RF)’ndan gerekse Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)’nden gelen ekonomik casusluk faaliyetlerine yalnızca FBI ile karşılık vermekte zorlanmış ve buna istinaden ABD Enerji Bakanlığı bünyesinde İstihbarat ve Karşı İstihbarat Ofisi (Office of Intelligence and Counterintelligence / OICI) isimli birimini faaliyete geçirmiştir.⁴¹³ Bu kurum ABD’ye denetlenmesi zor enerji projeleriyle ilgilenme hususunda ve tesislere yönelik espionajlık faaliyetlerine karşı koyma noktasında kolaylık sağlamıştır. Özüne bakıldığında OICI’nın temelleri ABD’nin 1974 yılında ekonomik anlamda karşılaştığı güvenlik problemlerine dayanmaktadır. Petrol Krizi ile ABD ekonomik anlamda tedbirler

⁴¹⁰ 1973 Petrol Krizi Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği’nin (Organization of Petroleum Exporting Countries/OPEC) ABD’nin Yom Kippur Savaşı’nda İsrail ordusuna destek vermesi ile başlamıştır. OPEC bu ilanla bundan sonra ABD ve İsrail tarafında olan hiçbir ülkeye petrol ihraç etmeyeceğini ilan etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sefer Yılmaz, Duhan K. Kalkan, Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma, Ankasam, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, C.1 S.3 (2017): 181-182.

⁴¹¹ Taylan Doğan, “İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi: ABD İstihbarat Topluluğu (IC) Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2013):140-141.

⁴¹² Alfred Cumming, Counterintelligence Reform at the Department of Energy: Policy Issues and Organizational Alternatives. CRS Report for Congress. <https://fas.org/sgp/crs/intel/RL31883.pdf>, [Erişim Tarihi: 25.08.2022]

almak durumunda kalmıştır. Bunun sonucunda DOE bünyesinde istihbarat ve karşı istihbarat programını başlatmıştır.⁴¹⁴

Bu kapsamda OICI, 4 Ağustos 1977 yılında oluşturulan ABD Enerji Bakanlığı'nın (United States Department of Energy/DOE) 2006 yılında İstihbarat ve Karşı İstihbarat ofisleri (Intelligence and Analysis Office) ile birleştirilmesi sonucu kurulmuştur. OICI hem bir departman hem de bir istihbarat topluluğu olmasının yanı sıra ülkedeki nükleer silah, silah yapımı, tesisi, depolaması, montajı vb. dahil tüm karşı istihbarat işlerinden sorumlu birim olmuştur. OICI'nin istihbarat faaliyeti içine; istihbarat analizi yapmak, yabancı nükleer silahlar, nükleer malzemeler, nükleer terörizm ve enerji güvenliği gibi konular girmektedir.⁴¹⁵

OICI'nın bir direktör tarafından yönetilmektedir ve bu direktör DNI'nın onayıyla Enerji Bakanı tarafından seçilmektedir. Kurum hem Enerji Bakanlığı direktörüne hem de Ulusal İstihbarat Direktörü'ne rapor vermektedir. Enerji Bakanlığı ve Karşı İstihbarat Direktörü'nün görevden alınmasına da bu iki kurumun direktörleri kendi aralarında istişare yaparak karar vermektedir.⁴¹⁶ Fakat ülke Başkanı'nın görevden alması hiçbir kurumun istişaresine bağlı değildir. Başkan isterse OICI Direktörünü görevden alabilmektedir. ABD yasalarına göre OICI Direktörü istihbarat işlerinde deneyimli ve "Senior Executive Service" yani kıdemli yönetici hizmetlerinden gelmelidir. Örneğin OICI Direktörü Drew Nickels iken o aynı zamanda Nükleer Madde Bilgi Programı'nın Müdür Yardımcısı konumunda bulunmaktaydı.⁴¹⁷

OICI kendi resmî sitesinde görev tanımını şu şekilde yapmaktadır;⁴¹⁸

"İstihbarat Topluluğunun misyonu, ülkemizi korumak için sağlam kararlar verebilmeleri için Amerika'nın liderlerine yabancı istihbarat ve karşı istihbarat bilgilerini toplamak, analiz etmek ve iletmektir. Müşterilerimiz arasında başkan, politika yapıcılar, kanun uygulayıcılar ve ordu yer alır."

⁴¹⁴ Ali Burak Darıcı, ABD'nin Ulusal Enerji Sektörünü Hedef Alan İstihbarat Faaliyetlerine Yönelik Kontr/Espiyonaj Strateji Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018): 97-98.

⁴¹⁵ Michael E. DeVine, Heidi M. Peters, "U.S. Intelligence Community Elements: Establishment Provisions, <https://sgp.fas.org/crs/intel/IF10527.pdf>, [Erişim Tarihi: 05.08.2022]

⁴¹⁶ Darıcı, a.g.k., 95-97.

⁴¹⁷ "Intelligence Reform at the Department of Energy: Policy Issues and Organizational Alternatives", <https://sgp.fas.org/crs/intel/RL33355.pdf>, [Erişim Tarihi: 21.01.2022]

⁴¹⁸ "Mission About", <https://www.intelligence.gov/mission>, [Erişim Tarihi: 21.01.2022]

OICI dört müdürlükten oluşmaktadır;⁴¹⁹

1. **İstihbarat Müdürlüğü:** Enerji Dairesine yapılabilecek casusluk faaliyetlerine karşı değerlendirmeler yapmaktadır.
2. **Karşı İstihbarat Müdürlüğü:** Yapılabilecek casusluk faaliyetlerine karşı Enerji Bakanlığı'nın gizli bilgilerini korumaktadır.
3. **Yönetim Müdürlüğü:** Diğer müdürlükler için insan kaynaklarından, sözleşmeli personel desteğine ve tesis planlamasına kadar diğer müdürlüklerin ihtiyaçlarına cevap vermektedir.
4. **Enerji ve Çevre Güvenliği Müdürlüğü:** ABD'deki enerji ve çevre sorunlarının ulusal güvenliğe etkilerine odaklı çalışmalar yürütmektedir.

4.9. ABD'nin Askeri Bütçesi

ABD istihbarat toplumunun tüm bu kurumlar için ayırdığı bütçeye bakacak olursak; özellikle eski istihbaratçı Edward Snowden'ın sızdırdığı bilgilerden esinlenerek casusluk ve gizli askeri faaliyetler için 52 milyar 600 milyon dolar ayırdığı bilinmektedir. “Kara Bütçe” diye isimlendirilen ödeneğin dörtte birinden fazlası (14,7 milyar dolar) CIA tarafından harcanmaktadır. Böylesi bir bütçe diğer ülkelerin istihbarat birimlerine harcadığı maddi dayanaktan en az 10 kat daha fazla bir oran anlamına gelmektedir. Bütçenin kalan kısmı geri kalan 15 istihbarat dairesince paylaştırılmaktadır. Özellikle ABD'nin 11 Eylül 2001 yılında yaşadığı olaydan sonra CIA'ın daha fazla olayda aktif rol aldığı ve 2004'ten sonrada kendisine ayrılan maddi kaynağın daha da arttığı bilinmektedir. Snowden'ın 178 sayfalık yayınladığı gizli belgeler ABD'nin normalde istihbarat faaliyetlerine harcadığını söylediği miktarın ne kadar gizli kaldığını göstermektedir. Üstelik bu belgelerden hangi kurumlar ve hangi faaliyetler için ne kadar harcadığı da öğrenilebilmektedir. Washington Post 16 istihbarat dairesine ne kadar miktar ayırdığını gösteren kaynakları tablo halinde sunmuştur. Belgelerdeki bilgilere göre bütçe; casusluk faaliyetlerine, dil uzmanlarına ve kriptoloji işlerine ayrılmaktadır.⁴²⁰

Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü (Stockholm International Peace Research Institute/SIPRI) 2020 askeri harcamalar raporuna göre, koronavirüs dönemi olmasına

⁴¹⁹ Michael E. DeVine, “Heidi M. Peters, U.S. Intelligence Community Elements: Establishment Provisions”, Congressional Research Service, Bkz. <https://sgp.fas.org/crs/intel/IF10527.pdf>.

⁴²⁰ “ABD'nin 'Kara Bütçesi'nin Aslan Payı CIA'ın”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-nin-kara-butcesinin-en-buyuk-payi-cia-ya-gidiyor/1741036.html>, [Erişim Tarihi: 16.01.2022]

rağmen dünya geneli askeri harcamaların bir önceki döneme göre yüzde 2,6 arttığı gözlemlenmiştir. Yeni durumun 1988 yılından beri belirlenen en yüksek seviye olduğu bildirilmiştir. Raporda en yüksek askeri harcamaya sahip 40 ülke ele alınmıştır. Rapora göre en fazla askeri harcama yapan ilk beş ülke ABD, Rusya, Hindistan, Çin, ve İngiltere'dir. Bu ülkelerin askeri harcamalarının tamamı dünya genelinin yüzde 62'sini kapsamaktadır. ABD'nin 2020 yılında 2019 yılına göre askeri harcamalarını yüzde 4,4 oranında artırdığı belirtilmiştir. Bu durumda dünya genelindeki askeri harcamaların tamamının yüzde 39'una tekabül etmektedir. SIPRI yetkilisi Alexandra Marksteiner, bu artışların ABD'nin askeri harcamaları olan araştırma ve geliştirme, nükleer silah depolarının modernizasyonu, silah tedariği sebebiyle yaşandığını bildirmektedir.⁴²¹

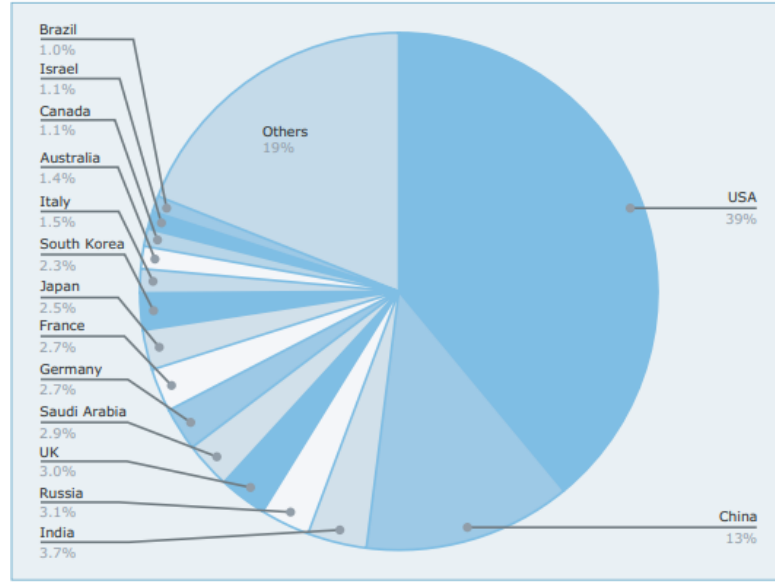
Savunma Harcamaları açısından bakıldığında ABD Senatosu 2022 mali yılı savunma harcamalarını kapsayan Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasasını (NDAA) onaylayarak, yasa olarak geçmesi için ABD Başkanı Joe Biden'a göndermiştir. Senato Genel Kurulu;

- ✓ 740 milyar doları Savunma Bakanlığı
- ✓ 27.8 milyar doları Enerji Bakanlığı
- ✓ 0,4 milyar diğer savunma kaynakları olmak üzere

768,2 milyar dolarlık harcama 7 Aralık 2021 yılında Temsilciler Meclisi, 15 Aralık 2021'de Senato'da 10'a karşı 89 oy ile kabul edilmiştir.⁴²²

⁴²¹ Deutsche Welle, SIPRI: Türkiye'nin Askeri Harcamaları 17,7 Milyar Dolara Geriledi, <https://www.dw.com/tr/sipri-t%C3%BCrkiye'nin-askeri-harcamalar%C4%B1-177-milyar-dolara-geriledi/a-57334191>, [Erişim Tarihi: 02.04.2022]

⁴²² Dildar Baykan Atalay, "ABD Senatosu, 768 Milyar Dolarlık Savunma Harcamaları Tasarısını Onayladı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-senatosu-768-milyar-dolarlik-savunma-harcamalari-tasarisini-onayladi/2448628#:~:text=740%20milyar%20dolar%C4%B1%20Savunma%20Bakanl%C4%B1%20%C4%9F%C4%B1,kar%C5%9F%C4%B1%20oyle%20kabul%20edildi.> [Erişim Tarihi: 02.04.2022]

Şekil 4. 9: 2020 Yılı En Fazla Askeri Harcama Yapan 15 Ülkenin Dünya Askeri Harcamadaki Payı.

SIPRI, Trends In World Military Expenditure,

https://sipri.org/sites/default/files/202104/fs_2104_milex_0.pdf Erişim Tarihi: 16.01.2022]

Bu bilgiler ışığında ABD istihbarat yapılanmasına bakıldığında temelleri çok eskiye dayanmadığı görülmektedir. Fakat 1973 yılında gerçekleşen Arap- İsrail Savaşında ABD istihbarat birimlerine yanlış bilgi verilmesi sonucu yaşanan hezimet, Domuzlar Körfezi Çıkarması üzerinden Küba işgalinin başarısız olması, 1963-73 yılları arasında ABD'nin Vietnam müdahalesinin başarısızlıkla sonuçlanması ve arkasından gelen Watergate skandalı ABD istihbarat topluluğunun istihbarat eksikliklerini analiz etmesine yardımcı olmuştur.⁴²³ Fakat yine de ABD istihbaratı 11 Eylül 2001 yılında ikiz kuleler ve pentagondaki merkez bankasına karşı gerçekleştirilen saldırıları engelleyememiş ve terörü yok etme girişimi ile 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir.

Yapılanma bakımından eksikliklerini her karşılaştığı olayda tamamlamaya çalışan bu istihbarat yapılanması günümüze doğru gelindiğinde uluslararası meselelere dahil olmuş, başka ülkelerin istihbarat topluluklarına askeri eğitimler vermiş ve hatta zaman zaman uluslararası kurum ve kuruluşlarla ticari anlaşmalar içine girmiştir. Bu bakımdan ABD

⁴²³ Bulut, a.g.k., 54-55.

istihbarat topluluğunun ne denli büyük ve güçlü bir yapıya sahip olduğunu örneğini 2003 Irak İşgali gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan tezin bir sonraki bölümünde ABD istihbarat topluluğunun 2003 Irak işgalinde özel askeri şirketler ile gerçekleştirdiği eylemler ve iş birlikleri üzerinde durulacaktır.

BÖLÜM 5

5. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İSTİHBARAT ÖRGÜTLERİ; 2003 İRAK MÜDAHALESİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Ortadoğu topraklarının uluslararası anlamda politika konusu olması, I. Dünya Savaşından önce İran ve Irak'ta, İkinci Dünya Savaşından sonrada Kuveyt ve Suudi Arabistan'da bulunan petrolle daha da ilgi çekici hale gelmiştir.⁴²⁴ Bünyesinde bulunan doğal kaynaklar, etnik ve dini çatışmaların merkezi olması ile bilinen Ortadoğu toprakları, Soğuk Savaş ile birlikte ABD'nin de ilgi alanına girmiştir. Bölgede Arap baharı ile başlayan uyuşmazlıklara müdahale ile başlayan ABD varlığı, 11 Eylül ile birlikte bölgeye bakış açısı değişmiş ve güç kullanımına yönelik bir politika izlemeye başlamıştır.⁴²⁵ 11 Eylül sonrası ABD'nin Afganistan ve Irak'ta terörle mücadele kapsamında gerçekleştirdiği askeri müdahaleler; ABD, Irak ve uluslararası anlamda önemli kırılma noktalarına sebep olmuştur.⁴²⁶ Buna istinaden, ABD 2003 yılında Irak'ı işgal etmiş, 8 yıl süren işgal başta Bush yönetimi dahil ABD yönetimlerine ciddi maliyetlere neden olmuştur.⁴²⁷ ABD'nin Irak'ta bulunduğu süre içerisinde işgalin ekonomik, siyasi ve insani maliyetleri her geçen gün katlanarak artmıştır. Söz konusu maliyetler ABD ekonomisi için işgalin mali boyutunun dışsallaştırılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu dışsallaştırma sürecinde devreye özel askeri şirketler girmiş ve bu şirketler ile sağlanan sözleşmeli personeller, işgalin öne çıkan aktörleri olmuştur.⁴²⁸

5.1. Irak'a Tarihsel Bakış

Bugün nüfusunun büyük çoğunluğunu Arapların oluşturduğu fakat içerisinde Kürtlerin, Türkmenlerin, Asuri, Yezidi, Keldani, Şebek ve Gergeriler'in bulunduğu, Mezopotamya topraklarındaki en eski devlet konumunda bulunan Irak, 637 yılında Müslümanlar tarafından fethedilirken Hz. Ali döneminde İslam'ın merkezi konumu haline gelmiştir.⁴²⁹

⁴²⁴ Ahmet Öztürk, Cenap Çakmak, Cengiz Dinç Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası Teori Ve Pratik., (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2011): 433-460.

⁴²⁵ Serpil Erdem, Abd'nin Ortadoğu Politikasında Süreklilik Ve Değişim: 11 Eylül Sonrası Dönem, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016): 6.

⁴²⁶ M.Turan Çağlar, Privatization Of Security in Iraq with Us Intervention: The Role and Effects of Contracted Personnel and Private Military and Security Companies, Siyasal: Journal Of Political Sciences, V.29, N.1, (2020):145.

⁴²⁷ Çağlar, a.g.k., 146.

⁴²⁸ Heidi M. Peters, Sofia Plagakis, "Department Of Defense Contractor And Troop Levels In Iraq And Afghanistan: 2007-2018", (Washington: Congressional Research Service, 2019):17.

⁴²⁹ Sherko Kirmanj, Identity And Nation In Iraq, (USA: Lynne Rienner Publishers. 2013): 5.

Bugün bölgede farklı etnik grupların oluşmasındaki asıl neden, Hz. Ali döneminin Emeviler ile olan savaşlarında gizlidir. Bu savaşlardan birisi olan Sıffin Savaşı Irak sınırlarında yaşanmıştır ve Ortadoğu'yu günümüze kadar sürecek olan mezhep savaşlarına sürükleyen bir savaştır.⁴³⁰ Irak Abbasilerin bölgede egemenlik kurduğu dönemde en parlak dönemini yaşamış ve sonrasında bölge Selçuklu yönetimine geçmiştir. 1258'de de bölge Moğol istilasına uğramış ve yaklaşık iki yüzyıl Moğolların merkezi olmuştur.⁴³¹

Bu egemenliğin arkasından 1444-67 yılları arasında Akkoyunlular, sonrasında 1499 yılında da Safeviler'in işgali ile bugünkü Irak, İran, Afganistan, Türkmenistan 1501'den 1736'ya kadar Safeviler'in denetimi altına girmiştir. Irak'ın etnik ve dini sorunlarının başladığı döneme işaret eden bu dönemde Safeviler'in ilk lideri Şah İsmail halkını Şiiliğe zorlamış ve Sünni mescitleri yıkmıştır.⁴³²

Sünni İslam'ın temsilcisi olan Osmanlı bu durumu kabul etmeyerek 1534'te Irak'ı topraklarına katmış ve böylelikle Irak 1638'den I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti'nin yönetiminde kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti büyük yenilgiye uğramış ve Ortadoğu'dan çekilmek zorunda kalarak Ortadoğu Fransa ve İngiltere gibi iki büyük güç tarafından paylaşılmak durumunda kalmıştır. Bu durumun Sykes-Picot Anlaşması ile resmiyet kazanmasıyla Irak topraklarının kontrolü 1920 tarihinde İngilizlere geçmiştir.⁴³³

İngiltere 19. yüzyıl emperyalizminin getirilerinden biri olan manda ve himaye yönetimini benimseyerek, İngiltere hakimiyetindeki Filistin ve Irak'ın yönetimini üstlenmiştir. Önceleri Osmanlı'nın çatısı altındaki etnik, kültürel ve ekonomik değerlere sahip olan bu eyaletlerinin birleşerek Irak çatısı altında yönetilmesi İngiltere için kolay olmamıştır. Osmanlı'dan kalma halife geleneğini sürdürmek isteyen İngiltere, Kral Faysal'ı ülkenin

⁴³⁰ Emine Zeynep Daban, Cihan Daban, Iraq Foreign Policy In Saddam Husein Period: Iraq-Iran War, Kuwait Occupation And Us Intervention On Iraq, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.2, S.1 (2018): 48-51.

⁴³¹ Sherko Kirmanj, Kurdish Integration In Iraq: The Paradoxes Of Nation Formation And Nation Building, (USA: University of Texas Press, 2014): 83.

⁴³² Selim Özarslan, "Iraqi Turkmens and Religious Understandings", *Journal of Islamic Research*, C.28, S.2, (2017): 150-151.

⁴³³ Kadir Kasalak, "Suriye'de Manda Yönetiminin Kurulması ve Türkiye'ye Etkileri", *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi* C.4, S.2, (2006): 70-71.

başına getirmiştir. Fakat çok çeşitli etnik farklılığı içinde barındıran topluluktaki Kürtler ve Şiiler, Sünni Arapların ne ordusunda ne de yönetiminde yer almak istemişlerdir.⁴³⁴

Fakat ilerleyen dönemlerde Sünni ve Şiiler arasında yaşanan hem evlilik hem de ticaret sebebiyle birlikte yaşamanın yolları kolaylaşmıştır. 1924'e gelindiğinde Irak, çift meclisli yasama organına ve anayasasına sahip bir devlet haline gelmiştir. 1938'deki parlamentoda da 88 kişiden 26'sı Şiilerden oluşmuştur. Bundan sonrası için bağımsız olmanın yollarını aramaya başlayan Irak, İngiltere ile anlaşarak 3 Ekim 1932'de bağımsızlığını ilan etmiş ve Milletler Cemiyeti'ne bağımsız bir devlet olarak üye olmuştur. Fakat 8 Eylül 1933 yılında Kral Faysal'ın ölümü ile karışıklığa düşen Irak yönetimini 1936'da Kürt kökenli Bekir Sıtkı'nın ele geçirmesi ile ülkede Nazi Almanyası'na benzer bir politika izlenmeye başlanmıştır. O tarihten sonra Irak darbelerinin ülkesi, protestoların mevkisi konumuna gelmiştir. Irak'ta bunlar yaşanırken bir yandan II. Dünya Savaşı başlamış ve sonucunda egemen güç konumundaki devletlerden biri olan İngiltere'de gücü sarsılan devletlerden olmuştur.⁴³⁵

5.2. ABD-İrak İlişkilerinde Tarihi Perspektif

II. Dünya Savaşı ile Irak'ta oluşan İngiliz boşluğunu ABD ve SSCB doldurmaya karar vermiştir. Fakat 1954'te Irak'ta SSCB'ye yakın komünist liderler etkin olmaya başlamıştır. 1958 yılında Abdülkerim Kasım'ın gerçekleştirdiği Irak devrimi sonucunda ülkedeki Kürtler ile Araplar birbirine daha fazla düşman olmuş, Krallık son bulmuş, Cumhuriyet ilan edilmiş, ülke komünizm etkisi altına girmiştir.⁴³⁶

Kasım, bir yandan monarşiyi kaldırırken diğer yandan ülkeyi darbeler dönemine sokmuştur. Darbe ile monarşi yıkılıp yerine Cumhuriyet geldiğinde Irak'ta yalnızca iç değişiklik değil aynı zamanda dış politikasında da ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni rejim Bağdat Paketi'nden çıkmış ve söz konusu dönemde sorunlu olan İran ve İsrail ile ilişkiler daha da gerilemiş, ABD ile olan ilişkiler de zedelenmiştir.⁴³⁷

⁴³⁴ Joyce N. Wiley, "The Iraqi Shi'as: Origin, Ideology, and Current Political Goals", Iraq: Its History, People, and Politics, Ed: Shams C. Inati, (New York: Humanity Books, 2003): 150.

⁴³⁵ Hamit Bozarslan, Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi", (çev) Ali Berktaş, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015): 220-225.

⁴³⁶ Rüstem Üstünel, "2003 Yılı Sonrası Irak'taki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkilerinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Kara Harp Okulu (2015): 31.

⁴³⁷ Richard Becker, "1958-1963, Iraq Revolution and the U.S. Response," Press for Conversion, S.51, (Mayıs 2003): 20-21. bkz. http://coat.ncf.ca/our_magazine/links/issue51/articles/51_20-21.pdf.

Devrimin Irak'tan diğer ülkelere yayılmasından korkan Avrupa ülkeleri komşu ülkelere önlem amaçlı asker göndermiştir. Hatta ABD, Irak'a karşı Cumhuriyet döneminde ilk gerçekleştirilecek örtülü operasyon olarak sayılan Irak Devrim lideri Abdülkerim Kasım'ı zehirli bir mendille öldürmeye çalışmıştır fakat girişimleri olumsuz sonuçlanmıştır.⁴³⁸ 1959'da CIA tekrar bir eylemde bulunmasına rağmen bu girişimde neticelenememiştir. Fakat 1963 yılında ABD tarafından destekli gerçekleştirilen darbeyle Kasım yönetimi son bulmuştur.⁴³⁹

Arkasından gelen liderlere karşı Hasan El Bakr tarafından 1968 yılında yapılan darbe ile Arif Kardeşler Dönemi de son bulmuştur. Özellikle söz konusu darbe ile başa gelen Baas Partisi⁴⁴⁰ otuz beş yıl sürecek olan baskıcı rejimi başlatmıştır.⁴⁴¹

Irak'ta 1968-1988 yıllarında dalgalı bir siyaset izlenmiş, 1967'de Irak ile ABD arasındaki ilişkiler Baas partisinin başa gelip ABD politikalarına ters politikalar izlemesi nedeniyle kesilmiş ve SSCB ile ilişkiler geliştirilmiştir. 1969 yılına gelindiğinde Arap-İsrail Savaşları'nın neticesinde Irak'ın SSCB tarafına kayması ABD ile zaten bozuk olan ilişkilere kökten ket vurmuştur. 1970'lere gelindiğinde Ortadoğu'da o zamana kadar hâkim güç olan Mısır lideri Nasr'ın ölümü ile Mısır'ın Arap dünyasındaki etkinliği kaybolmuş, kaybolan etkinliğin yerini Irak doldurmak istemiştir. Bu durum bölge ülkeleri olan İsrail ve İran'ı tehdit etmiştir.⁴⁴²

Bu durumdan rahatsız olan İran, İngiltere ve ABD'den desteğini almış, Irak'taki Kürt kimliğini kullanarak Irak'ı zayıflatma politikası izlemiştir. Bu tepkiler Irak'ı SSCB'ye

⁴³⁸ CIA'in suikast girişimindeki rolü için bkz. Andrew Cockburn ve Patrick Cockburn, *Out of the Ashes: The Resurrection of Saddam Hussein*, (New York, Harper&Collins Publihers, 2000): 72-74.

⁴³⁹ Becker, a.g.k., 20.

⁴⁴⁰ Baas "yeniden diriliş" anlamına gelir ve ilk hareketini 1947'de Suriye'de başlatmıştır. Hareketin amacı Ortadoğu'da tek bir Arap devleti kurmaktır. Parti "Birlik, Özgürlük, Sosyalizm" temelli sloganlar paylaşmaktadır. Baas Hareketi zamanla Ortadoğu'da büyük etki yaratmış ve Irak'ta da Baas Hareketinin son temsilcisi Saddam Hüseyin olmuştur. Saddam Hüseyin Irak'ta yirmi yıl kadar liderlik yapmış ve oldukça da sert bir politika izlemiştir. İran ile kanlı bir politika izlemiş, Kuveyt'i işgal etmiş aynı zamanda diğer ülkelerle de birçok sorunlar yaşamıştır. Saddam sadece dış politikada sert bir tavır takınmamış aynı zamanda iç politikada sıkı yönetim anlayışını benimsemiş ve kendisine muhalif olanları acımasızca cezalandırmıştır. Aslında Saddam'ın sert politikasının altında Irak'ın sahip olduğu petrol kaynakları yatmaktadır. Dünyada Suudi Arabistan'dan sonra en büyük petrole sahip olan Irak, zamanında İngilizlere ait olan Iraq Petroleum Company'yi millileştirmesi ile Irak'ın petrolden gelen kazancı artmıştır. Bu sebeple Irak'ın hayat standardı artmış ve Irak modern bir orduya geçiş yapmıştır. Saddam bununla kalmamış ülkede kitle imha silahları üretmiş ve nükleer silahlar geliştirerek ülkeyi silah cephanelisi haline getirmiştir. Daban, a.g.k 92-93.

⁴⁴¹ Cleveland William L., "Modern Ortadoğu Tarihi", (çev.) Mustafa Harmancı (İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları, 2008): 456.

⁴⁴² A.g.k., 244-249.

daha da yakınlaştırmış ve 1972 yılında Irak ile SSCB arasında Dostluk ve İş birliği Anlaşması imzalanmasına kadar götürmüştür.⁴⁴³

Bunun sebebi Irak'ın Kürtlerin yanı sıra İran ve İsrail ile de fiili olarak olmasa da örtülü olarak bir savaş halinde olmasından kaynaklanmaktadır. 1972'de ABD, Irak'ın izlediği SSCB yanlısı politikalara karşı Kürtlere açıkça yardım etmediğini bildirmiştir. 1980'lere doğru Irak ile Kürtler arasındaki mesele hala toparlanamamıştır. Bu döneme kadar ABD resmi olarak Kürtlere yardım etmemiş fakat CIA kolu ile örtülü operasyon şeklinde maddi destekler sağlamıştır. 1979 yılında Ortadoğu'da yaşanan üç gelişme ABD ile Irak arasındaki ilişkileri tekrar değiştirmiştir. Birincisi 1979 İran Devrimi, İkincisi 1979 SSCB'nin Afganistan işgali ve üçüncüsü ise 1980 İran-Irak Savaşı'nın başlamasıdır.⁴⁴⁴

1979 yılında İran'da gerçekleşen devrimi kendi ülkesindeki Şii'ler için bir tehdit olarak gören Irak ve İran yönetimleri arasındaki ilişkiler, 1980 yılında Irak'ın Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz'e karşı gerçekleştirilen suikastin İran tarafından gerçekleştirildiğinin düşünülmesi ile gerginleşmiştir. İran lideri Ruhullah Musavi Humeyni Şii Irak halkını Saddam Hüseyin'e karşı ayaklanması için harekete geçirmiştir. Bunun üzerine Saddam Hüseyin 22 Eylül 1980'de İran'a karşı savaşa girmiştir.⁴⁴⁵

1982'de İran-Irak Savaşında SSCB, İran tarafında yer almayı seçmiş, Irak'ın ise ABD tarafını seçmesi üzerine ABD ve Irak arasındaki ilişkiler tekrar kurulmuştur. Irak'ın ABD yanlısı politikası üzerine SSCB 1980 yılındaki İran-Irak Savaşı'nda İran'ı desteklemiştir. Böylelikle İran-Irak Savaşı sekiz yıl sürmüştür.⁴⁴⁶ İran ile girdiği savaşın bu kadar uzun ve yıpratıcı süreceğini düşünmeyen Irak, sürekli ABD'den tahıl ve silah yardımları almıştır. İran ile savaşını fırsat bilen Irak'ın Kuzeyindeki Kürtler Bağdat'a saldırma planları yapmıştır. Burada şuna değinmekte fayda olabilir. 1940'dan bu yana Irak'taki Kürt hareketini Kürdistan Demokrat Partisi olan KDP yürütmüştür. Fakat 1974'te grup ikiye ayrılarak diğer tarafı Celal Talabani'nin yönettiği Kürdistan Yurtseverler Birliği

⁴⁴³ "Irak'ın Yakın Tarihi", BBCTurkish.com,

https://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/printable/040202_irak_kronoloji.shtml, [Erişim Tarihi: 22.02.2022]

⁴⁴⁴ William Harris, "Modern Irak'ın Stratejik Konumu", *Avrasya Dosyası*, C. 6, S. 3, (2000): 49-52.

⁴⁴⁵ Ünal Gündoğan, "Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme", *Ortadoğu Analiz*, C. 3, S. 29, (2011): 93-99.

⁴⁴⁶ A.g.k., 101.

(KYB) devralmıştır. 1984'te de KYB ve KDP bir araya gelerek Kürdistan Cephesi'ni kurmuş ve Bağdat'a karşı İran'ın yanında cephe almıştır.⁴⁴⁷

Yani 1975-1989 arası dönemde ABD'nin Irak'a yönelik politikası hiç olmadığı kadar Irak yanlısı bir süreç izlemiştir. Irak'taki Kürtlere ve İran'a destek verici bir hamlede bulunmayıp, Irak'ı destekleyici bir politika sürdürmüştür.⁴⁴⁸ Savaşı devam ettiremeyeceğini anlayan iki tarafta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 598 Sayılı Kararı'nı kabul ederek savaşa son vermişlerdir. Böylelikle savaş 1988 yılında son bulmuştur. Fakat daha sonra Irak, İran ile girdiği savaşta komşusu Kuveyt'ten aldığı borçlarla yüzleşmiş ve borçları ödemek istememesi üzerine Kuveyt'e saldırmıştır.⁴⁴⁹

1991-2001 arası ABD-Irak arası ilişkilerine girildiğinde karşılaşılan ilk olay Irak'ın Kuveyt'i işgali olmaktadır.⁴⁵⁰ Irak, Kuveyt'i tarih boyunca kendi toprakları olarak görmesinin yanında İngiltere tarafından oluşturulmuş yapay bir devlet olarak görmüştür. Bu nedenle iki devlet arasındaki sorunlar temelde 1932'lere kadar dayanmaktadır. Saddam ise 1990 yılında Kuveyt'e girmiş ve söz konusu toprakları kendi toprakları olarak ilan etmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ile Basra Körfezindeki petrol yataklarının önemli bir kısmını ele geçirmiş ve bu durum Ortadoğu'da güç dengesini bir anda değiştirirken Batılı devletlerin çıkarlarını zedelemiştir.⁴⁵¹

ABD'nin söz konusu dönemde Ortadoğu politikası bölge ülkelerinin istikrarının sürdürülmesi yönündedir. Fakat Irak bu politikasını bozucu bir faaliyet olan Kuveyt'i işgale başlamış, buna karşılık ABD hükümeti bu krizi sakince ve diplomatik yollardan değil savaş yoluyla halledilebileceğini düşünmüştür. Bunun üzerine ABD "Çöl Kalkanı" adını verdiği operasyona girişmiş ve aynı zamanda Irak'a karşı uluslararası bir koalisyon oluşturmak için harekete geçmiştir. BM 660 sayılı karar ile harekete geçmiş Irak'a karşı

⁴⁴⁷ Peter Galbraith, Irak'ın Sonu: Ulus Devletlerin Çöküşü mü? (çev.) Mehmet Murat İnceyan, (İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2007): 38.

⁴⁴⁸ Serhat Erkmen, "1945–1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası", Orta Doğu Dergisi, C.3, S.1, (2008): 90-92.

⁴⁴⁹ Daban, ag.k 94-95.

⁴⁵⁰ Erkmen, a.g.k 77.

⁴⁵¹ Daniel Byman Ve Matthew Waxman, Confronting Iraq: U.S. Policy And The Use Of Force Since The Gulf War, (Rand Corporation Publication, 2000): 20-24, [Http://Www.Rand.Org/Publications/MR/MR1146/](http://Www.Rand.Org/Publications/MR/MR1146/).

bir yandan ekonomik yaptırım uygulanırken bir yandan da hava saldırıları gerçekleştirilmiştir.⁴⁵²

BM kararı ile ABD kongresi Başkan'a Irak'ı önleme kapsamında yetki vererek her türlü eylemde bulunabileceğine yönelik karar vermiştir. Irak'a büyük hasar veren ABD, 27 Şubat 1991'de Irak'tan çekilmiştir. Böylece Körfez Savaşı Irak'ın Kuveyt'in egemenliğini tanınması ile bitmiş aynı zamanda Irak'ın nükleer silah ve kimyasal silah üretimini durduracağı üzerinde karar alınmıştır. Irak söz konusu savaşa Arap devletleri ve SSCB'nin izin vermeyeceğini düşünmüş fakat ne Arap devletleri ne de SSCB Irak'a müdahaleyi engelleyici bir eylemde bulunmamıştır.⁴⁵³

1990'lı yıllarda ABD'nin İran ve Irak'a karşı politikası "Çevreleme Stratejisine" dayanmaktadır. SSCB'nin de yıkılmasıyla bölgeye hâkim olabilecek kendisinden başka bir gücün kalmaması ABD'yi cesaretlendirmiş ve bu iki ülkeyi çevreleyerek kontrol altına almayı hedeflemiştir.⁴⁵⁴ 1990 yılında I. Körfez Savaşı'nda ABD, Irak'ın Kuveyt topraklarını derhal boşaltmasını isterken, Irak'a karşı bu zamana kadar hiçbir ülkeye uygulamadığı ölçüde ambargo uygulayarak tam olarak 12 yıl sürecek olan kapsamlı bir çalışma başlatmıştır. Amacı bölgede tehdit oluşturan Saddam Hüseyin'i zayıflatmak olmuştur.⁴⁵⁵ Bu ambargo nedeni ile Irak ekonomisi çökmüş, temel gıda eksikliği ve ilaç eksikliği nedeniyle çocuk ölümleri gerçekleşmiş, eğitim sistemi çökmüş ve Irak, bugün bile devrimin sıkıntılarını çekmeye devam eden bir ülke konumuna gelmiştir. Fakat ABD'nin bu ambargosu hedeflediği Saddam yönetimini zayıflatmamıştır.⁴⁵⁶

1991 yılında ABD ülkede oluşturduğu kaos durumunu zaman geçtikçe hafifletmeye çalışmış, Saddam'ın daha önce iç savaşta Kürtlere karşı kullandığı kimyasal silahları tekrar kullanmasından korkan Kürtlerin başka ülkelere kaçarak çare aramasına bir son vermek için ABD, BM Genel Sekreteri'nin inisiyatifi ile "Huzur Operasyonu" adını verdikleri yardım operasyonlarını başlatmıştır.⁴⁵⁷ Huzur operasyonu çerçevesinde

⁴⁵² Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, (İstanbul: Alfa Dağıtım Yayınları, 2004): 410-415.

⁴⁵³ Harris, a.g.k 93-95.

⁴⁵⁴ Kenneth R. Weinstein, "US Strategy in the Middle East and the 2004 Presidential Election 9/11: Towards a Redefinition of America's Role in the World," *Asia-Pacific Review*, C. 11, N. 2, (2004): 81-95.

⁴⁵⁵ Harris, a.g.k, 97.

⁴⁵⁶ Winod Anand, "Iraq Under Siege: Human Costs of Economics Warfare," *Strategic Analysis*, C. XXIV, S. 2, (Mayıs 2000): 303-304.

⁴⁵⁷ Hulki Cevizoğlu, Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi: Belgeler, Form Yayınları, İstanbul, (1991): 43.

konuslanan askerlerin oluşturduğu merkezi bölgeye “güvenli bölge” adı verilmiş ve yardımların sağlıklı bir şekilde yerine ulaştırılabilmesi için bu bölge bir operasyon bölgesi haline getirilmiştir. Bu bölgenin kurulması ile Irak’ın kuzeyi, Irak içerisinde özerk bir bölge niteliği kazanmış ve Saddam bu bölgede yavaşça kontrolünü kaybetmeye başlamıştır. Böylelikle 1991’den beri Irak içerisinde özerk bir yapıya sahip olmak isteyen Kürtler hedefine ulaşmıştır.⁴⁵⁸

Öte yandan Irak’ın İran ile olan savaşında dahi İran’ın sürekli üstüne vurgu yaptığı “Irak’ın kimyasal silah ürettiği ve kullandığına” dair söylemlerini o dönem uyguladığı politika gereği dikkate almayan ABD için tehdit oluşturmaya başlayan silahlar, artık üzerinde kontrol sağlanması gereken bir konu olmuştur. Bu anlamda ABD, 6 Nisan 1991’de BM Özel Komisyonu’nu da (United Nations Special Commission/UNSCOM) yanına alarak Irak’ın kimyasal tesislerini denetime açması kararını çıkartmıştır.⁴⁵⁹

Saddam Hüseyin bir yandan kendisine uygulanan ambargonun yükünü taşıırken bir yandan bu tarz uygulamalara karşı çıkacak bir konumda olmasa da o yıl denetimleri bir açma bir kapama kararı olarak BM ve ABD’yi daha da kızdırmış, ABD’nin Irak’ın belli merkezlerini bombalamasına neden olmuştur. Irak ABD’den söz konusu tesisleri açması karşılığında uyguladığı ambargoyu kaldırmasını talep etmiştir. Fakat tesisin incelenmeye açıldıktan sonrada ABD’nin ambargoyu kaldırmayacağına inanan Irak, krizi daha da tırmandırmıştır. Bunun üzerine ABD ve İngiltere birlikte 16 Aralık 1998’de “Çöl Tilkisi” adını verdikleri bir operasyona girişmişlerdir.⁴⁶⁰

ABD ve İngiltere, Irak’ın askeri ve güvenlik hedeflerini bu hareketle bombalamıştır. Fakat sonucunda Irak kararını değiştirmemiş, UNSCOM’un Irak’a tekrar dönmesine ve topraklarında silah denetimi yapmasına izin vermeyen bir açıklama yayınlamıştır. Bu açıklamada silah denetim sürecini sona erdirmiştir.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ Gareth Stansfield, Robert Low ve Hashem Ahmadzadeh, *The Kurdish Policy Imperative*, (Washington, Chatham House Press, 2010): 15-17.

⁴⁵⁹ Tayyar Arı “Irak’a BM Yaptırımları: Kitleli İmha Silahlarının Denetimi ve Ambargo”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 6, Sayı 3, (Sonbahar 2000): 234-55.

⁴⁶⁰ Hans Blix, *Disarming Iraq: The Search for Weapons of Mass Destruction*, (London, Bloomsbury, 2005): 29. *Iraq Strategy Review*, (Patrick Clawson), Washington, The Washington Institute for Near East Policy, 1998.

⁴⁶¹ Scott Ritter, *Endgame: Solving The Iraq Problem- Once and For All*, (NewYork, Simon & Schuster, 1999): 195.

Hala devrilemeyen Irak yönetimi ABD ve ülkesindeki siyasetçiler için büyük bir mesele haline gelmiştir. ABD’li muhalif gruplardan Irak’taki muhalif grupların daha fazla desteklenerek Irak yönetiminin düşürülmesi gerektiğine dair sesler yükselmeye başlamıştır. Söz konusu tepkilerin sonucunda Başkan Clinton baskılara dayanamayarak Ekim 1999’da Irak’ı Kurtarma Yasası adı altında Iraklı muhaliflere maddi desteği içeren yasayı kabul etmiştir. Söz konusu yasaya göre destekten nasiplenen muhalif gruplar, ülkedeki Şii Araplar ve Kürtler olurken en büyük desteği Irak Ulusal Kongresi (IUK) almıştır.⁴⁶²

IUK, aslında Irak dışında yaşayan Arapların oluşturduğu muhalif gruptur. ABD, Irak dışında Irak’a muhalif olan küçük yapılanmaları 1991’de Suudi Arabistan’da bir araya getirerek tek çatı altında toplamıştır. IUK’ı oluşturan bu grup ile ABD Irak’taki darbelerini IUK üzerinden gerçekleştirmiştir. IUK zamanla ABD tarafından Irak’ın kuzeyinde oluşturulmuş olan güvenli bölgeye yerleşmiştir. IUK’in en aktif faaliyeti 1995 yılında Saddam’ı devirme girişimi olmuştur. Saddam’ın söz konusu girişimi haber alması üzerine eylem gerçekleştirilememiş, IUK faaliyetleri 1996’da Saddam Hüseyin’in Irak’ın Kuzey’ine girerek ABD’nin desteklediği tüm muhalif grupları temizlemesi ile son bulmuştur.⁴⁶³

1999 yılına gelindiğinde, Saddam’ı devirmenin yolunun yalnızca muhalif grupları desteklemek olduğunu düşünen ABD’nin öncelikli hedefi, amaçları ve istekleri farklı olan ve sürekli çatışma halindeki muhalif grupları birbirleri ile anlaşabilen bir topluluk haline getirmektir. Fakat amaçları ülke bütünlüğünü korumak olmayan Kürtlere karşı ABD’de düzenlenen ve Irak’ın Kuzey’in deki Kürt çatışmaları meselesini ele alan bir konferansta, Iraklı muhalif grupları koordine etmekten sorumlu Ricciardone, ABD’nin Irak veya herhangi bir ülkenin içinde ayrı bir yapılanmayı desteklemediğini, Irak’ın toprak bütünlüğünü savunduklarını dile getirerek aslında Kürtlere büyük bir mesaj vermiştir.⁴⁶⁴

1990’ların sonuna gelinen bu dönemde ABD’nin Irak’a uyguladığı ambargonun ülkeyi çok ciddi ölçüde etkilemesi ve buna diğer komşu ülkelerinde kayıtsız kalmayarak ses

⁴⁶² A.g.k., 196.

⁴⁶³ Amin Tarzi, “Contradictions In U.S. Policy On Iraq And Its Consequences” Middle East Review of International Affairs, C.4, S.1, (2000): 31.

⁴⁶⁴ Daniel Byman, “After the Storm: U.S Policy Toward Iraq Since 1991,” *Political Science Quarterly*, C. 115, S. 4, (2000): 493-516.

çıkarmaya başlamaları ile ABD ambargoyu gün geçtikçe gevşetmiş ve 2000 yılında özellikle Rusya ve Fransa, Irak sanayisine yaptıkları yatırımın zarar görmesi nedeniyle Irak'a uygulanan ambargonun tamamen kaldırılması için kampanyalar başlatmıştır. Hatta bununla kalmamış Irak'ı tekrar kabul ettiklerini gösterme bakımından diğer Ortadoğu ülkeleri de Irak ile yeniden ilişkiler kurmak için Arap Birliği Zirveleri gerçekleştirmişlerdir. Irak üzerinde giderek etkisini kaybettiğini düşünen ABD hükümeti buna bir çözüm üretmek amacıyla adına "akıllı yaptırımlar"⁴⁶⁵ koyduğu ve içeriğinin "ülkeye ticari malların giriş çıkışına izin verilmesi halinde silah üretiminin kontrolüne izin verilmesini" gerektiren bir tasarıyı sunmayı uygun görmüştür. Fakat Rusya'nın bu tasarıyı reddetmesi üzerine Haziran 2002'de yürürlüğe konulacağı konusunda karar alınmıştır.⁴⁶⁶

2001 yılına gelindiğinde ABD seçimlerinde Bush yönetimi başa gelmiştir. Irak'a karşı sertlik politikası ile başa gelen Bush Yönetimi, kendisinden önceki Clinton Yönetimi'nin aksine Irak'ta artık Saddam rejiminin devrilmesi gerektiği düşüncesini uygulamak istemiştir.⁴⁶⁷ Bunun aksine ABD'de kimi kişi ve kurumlar söz konusu rejim değişikliğinin ABD'nin uluslararası imajını zedeleyeceği düşüncesine kapılsa da Washington Yönetimi Irak'taki rejim değişikliğinin kaçınılmaz olduğunu düşünmüştür. Irak'a karşı sert bir politika izleyen Bush, Irak için ambargonun tekrar canlandırılması, Saddam yönetiminin devrilmesi ve silah denetimcilerin Irak'a geri gönderilmesi için çalışmalar yürütmüştür.⁴⁶⁸

Bu baskı ortamının yarattığı bunalma Irak'ı 11 Eylül 2001'de ABD'nin ikiz kuleleri ve merkez bankasını hedef almasıyla sonuçlanmıştır. Kimilerine göre dönemin süper gücü konumundaki ABD'nin bundan haberinin olmamasının imkânsız olduğunu varsayması, kimilerine göre böyle bir saldırıyı defalarca suikaste ve darbelere maruz kalmış bir Irak'ın yapamayacağını düşünmesi üzerine ABD'nin olaydan sonra istihbarat teşkilatındaki analiz ve değerlendirmedeki eksikliklerini sorgulatıp, Irak politikasını yeniden değerlendirme yoluna itmiştir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. David Cortright, Alistair Millar, George A. Lopez, Smart Sanctions: Restructring UN Policy in Iraq, Joan Kroc Institute for International Peace Studies, 2001.

⁴⁶⁶ Harpar Brar, Ella Rule, Ortadoğu ve Emperyalizm, (çev.) Evren Madran, (İstanbul: Papirus Yayınevi, 2004): 47-51.

⁴⁶⁷ A.g.k., 56.

⁴⁶⁸ Kenneth Pollack, The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq, (New York, Random House, 2002): 335-386.

⁴⁶⁹ Brar, a.g.k. 59.

11 Eylül saldırısı ile Bush yönetimi 29 Ocak 2002 yılında Irak, İran ve Kuzey Kore'yi “şer eksen” olarak tanımlayarak bu ülkeleri ABD’nin düşmanı ilan etmiştir. Bu saatten sonrası için ABD’nin Irak’a müdahale etmesini mümkün kılacak bir argümanı olmuştur. ABD, Irak’ın kitle imha silahlarının yapımını devam ettirdiğini ve El Kaide terör örgütüyle iş birliği içinde olduğunu iddia etmiştir. Aynı zamanda Ortadoğu’ya huzur ve düzen getirmenin tek yolunun Irak’a müdahale etmek olduğunu düşünmüştür. Bunun üzerine ABD’den ilk tepki Afganistan’ı işgali şeklinde gerçekleşmiş ve ardından 1 Haziran 2002’de Bush Doktrini sonrasında ABD Ulusal Güvenlik Stratejisini ilan etmiştir.⁴⁷⁰

ABD, Afganistan’ı işgal etmesindeki asıl neden olarak 11 Eylül saldırılarını gerekçe göstermiş ve bu durumu terörist saldırıların sorumlularının yakalanması olarak nitelendirmiştir.⁴⁷¹ ABD Afganistan’ı işgali ile istikrarsız ve terörle tehdit altında olan bir ülkeyi kurtarmıştır. Bununla birlikte ABD’nin Afganistan’ı işgalindeki başarısı Saddam Hüseyin’i devirme inancını bir nebze olsun daha da güçlendirmiştir. Bu noktada ABD, Afganistan’da gerçekleştirdiği başarıyı örnek almış ve dünyanın tek süper gücü olduğunu gösteren bu eyleminin vermiş olduğu cesaretle Irak rejiminin devrilmesinde sorun yaşanmayacağı kanaatine varmıştır.⁴⁷²

Bush Yönetimi Irak’a gerçekleştireceği saldırı öncesinde Irak yönetimine karşı olan muhalif güçlerin desteğini almak istemiş, bunun için ülkedeki Kürtlerle iletişime geçmiştir. Fakat Kürtler bu duruma karşı ikilemde kalan bir politika izlemiştir.⁴⁷³ Bunun nedeni, bölgede büyük bir gücün desteği olmadan etkin olamayacağını düşünen Kürtler, bir yandan ABD tarafında yer almak isterken, bir yandan değişen şartlarda kendisini yalnız bırakan ABD’ye karşı temkinli bir politika izlemek istemiştir. Bu nedenle ABD’nin Irak’a tam olarak saldıracağından emin olduklarında destek vermeyi planlamışlardır. Fakat ABD’nin Irak operasyonu kapsamında asker konuşlandırmayı

⁴⁷⁰ Stansfield, Low, Ahmadzadeh, a.g.k. 21.

⁴⁷¹ Michael O’hanlon , Improving Afghanistan Policy, *The Foreign Policy Brief Brookings*, V.2, I.1. (2016): 3.

⁴⁷² Seymour Hersh, “The Debate Within,” *The New Yorker*, 11 Mart 2002, <https://www.newyorker.com/magazine/2002/03/11/the-debate-within>, [Erişim Tarihi: 19.072022]

⁴⁷³ Abdullah Kıran, “Kürt-Amerikan İlişkileri I,” *Serbesti*, S.24, Bahar (2006): 47.

düşündüğü Türkiye topraklarının kullanımı için TBMM'den izin çıkmaması üzerine Irak'lı Kürtlerin önemi bir nebze daha artmıştır.⁴⁷⁴

Bu nedenle ABD'ye tam destek vermeye karar veren Kürtler Irak topraklarında federal yönetim olmasını istemiş ve toprak bütünlüğünü sürdürmeyi planlamıştır. Savaşta Kürtler asıl desteği istihbarat alanında yapmıştır. Söz konusu savaş Irak'taki iki Kürt yapılanması KDP ve KYP'yi birlikte hareket etmeye zorlamış, bu birlikteliğin kurulamaması durumunda ABD'nin başarıya ulaşamayacağı düşünülmüştür. Hatta savaş sonrasını da düşünen Kürtler ABD'nin kurduğu yönetimlerde önemli pozisyonlara gelmeyi hedeflemişler aksi takdirde yönetimi Şii Arapların ele geçirebileceğinden endişelenmişlerdir.⁴⁷⁵

Irak konusundaki sert politikası ile Başkan Bush, ilk hareketini Şubat 2001'de Irak'ı bombalayarak yapmıştır. ABD'nin bu eyleminin amacı o güne kadar devrilmeyen Irak gücünü devirmek ve Bağdat'ı baskı altına almaktır.⁴⁷⁶ Savaş sırasında Kürtler ABD'ye tam destek vermiş ve orduya adam göndermiştir. Aslında her dönem Şii Araplar ve Kürtler ABD için Irak hükümetine karşı dengeleyici unsurlar olmuş ve özellikle Şii'ler Irak'ta dini dışlanmışlığı sona erdirecek bir rejimi başa getirmek istemiştir. Şii'ler için Irak'taki sorun mevcut rejimin ayrılıkçı politikalarından kaynaklanmakta ve söz konusu sorunun çözümü hükümet değişikliğinde yatmaktadır.⁴⁷⁷ Bu nedenle Şii'ler Kürtler gibi ayrılıkçı politika izlememiş, Irak topraklarının birliği ve bütünlüğünü savunmuşlardır. Buna karşılık Kürtler ise Irak'taki sorunu yalnızca rejim kaynaklı görmemiş, devletin varlığı onlar için bir sorun teşkil etmiştir. ABD'de ise işgal sırasında bu iki farklı gücü Irak yönetimine karşı dengeleyici bir unsur olarak kullanmayı planlamıştır.⁴⁷⁸

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali ile Saddam Hüseyin rejimi son bulmuştur. Her ne kadar ABD asıl amaç olarak dünyaya ve bölgeye huzur, kitlesel silah tehditlerine son

⁴⁷⁴ David Rohde ve. J. Chivers, "A Nation At War: Northern Front; U.S. Opens Command in Northern Iraq," New York Times,

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9901E1DB1230F936A15750C0A9659C8B63&sec=&spon=&pagewanted=print>, [Erişim Tarihi: 11.04.2022]

⁴⁷⁵ "Iraqi Kurds Close Ranks," BBC, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2244999.stm, [Erişim Tarihi: 11.04.2022]

⁴⁷⁶ Charles Ferguson,, No End in Sight: Iraq's Descent into Chaos, (New York: PublicAffairs, 2008): 50-54.

⁴⁷⁷ Ofra Bengio, Baghdad Between Shi'a And Kurds, Policy Focus, The Washington Institute For Near East Policy, I.18, (1992): 3-8.

⁴⁷⁸ Bengio, a.g.k., 10.

vermek amacıyla Irak’a saldırırsa da temelde sarsılan imajını düzeltmek ve bölgedeki güç istikrarsızlık durumunu ortadan kaldırmak ve petrol kontrolünü ele geçirmeyi amaçlamıştır.⁴⁷⁹ Müdahalenin başlamasına yakın ABD, NATO ve AB, Irak’a operasyon gerçekleştirme konusunda ciddi fikir ayrılıkları yaşamış, Almanya ve Fransa, Irak saldırısını tasvip etmezken İngiltere, İspanya ve İtalya ABD’nin yanında yer almıştır. Ortadoğu ülkeleri bir yandan kendilerine ciddi anlamda tehdit olan Irak’a ABD müdahalesini desteklerken, bir yandan ABD’nin kendi çıkarları için güç kullanması durumu onları kendi kaderlerini tayin etme konusunda da korku duymalarına neden olmuştur.⁴⁸⁰

İşgal sonrası bölgenin Iraklılara devri planlanmış olmasına rağmen bölgede bulunan farklı grupların bölge için farklı istekleri bulunmaktaydı. Şii Araplar ve Kürtler bölgenin federasyon olarak yönetilmesini isterken Sünni Araplar, Türkmenler ve diğer gruplar federal sisteme karşı çıkmıştır.⁴⁸¹ Sonunda ABD Irak devletinin başına KYB lideri Celal Talabani’yi getirmiş, ABD Kürt grup, Şii ve Sünni gruplar arasında denge politikası izlemiştir. ABD, savaş sonrası Irak topraklarının yönetimi için oluşturulan Geçici İdare Konseyi’nde Iraklı Kürtlere nüfuslarını temsil etmeleri açısından temsil hakkı vermiştir.⁴⁸²

Fakat ABD’nin burada dikkat ettiği bir nokta bulunmaktadır. Iraklı Kürtleri desteklemesine rağmen Kürtlerin etkin olup bölgede bir devlet kurmasını sağlayan herhangi bir harekette bulunmamış, bunu uzun vadede hedeflediği çıkarlarına karşı görmüştür. Bu nedenle 2006 yılından sonraki yıllarda bölgedeki Irak Kürtlerini frenlemeye ve onları toplumun diğer kesimiyle entegre etmeye çalışmıştır.⁴⁸³

5.3. 2003 ABD Irak İşgali

Özellikle 11 Eylül olayından sonra ABD dış politikasına damga vuran olay, “şer eksen” olarak ilan edilen Irak’a karşı gerçekleştirilen harekât olmuştur. George W. Bush

⁴⁷⁹ Sedat Laçiner, “Irak Krizi: Ortadoğu’nun yeniden yapılandırılmasının ilk aşaması mı?, Stratejik Analiz, C.3, S.35, (2003): 30-33.

⁴⁸⁰ Tayyar Arı, “Irak’a BM Yaptırımları: Kitleli İmha Silahlarının Denetimi ve Ambargo” a.g.m. 236.

⁴⁸¹ Michael Gunter, “Foreign Influences on the Kurdish Insurgency in Iraq,” Orient, C.34, S. 1, (1993): 110-112.

⁴⁸² Bnegio, a.g.k. 7.

⁴⁸³ “Anthony Cordesman, Pandora’s Box: Iraqi Federalism, Separatism, “Hard” Partitioning, and US Policy”, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/pandoras-box>, [Erişim Tarihi: 21.02.2022]

dönemini kapsayan bu yıllarda Dışışleri Bakanı'ndan Savunma Bakanı'na, Ulusal Güvenlik Danışmanından Başkan Yardımcısı'na kadar tüm ABD siyasi kadrosunu realist görüşten kişiler kaplamıştır.⁴⁸⁴ Söz konusu kişilere göre özellikle 11 Eylül olayından sonra ABD, dış politikasındaki siyasi amaçlarını bir an önce belirlemeli ve bunu uluslararası kamuoyuna bildirerek desteğini almalıydı. Bu durumda ABD'nin dış politikasını sürekli meşgul eden tek ülke bulunmaktaydı; Irak. Nasıl ki ABD'nin maruz kaldığı terör saldırısından sonra stratejilerini belirleme ve uygulama konusunda kararlı olması gerekiyorsa, Irak içinde ülkedeki siyasilerin ve askeri grubun bakışı aynı şekildeydi. ABD Irak'ı çevrelemeye devam etmeli ve ülke yönetimindeki Saddam Hüseyin derhal yönetimden alınmalıydı.⁴⁸⁵

ABD dış politikasının en etkin ismi George W. Bush detaylar üzerinde pek durmayan ve aldığı kararın arkasından şüphe duymadan giden bir liderdir. Bu doğrultuda Irak konusunda da tereddütleri olmayan ülke lideri, 27 Eylül 2001 kongre oturumunda Bush Doktrini hakkında şöyle bir konuşma yapmıştır;

“Elimizdeki tüm kaynakları, her türlü istihbarat aracını, her türlü hukuki yaptırımını, her türlü mali etkiyi ve gerekli her türlü silahı kullanarak global terör şebekesini mahvedeceğiz. Teröristlerin mali kaynaklarını kurutacağız, birini diğerine düşürecekiz, onları bir yerden başka bir yere kaçacakları ve sığınacakları bir yer kalmayınca kadar sürecekiz, teröristlere yardım eden ve onları barındıran devletleri takip edeceğiz. Dünyanın neresinde olursa olsun, devletlerin bir karar vermesi gerekir: bizimle misiniz? Yoksa teröristlerle mi? Bugünden itibaren teröristleri barındırmaya ve desteklemeye devam eden bir devlet, ABD tarafından düşman bir rejim olarak dikkate alınacaktır. Ulusumuzun şunu bilmesi gerekir ki: Saldırıdan muaf sayılamayız; fakat teröristlere karşı Amerikalıları korumak için gerekli savunma önlemlerini alacağız.”⁴⁸⁶

Bush Doktrini Irak'a müdahaleyi meşru kılabilmek açısından Beyaz Saray tarafından kabul ettirilmeli ve ABD dış politika stratejisine uygunluğu gösterilmeliydi. Bu sebeple Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde “önleyici savaş” ve “haydut devlet” tanımlarından bahsetmek uygun görülmüştür. 2002 yılına gelindiğinde Başkan Bush'un politikası

⁴⁸⁴ Bnegio, a.g.k., 8-11.

⁴⁸⁵ Brar, a.g.k. 30.

⁴⁸⁶ Arı, 2004, 249.

Ulusal Güvenlik Stratejisi kapsamında kamuoyuna duyurulmuştur. Belgede terörle mücadele ve bunun en büyük evrensel tehlike olduğundan bahsedilmiş, ABD'nin her yere demokrasiyi, ekonomik gelişmeyi ve serbest ticareti götürdüğüne dair çaba harcadığından bahsedilmiştir. Bu ibareler ABD'nin diğer ülkelerin iç işlerine karıştığı yönündeki düşünceleri de bertaraf etmiştir.⁴⁸⁷

Afganistan zaferi ABD'yi tatmin etmemiş, El-Kaide bitirilememiş, Bin Ladin yakalanamamıştır. Bu bakımdan ABD yönünü Irak'a çevirmiştir. Bush yönetiminin 7 Ekim 2001 yılında Afganistan'a olan saldırısında terörizmle mücadele kapsamında El-Kaide'yi destekleyen Taliban'a karşı olduğunu söylemiş ve amacının Afganistan'ı işgal etmek değil kurtarmak olduğunu öne sürmüştür. Bunun üzerine aynı nedenleri kullanarak 2003 yılında Irak'a girmesi meşruiyet kazanmıştır.⁴⁸⁸

ABD'nin Irak'a karşı harekete geçmesinin temel birkaç sebebi bulunuyordu;⁴⁸⁹

- Hem kendi hem de bölgedeki önemli müttefiki olan İsrail'in güvenliğini sağlamak,
- 11 Eylül saldırıları ile birlikte uluslararası alanda ve Ortadoğu bölgesinde kaybettiği itibarını geri kazanmak,
- Saddam'ı devirmek,
- Bölgeyi silahsızlandırmak,
- Kimyasal silah kontrolünü ele geçirmektir.

Fakat ABD, Irak'a müdahale etmeden önce BM'nin hem onayını hem de desteğini almak istemiştir. BM ve ABD'nin Irak konusundaki anlaşmazlığı kimyasal silahların varlığı konusundaki farklı düşüncelerinden kaynaklanmıştır. Irak kimyasal silahlara sahipti ve üstelik BM silah denetçileri Irak'ın üç bölgesinde silah programları keşfetmişti.

5 Şubat 2003 yılında ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell BM Güvenlik Kurulu'ndaki açıklamasında şunları dile getirmiştir;

“İstihbarat raporları kamyon, vagon gibi seyyar laboratuarlarda kimyasal silah yapıldığını ortaya koydu. Son birkaç ay içerisinde biyolojik gazın miktarı, Körfez

⁴⁸⁷ Osman Metin Öztürk, "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi", 2023 Dergisi, S.22, (2002): 16.

⁴⁸⁸ Erkmen, a.g.k. 21.

⁴⁸⁹ Tunç, a.g.e. 115.

Savaşı öncesi üretilenin tümüne denktir. Irak'ın kimyasal silah stokunu 100-500 ton olarak tahmin ediyoruz. Bu 16000 roketlik kapasite olup Manhattan Adası'nın 5 katı bir alanda masum insanların ölümü demektir. BM denetçilerinin bulduğu bir 122 mm'lik kimyasal başlık buzdağının ucudur.”⁴⁹⁰

Buna karşılık Irak'taki silah üretimi hakkındaki BM eski silah denetçisi Scott Ritter'in konuşması ise şöyledir;

“Irak 1998'den beri esas itibarı ile silahsızlandırılmıştır. Irak'ın kitle imha yeteneğine sahip silahların %90-95'i ve kimyasal, biyolojik ve nükleer silah ile uzun menzilli balistik füze üreten fabrikalar ve donanımları da yok edilmiştir. Ama Irak silahsızlanma yükümlülüklerinin hepsine tamamen uymuşta değildir. Irak her şeyi BM'ye teslim etmeliydi ama Irak BM gözetimi olmadan bunların büyük bir kısmını yok etmeyi tercih etti. 1998 yılında görevim sona erip de Irak'tan ayrıldığımda altyapı ve tesisler %100 oranında yok edilmiştir. Ama halen Irak'ın elinde nükleer silah üretimini bilen bilim adamları vardır. Böyle olunca da uzun vadede Irak'ın tekrar nükleer silah programını başlatma endişesi söz konusudur.”⁴⁹¹

Bunların üzerine 2002 yılında Irak yönetimi elindeki silah dökümünü BM'ye sunmuştur. Fakat ABD bu konuda tatmin olmamıştır. Yapılan inceleme ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Başkanı Muhammet EL-Baradi ve silah denetçileri Şefi Hans Blix Bağdat'tan silah çözümü sorunu için yeterli desteği görmediklerini söylemiştir. Bu durumda Güvenlik Konseyi üyelerinden Fransa, Almanya, Rusya, Çin gibi ülkeler Irak'a güç uygulanmasından kaçınılması gerektiği konusu üzerinde durmuşlar ve denetime zaman tanınması gerektiğini düşünmüşlerdir. 14 Şubat günü IAEA ve UNMOVIC (Birleşmiş Milletler Silah Denetim Komisyonu) tarafından ikinci rapor sunulmuştur ve rapora göre Irak'ta kitle imha silahlarına rastlanacak bir delilin olmadığı ve ABD'nin işgalini gerçekleştirmesi gereken yeterli bir kanıtın bulunmadığı raporlanmıştır.⁴⁹²

Bir taraftan Powell ise Irak'ın derhal silahsızlandırılması gerektiğini aksi takdirde bu durumun çok daha kötü sonuçlar yaratabileceğini dile getirmiştir. 24 Şubat günü ABD,

⁴⁹⁰ Cahide Sarı, ABD Saldırganlığı: Irak Ve Ötesi, (Ankara, Ütopya Yayınları, 2004):15.

⁴⁹¹ Çiçek Öztekin, “Irak'a Savaş, Bush Yönetiminin Bilmemizi İstemediği Gerçekler”, (Ankara, Metis Yayınları, Kasım 2002): 30.

⁴⁹² Arı, 2004, 506.

İngiltere ve İspanya bir karar tasarısı hazırlayarak Güvenlik Konseyi'ne sunmuş fakat sonuçta çoğunluğu sağlayamayacaklarını bildiklerinden oylama yapılamamıştır. Bunun sonucunda ABD kongreden BM onayı olmadan Irak'a savaş açma izni almıştır. Buna yapılan eleştirilere karşı ise; kendine ve uluslararası barışa karşı tehdit oluşturan her ülkeye BM kararı olmaksızın saldırıda bulunabileceğini iddia eden “önleyici vuruş”⁴⁹³ (preventive strike) gücünü öne sürmüştür. Böylelikle Körfez Bölgesi'nde asker sayısını altmış binden yüz yirmi beş bine çıkararak 18 Mart 2003'te Saddam ve oğullarının ülkeyi terk etmeleri için kırk sekiz saat tanıyarak BM silah denetçileri ve pek çok diplomatını geri çekmiştir.⁴⁹⁴ 20 Mart 2003'te ABD'nin Irak'a verilen süresinin dolması üzerine Türkiye saati ile 04:34'te ABD ve İngiltere uçakları Irak'ı bombalamaya başlamıştır. 14 Nisan'da Saddam'ın doğduğu şehir olan Tikrit ele geçirilmiş 15 Nisan'da ise Irak'ta Saddam rejiminin son bulunduğu açıklanmıştır. Irak'ın tümü işgal edilmiş, ordu halkını savunamaz hale getirmiştir.⁴⁹⁵

İşgal sırasında BM gelişmiş ülkelerin çıkarlarını korumak maksatlı asker göndermemiş, bu nedenle ABD işgalin kendisine oluşturduğu yükü hafifletmek için uluslararası güvenlik şirketlerinden yardım almıştır. Bu tür şirketler genelde Ortadoğu bazlı olmak üzere Afrika da sıklıkla kullanılmıştır.⁴⁹⁶ 2003 Temmuz ayına gelindiğinde Washington'da kurulmuş olan bir “think-thank” kuruluşu olan Center for Strategic and International Studies'in merkezi başkanı John Hamre'nin Irak'ın güvenliğinin sağlanması ve yeniden yapılanması için yapılan operasyonların değerlendirilmesi maksatlı hazırladığı rapor, bir anda ABD'nin aleyhine dönmüş, raporda ABD'nin ve koalisyon güçlerinin savaş sonrasında Irak'ta başarı sağlama olanağının ortadan kalktığından bahsedilmiş ve acil bir eylem planı gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. 13 Temmuz

⁴⁹³ Preemptive strike ve preventive war terimleri ABD için tehdit unsuru olan ülkelere, karşı saldırıyı beklemeden harekete geçebileceğini ifade eden terimlerdir. Rakibe ilk saldırı fırsatını vermeyen ABD tek taraflı inisiyatifini kullanarak ülkesinin çıkar ve güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir. ABD kitle imha silahları kullanan ve üreten ülkeleri tehdit olarak algılamış ve bu ülkelere karşı harekete geçebileceğine vurgu yapmıştır. Bu ifadelerle ABD bahsettiği ülkeler olan İran, Irak ve Suriye'ye karşı cephe almaktadır. ABD BM kararları olmadan doğrudan hareket edebileceğine vurgu yapar. Bu tanım içerisine rakibe müdahale için rakibin saldırı pozisyonunda olması gerekmez, tehdit unsuru olarak görülmesi harekete geçmekte yeterli görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Colin S. Gray, The Implications Of Preemptive And Preventive War Doctrines: A Reconsideration, <https://web.archive.org/web/20170216102004/http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB789.pdf>.

⁴⁹⁴ Özten, a.g.k., 32.

⁴⁹⁵ Öztekin, a.g.e. 49-52.

⁴⁹⁶ Peter W. Singer, “Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of the Privatized Military Industry”, *International Security*, V.26, N.3, (2001/2002): 7.

2003 yılında ABD güdümünde Irak'ta oluşturulan Geçici Koalisyon Yönetimi halktan tamamen soyutlanmış ve kaynakları da oldukça yetersizdir. Bu nedenle ABD bir an önce bölgedeki Anti-Amerikancılığın yükselmesini engelleyerek duruma acil müdahale de bulunmuştur. Bu süreçte devreye özel şirketler girmiş, güvenlik ve ekonomi sorununun çözülmesi bu şirketlere bırakılmıştır.⁴⁹⁷

ABD diğer ülkelere Irak'taki güvenliği sağlamak adına bölgeye asker göndermeleri için, çağrıda bulunurken, Felluce'de dört özel güvenlik görevlisinin öldürülmesi ve öldürülenlerin araştırılması ile ortaya çıkan Blackwater şirketi ön plana çıkmaya başlamıştır. 2004 yılına gelindiğinde ise Irak'ta dünyanın birçok bölgesinden 35 özel askeri şirket personelinin bulunduğu ve yaklaşık 15 bin özel güvenlik görevlisinden yararlanıldığı tespit edilmiştir.⁴⁹⁸ Önceleri Irak'taki Batılı güvenlik koalisyonunun belirttiklerine göre, bölgede bulunan özel askeri şirketler çatışmalara girmeyecek ve belli yerleşim yerlerini koruyacaktı. Fakat zamanla bölgede hâkim olan kanunsuzluk ve kime nasıl ve ne nedenle soru sorulacağının hiç belli olmaması bölgede ABD yönetiminin daha rahat hareket etmesine olanak sağlamıştır. Özellikle Irak'ta Ebu Garip hapishanesindeki işkence skandallarında özel şirket görevlilerinin hesap vermemeleri, “sivil” oldukları için ne Cenevre Anlaşması'na ne de herhangi bir uluslararası hukuka bağlı olmamaları, bölgede kanunsuz olayların yaşanmasına sebep olmuştur.⁴⁹⁹

5.4. Özel Askeri Şirketlerin Temeli: Paralı Askerlik

Özel askeri şirketlerin temeli paralı askerlik sistemine dayanmaktadır. Paralı askerliğin ilk örneği M.Ö. 1274'te Mısır ve Hitit krallıklarının karşı karşıya geldiği Kadeş Savaşı'nda görülmektedir. Söz konusu savaş için dönemin Mısır Kralı Ramses, Canaanite (Kenan) bölgesinden askerler toplayarak savaşa katılmıştır.⁵⁰⁰

Paralı askerler düzenli orduların yüksek maliyetli olmalarından kaynaklı savaş dönemlerinde yaygın bir tercih olarak kullanılmıştır. Yunan tarihçisi Thucydides paralı

⁴⁹⁷ Vernon Loeb, “Postwar Window Closing in Iraq, Study Says”, *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2003/07/18/postwar-window-closing-in-iraq-study-says/a94ea3bc-19d8-4a49-b225-2d99c4052b87/>, [Erişim Tarihi: 26.02.2022]

⁴⁹⁸ Alissa J. Rubin, Esther Schrade, “Security Forces Face a Dangerous Time in Iraq”, *Los Angeles Time*, and Peter W. Singer “The Dogs of War Go Corporate” (5 nisan 2004)([www.brookings.edu/ views/op-ed/fellows/singer20040319.htm](http://www.brookings.edu/views/op-ed/fellows/singer20040319.htm)), [Erişim Tarihi: 27.02.2022]

⁴⁹⁹ James Conachy, “Private Military Companies In Iraq: Profiting From Colonialism”, <https://www.wsws.org/en/articles/2004/05/pmcs-m03.html>, [Erişim Tarihi: 28.02.2022]

⁵⁰⁰ Mercenary, <https://www.britannica.com/topic/mercenary>, [Erişim Tarihi: 30.06.2022]

askerlik kavramını M.Ö. 5. yüzyılda kaleme aldığı “Peloponez Savaşları” adlı kitabında yer vermiştir. Eserinde paralı askerlik uygulaması ve yazılı olmayan sözleşmelerden bahsetmiştir. Bu bakımdan eser, günümüz özel askeri şirketlerin tarihsel arka tarafını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.⁵⁰¹

Roma imparatorluğuna bakıldığında, paralı askerliğe dair örnekler M.Ö. 264’te ve M.Ö. 146 yıllarında yapılan Pön Savaşlarında görülmektedir. Söz konusu savaşlarda Roma ordusunu Romalı askerler, Kartaca ordusunu ise paralı askerler oluşturmuş, savaşın yenileni Kartaca ordusu olmuştur. Yenilginin sebebi olarak paralı askerler değil dönemin savaş stratejisindeki yanlışlıklar gösterilse de Kartaca’nın zaman zaman paralı askerlerden tam olarak savaş hizmeti verimi alamadığı bilinmektedir. Özellikle devlet ekonomisinin zayıf olduğu dönemlerde aidiyet duygusu hissetmeyen paralı askerlerin ordudan ayrılmaları savaşın seyrine etki etmiştir.⁵⁰²

Paralı askerliğin milattan sonrası için ilk örnekleri 1215 yılında İngiltere kralının yetkilerinin kısıtlandığı ve egemenliğin farklı yönetim erklerinde paylaşıldığı sözleşme olan Magna Carta’da görülmüştür. Söz konusu sözleşmede paralı askerlik kavramı ile ilgili açıklama; “*Bariş sağlanır sağlanmaz, krallıktan yabancı savaşçılar, okçular, onların beraberindekiler ile tüm hasarları, atları ve silahları ile birlikte paralı askerlik uygulaması kaldırılacaktır.*” şeklinde yer almış ve paralı askerliğin varlığından rahatsızlık duyulduğu gözlemlenmiştir.⁵⁰³

1949 Cenevre Sözleşmeleri Ek I Nolu Protokol md.. 47’de ifade edilen tanıma göre paralı asker,

“Silahlı bir çatışmada savaşmak için yerelde veya yurtdışında görevlendirilen, doğrudan düşman taraflardan birisinin yanında olan, maddi bir kazanç amacıyla motive olan, çatışmanın tarafı olan düzenli askerlere verilen tazminat veya ödenekleri almasına dair söz verilen, ne çatışmaya taraf olan ülke vatandaşı ne de çatışmaya taraf olanların

⁵⁰¹ Thucydides The Peloponnesian War, (New York, Oxford University Press 2009): 71.

⁵⁰² James Larry Taulbe, Mercenaries And Citizens: A Comparison Of The Armies Of Carthage And Rome, Small Wars & Insurgencies, V.9, I.3, (1998): 8.

⁵⁰³ John Hosler, Mercenaries and Paid Men The Mercenary Identity in the Middle Ages, (Leiden-Boston, BRILL, 2008): 33-35.

*yönettiği bölge vatandaşı olan, çatışmanın tarafı olmayan devlet tarafından kendi silahlı kuvvetlerince resmi görevle gönderilmemiş olan” kişidir.*⁵⁰⁴

Paralı askerlik kavramı için önemli bir tarih ise, Yüzyıl Savaşları oluşturmuştur. Söz konusu savaş 14. ve 15. yüzyıl da büyük çaplı paralı askeri faaliyetleri temsil etmiştir. 16. ve 19. yüzyıllar da paralı askerlik faaliyeti büyük gelişim göstermiş ve 18. yüzyılda devletler için bir gelenek haline gelmiştir. Öyle ki paralı askerlik eylemini yaygınlaştıran ve bir pazar ürünü haline gelmesini sağlayan Yüzyıl Savaşları olmuştur.⁵⁰⁵

Tarihte yine 1618-48 yılları arasında gerçekleşen 30 Yıl Savaşları da paralı askerlerin bir başka dönüm noktasına işaret etmektedir. Söz konusu savaş da tarafların hepsinde farklı oranlarda paralı askerler bulunmuştur. Özellikle İsveç Kralı Gustavus Adolphus’un ordusu %90’ı paralı askerlerden oluşmuştur. Devletler savaş sırasında büyük oranda sözleşmeli askerler ile mücadele etmiştir.⁵⁰⁶

Paralı askerler savaş dışındaki dönemler için devletlere ekonomik bir yük teşkil etmemeleri bakımından katkı sağlarken, diğer yandan 19. yüzyıla gelindiğinde savaş sırasında ihtiyaç duyulan düzenli ordunun gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Devlete aidiyet duygusu olan bir ordu yapılması ihtiyacı, fayda-maliyet açısından bakıldığında düzenli orduların daha pratik olması ve sürekli orduya ihtiyaç duyulması gibi nedenlerden kaynaklı olarak bu dönem için paralı askerliğin kullanımına ara verilmiştir. Böylelikle Soğuk Savaş dönemine kadar paralı askerlik uygulaması önemli ölçüde ortadan kalkmıştır.⁵⁰⁷

5.5. Özel Askeri Şirketler

Amerika’da özel askeri şirketler üzerinde çalışan stratejist Peter Singer’a göre özel askeri şirketler yeni var olan şirketler olmayıp eskiden var olan paralı askerlik kavramının küreselleşmiş formunu oluşturmaktadır.⁵⁰⁸ Paralı askerlerden farkı, söz konusu şirketler

⁵⁰⁴ Haldun Yalçınkaya, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.61, S.3, (2006): 249.

⁵⁰⁵ Janice Thomson, *Mercenaries, Pirates, And Sovereigns*, (Princeton University Press, 1994): 10.

⁵⁰⁶ Peter Warren Singer “The Ultimate Military Entrepreneur,” *MHQ: Military History Quarterly*, V.15, Spring, (2003): 2.

⁵⁰⁷ Thomson, (1994), 24.

⁵⁰⁸ Umur Talu, “Yeni Lejyonerler (2) Bazen Jandarma, Bazen Mafya”, *Milliyet*, 31 Ocak 2001.

müşterileri ile sözleşme usulü ile çalıştıklarından yasal bir yapıya sahip olmasında gizlidir.⁵⁰⁹ Peter W. Singer, özel askeri şirketleri;

“Askerî operasyonlar, stratejik planlama, istihbarat, risk değerlendirmesi, harekât desteği, eğitim ve teknik beceriler gibi askeri kabiliyetlerin kazanılması hususunda uzmanlaşan tüzel kişiler/hizmetler sunan şirketler olarak” tanımlamaktadır.⁵¹⁰

Bu bakımdan Singer özel askeri şirketleri üç şekilde ele almıştır;

*“ Temel yeteneği savaşmak olan şirketler, “Askeri Şirketler”, temel yeteneği danışmanlık ve eğitim hizmeti vermek olan şirketler, “Askeri Danışmanlık Şirketleri”, temel yeteneği lojistik ve hizmet desteği sağlamak olan şirketler, “Askeri Destek Şirketleri” dir. Bu bakımdan özel askeri sektörü oluşturan bu şirketler genel olarak “Özel Askeri Şirketler” olarak isimlendirilmiştir.*⁵¹¹

Modern ulus devlet sisteminin yaygınlaşması devletlerde millet ve milliyet kavramları uğruna savaşma fikrini ticari çıkarların önüne geçirmiştir. Soğuk Savaş döneminde ise devletler kendileri için stratejik öneme sahip oldukları yerleri kontrol altına almak için karşılıklı çatışmaya girmek yerine özel askeri şirketler kullanmayı tercih etmiştir.⁵¹²

Soğuk Savaş sonrası dönemde Batılı devletler ordularını küçültme kararı alarak askeri hizmetleri özelleştirme yoluna başvurmuştur. Bu doğrultuda değişen siyasi, ekonomik, askeri şartların etkisiyle savunma endüstrisi yeniden şekillenmiştir. İlk küreselleşme hareketleri 1979’da İngiltere’de Margeret Thatcher’ın başkan seçilmesiyle başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde o zamana kadar görülmemiş bir boyuta ulaşmıştır.⁵¹³

Özellikle Soğuk Savaş sonrası oluşan belirsizlik ortamı, terörist faaliyetlerdeki artışlar, düşük fakat etkili çatışmalar devletlerin askeri harcamalarına ciddi anlamda bir yük getirmiştir. Dünya geneline hâkim olmaya başlayan piyasa ekonomisi ile devletler öncelikle sağlık, temizlik, ulaşım ve eğitim alanlarında özelleştirmeye giderken

⁵⁰⁹ Filiz Çulha Zabcı, Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler, Stratejik Rapor No:56, https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/yeni_savaslarin_gizli_yuzu_ozel_askeri_sirketler_d3ad2e36-9fa4-4222-a919-a4d2177e86c3.pdf, [Erişim Tarihi: 11.04.2022]

⁵¹⁰ Peter W. Singer, Kiralık Ordular Özel Askeri Şirketler, (Çev.) Gözde Aral ve İsmail Yaman, (Timaş Yayınları, İstanbul, 2009): 24.

⁵¹¹ a.g.k., 24-25.

⁵¹² a.g.k. 26.

⁵¹³ Filiz Çulha, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel askeri Şirketler”, *Mülkiye Dergisi*, C. 18, N.243, (2004): 24.

Amerikan ordusunun asker sayısında büyük oranda indirime gidilmesi ile askeri alanda da söz konusu etki görülmeye başlanmıştır.⁵¹⁴ Örneğin ABD’de önceleri devletin dokunulmaz saydığı alanlar olan hapishaneler ve posta hizmetleri dahi özelleşme sektörüne dahil olmuştur. Böylelikle özelleştirme yaşamın her alanına sıçrayarak, yabancı şirketlerin kamu hizmetlerinin yerini almasına kadar ilerlemiştir. Zamanla güvenlik sektörünü ele alan şirketler hızla büyümeye başlamıştır.⁵¹⁵

Ülkelerin savunma alanını özelleştirmesi, özel askeri şirketleri çoğaltırken uluslararası alanda çok-uluslu ortaklıkların artmasına neden olmuştur. Örneğin, 1990 yılında ABD’de savunma şirketlerinin birleşmesi sonucu Raytheon, Boeing, Lockheed Martin, ve Northrop Grumman gibi büyük şirketler oluşmuştur. Avrupa’ya bakıldığında Fransa’da SOGEADE, Almanya’da Daimler-Chrysler ve İspanya’da SEPI şirketleri 2001 yılında birleşerek European Aeronautic Defence and Space (EADS) ortaklığını kurmuştur.⁵¹⁶

Gelişen teknoloji ve modernleşme dalgasının getirdiği teknolojik silahlar ve bunların kullanımı sonucu ortaya çıkan siber savaşlar özelleştirmeyi hızlandıran faktörler olmuştur. Özellikle savaşın yapısının değişmesi ile yüksek yoğunluklu çatışmaların yerini düşük fakat yıpratıcı çatışmaların alması, enformasyona daha fazla ihtiyaç duyulması, ordunun yalnızca muharip görevlerde kullanılmak istenmesi ve diğer ikincil görevlerin özel askeri şirketlere devredilmek istenmesi özel askeri şirketlere duyulan ihtiyacı daha da artırmıştır.⁵¹⁷

Özellikle ABD’nin Kolombiya, Afganistan ve Irak’taki eylemlerinde dış kaynak tedarikçilerini kullanması ile günümüz savaşlarının özelleştiği daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Üstelik günümüzde özel askeri şirketlere ihtiyaç duyan kurumlar arasında yalnızca devletler olmadığı görülmektedir. Uluslararası alanda barışı ve huzuru sağlama misyonuna sahip olan kuruluşlardan biri konumundaki Birleşmiş Milletler (BM),

⁵¹⁴ Ahmet Hamdi Topal, “Uluslararası Hukuk Açısından Özel Askerî Şirketler ve Şirket Çalışanlarının Statüsü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.4, (2011): 965.

⁵¹⁵ Çulha, a.g.k. 24.

⁵¹⁶ Burak Tangör, Haldun Yalçınkaya, “Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler”, *Uluslararası İlişkiler*, C.7, S. 25 (Bahar 2010): 113.

⁵¹⁷ Peter W. Singer, “Outsourcing War”,

<http://www.brookings.edu/research/articles/2005/03/01usdepartmentofdefense-singer>, [Erişim Tarihi: 02.07.2022]

zaman zaman kendini yetersiz gördüğü alanlarda özel askeri şirketlerin müdahalesine başvurmayı düşünmüştür.⁵¹⁸

Örneğin, 1990 yılından beri çatışma ve şiddetin, açlık ve kuraklığın hakim olduğu topraklar olan Somali bağımsız olduğu günden bugüne sürekli bir devlet otoritesine sahip olamamış ve halk problemlerini çözme konusunda kendi iradesini kullanmıştır. Zamanla gücü ve kontrolü ele alan silahlı kuvvetler ülkeyi iç savaşa sürüklerken devlet sisteminin çökmesine neden olmuştur.⁵¹⁹ Oluşan devlet eksikliği ülkede tek sorun olarak kalmamış, halkın temel kaynaklara erişimi kesilmiş ve nüfusun üçte biri yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Söz konusu problemler “Somali Sorununu” ortaya çıkarmış, BM ve AB gibi kurumlar Somali’deki soruna odaklanmıştır. Fakat bu kurumların yetersiz teçhizatı ve eğitimsiz birlikleri bu tip görevlerde başarısız olmalarına neden olmuştur.⁵²⁰

Başka bir örneği teşkil eden 1994 Ruanda’da yaşanan olaylar ele alındığında, üç ayda yarım milyon insan katledilmiş ve bunun nedeni olarak Birleşmiş Milletler Ruanda Yardım Misyonunun (UNAMIR/ United Nations Assistance Mission for Rwanda) yetersizliği ve kamuoyunun bu konuya müdahil olmadaki isteksizliği olarak gösterilmiştir.⁵²¹

Bu nedenle uluslararası alanda barış ve güvenliği sağlayan kurumların yetersiz kalması, özellikle bu tip operasyonlarda özel askeri şirketlerin kullanılması fikrini akıllara getirmiştir. Bu nedenle BM Barış Koruma bölümünün başında bulunan Kofi Annan da uluslararası alandaki sorunların çözümü için özel askeri şirketlerin kullanılmasını önermiştir.⁵²² Çünkü eğer daha düşük maliyette, daha yüksek standartta etkin hizmet sunan özel askeri şirketler uluslararası sorunlara örnek teşkil eden Ruanda ve Somali örneklerinde kullanılsaydı daha etkili bir müdahale gerçekleşebilirdi. Fakat uluslararası barışı sağlamakla görevli bir kurumun özel askeri şirket kiralaması ile bir devletin

⁵¹⁸ Haldun Yalçınkaya, K.Tamer Türkeş, “Yirmibirinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, S.7, (2008), 75.

⁵¹⁹ Christopher Paul, Colin P. Clarke ve Chad C. Serena, “Somalia 1991 2010”, Mexico is not Colombia, (Rand Corporation, Washington 2014): 152.

⁵²⁰ a.g.k., 153-154.

⁵²¹ Yalçınkaya, Türkeş, a.g.k. 76.

⁵²² Stephen Fidler, Thomas Catan, “With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying”, Financial Times, <http://www.financialtimes.com/archive/07/24/2003/>, [Erişim Tarihi: 03.07.2022]

kiralamasından daha fazla sorun çıkaracağı düşüncesi Annan’a “...dünya barışı özelleşmeye hazır olmayabilir.”⁵²³ ifadesini kullandırmıştır.

Çalışmada, özel askeri şirketler ile ABD ve istihbarat örgütlerinin ele alınmasındaki temel neden söz konusu şirketlerin baş müşterisinin ABD olmasından ve özellikle bu şirketlerin ABD istihbarat örgütleri ile birlikte yürüttükleri faaliyetlerden kaynaklanmaktadır.⁵²⁴ ABD, 1991 Körfez Savaşında 711.000 aktif asker bulundururken, 2003 Irak İşgalin de 487.000 asker bulundurmuş ve söz konusu asker açığını özel askeri şirketlerden tamamlamıştır. Bu nedenle 2007 yılı Eylül ayında ABD’nin Güneybatı Asya’da kullandığı asker sayısı 160.000 olurken, ordunun bu bölgede anlaşmalar sonucu çalışan asker sayısı 196.000 olmuştur.⁵²⁵

11 Eylül 2001 yılında ABD’nin terörizme karşı başlatığı savaş, özel askeri şirketler içinde bir dönüm noktası başlatmış, BM’nin önemi kalmamıştır. Uluslararası hukuk yok sayıldığı bir dönemde tamamen ‘kar’ amacı güderek çalışan özel askeri şirketler ülkelerin, şirketlerin veya liderlerin örtülü operasyon gerçekleştirmelerinde aktif bir şekilde yer alamaya başlamıştır. Özel askeri şirketler savaşla ilgili konularda profesyonel hizmet sunan kuruluşlar olmuştur. Stratejik planlama, lojistik destek, gizli bilgi edinme, operasyonel-taktik ve stratejik seviyede operasyon düzenleme, çatışma bölgesinde aktif olarak savaşma ve askeri teknik yardımlarda bulunmak başlıca hizmetleri arasında sayılabilir.⁵²⁶

Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu’nun (International Consortium of Investigate Journalists/ICIJ) verilerine göre dünyada yaklaşık 90’a yakın özel askeri şirket bulunmaktadır.⁵²⁷ İyi eğitime tabii ve tecrübeli eski askerlerden oluşan söz konusu şirketler arasında Blackwater Worlwide, Alpha Five, Gurkha Security Guards, Saldin Security, Sukhoi, Armorgroup, Executive Outcomes, Titan, Kas Enterprise, Sandline International, Vinnell Corporation, DynCorp, Saracen International and Longreach Securit gibi uluslararası şirketler yer almaktadır. Fakat söz konusu şirketler farklı

⁵²³ Yalçinkaya, a.g.k., 75.

⁵²⁴ Tangör, Yalçinkaya, a.g.k., 132.

⁵²⁵ William C. Latham Jr., “Not My Job: Contracting and Professionalism in the U.S. Army”, *Military Review*, (2009): 40.

⁵²⁶ Elke Krahmann, “Security: Collective Good or Commodity?”, *European Journal of International Relations*, V.14, I.3, (2008) 135.

⁵²⁷ Laura Peterson, Privatizing Combat, The New World Order, <http://www.icij.org/project/making-killing/privatizing-combat-new-world-order>, [Erişim Tarihi: 27.08.2022]

alanlarda uzmanlıklar edinmiştir. Örneğin, Exacutive Outcomes ve Sandline İnternational savaş alanında hizmet sunarken, Armorgroup ve Saldin Security askeri eğitim alanında hizmet vermektedir. Levdan silah temini alanında destek sunarken, MPRI stratejik analiz konusunda, Asmara ve Network Security istihbarat alanında ve Brown & Root lojistik alanında faaliyet göstermektedir.⁵²⁸

Bu nedenle özel askeri şirketler üç grupta ele alınmaktadır;⁵²⁹

1. Askeri Hizmet Tedarikçisi Şirketleri

- Muharip faaliyetlerde bulunurlar.
- Takviye kuvvet görevi görürler.
- Stratejik bölgelerin kurtarılmasında görev alırlar.
- En bilinen örnekleri; Executive Outcomes, Blackwater Worklwide, Aircan, Alpha Five'dır.
- Söz konusu şirketlerin müşterileri, karşılaştığı tehditle mücadelede güçsüz kalan devletlerdir.

2. Askeri Danışmanlık Şirketleri

- Müşterilerine silahlı kuvvetlerini yeniden yapılandırması bakımından hizmet sunar.
- Levdan, Vinnell ve MPRI söz konusu şirketlere örnek teşkil eder.
- Şirket çalışanları doğrudan askeri operasyondan yer almamaktadır.
- Söz konusu şirketler sıradan bir askeri gücü etkin bir orduya dönüştürebilmektedir.

3. Askeri Destek Şirketleri

- İstihbarat, Lojistik, bakım, teknik destek, ve onarım sağlayan şirketlerdir.
- Bu tarz işleri üstlenen şirketler ile ordular savaşa daha rahat odaklanabilmektedir.
- Askerlerin beslenmesinden, uyuma faaliyetlerine kadar ilgilenirler.

⁵²⁸ Singer, (2009), a.g.k. 383.

⁵²⁹ Ahmet Hamdi Topal, The Status of the Private Military Companies and Their Employees in International Law, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AUHFD), C.60, S.4, (2011): 971-974.

- Triple Canopy, Kellogg, DynCorp, ve Brown & Root söz konusu şirketlere örnektir.
- Brown & Root'un Kosova'da yürüttüğü faaliyetler arasında; yiyecek hizmeti, araç bakımı, çamaşır yıkama, kargo işleri bu tarz hizmetlere örnek teşkil etmektedir.

Üstelik bu şirketler dünyada 110 ülkede faaliyet göstermektedir. 1990'lı yıllarda ilk olarak Executive Outcomes olarak bilinen şirketin faaliyetleri dikkat çekmeye başlamış hükümetler bu tarz şirketlerin yapısı, yetkisi ve güvenlikteki yeri üzerine düşünmeye başlamışlardır. Özellikle 30 Mart 2004'te Felluce'de dört Amerikan özel güvenlik şirketi görevlisinin öldürülmesi ile söz konusu şirketlere olan ilgi daha da artmıştır. 1990'larda artış gösteren bu şirketler özellikle BM'nin yetersiz kaldığı durumlarda aktif rol oynamıştır.⁵³⁰

Özel askeri şirketlerin bulundukları ülkeler genellikle ABD, İngiltere ve Afrika olarak bilinmektedir. Genellikle söz konusu şirketler zengin hükümetlerle çalışmaktadır. Bunun temelde iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi bu durumun varlıklarına yasallık katmalarını kolaylaştırması ve zengin ülkelerin kazanç getirilerinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Görev aldıkları yerlerin başında Afrika, Asya ve Güney Amerika yer almaktadır. Özellikle de Liberya, Angola, Etiyopya, Cezayir, Kongo, Filipinler, Meksika, Haiti, Bosna Hersek, Kosova gibi birçok devletle birlikte çalışmaktadır.⁵³¹

Özel askeri şirketlerle birlikte önceleri sadece güçlü devletlerin sahip olabileceği askeri imkanlara mevcut durumda diğer devletler veya devlet dışı yapılanmalarda ulaşabilme imkânı elde etmiştir. Bu doğrultuda özel askeri şirketler sadece demokratik devletlere değil aynı zamanda diktatör yönetimlere, isyancılara ve uyuşturucu kartellerine de hizmet sunmaktadır. Örneğin Irak'ta ticari faaliyette bulunan General Electric isimli şirket savaş döneminde zarar görmemek adına özel askeri şirketlerle anlaşmış, böylece ticari faaliyetlerini koruyabilmiştir.⁵³²

⁵³⁰ Paul Jackson, "War is Much Too Serious a Thing to be Left to Military Men": Private Military Companies, Combat and Regulation", *Civil War*, V.5, I.4, (2002):30-32.

⁵³¹ Topal, a.g.m. 968.

⁵³² Bernard O'Meara Barrie, "Private Military Firms and Mercenaries: Potential for Liability under International Law", *Tilburg Foreign Law Review*, V.12, I.4, (2004-2005): 328.

Ayrıca söz konusu şirketler bünyesinde barındırdığı modern silahlar ile ilgi çekmekte, günümüzde teknolojiye bağımlı hale gelen silahlı kuvvetler için önem ihtiva etmektedir. Bu nedenle günümüzde hem gelişmekte olan hem de gelişmiş olan tüm ülkeler teknolojik yeterliliği üst düzey olan söz konusu şirketlerden destek almaktan geri kalmamaktadır.⁵³³

5.6 Özel Askeri Şirketlerin ABD İstihbarat Örgütleri İle İlişkisi

ABD istihbarat topluluğunun özel askeri şirketler ile olan ilişkisi ABD'nin ilk kuruluş dönemine kadar dayanmaktadır. Bu kapsamda 1846-48 yılları arasında Meksika-Amerika Savaşında Mexican Spy Company isimli Meksika Casusluk Şirketi ABD tarafından Meksika'ya karşı istihbarat toplaması için kullanılmıştır.⁵³⁴ Yine özel askeri şirketler 1898 yılında başlayan İspanyol-Amerikan Savaşında ABD silahlı kuvvetlerine ücret karşılığında istihbarat toplama konusunda iş birliği yapmıştır.⁵³⁵ Özel Askeri Şirketlerin ABD istihbarat sisteminde sıklıkla kullanıldığı başka bir dönem ise ABD İç Savaşı'nı (Civil War) kapsayan yıllarıdır. ABD İç Savaşı yıllarında Birlik Ordusu'na (Union Army) komutanlık yapmış olan General George McClellan Allen, 1850 yılında Allan Pinkerton tarafından kurulan özel bir ABD güvenlik ve dedektiflik şirketi olan Pinkerton's Detective Agency'ı Birlik Ordusu'na destek olması amacıyla kullanmıştır. Bununla birlikte Lafayette C. Baker isimli bir iş adamı ise İç Savaş esnasında Birlik Ordusu'nun kontr/espiyonaj soruşturmaları ve askeri polisliğe dair ihtiyaçlarını karşılamak üzere şirket kurmuştur.⁵³⁶

1990'lara gelindiğinde ise ABD ile özel askeri şirketlerin iş birliği durağan bir döneme geçmiştir. Bunun en temel nedeni Birinci ve İkinci Dünya Savaşları esnasında ABD istihbarat sistemi tamamıyla devlet tekeli altına girmesidir. Fakat Soğuk Savaş dönemine gelindiğinde her konuda gerçekleşen özelleşme askeri alana da nüfuz etmiş olup özel askeri şirketler ile ilişkiler yeniden geliştirilmiştir.⁵³⁷ 1950 yılından sonra ABD istihbarat sisteminde askeri anlamda kapsamlı özelleştirme Başkan Eisenhower döneminde

⁵³³ A.g.k., 330.

⁵³⁴ P.K Rose, "The Founding Fathers of American Intelligence", Washington, DC:Central Intelligence Agency, Center for the Study of Intelligence,<http://www.cia.gov/csi/books/940299/art-1.html>, [Erişim Tarihi: 26.07.2022]

⁵³⁵ Glenn Voelz Contractors and Intelligence: The Private Sector in the Intelligence Community, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, V. 22, N.4, (2009): 586-590.

⁵³⁶ Edwin C. Fishel "The Secret War for the Union: The Untold Story of Military Intelligence in the Civil War", Houghton Mifflin, (Boston, USA, 1996):55.

⁵³⁷ Voelz, a.g.m. 588.

başlamış olup Soğuk Savaşın getirmiş olduğu güvenlik politikalarının istihbarat bütçesinde yarattığı artış, casus uydur ve uçakların kullanılmasında özel askeri şirketlere başvurmayı gerekli kılmıştır. İki Kutuplu sistemde Varşova Paktı üyesi devletleri kolaylıkla takip altına almak maksadıyla ABD istihbarat topluluğu özel askeri şirketler ile iş birliği içine girmiştir. Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan yeni krizler özel askeri şirketlerin daha hızlı kurumsallaşmasını sağlarken ABD istihbarat topluluğu ile arasındaki ilişkiyi daha profesyonel bir hale getirmiştir.⁵³⁸

ABD Başkanı Reagan, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinden Gorbaçov'un iktidara gelişine kadar ki dönemi kapsayan 1979-1985 yılları arasındaki dönemde Sovyetler Birliği'ne karşı sertlik politikası izlemiştir. Bu nedenle bu süreçte ABD istihbarat topluluğunun özel askeri şirketlerle olan ilişkisi daha fazla gelişmiştir. Soğuk Savaşın sonuna denk gelen 1993 yılında Başkan Clinton'ın başa gelmesi ile Başkan Reagan dönemindeki özel askeri şirketler ile ilişkiler devam ettirilmiştir.⁵³⁹ Bu dönemde meydana gelen Bosna ve Kosova Savaşı ve beraberinde Somali ve Haiti müdahaleleri esnasında ortaya çıkan istihbarat ihtiyaçlarının karşılanması için özel askeri şirketlerden fazlasıyla yararlanılmıştır. Bu bakımdan özel askeri şirketlerin temel rolü ABD istihbarat sisteminin dahil olduğu kriz bölgelerindeki askeri personele istihdam hizmeti sağlamak olmuştur. Özellikle bu bölgelerde günlük ve stratejik istihbarat ihtiyaçları karşılanmış, tercümanlık hizmetleri verilmiş ve sahadaki çalışanların koordinasyonu sağlanacak şekilde özel askeri şirketlerden yararlanılmıştır.⁵⁴⁰

11 Eylül 2001 ile radikal teröre karşı başlatılan küresel mücadele kapsamında ABD istihbarat birimleri özel askeri şirketlerle büyük bir etkileşim içine girmiştir. Afganistan ve Pakistan'da El-Kaide ile girilen çatışmalar, Irak İşgali gibi konular özel askeri şirketlerin gelişimine çok büyük oranda katkı sağlamıştır.⁵⁴¹ Bunun en önemli nedeni ise söz konusu şirketlerin ABD'nin kontr/terörizm faaliyetlerinde önemli roller üstlenmelerinde yatmaktadır. Bu faaliyetler ile özel askeri şirketler profesyonel bir istihbarat kurumu olacak kapasiteye ulaşmıştır. Bunun üzerine Başkan Bush'un küresel

⁵³⁸ Allison Stanger, *One Nation Under Contract: The Outsourcing of American Power and the Future of Foreign Policy*, Yale University Press, (Yale, 2009):13-14.

⁵³⁹ Joshua R. Storm "Outsourcing Intelligence Analysis: Legal and Policy Risks", http://jnsllp.com/wp-content/uploads/2018/09/Outsourcing_Intelligence_Analysis_2.pdf, [Erişim Tarihi: 26.07.2022]

⁵⁴⁰ Voelz, a.g.m. 591.

⁵⁴¹ Evan Sills, "Critical Function: Improving Outsourcing Decisions Within the Intelligence Community", *Public Contract Law Journal*, V.41, N. 4, (2012): 1007-1010

düzeyde terörü engellemek amacıyla ortaya koyduğu “önleyici meşru müdafaa doktrini” ile birlikte savunma ve istihbarat bütçeleri özel askeri şirketlere aktarılmaya başlanmıştır. Bu durum özel askeri şirketlerin operasyonel anlamda kapasitesini artırmasına neden olmuştur.⁵⁴²

2010 yılına gelindiğinde Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) ile birlikte çok sayıda askeri şirket ile kapsamlı ticari ilişkiler geliştirilmiştir. NSA’nın geniş bütçe imkanları dahilinde kurulan iş birlikleri ile özel askeri şirketler ABD istihbarat topluluğu içinde geniş bir alana sahip olmaya başlamıştır. Buna paralel olarak NSA ile ticari ilişki içinde olan şirket çalışanı Edward Snowden’ın ifşaları iki kurum arasındaki ilişkilerin ticari boyutunu ortaya koymaktadır.⁵⁴³

Günümüzde söz konusu ticari kuruluşlar devletlere özellikle IMINT ve SIGINT alanlarında hizmet vermektedir. ABD istihbarat birimlerinin özel askeri şirketlerle olan IMINT ve SIGINT alanındaki iş birliği, U-2 casus uçakları ve Corona casus uydularının 1960’lı yıllarda Lockheed Skunk Works ile imzaladığı ticari anlaşmalara kadar dayanmaktadır. Yakın geçmişte özel askeri şirketlerden IMINT ve SIGINT alanlarında alınan destekler Irak İşgalinde, Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Rusya Federasyonu (RF) ile olan küresel rekabette, Suriye krizinde, radikal terör ile mücadelede ve Afganistan İşgalinde kullanılmıştır. Söz konusu olaylar ile özel askeri şirketlerin ulaştığı ticaret hacminin 50 milyar ABD doları geçtiği iddia edilmektedir.⁵⁴⁴

Özel askeri şirketlerin ABD istihbarat birimleri ile iş birliğini yürüttüğü bir diğer kol akademik kuruluşların ABD dış politika süreçlerine katkı sağlamaları ile olmuştur. Söz konusu akademik kuruluşlar, ABD’nin dış politika sürecinde karar vericilerine danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Bu kurumların sağladığı stratejik istihbarat analizleri, açık kaynaktan derlenen bilgilerden oluşmuş olsa da, yapmış oldukları değerlendirmelerin kalitesi, kurumların artan profesyonelliği ile birlikte düşünüldüğünde stratejik istihbaratın ihtiyacının karşılanması bakımından önemli bir yere sahiptir.⁵⁴⁵

⁵⁴² A.g.k., 1015-1026.

⁵⁴³ Storm, a.g.m. 8.

⁵⁴⁴ Armin Krishnan, “The Future of U.S. Intelligence Outsourcing”, *The Brown Journal of World Affairs*, V. 18, N. 1, (2011): 195-211.

⁵⁴⁵ R.J. Hillhouse, “Outsourcing Intelligence: How Bush Gets His National Intelligence From Private Companies” *The Nation*.
https://www.alternet.org/story/57979/outsourcing_intelligence%3A_how_bush_gets_his_national_intelligence_from_private_companies, [Erişim Tarihi: 30.07.2022]

Özel askeri şirketlerin ABD istihbarat birimleri ile yaptığı iş birliğinin bir diğer boyutu kont/terörizm konularındadır.⁵⁴⁶ Hatta bu konudaki ticari ilişkiler zaman zaman diğer ticari faaliyetlerin de önüne geçerek HUMINT operasyonlarının planlanmasına kadar ilerlemiştir. Bu kapsamda 2000’li yıllarda bazı özel askeri şirketler Irak işgali sırasında bölgede yer alan askeri personelin istihdamı ve eleman (agent) angaje etmek konusunda CIA ile ticari ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir. Aynı zamanda CIA’in Küba, Orta Asya, Kuzey Afrika, Doğu Avrupa’daki kimi örtülü faaliyetlerini özel askeri şirketler aracılığıyla gerçekleştirmektedir.⁵⁴⁷ ABD de Brack Obama yönetiminin başa geldiği yıllarda, Kuzey Pakistan’da radikal terör örgütlerine karşı gerçekleştirilen suikast girişimlerinde özel istihbarat şirketlerinin imkân ve kabiliyetlerinden sıklıkla yararlanıldığı bilinmektedir.⁵⁴⁸

Konunun daha net ifade edilmesi amacıyla özel askeri şirketlerin ABD istihbarat birimleri ile ilişkisini sayısal veriler ile ele alabiliriz. ABD İstihbarat Topluluğu (IC) içerisinde yer alan Ulusal İstihbarat Direktörlüğü (DNI) tarafından hazırlanan rapora göre, 75 milyar dolar olan ABD bütçesinin %75’i özel askeri şirketlere harcanmaktadır. Yine söz konusu rapora göre, özel askeri şirketlerden operasyon bölgesinde kullanılmak üzere istihdam edilen personelin %27’si doğrudan operasyonlarda kullanılırken, %19’u istihbarat analisti olarak görev yapmaktadır.⁵⁴⁹ Öte yandan Ulusal Keşif Ofisi (NRO)’nun 8 milyar dolar olan bütçesinin %95’i özel askeri şirketler tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca NRO’un iş gücünün yaklaşık %90’ı özel askeri şirket çalışanlarından sağlanmaktadır.⁵⁵⁰ Bununla birlikte 2007 yılında eskiden CIA’de görev almış bir meslek memurunun iddialarına göre, CIA’in Ortadoğu operasyonlarında kullandığı personelin %60’ı özel askeri şirket çalışanlarından oluşmaktadır.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ Patrali Chatterjee, “Outsourcing Intelligence in Iraq: A CorpWatch Report on L-3/Titan”, <https://corpwatch.org/article/outsourcing-intelligence-iraq-corpwatch-report-l-3titan-0>, [Erişim Tarihi: 30.07.2022]

⁵⁴⁷ Liam Stack, “US court allows rendition lawsuit against CIA contractor”, <https://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2009/0429/p99s01-duts.html>, [Erişim Tarihi: 30.07.2022]

⁵⁴⁸ William Hartung, *Prophets of War: Lockheed Martin and the Making of the Military- Industrial Complex*, (USA, New York, Nation Books, 2011): 220.

⁵⁴⁹ https://www.dni.gov/interviews/20080827_interview.pdf, (Erişim Tarihi: 26.07.2022]

⁵⁵⁰ Tim Shorrock “Domestic Spying Inc.,” CorpWatch, <http://www.corpwatch.org/article.php?id=14821>, [Erişim Tarihi: 30.07.2022]

⁵⁵¹ Robert Baer, “Just Who Does the CIA’s Work?”

Time Magazine, <http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,1613011,00.html>, [Erişim Tarihi: 30.07.2022]

Özellikle 11 Eylül 2001 yılında ABD'ye karşı gerçekleştirilen terörist saldırılar ve 2003 yılında ABD öncülüğündeki Koalisyon güçlerinin Irak'ı işgal etmesi ile özel askeri şirket personellerinin savaşlarda, işgallerde ve uluslararası meselelerde kullanımına yönelik talepler artmıştır. Irak işgali sırasında ABD'nin işgal için kullandığı her on kişiden birinin özel askeri şirket çalışanı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 2004 yılında Irak'ta bulunan Amerikan hükümeti, İngiliz hükümeti ve Koalisyon Güçlerinin oluşturduğu yönetim, 25 farklı özel askeri şirket tarafından istihdam edilmiştir.⁵⁵²

5.7. Özel Askeri Şirketlerin 2003 Irak İşgalin'de ki Yeri

2003 yılında gerçekleştirilen Irak İşgali tarihsel birçok kaynakta “ilk özelleştirilen savaş” (the first privatised war)⁵⁵³ şeklinde nitelendirilmiş, özel askeri şirketlerin doruk noktası olarak ifade edilmiştir.⁵⁵⁴ Bunun en temel sebebi müdahale sırasında ABD'nin birçok özel şirketten faydalanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Özel askeri şirketler için önemli bir çalışma noktası olan Irak'ta, ABD güçlerinden sonra gelen en büyük güç olarak özel askeri şirketler gösterilmektedir. ABD'nin 2003-2008 yılları arasında Irak'ta faaliyet göstermesi amacıyla yaklaşık 300 özel askeri şirketle sözleşme imzaladığı tahmin edilmektedir.

Söz konusu dönemde ABD'nin Irak'a yönelik yaptığı askeri harcamaları ortalama yıllık 87 milyar dolar olurken, bu payın 30 milyar dolarını özel askeri şirketler oluşturmuştur. Irak'ta yer alan personel sayısının ise yaklaşık 190.000 olduğu ifade edilmiştir.⁵⁵⁵ Üstelik savaşta özel şirket elemanı olarak çalışan ABD vatandaşlarının yanı sıra Fiji, Sırbistan ve El Salvador gibi ülkelerinde içinde bulunduğu 30 kadar farklı ülkeden insanın olduğu bilinmektedir.⁵⁵⁶ Söz konusu şirketlerden kimisi küçük kimisi ise orta ölçekli uluslararası şirketlerdir. Bu şirketler elemanlarını dünyada kabul görmüş askeri kurumlardan seçmektedir.⁵⁵⁷ Bunların arasında en yüksek ücret ödenenler; ABD Donanma SEAL,

⁵⁵² Deborah Avant, *The Market For Force: The Consequences Of Privatizing Security*, (New York: Cambridge, 2005): 121.

⁵⁵³ Peter Warren Singer, *War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law*. *Columbia Journal of Transnational Law*, V.42, I. 2, (2004): 523. Erişim için, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/singer20040122.pdf>, [Erişim Tarihi: 30.07.2022]

⁵⁵⁴ Topal, (2011), 969.

⁵⁵⁵ Michael N. Schmitt, *The Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities: A Critical Analysis*. *Harvard National Security Journal*. C.1, V.1, (2010a): 22.

⁵⁵⁶ Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, *Uluslararası İlişkiler*, C.5, S.18 (2008): 107-123.

⁵⁵⁷ Türkeş, a.g.e., 144.

Delta Gücü, Yeşil Bereliler, Avusturalya SAS'ı ve İngiliz SAS'ıdır. Aynı zamanda Irak İşgali'nde yer alan İngiliz SAS komandosunun sayısı gerçekte var olan İngiliz SAS komandosunun sayısını geçmiştir.⁵⁵⁸

Irak İşgali'nde görev alan özel askeri şirket çalışanlarının %30'u üçüncü ülke vatandaşlarından oluşmaktadır.⁵⁵⁹ Örneğin Güney Afrika'da paralı askerliğin yasak olmasına rağmen Irak'ta özel askeri şirket bünyesinde çalışan 10.000'e yakın Güney Afrikalı görev almıştır ve bunların çoğu Güney Afrika'da kurulan Meteoric Tactical Solution adlı özel askeri şirketin elemanlarıdır. Bunlar arasında Koevoet adındaki Güney Afrika Özel Harekât Birimi'nin elamanları da bulunmaktadır.⁵⁶⁰ Bunlarla birlikte Latin Amerika ülkelerinden Kolombiya, Şili, Nikaraguay, Guetemala ve El Salvador gibi ülkelerden gelen paramiliter gruplar ile birlikte Triple Canopy firması Peru'dan 400 resmi asker ile, Inveco International Corp. Firması Brezilyalı askerleri ile Irak İşgali'ne katılmıştır.⁵⁶¹

Söz konusu işgalde ABD'nin özel askeri şirketleri fazlasıyla kullanmış olması küresel zeminde yeterince tepki toplarken, 30 Mart 2004 yılında Felluce'de gerçekleşen dört Amerikan özel şirket görevlisinin öldürülmesi olayı, ABD'nin Irak'a yönelik düzenlediği operasyonlar hakkında soru işaretlerine neden olmuştur. Özellikle BM'lerin askeri operasyonlarda pasif kalması zamanla bu tarz şirketlerin gücünü daha da artırmıştır. Fakat bu kurumlardan en çok faydalanan ülke olarak ABD için, söz konusu şirketler aracılığı ile yasal olarak giremediği bölgelere girebildiği gözlemlenmiştir.⁵⁶² Özel askeri şirketlerin varlığı hakkında uluslararası alanda hukuki boşluklar bulunmaktadır.⁵⁶³ Söz konusu kurumlar çökmek üzere olan veya çökmüş devletlerde yani yasal düzenlemeye tabii olmayan devletlerde faaliyet göstermektedir. Bu şirketler madeni zenginlik bakımından fazlasıyla güçlü olan Ortadoğu topraklarında sıklıkla faaliyet göstermektedir.⁵⁶⁴

⁵⁵⁸ Peter W. Singer, "The Private Military Industry and Iraq: What Have We Learned and Where To Next?", a.g.k., 384.

⁵⁵⁹ Isenberg, a.g.k., 38.

⁵⁶⁰ David Isenberg, Shadow Force, (New York, Praeger Publishing, 2008): 37.

⁵⁶¹ Isenberg, a.g.e., 39-41.

⁵⁶² Jackson, a.g.d. 35-55.

⁵⁶³ Yalçinkaya, Türkeş, (2008), 81.

⁵⁶⁴ Peter Warren Singer, Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry, (New York, Cornell University Press, 2003): 89-93.

Her ne kadar özel askeri şirketler Afganistan Savaşı'nda ciddi manada kullanılmış olsa da bu şirketlerin göz önüne çıkmasını sağlayan olay 2003 Irak İşgali olmuştur.⁵⁶⁵ Bu işgal ile özel askeri şirketlerin adları skandallara karışmış ve bu şirketler mevcut kanunların yetersizliğinden doğan hukuksal gri alanı suiistimal ederek eylemlerde bulunmuşlardır.⁵⁶⁶

Irak işgali'nde özel askeri şirketlerin birçok rolü olmuştur. Bunlar arasında, Irak'ta faaliyette bulunan birliklere destek vermek, yakıt desteği sağlamak, F-117 hayalet uçakları, Apache saldırı helikopteri, U-2 keşif uçağı, F-15 savaş uçakları gibi sistemlerin silahlandırılması sağlanmıştır. Aynı zamanda ABD Donanma gemileri ve Global Hawk insansız hava araçlarının işletilmesinde görev almışlardır.⁵⁶⁷ Fakat söz konusu şirketlerin en önemli rolü lojistik destek sağlamak olmuştur. Bu bakımdan şirketler ihtiyaç halinde askeri üstlerin ve tesislerin bakımını yapmakta, giyim ve teçhizatın depolanmasını sağlamakta, askeri lojmanların idaresini ve işletilmesini sağlamaktadır. Özel askeri şirketlerin Irak İşgali'nde ki önemi dönemin ABD Başkanı Bush'un 1 Mayıs 2003 tarihinde gerçekleştirdiği basın toplantısında "Görev tamamlandı" ibaresini kullanmasıyla artmıştır.⁵⁶⁸ Bu ifade ile işgalin şiddeti artmış sisteme daha fazla özel askeri şirket müdahil olmuştur. Böylece ABD'nin Irak'taki en önemli gücü özel askeri şirketler olmuştur.⁵⁶⁹ Bu bakımdan özel askeri şirketlerin Irak'taki faaliyetleri 3 ayrı başlıkta ele alınmıştır.

5.7.1. Askeri Danışmanlık Şirketlerinin Irak İşgalindeki Faaliyetleri

Özel askeri şirketlerin faaliyetleri işgal sonrasında da kapsamlı bir şekilde devam etmiş, Irak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. ABD'nin Irak'ı işgal ederek Baas rejimine son vermesinden sonra 11 Mayıs 2003 ile 28 Haziran 2004 tarihlerin de Irak Devlet Başkanlığı'n da ki Geçici Koalisyon Yönetimi'nin başkanlığın da ki Paul Bremer, ülkedeki durumu anlatmak üzere, Saddam'ın düşürülmesi sonucu ülkede gerçekleşen

⁵⁶⁵ Singer, a.g.k., 36-37.

⁵⁶⁶ EL Gaston, Mercenarism 2.0? The Rise Of The Modern Private Security Industry And Its Implications For International Humanitarian Law, *Harvard International Law Journal* V.9: 221-248.

⁵⁶⁷ Nicole Deitelhof, "Private Security and Military Companies: The Other Side of Business and Conflict" www.gbv.de/dms/sub.../611242230.pdf, [Erişim Tarihi: 09.07.2022], 177-202.

⁵⁶⁸ Jeffrey Sparshott, "Iraq Reconstruction Costs Said to Have Doubled", *The WashingtonTimes*, <http://www.highbeam.com/doc/1G1-104595431.html>, [Erişim Tarihi: 27.08.2022]

⁵⁶⁹ Yalçinkaya, Türkeş, "21. Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar", a.g.k. 78.

yeniden yapılanma sürecinin üç yıl alacağını ve maliyetinin 100 milyar dolar olacağını ileri sürmüştür.⁵⁷⁰

Bu ölçüde ciddi hasarlara neden olan işgal için Pentagon'da bir think-tank kuruluşu olan Center for Strategic and International Studies'in hazırladığı rapora göre, Irak'ta gerek koalisyon güçleri olsun gerekse yeni yönetim birimlerinin başarı sağlama olanağının olmadığı vurgulanmıştır. Raporda belirtilenlere göre Irak'ta büyük çaplı bir güvenlik problemi bulunmaktadır ve bu problemin çözümü özel askeri şirketlere bırakılmıştır.⁵⁷¹

Ülke için amaçlananlar, ülkenin petrol borularını, hükümet binalarını ve yerleşim yerlerini koruması için Iraklı özel bir askeri güç eğitmek ve sonrasında güvenliği bu askerlere devrederek bölgeden çekilmektir. Böylelikle zamanla ABD ordusu bölgeden çekilecek, Irak topraklarını Iraklı askerler koruyacak, ABD ordusunun yükü hafifleyecektir. Bu noktada yeni bir Irak ordusu oluşturma aşamalarını ABD üstlenecektir. 2003 yılında hazırlanan plana göre, yeni oluşan Irak ordusunun 40.000 asker kapasiteli olması planlanmış ve bunun için ABD merkezli Vinnel şirketi ile 48 milyon dolarlık bir sözleşme imzalanmıştır.⁵⁷²

Önceleri Bosna polisini de eğiten Dyncorp şirketi ile Irak polis gücünü eğitmesi içinde sözleşme imzalanmıştır. Ardından Erinys şirketi ile Irak'ın Kuzeyindeki Kerkük-Ceyhan boru hattını, su ve elektrik sistemlerini, petrol hatlarını koruması ve 6.500 Iraklıyı eğitmesi için anlaşma sağlanmıştır. Söz konusu şirketin 14.500 çalışanı ile 140 Irak petrol yerleşim yerini koruması için 39,5 milyon dolarlık anlaşma imzalanmıştır.⁵⁷³ Yani askeri danışmanlık şirketleri Saddam'ın devrilmesi ile faaliyetlerine başlamış ve genel anlamıyla ülkeye polis, milis, güvenlik ve ordu eğitimi konusunda destek sağlamıştır.

5.7.2. Askeri Destek Şirketlerinin Irak İşgalindeki Faaliyetleri

Askeri destek şirketleri ülkelere yapılanma ve lojistik anlamında destek sunmaktadır. Bu anlamda Irak İşgalinde faaliyette bulunan en önemli şirketler Bechtel, Halliburton, KBR (Kellogg, Brown and Root), TITAN ve CACI'dır. TITAN ve CACI istihbarat ve sorgu

⁵⁷⁰ Jeffrey Sparshott, "Iraq Reconstruction Costs Said to Have Doubled", The WashingtonTimes, <http://www.highbeam.com/doc/1G1-104595431.html>, [Erişim Tarihi: 09.07.2022]

⁵⁷¹ Yılmaz, a.g.k., 7-8

⁵⁷² Julio Godoy, "Dogs of War Take Suits", Inter Pres Service, <http://www.ipsnews.net/2003/11/politics-dogs-of-war-take-to-suits/>, [Erişim Tarihi: 17.07.2022]

⁵⁷³ Sait Yılmaz, "21'nci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, S. 6, (2007): 9.

faaliyetleri kapsamında 19,9 milyon dolara 4.000 çevirmenle hizmet sağlamıştır. Askeri uydur sistemlerini kurması amacıyla Lockheed Martin Corp. ile anlaşılmıştır.⁵⁷⁴ Saddam Hüseyin'in üretmiş olduğu biyolojik ve kimyasal silahların araştırılması amacı ile SRA International adlı şirket ile anlaşılmış ve şirket bunun için bir görevli atamıştır.⁵⁷⁵

Askeri destek şirketleri Irak'ın işgalinde ABD'ye maddi açıdan en büyük faydayı sağlayan özel askeri şirket türlerinden biri olmuştur. Günümüz teknolojisinde okyanuslar aşarak yapılan savaşlara lojistik desteği, IT ve orduyu, her türlü silah ve teçhizatı dünyanın diğer tarafına götürerek gereken her türlü insani ihtiyaç bu şirketler tarafından karşılanmış olup, bakım ve onarım hizmetlerinin yerine getirilmesi sağlanmıştır.⁵⁷⁶ Pentagonlu yetkililerin ifadesine göre, Irak İşgalinde en büyük masrafı 30 milyar doları aşan maliyetiyle füze ve donanma nakliyesi oluşturmuştur. Söz konusu rakam ordunun temel ihtiyaçlarından yiyecek, konaklama ve benzeri giderlerinin bile üstünde bir gider kalemine neden olmuştur.⁵⁷⁷

Askeri destek ekibi olarak ABD'de medyaya yansıyan isimlerden biri olan Halliburton ve KBR şirketleri işgal esnasında en çok sözleşmeye imza atan şirketler olarak dikkat çekmiştir.⁵⁷⁸ Halliburton şirketi 2003 yılında Logistical Civilian Augmentation Program (LOGCAP) adı verilen sözleşme ile ABD hükümetine 4,3 milyar dolarlık destek hizmeti sağlamıştır. Hatta Irak İşgalinde Halliburton'a ödenecek tutar tarihsel süreçte bakıldığında, 1812 Savaşı, Amerikan Devrimi, Meksika-Amerikan Savaşı ve İspanyol Amerikan Savaşının toplam giderlerine denk gelmektedir.⁵⁷⁹

Adı çeşitli yolsuzluklara karışmasından dolayı kötü bir üne sahip olan ve Irak İşgalinde önemli roller üstlenen KBR askeri destek şirketinin, Irak'taki görevleri için ABD ile 13 milyar dolarlık anlaşma yaptığı bilinmektedir. Bunun 8,5 milyar dolarını LOGCAP kapsamında alırken, 2,5 milyar dolarını Irak Petrolünün Yeniden İnşası (Restore Iraqi Oil) sözleşmesi kapsamında almıştır.⁵⁸⁰ Aynı zamanda KBR'nin Küresel Askeri İlişkiler

⁵⁷⁴ Yılmaz, 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat, a.g.k. 588-599.

⁵⁷⁵ Çakıl Güç, "Savaş Müteahhitleri", *Akademik Ortadoğu Dergisi*, S.4, (2007): 125.

⁵⁷⁶ Singer, a.g.k., 223-242

⁵⁷⁷ "Military-Industrial Complexities", <https://www.economist.com/business/2003/03/27/militaryindustrial-complexities>, [Erişim Tarihi:01.08.2022]

⁵⁷⁸ Yalçınkaya, Türkeş, a.g.k., 80.

⁵⁷⁹ Singer, (2004), a.g.k., 5.

⁵⁸⁰ "Halliburton/KBR", <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/warriors/contractors/companies.html>, [Erişim Tarihi:01.08.2022]

Başkan Yardımcısı olan emekli Yüzbaşı Paul Cerjan ile yapılan bir röportajda, LOGCAP kapsamında ABD ile birçok alt-sözleşmeler yapıldığını ve bunların sayısını kendisinin bile bilmediğini aktarmıştır. Söz konusu sözleşmeler ile KBR, Irak'taki askerlere yemek, çamaşır, yakıt, çöp temizliği gibi askeri alanlarda hayatın sürdürülmesini sağlayan temel insani ihtiyaçların tedarikini sağlamıştır.⁵⁸¹ İşgalin gitgide tırmanması özel askeri şirketlerin gelirlerine de yansımış ve Wall Street Journal'de yer alan bir habere göre, 2004 yılında Halliburton şirketinin 5,2 milyar dolar olan gelirinin, 2005 yılında 5,8 milyar dolara yükseldiği yer almıştır.⁵⁸²

2004 yılında Open Society Institute (OSI) tarafından Koalisyon Güçlerinin Irak'ın yeniden inşasına ayrılan fonun nasıl kullanılacağını anlatan raporuna göre, Halliburton ve KBR şirketleriyle yapılan sözleşmelerin harcamalarda en büyük paya sahip şirketler oldukları ortaya konulmuştur.⁵⁸³

5.7.3. Askeri Tedarik Şirketlerinin Irak İşgalindeki Faaliyetleri

Özel askeri şirketlerin üçüncü ayağını oluşturan askeri tedarik şirketleri ise Irak İşgalinin şiddetlendiği noktada devreye giren özel askeri birlikler olmuştur.⁵⁸⁴ Irak'ta özel askeri şirket kapsamında faaliyet gösteren en önemli 3 askeri tedarik şirketi bulunmaktadır. Bunlar Triple Canopy, Blackwater ve Dyncorp'tur. Söz konusu şirketler, adına Dünya Çapında Kişisel Koruma Servisi (Worldwide Personnel Security System/WPSS) denilen program dahilindeki ve gerekli hallerde ABD yetkililerini ve kimi yabancı devletlerin üst düzey yöneticilerini koruyan şirketlerdir.⁵⁸⁵

Yine bu şirketler Necef'te Sadr milisleri ile silahlı çatışma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Custer-Battles çalışanları Bağdat'ta havaalanlarının güvenliğini sağlamıştır.⁵⁸⁶ Hart Group şirketi Irak'ta enerji tesislerini korumuş ve bu tesisleri onaranları koruma altına almıştır. AEGIS Defence Services şirketi için ülkede yeniden yapılanmayı sağlaması

⁵⁸¹“Interview with Paul Cerjan”
,<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/warriors/interviews/cerjan.html>, [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

⁵⁸²Russell Gold, “Halliburton to Sell 20% Stake in Unit”,
<https://www.wsj.com/articles/SB113837642767458304>, [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

⁵⁸³ OSI- Open Society Institute, “Disorder, Negligence and Mismanagement: How the CPA Handled Iraq Reconstruction Funds” Revenue Watch, Report No. 7, September 2004.

⁵⁸⁴ Yılmaz, a.g.m. 10.

⁵⁸⁵ Jeremy Schaill, “Blackwater”, çev. Meral Delikara Üst, (Ankara, April Yayıncılık, 2010): 25.

⁵⁸⁶ Zabcı, a.g.k., 22.

amacıyla 293 milyon dolarlık sözleşme imzalanmıştır.⁵⁸⁷ Sözleşmenin kapsamında Irak'taki 75 güvenlik timinin araç emniyetini sağlamak, keskin nişancılara karşı koymak ve Irak'ta yer alan tüm özel güvenlik şirketlerinin koordinasyonunu sağlamak yer almıştır. Janusian şirketi İngiltere merkezli olup bölgedeki İngiliz memurları korumuş ve bunun için Janusian'a 24 milyon pound ödenmiştir.⁵⁸⁸

2003 Irak İşgali'nde önemli bir role sahip olan Blackwater şirketi WPSS kapsamında Irak'taki Geçici Koalisyon Yönetiminin Başkanı olan Paul Bremer'i korumakla görevlendirilmiştir.⁵⁸⁹ Bu kapsamda bünyesinde 39 yakın koruma görevlisi, ulaşımı sağlamak için 3 adet MD-530 Boeing tipi helikopter ve K-9 timi bulundurmıştır. Söz konusu şirketin Irak'ta bulunma amacı ülkedeki güvenliği sağlamak olmuştur. Blackwater'ın adı Irak'ta çeşitli olaylarla duyulmuştur. Fakat en bilineni Felluce'de yaşanan olay olmuştur. 31 Mart 2004 tarihinde Felluce'de yaşanan olayda Amerikan aracını koruyan 4 Blackwater çalışanı öldürülmüştür. ABD helikopterleri bu olaya karşı, içerisinde çocuklarında bulunduğu 11 kişinin ölümüne sebep olmuştur.⁵⁹⁰

5.8. Irak İşgali'nde Özel Askeri Şirketlerin Yer Aldığı Önemli Olaylar

5.8.1. Necef Çatışması (04 Nisan 2004)

Saddam'ın öldürülmesinin ardından sevilen bir liderin oğlu konumundaki Mukteda El-Sadr Irak'ta Şii grubun oluşturduğu Mehdi Ordusu'nu komuta etmiş ve ABD varlığına karşı muhaliflik yaparak ABD'nin Paul Bremer önderliğinde kurduğu geçici hükümeti tanımadığını ilan etmiştir. Başlangıçta küçük bir topluluğu simgeleyen Sadr Hareketi, 2003 yılında 500'e yakın milisine karşılık, bu sayı 2004 yılında 10.000'e yükselmiştir. Zamanla sayısı artan hareketin genişleyen halkası ve ABD karşıtı söylemleri, Bremer yönetimini rahatsız etmiş ve Sadr Hareketi ABD tarafından kanunsuz ilan edilerek hakkında tutuklama kararı çıkarılmıştır.⁵⁹¹

2004 yılında ise ABD ülkedeki Şii ve Sünni direniş hareketlerine karşı savaş başlatmış ve özellikle 31 Mart günü 4 Blackwater çalışanının öldürülmesi ile 3 Nisan günü Sadr'ın

⁵⁸⁷ Schaill, a.g.k., 248-250.

⁵⁸⁸ Yılmaz, a.g.k., 43-70.

⁵⁸⁹ Schaill, a.g.k., 256-257.

⁵⁹⁰ a.g.e 118-119.

⁵⁹¹ Schaill, a.g.k, 189-192.

başyardımcısı Şeyh Mustafa Yakubi tutuklanmıştır. Bunun üzerine ayaklanan Şii'ler Blackwater şirketinin yönetmekte olduğu 5 bölgeden biri olan Necef'e doğru harekete geçmiştir. 4 Nisan günü bölgede ABD deniz piyadeleri, Salvadorlu askerler ve 8 Blackwater çalışanı ile girilen çatışmada ABD ordusunu emir komuta edecek herhangi bir liderin olmaması sonucu Blackwater ABD Deniz Piyadelerini emir komuta etmiştir.⁵⁹²

Kimin başlattığı tam olarak bilinemeyen olay 4 saat sürmüş, olayda tüfekler, nişancılar ve bombalar kullanılmıştır. Olayın sonunda direnişçilerden 20-30 kişi ölmüş, 200 kişi yaralanmıştır.⁵⁹³ Blackwater askeri çalışanlarının ABD askerlerini komuta ettiği bu olayda ABD yönetimi daha önce örneğine hiç rastlanamayan ölçüde işgali özelleştirmiş ve işgali taşeronlaştırdığı kanıtlanmıştır. Felluce'de gerçekleşen olayın ardından Necef çatışması da uluslararası alanda Blackwater şirketinin rolünü değiştirmiş ve şirketin misyonunun daha da büyümesine neden olmuştur.⁵⁹⁴ Çünkü bu iki olay ile özel askeri şirketler işgalin olmazsa olmaz parçası haline gelmiştir. Böylelikle Irak işgali literatürde Irak çalışan birçok uzman için “ilk özelleşmiş savaş” veya “özelleşen savaşın doruk noktası” olarak adlandırılmıştır. Bu iki olay Blackwater çalışanlarının sözleşmelerde aldıkları ücretlerin yükselmesine neden olmuştur.⁵⁹⁵

5.8.2. Nisur Meydanı (16 Eylül 2007)

Blackwater şirketinin Irak'ta gerçekleştirdiği olaylardan bir diğeri ise 16 Eylül 2007 tarihli Nisur Meydanı Katliamıdır. Söz konusu tarihte gerçekleşen olaya göre ABD resmi kurum aracını koruyan Blackwater özel askeri şirket çalışanları Bağdat yolu üzerinde giderken yerel bir aracı durması için ikaz etmiştir. Fakat ikaza rağmen durmayan aracın bu eylemi tehdit olarak algılanmış ve şirket çalışanları tarafından ateş açılmıştır.⁵⁹⁶

Irak Başbakanı Nuri El-Maliki bu olayı Irak devletinin bağımsızlığını hiçe sayan bir hareket olarak yorumlamış ve Irak'ta görev alan özel askeri şirket çalışanlarının işledikleri suçlardan muaf tutulmasını konu alan 17. Kanunun iptal edileceğini ifade

⁵⁹² Robert Fisk, “Iraq on The Brink of Anarchy”, The Independent, Londra, (2004), <http://www.truth-out.org/archive/item/47628:robert-fisk--iraq-on-the-brink-of-anarchy>, [Erişim Tarihi: 11.09.2022].

⁵⁹³ Schaill, a.g.k., 194-208.

⁵⁹⁴ Perry, a.g.k., 43.

⁵⁹⁵ Peter W. Singer, “The Dogs of War Go Corporate” [www.brookings.edu/ views/oped/fellows/singer20040319.htm](http://www.brookings.edu/views/oped/fellows/singer20040319.htm) [Erişim Tarihi: 11.07.2022]

⁵⁹⁶ Sean McFate, The Modern Mercenary: Private Armies And What They Mean For World Order. (New York: Oxford University Press, 2014), 59.

etmiştir.⁵⁹⁷ Fakat daha sonra Amerikalı yetkililerin araya girmesi ile olay kapatılsa da Nisur meydanında yaşananların araştırılması sonucu Blackwater çalışanlarından atılan 17 el ateşin 14'ünün gereksiz olduğu belirtilmiş ve bu ölçüde bir şiddet kullanımının ABD yasalarına aykırı olduğu ifade edilmiştir.⁵⁹⁸ Aynı zamanda Nisur Meydanı olayında şiddet uygulayan Blackwater çalışanları uluslararası hukuk bakımından sorumlu tutulmamış, ABD yasaları ile yargılanarak ABD ile Irak arasındaki ilişkinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur.⁵⁹⁹

5.8.3.Ebu Garip Cezaevi işkence Olayı

Ebu Garip 2003 yılında ABD Irak'ı işgal etmeden öncede faaliyette bulunan bir cezaevidir. ABD öncülüğündeki kuvvetler 2003 yılında Irak'ı işgal ettiğinde Ebu Garip Cezaevi mahkumları işgali de fırsat bilerek kaçmış ve cezaevi kapatılmıştır. Fakat ABD aynı yıl bu cezaevini tekrar açmış ve burayı Iraklı mahkumlar için gözaltı merkezi haline getirmiştir. ABD gözaltında sorgulama hizmeti sağlaması amacıyla Titan ve CACI şirketleri ile 19,9 milyon dolarlık anlaşma sağlamıştır.⁶⁰⁰ Bu hapishanede bulunan 22 çevirmenin hepsi Titan şirketine ait personeller olurken, 37 sorgulayıcının 27 tanesi CACI şirketine ait personellerden oluşmuştur.⁶⁰¹

Söz konusu personellerin Iraklı tutuklulara tecavüz ve işkenceden dolayı suçlanmış fakat sivil olmaları ve ne askeri yasalara ne de Cenevre anlaşmasına tabii olmamaları sebebi ile yargılanamamışlardır. Fakat aynı suçtan yargılanan ve 10 yıl ceza alan Amerikan askeri Charles Graner söz konusu şirket çalışanlarının şiddet ve kötü muamelede merkezi rol oynadıklarını dile getirmiştir.⁶⁰² Medyaya yansıyan işkence, kötü muamele ve davranışlar ile Ebu Garip Cezaevi olayları Irak İşgalinin unutulmazları arasına girmiştir. Bu skandallar ile dünya, özel askeri şirketlerin insan hakları ihlalleri ile sorumlu

⁵⁹⁷ Rebecca Dunning, "Blackwater, Private Security Companies and the U.S. Military", The Kenan Institute for Ethics at Duke University, (2007): 6-8. <http://kenan.ethics.duke.edu/wpcontent/uploads/2012/07/Case-Study-Mercenaries.pdf>, [Erişim Tarihi: 12.07.2022]

⁵⁹⁸ Volker Franke, Marc von Boemcken, Guns For Hire: Motivations And Attitudes Of Private Security Contractors, *Armed Forces & Society*, V.37, N.4, (2011): 725-742.

⁵⁹⁹ Lindsay P. Cohn, It Wasn't In My Contract: Security Privatization And Civilian Control, *Armed Forces & Society*, V.37, I.3, (2011): 381-398.

⁶⁰⁰ Yılmaz, a.g.m. 10.

⁶⁰¹ Singer, "Outsourcing The War", 3.

⁶⁰² Türkeş, a.g.e. 156.

tutulmadıklarını ve hesap verme yükümlülüklerinin olmadığını net bir şekilde anlamıştır.⁶⁰³

5.8.4. Irak Başkan Yardımcısı Korumasının Öldürülmesi

Olayın gerçekleştiği günü kapsayan 24 Aralık 2006 gecesi Bağdat'ta Noel eğlencesinde bulunan 26 yaşındaki Blackwater çalışanı eğlence çıkışı Irak Başbakanı Konutunun önünde görevli olan Iraklı askerlerden biri ile tartışmış ve bu tartışma sonucu Blackwater çalışanı 32 yaşındaki Iraklı Başbakan Yardımcısının korumasına üç el ateş açmıştır.⁶⁰⁴ Söz konusu olayın yaşandığı sırada bölgede bulunan Triple Canopy özel askeri şirket çalışanı olaya müdahale etmeye çalışmıştır. Fakat daha sonra aşırı alkollü olduğu tespit edilen Blackwater çalışanı şirket tarafından sözleşmesi fes edilerek ülkeden dışarı çıkarılmıştır. Irak hükümeti olayı cinayet olarak değerlendirirken, Blackwater şirketi, korumanın ailesine 15.000 dolar ödemiş fakat çalışana herhangi bir cezai sistem uygulanmamıştır.⁶⁰⁵

Söz konusu bu olayın arkasından 25 Haziran 2005'te Al-Hillah bölgesinde bir Iraklı öldürülmüş, 28 Ekim 2005'te Petrol Bakanlığına giden 18 konvoyla çarpma olayları da gündeme dahil olmuştur. Aynı zamanda Triple Canopy şirketi denetçisi çalıntı bir araba ile Iraklılara ateş açmış ve bu olaylar ile özel askeri şirketlerin Irak'ta ki etkinlikleri daha net bir şekilde anlaşılmıştır.⁶⁰⁶

Olay Amerikan Kongresi tarafından araştırılmış ve incelemeler sonucunda elde edilen raporda, Blackwater şirketinin 1 Ocak 2005 ile 30 Nisan 2007 tarihleri arasında 168, Triple Canopy şirketinin 36 ve Dyncorp şirketinin 102 silahlı olaya karıştığı tespit edilmiştir. Bunlar içinde ilk ateş açma oranı Blackwater 143 olayda %85, Triple Canopy şirketi 30 olayla %83 ve Dyncorp şirketi 63 olayla %62 oranda olduğu tespit edilmiştir. Aynı rapora göre, Blackwater şirketinin 195 orantısız güç kullanma olayına karıştığı, olayların %80'inde ilk ateş açan taraf olduğu tespit edilmiştir.⁶⁰⁷

⁶⁰³ Zabcı, a.g.m., 24.

⁶⁰⁴ Enes Gürçan, "Irak Savaşının Bilinmeyen Aktörleri: Özel Askeri Şirketler", (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015): 77.

⁶⁰⁵ U.S. House of Representatives Committee on Oversight and Government Reform, Report "Additional Information about Blackwater USA", (1 Ekim 2007), 9-12.

⁶⁰⁶ A.g.e., 6.

⁶⁰⁷ A.g.e., 7-9.

Bununla birlikte özel askeri şirketler 2003 Irak İşgali'nde birçok insan hakları ihlallerine sebep olmuşlardır. 2003-2011 yılları arasında Irak'ta çalışan 89 özel askeri şirketin 15 tanesinin 46 kez insan hakları ihlalinde bulundukları tespit edilmiştir.⁶⁰⁸ Söz konusu şirketlerin yasadışı faaliyetleri özel askeri şirketlerin Irak'taki eylemleri açısından sorunlara neden olurken, aynı zamanda Irak'ta ve uluslararası alanda önemli tepkilere sebep olmuştur. ABD ile sözleşmeli şirketlerin Irak'ta gerçekleştirdiği işkence, keyfi tutuklama gibi faaliyetlerin cezasız kalması Irak'ta ABD karşıtı görüşlerin yükselmesine sebep olmuştur.⁶⁰⁹

Bununla birlikte özellikle özel askeri şirket personellerinin Irak yasalarına tabii olmamaları insan hakları ihlallerinde adı geçenlerin yargılanmasını engellerken, uluslararası hukukun dışında kalmaları da yargılanmalarının önünde engel oluşturmıştır.⁶¹⁰ Özel askeri şirketlerin gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk açısından gri alanda yer alması sebebiyle 2008 yılına kadar hiçbir şirket çalışanı işledikleri suçlar sebebiyle yargılanamamıştır.⁶¹¹ Ebu Garip hapishanesinde işlenen insan hakları ihlallerinin cezasız kalması ise hem özel askeri şirketlerin rahat hareket etmesine neden olmuş hem de Irak'ta ABD karşıtı hareketleri artırmıştır.⁶¹²

Irak'ta Eylül 2007'den Haziran 2009'a kadar ki süreçte özel askeri şirket çalışanı sayısı %140 artmış ve bu personelin yaklaşık %88'i silahlı personel olmuştur.⁶¹³ ABD kuvvetlerinin yanında yer alan özel askeri şirket çalışanları 2003 yılında Iraklı grupların "yabancı" ve "işgalcilere" karşı uyguladığı şiddetten doğrudan etkilenmiş olup, bu durum Irak'ta bulunan sözleşmeli personel sayısındaki artışa neden olmuştur. Öyle ki 2010-2014 yılları arasında öldürülen sözleşmeli personel sayısı öldürülen ABD askeri sayısının üstüne çıkmıştır. Bununla birlikte ABD'nin Irak'ta bulunduğu ilk bir sene de Blackwater şirketinden en az 24 kişinin öldürüldüğü tahmin edilmiştir.⁶¹⁴

⁶⁰⁸ Jordi Palou-Loverdos, Leticia Armendariz, The Privatization Of Warfare, Violence And Private Military & Security Companies: A Factual And Legal Approach To Human Right Abuses By PMSC In Iraq. <http://novact.org/wp-content/uploads/2012/09/The-privatization-of-warfare.pdf> [Erişim Tarihi: 17.07.2022]

⁶⁰⁹ Michael Welch, Fragmented Power And State-Corporate Killings: A Critique Of Blackwater In Iraq. Crime, Law And Social Change, V.51, I.3, (2009): 359.

⁶¹⁰ Andreas Wenger, Simon J.A. Mason the Civilianization Of Armed Conflict: Trends And Implications. International Review Of The Red Cross, V.90, N.872, (2008): 841.

⁶¹¹ Schaill, a.g.k. 8.

⁶¹² Çağlar, a.g.k., 155.

⁶¹³ Franke, Von Boemcke, a.g.k., 726-727.

⁶¹⁴ Çağlar, a.g.k., 157.

Ülke içinde ABD'ye karşı birçok ayaklanma gerçekleşmiş ve bu ayaklanmalarda sözleşmeli personeller sıcak çatışmanın tarafı olmuştur. Sadece 2006 yılında ArmorGroup şirketinin konvoy güvenliği esnasında 450, 2007 yılının ilk 4 ayında ise 293 saldırıya maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Özellikle Ncef Muharebesinde koalisyon güçleri ile Mehdi ordusu arasında geçen çatışmada direkt olarak özel askeri şirket ve çalışanları hedef alınmıştır.⁶¹⁵ Bununla birlikte 4 Crescent Security Group çalışanı Irak'ta İsmail Direniş Örgütü tarafından kaçırılmıştır. Yine 2009 yılında El Kaide örgütü 2 Blackwater çalışanını öldürmüş ve bu gibi benzeri olaylar Irak'ta bulunan devlet dışı aktörlerin sayısını gün geçtikçe artırmıştır.⁶¹⁶

5.9.Özel Askeri Şirketler ile Savaş Maliyetlerinin Azaltılması

11 Eylül sonrası ABD'nin Afganistan ve Irak'ta terörle mücadele kapsamında gerçekleştirdiği askeri müdahaleler; ABD, Irak ve uluslararası anlamda önemli kırılma noktalarına neden olmuştur. ABD'nin 2003 yılından 2011 yılına kadar Irak'ta ki faaliyetleri, başta Bush yönetimini ardından ABD yönetimlerine ciddi maliyetlere sebep olmuştur. ABD'nin Irak'ta bulunduğu süre içerisinde işgalin ekonomik, siyasi ve insani maliyetleri her geçen gün katlanarak artmıştır. Söz konusu maliyetler ABD ekonomisi için işgalin mali boyutunun dışsallaştırılmasını zorunlu hale getirmiştir.⁶¹⁷

5.9.1 Ekonomik Maliyetlerin Dışsallaştırılması

2003-2016 yılları arasında ABD Irak İşgali için yaklaşık olarak 1.060 milyar dolar harcamıştır.⁶¹⁸ Söz konusu miktarın 748 milyar doları 2003-2009 yılları arasında ABD yönetiminde bulunan Başkan Bush döneminde harcanmıştır. 2003 -2004 yılları arasında Irak İşgalinin ABD yönetimine maliyeti yıl başına 90 milyar dolar olmuştur. Bu miktar 2005 yılında 105 milyar, 2006 yılında 108 milyara kadar ulaşmıştır. Söz konusu rakamlar Irak İşgalinin en belirgin ve en görünür olduğu döneme tekabül eden 2007-2008 yıllarında

⁶¹⁵ Deborah Avant, The Market For Force: The Consequences Of Privatizing Security, (New York: Cambridge, 2005):233.

⁶¹⁶ David Perry, Blackwater Vs. Bin Laden: The Private Sector's Role İn American Counterterrorism. Comparative Strategy, V.31, I.1, (2012): 47.

⁶¹⁷ Heidi M. Peters, Sofia Plagakis, "Department Of Defense Contractor And Troop Levels İn Iraq And Afghanistan: 2007-2018", (Washington: Congressional Research Service, 2019):17.

⁶¹⁸ M.Turan Çağlar, Privatization of Security in Iraq with Us Intervention: The Role and Effects of Contracted Personnel and Private Military and Security Companies, Siyasal: Journal Of Political Sciences, V.29, N.1, (2020):150.

artmıştır. 2007 yılında bu rakam 156 milyar dolar olurken, 2008 yılında 197 milyar dolara kadar yükselmiştir.⁶¹⁹

Obama yönetimi dönemine gelindiğinde ABD Irak'tan çekilmiş, Irak işgalinin ekonomik yükü hafiflemiş fakat Irak Şam Devleti'ne (İŞİD) karşı Irak ordusunun eğitimine yapılan ekonomik ve askeri maliyetler işgalde harcanan maliyetlerden daha fazla bir yüke neden olmuştur. Bu sebeple hem ABD'nin Irak topraklarında bulunduğu süredeki maliyetleri hem de 2011 yılından sonraki süreçteki ekonomik maliyetlerin yükünü hafifletmek amacıyla ABD özel askeri şirketlerin desteğine ihtiyaç duymuştur.⁶²⁰ ABD'nin Irak için yaptığı harcamalara bakıldığında, özel askeri şirketlerle yapılan küçük sözleşmeler askeri ve mali yükünü hafifletmiştir. 2009-2018 yıllarında ABD Savunma Bakanlığı Tablo 5.1'den de anlaşılacağı üzere özel askeri şirketlere neredeyse 104 milyar dolarlık sözleşme imzalamıştır.⁶²¹ 2009-2016 yıllarında ABD'nin Irak'taki harcamaları yaklaşık 303 milyar dolar olurken, imzalanan sözleşme bedelleri ortalama 90 milyar dolar olmuştur.⁶²²

2003-2008 yılları arası ABD ile özel askeri şirketler arasında gerçekleşen sözleşmeler 60 milyar dolar civarına ulaşmış, 2003-2007 yıllarında lojistik anlamda destek almak amacıyla özel askeri şirketler ile 22 milyar dolarlık sözleşme imzalanarak yiyecek ve yakıt takviyesi gibi hizmetler tamamen özel sektöre devredilmiştir.⁶²³ 2003 yılında Pentagon ile AEGIS Defence Services şirketi 293 milyar dolar,⁶²⁴ Vinnell Corporation Şirketi 48 milyar dolar,⁶²⁵ CACI şirketi 66.2 milyar dolar,⁶²⁶ Halliburton şirketi ise 3.9 milyar dolarlık anlaşma imzalamış ve Irak konusunda ABD ve özel askeri şirketler arasında işbirliği başlamıştır. Aynı şekilde 2003 yılında ABD merkezli Blackwater şirketi Irak'a 27 milyon dolarlık sözleşme ile girerken 2008 yılına gelindiğinde tüm anlaşmaların

⁶¹⁹ Kimberly Amadeo, "Cost Of Iraq War: Timeline, Economic Impact. Balance." <https://www.thebalance.com/cost-of-iraq-war-timeline-economic-impact-3306301>, [Erişim Tarihi:01.08.2022]

⁶²⁰ Çağlar, a.g.k., 151.

⁶²¹ Peters, Plagakis, a.g.k., 1.

⁶²² Çağlar, a.g.k., 150.

⁶²³ Deborah Avant, Lee Sigelman, Private Security And Democracy: Lessons From The US In Iraq, Security Studies, V.19, I.2, (2010): 233.

⁶²⁴ Carlos Ortiz, The New Public Management Of Security: The Contracting And Managerial State And The Private Military Industry, *Public Money & Management*, V.30, I.1, (2010): 35-41.

⁶²⁵ Zabcı, a.g.k 40.

⁶²⁶ Laura A. Dickinson, Contract As A Toll For Regulating Private Military Companies, (New York, Oxford University Press, 2010): 221.

toplamda bedeli 1 milyar doların üstüne çıkmıştır. Tablo 5.1’den de anlaşılacağı üzere ABD 2011 yılında Irak’tan çekilmesine rağmen 2011 sonrasında da özel askeri şirketler ile sözleşmeler imzalamaya devam etmiştir.^{627f}

Tablo 5. 1.ABD Savunma Bakanlığı’nın 2009-2018 Yılları arası İmzaladığı Sözleşme Bedelleri (milyon dolar)

Yıl	Sözleşme Bedeli	Yıl	Sözleşme Bedeli
2009	\$21.933	2014	\$5.944
2010	\$18.267	2015	\$7.330
2011	\$12.661	2016	\$6.720
2012	\$7.079	2017	\$7.039
2013	\$9.156	2018	\$7.852
Toplam		103.980	

Kaynak: Peters, H. M., & Plagakis, S. (2019). *Department of defense contractor and troop levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2018*. Washington, the USA: Congressional Research Service, 17.

5.9.2 İnsani Maliyetlerin Dışsallaştırılması

ABD açısından özel askeri şirket çalışanlarının Irak’ta kullanılmasının bir diğer sebebi de artan insani maliyetler olmuştur. ABD varlığı Irak’ta uzadıkça insan kaynağına ihtiyaç duymuş, Irak’ta bulunmanın her geçen gün artan maliyetini sözleşmeli personellerden sağlamıştır. Irak İşgali’nin başladığı 2003 yılında askeri personel sayısı 140.000 ve sözleşmeli personel sayısı 21.000 olurken, özelleştirilmeye çalışılan işgalin 2006 yılına gelindiğinde sözleşmeli personel sayısı 100.000 civarına gelmiştir.⁶²⁸

Tablo 5.2’de de görebileceğimiz üzere 2007 yılına gelindiğinde Irak’ta 165.607 ABD askeri personelinin yanında 154.825 sözleşmeli personel bulunmuş ve bu sayı bir yıl gibi kısa bir zaman diliminde %50 civarında artmıştır. 2009 yılına gelindiğinde 148.500 olan ABD askeri personeline 148.050 sözleşmeli personel destek olmuş böylece askeri personel ile sözleşmeli personel arasındaki fark ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte Irak’ta görev alan ve özel güvenlik üzerine faaliyet gösteren personel sayısı da 2008 yılında 6.000 olurken 2010 yılında 11.030’a yükselmiş ve böylece sayı iki katına çıkmıştır.⁶²⁹

⁶²⁷ M. Turan Çağlar, a.g.m. 151.

⁶²⁸ Avant, a.g.k. 457.

⁶²⁹ Elke Krahman, The United States, Pmscs And The State Monopoly On Violence: Leading The Way Towards Norm Change, *Security Dialogue*, V.44, N.1, (2013): 60.

Aynı zamanda söz konusu sözleşmeli personellerin büyük bir kısmı ABD dışından karşılanmış ve böylece insani maliyetler daha fazla dışsallaştırılmıştır. Tablo 5.2'ye bakıldığında Irak İşgali'nin en hareketli yılı olan 2008 yılında Irak'ta bulunan sözleşmeli personel sayısı 163.591 iken bu sayının yalnızca 31.325'i ABD'li personellerden oluşmuştur. Aynı şekilde 2008 yılında Irak'ta faaliyet gösteren 9.952 personelin yalnızca 830 kadarı ABD vatandaşlarını oluşturmaktadır. Geriye kalan personeller üçüncü ülkelerden sağlanmış personellerdir.⁶³⁰ Aynı durum 2013 yılında da olmuş 8.449 sözleşmeli personelin 6.093 kadarı üçüncü ülke vatandaşlarından oluşmuştur. Özel güvenlik alanındaki 2.281 personelin sadece 235 kadarı ABD vatandaşlarından oluşmuştur.⁶³¹

Tablo 5. 2. *Irak'ta Yer Alan ABD'li Askeri Personel, Sözleşmeli Personel ve Özel Güvenlik Personeli Sayıları*

YIL	Askeri Personel Sayısı	Sözleşmeli Personel Sayısı	ABD'li Sözleşmeli Personel Sayısı	Yabancı ve Ev Sahibi Ülke Sözleşmeli Personel Sayısı	Özel Güvenlik Alanında Faaliyet Gösteren Sözleşmeli Personel Sayısı	Özel Güvenlik Alanında Faaliyet Gösteren ABD'li Sözleşmeli Personel Sayısı	Özel Güvenlik Alanında Faaliyet Gösteren Yabancı ve Ev Sahibi Ülke Vatandaşı Sözleşmeli Personel Sayısı
2007	165.607	154.825	26.869	127.956	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
2008	161.783	163.591	31.325	132.266	9.952	830	9.122
2009	148.500	148.050	39.262	108.788	9.218	727	8.436
2010	114.300	100.035	27.843	72.192	11.095	776	10.319
2011	47.305	71.142	19.943	51.199	8.327	791	7.536
2012	11.445	23.886	11.237	12.649	8.995	751	8.244
2013	----	8.449	2.356	6.093	2.281	235	2.046
2014	----	3.234	820	2.414	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
2015	3.550	1.349	1.140	209	43	Bilgi yok	Bilgi yok
2016	3.550	2.028	1.392	636	118	Bilgi yok	Bilgi yok
2017	5.262	3.592	2.035	1.557	370	Bilgi yok	Bilgi yok
2018	Bilgi yok	4.927	2.767	2.160	406	Bilgi yok	Bilgi yok

⁶³⁰ Heidi M. Peters, Sofia Plagakis, "Department Of Defense Contractor And Troop Levels In Iraq And Afghanistan: 2007-2018", (Washington: Congressional Research Service, 2019):13-16.

⁶³¹ M. Turan Çağlar, a.g.m. 152.

Kaynak: Peters, H. M., & Plagakis, S. (2019). *Department of defense contractor and troop levels in Iraq and Afghanistan: 2007-2018*. Washington, the USA: Congressional Research Service, 13-16.; Office of the Assistant Secretary of Defense for Sustainment (n.d.), CENTCOM: Quarterly Contractor Census Reports. Alınan yer [https:// www.acq.osd.mil/log/PS/CENTCOM_reports.html](https://www.acq.osd.mil/log/PS/CENTCOM_reports.html)

5.9.3. Siyasi Maliyetlerin Dışsallaştırılması

Bush döneminde ABD yönetiminin Irak işgali için girdiği bir diğer önemli maliyet türü de siyasi maliyettir. Irak İşgali için Irak'ta geçirilen sürenin planlanandan uzun sürmesi hem ABD'nin uluslararası kamuoyunda hem de Bush yönetiminin ülke içinde yeni maliyet kapılarını açmasına neden olmuştur. Örneğin, 2003 yılında Irak'ı işgali Amerikan kamuoyunda yalnızca %23'lük bir kitle eleştirirken, 2008 yılına gelindiğinde bu oran %63'e yükselmiştir.⁶³² İlerleyen yıllarda bu oranda değişiklikler olsa da daima %50'nin üstünde kalmıştır. ABD'nin Irak topraklarında bulunmasına kamuoyundaki tepkiler bu şekilde olurken, 2008 yılındaki ABD başkanlık seçimlerinde de bu durum konu olmuştur. Demokrat Parti adayı Barack Obama ABD'nin Irak'ta ki varlığını eleştirenlerden biri olarak seçilmesi halinde ABD'nin bölgeden tamamen çekileceği sözünü vermiştir.⁶³³

Bu bakımdan Obama başkan seçildiğinde Irak'tan çekilmiştir fakat Bush döneminin bölgede bıraktığı kitle imha silahlarının yayılması ve terörizm sorunu bölgede aktif olarak sorun yaratmaya devam etmiştir. Bu bakımdan Bush dönemindeki güç kullanımı ABD yönetimine Obama geldiğinde de Trump geldiğinde de devam etmiştir. Bu nedenle ABD vatandaşlarının ABD'nin Irak'ta olma konusuna olan tavırlarının yarattığı gerginliğinde etkisiyle 2003-2017 yılları arasında başa gelen ABD başkanları bölgeden elini çektiklerini göstermek istemiş bu nedenle özel askeri şirketler devreye girmiştir. Bu açıdan özel askeri şirketler 2011 öncesi dönemde ABD ordusunun “yanında” yer alırken, 2011 yılı sonrası ABD “yerine” kullanılmaya başlanmıştır.⁶³⁴

ABD'nin siyasi maliyetleri düşürmesine etki eden bir diğer önemli nokta ise, özel askeri şirketlerin üzerinde sınırlı kongre denetiminin olmasıdır. ABD yönetimleri, özel askeri şirketlerin kongre denetimine tabii olmamaları dolayısıyla pek çok eylemini özel askeri

⁶³² Andrew Dugan, “On 10th Anniversary, 53% In U.S. See Iraq War As Mistake. Gallup”, <http://news.gallup.com/poll/161399/10th-anniversary-iraq-war-mistake.aspx>, [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

⁶³³Barack Obama, “My Plan For Iraq”, *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2008/07/14/opinion/14obama.html>, (2008, 14 Temmuz), [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

⁶³⁴ M. Turan Çağlar, a.g.k., 153.

şirketler üzerinden gerçekleştirmiş ve çok sayıda sözleşmeli personeli Irak'ta bulundurmıştır. Bu bakımdan ABD'de yürütmenin yasamadan önde olması özel askeri şirketlerin kullanımını denetleme bakımından şüpheler doğursa da, ABD yönetimini kamuoyu baskısından kurtarmıştır. Bir yandan insani maliyetleri dışsallaştıran özel askeri şirketler bir yandan da siyasi maliyetleri dışsallaştırmıştır.⁶³⁵ İşgal sırasında ABD ordusuna verilen zayıatlar kamuoyunda açık bir şekilde paylaşılsa da, özel askeri şirket çalışanlarına verilen zayıat ABD kamuoyuyla şeffaf bir şekilde paylaşılmamıştır. Böylelikle işgalin getirdiği zayıatlar özel askeri şirketler aracılığıyla dışsallaştırıldığından kamuoyundaki tepkiler sınırlandırılabilmiştir.⁶³⁶

Tüm bunlar incelendiğinde ABD'nin 2003 yılındaki Irak İşgalinin ekonomik, insani ve siyasi maliyetlerinin maddi yükü özel askeri şirketler kullanarak dışsallaştırılmaya çalışılmıştır. Fakat kullanılan personellerin neden olduğu insan hakları ihlalleri, şiddetin zaman zaman tırmanması, ABD ordusuna çatışma sahasında yeni sorunlar yaratmıştır. ABD'nin Irak'a özel güvenlik kavramını ihraç etmesi, güvenlik anlayışının piyasalaşmasına neden olmuştur. Geleneksel anlamdaki güvenlik kuramları, savaş, çatışma, savunma gibi kavramlar üzerinden ilerlerken, özel askeri şirketlerin savaş alanına girmesi ile temel motivasyon kar ve kazanç olmuştur.⁶³⁷

⁶³⁵ Mete Yıldız, Alper Ekmekçioğlu, Özel askeri şirketlerin savunma politikaları açısından incelenmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, C.51, S.3, (2016): 34.

⁶³⁶ Avant, a.g.k., 230-265.

⁶³⁷ Herbert Wulf,, *Internationalizing And Privatizing War And Peace*, (Hampshire, Palgrave Macmillan, 2005): 57.

BÖLÜM 6

6. SONUÇ

İstihbarat faaliyeti önceleri yalnızca yaşamak için gerekli bilgiye sahip olma ihtiyacına odaklanırken, insanların topluluk halinde yaşaması ile birlikte bu durum bir toplumun diğer topluma üstünlük kurmaya çalışması amacına yönelmiştir. Günümüze doğru geldikçe bu durum bir rekabet unsuru yaratmış ve istihbarat devletlerin birbirlerine avantaj sağlamak amacıyla kullandıkları en önemli enstrüman haline gelmiştir.

Günümüzde gizli servisler aracılığı ile gerçekleştirilen faaliyetler en uygun şekliyle realist paradigmlar kapsamında açıklanabilmektedir. Bu kapsamda realizm uluslararası sistemin anarşik olduğunu kabul ederken, aynı zamanda devletlerin bu sistemde güce sahip olmak için politika belirlediklerini ileri sürmektedir. Bu bakımdan sert bir rekabetin sürdüğü anarşik ortamda devletler istihbarat birimlerini kullanarak hasım devletlerin kendilerine yönelik gerçekleştireceği eylemleri engellemek istemektedir. Bu noktada istihbarat devletlere anarşik ortamdaki belirsizliklerin giderilmesi noktasında yardımcı olmaktadır.

Faaliyetlerine büyük bütçe ayıran ve gerçekleştirdiği operasyon kapsamında, ABD istihbarat topluluğu özel askeri şirketler ile bağlantıları bakımından analiz edilmesi gereken bir yapıdır. Söz konusu topluluk dünyada görece yeni olsa da gelişimi çok hızlı olan istihbarat birimlerindendir. ABD istihbaratının temelleri Amerikan Devrimi ve İç Savaş yıllarında atılmıştır. Özellikle 19. yüzyılda ordu ve donanmanın kendine ait istihbarat teşkilatları olsa da ulusal bir istihbarat yapılanmasına ihtiyaç Birinci Dünya Savaşı ile duyulmaya başlanıp, İkinci Dünya Savaşı ile kurumsal yapıya kavuşmuştur.

Bu bakımdan ciddi bir yapılanmaya sahip olan ABD istihbaratı, 1990 sonrası dönemde ise tehdit odaklarının çeşitlenmesi ile birlikte kendini reforme etmiştir. Hedefleri ve tehdit algıları küreselleşen ülkelerin dönüşümünde en temelde istihbarat birimleri etkilenmiş bu açıdan söz konusu birimler değişim ve dönüşüm içine girerken, istihbarat faaliyetlerinde yer alan yeni aktörler devreye girmiştir. Bu reforme ihtiyacının en somut sonucu ise istihbarat birimlerinin faaliyetlerinde özel askeri şirketlere yönelmeleri ile olmuştur.

Esasında özel askeri şirketlerin temeli Sovyetler Birliği'nin dağılması ve ABD'nin dünyada tek süper güç olması ile batılı ülkeler ordularını küçültmeye ve askeri hizmetleri

özelleştirmeye başlamasıyla atılmıştır. Önceleri her alanda devletin vatandaşından vergi alarak sağladığı hizmetler olan eğitim, sağlık, ulaşım gibi unsurlar sonraları özelleşme yoluna girmiştir. Söz konusu özelleştirme alanına giren güvenlik meselesi de devletin tekelinden çıkmıştır. Zamanla ticari kuruluş niteliği taşıyarak askeri alana giren özel şirketler devletlere çeşitli alanlarda güvenlik hizmeti sağlamıştır. Müşterilerine askeri danışmanlık, tedarik ve destek hizmeti sunan özel askeri şirketler, uluslararası alanda barış ve huzuru sağlayan kurumların yetersiz kalması ile zamanla faaliyet alanları genişlemeye başlamıştır.

Özel askeri şirketler Soğuk Savaş sonrası dönemde daha aktif olarak kullanılmış bunun altında yatan en önemli sebep olarak, büyük güçlerin gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen bölgesel çatışmalara karşı koyamadıklarından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Söz konusu ülkeler tek başlarına bir ülkeyi yıkıcı nitelikteki çatışmaları durduramadıklarından özel askeri şirketlere başvurmuştur. Ülkesindeki çatışmaları durduramayan devletlerin yaratmış oldukları bu talep özel askeri şirketlerin büyümesine ve güçlenmesine neden olmuştur.

Lojistik destek, taktik ve stratejik planlama, analiz yapma ve operasyonel destek sağlama gibi daha birçok alanda hizmet sunan kuruluşlar, Birinci Körfez Savaşı ile birlikte ABD istihbarat topluluğuyla ticari ilişkiler geliştiren birimler olmuştur. Önceleri özel askeri şirketlerin ABD istihbarat topluluğu ile ilişkisi kriz bölgelerinde görev alan yerel personelin istihdamı ile ilgili olurken 11 Eylül 2001 sonrası radikal teröre karşı başlatılan mücadele ile özel askeri şirketler büyük bir gelişme göstererek birçok alanda hizmet sunmaya başlamıştır. Çalışmada, özel askeri şirketler ile ABD istihbarat örgütleri arasındaki iş birliğine yer verilmesindeki asıl neden, söz konusu şirketlerin baş müşterisinin ABD olmasından kaynaklanmaktadır. Esasında özel askeri şirketler ile ABD istihbarat topluluğu arasındaki iş birliği ABD'nin ilk kuruluş yıllarına kadar dayanmaktadır. Özellikle 1846 yılı Amerika-Meksika Savaşında Meksika'ya karşı casusluk faaliyetleri amacıyla özel askeri şirketlerden yararlanılmıştır. Yine 1990'lı yıllarda ABD, Varşova Paktı üyelerini takip altına almak maksatlı özel askeri şirketlere başvurmuştur. ABD önemi bir uluslararası mesele haline gelen Bosna, Kosova, Haiti ve Somali gibi konularda da sıklıkla özel askeri şirketlerin desteğini almıştır.

Bu bakımdan ABD istihbarat birimleri dünyanın diğer istihbarat birimlerine karşı daha yaygın ve küresel nitelikte bir örgütlenme ağına sahip olması sebebi ile Soğuk Savaş

sonrası dönemde Ortadoğu bölgesinde bulunan Fransız ve İngilizlerden bölgeyi devralması sonucu kendi toprakları dışındaki meselelerde daha aktif ve yoğun bir şekilde rol almaya başlamıştır. Özellikle bölgede çıkarlarına ters hareket eden ve farklı konularda fikir ayrılığı yaşadığı Irak'ı yönlendirebilmek adına zaman zaman ambargo, askeri müdahale ve örtülü eylemlerde bulunmuştur. Bu eylemlerden en kapsamlı ve büyüğünü 2003 Irak İşgali oluşturmaktadır.

ABD'nin Irak işgali ABD için zamanla mali bir yük oluşturmuş, bu nedenle savaşın artan maliyetini azaltmak için Bush yönetimi özel askeri şirketleri devreye sokmuştur. Söz konusu şirketler aracılığı ile ABD; ulaşım, istihbarat, çeviri, tercüme, inşaat ve güvenlik alanlarında yüz binlerce özel askeri şirket çalışanını Irak'ta konuşlandırmış ve böylece Irak'ta belli maliyetlerini dışsallaştırabilmiştir. BM kararını ve desteğini beklemeden, uluslararası kamuoyunun fikirlerini önemsemeyen gerçekleştirilen bu eylemle, özel askeri şirketler ile iş birliği yapılmış olup, bu durum yabancı basında 2003 Irak İşgalinin “özel askeri şirketlerin doruk noktası” olarak ifade edilmesine neden olmuştur.

Savaşlarda veya müdahalelerde kullanılan özel askeri şirketler herhangi bir uluslararası düzenlemeye tabii olmayan ve genellikle bir ulusal devletin çöküşü sırasında müdahalede bulunan kurumlardır. Bu nedenle, ABD'nin 2003 Irak İşgalindeki faaliyetlerinin anlaşılması hedeflenmiş olan çalışmamızda özel askeri şirketler sert bir güç enstrümanı olarak kullanıldığı analiz edilmiştir.

Çalışmada, 2003 yılında Irak'ı işgal eden ABD istihbarat yapılanması incelenirken, işgal sırasında ve sonrasında ABD'nin Irak'ta birlikte hareket ettiği özel askeri şirketlerin tarihsel geçmişi ele alınmıştır. Çalışmanın temel sorusu; ABD'nin özel askeri şirketler üzerinden temin ettiği sözleşmeli personel ile 2003 Irak operasyonunda neden ve nasıl kullanıldığı olurken, özel askeri şirketlerin 2003 Irak işgalinde müdahil olduğu önemli olayların neler olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. ABD'nin özel askeri şirketler aracılığı ile savaşın hangi maliyetlerini dışsallaştırdığı, bu şirketlerin Irak'ta hangi sorunlara sebep olduğu ve bu sorunların hangi açılardan ABD ve Irak'a zarar verdiği aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu sorulara yanıt bulunmuş olup, ABD istihbarat örgütlerinin 2003'den 2011 yılına kadar Irak'ta kullanılan sayıları ele alındığında özel askeri şirketler üzerinden 2003 Irak İşgalinde aktif oldukları sonucuna varılmıştır. Özel askeri şirketlerin 2003 Irak

işgalinde neden ve nasıl kullanıldıkları sorularına ise cevap olarak; özel askeri şirketlerin doruk noktasını simgeleyen işgalde söz konusu şirketler Necef Çatışması, Nisur Meydanı Katliamı, Blackwater skandalları, Ebu Garip Cezaevi İşkence olayları ve Irak Başkan Yardımcısı korumasının öldürülmesi gibi önemli olaylarda ABD istihbarat örgütleri ile birlikte faaliyette bulundukları tespit edilmiştir.

ABD için Irak'ın işgalinde özel askeri şirketlerden yararlanmasındaki temel neden işgalin artan maliyetleri olduğu tespit edilmiştir. ABD'nin Afganistan ve Irak'ta yaptığı askeri müdahalelerin süresi uzadıkça, bu durum ABD için önemli ekonomik ve insani maliyetler oluşturmuş ve söz konusu maliyetler zamanla ABD için bir yük oluşturmaya başlamıştır. Çalışmada da ele alındığı üzere Bush yönetimi Afganistan ve Irak için yaklaşık 1,5 trilyon dolar harcamış ve ayrıca terörle mücadele etmek amacıyla 5 trilyon dolar yatırım yapmıştır. Savaşın ekonomik maliyetlerinin dışında İşgal, yaklaşık 6 bin ABD'li ölü ve 40 bin yaralı, yüz binlerce Afganlı ve Iraklının ölmesi, 2 milyon Iraklının ülkeden kaçması ve 1,7 milyon Iraklının ülke içinde yer değiştirmesine neden olmuştur. Özel askeri şirketlerin işgal sırasında ve sonrasında bölgede teknik servis, lojistik destek, danışmanlık, çeviri, silah ekipman desteği, istihbarat toplama gibi çeşitli alanlarda hizmetler verdiği tespit edilmiştir.

Bu kapsamda hipotez/sorunsal olarak, “ABD'nin Irak müdahalesi esnasında istihbarat servisleri ile bağlantılı özel şirketler vasıtasıyla icra ettiği faaliyetlerin, müdahale sürecinde doğrudan rol oynadığı görüşü savunulmuştur.”

Çalışma ABD istihbarat kurumlarının temelleri 1990'lı yıllara dayanan ABD-Irak ilişkilerinde geldiği son nokta olan 2003 işgalini özel askeri şirketlerin operasyonel, taktik ve konvansiyonel destek içeren faaliyetlerinden yola çıkarak ele almıştır. Çalışmayı zorlaştıran nokta ise, gizlilik sebebiyle, savaş sırasında neredeyse her türlü faaliyette yer almış, ancak gerek yasal olmayan eylemler gerekse resmi boyutlar içermeyen Irak'taki ABD Özel Harekât Birlikleri'nin rolü olmuştur.

Üstelik çalışmada elde edilen sonuçlara göre istihbarat hizmetlerine yeni dahil olan özel askeri şirketler müdahaleleri ile zaman zaman insani suçların yaşanmasına sebep olmuş, bu durum ülkenin işgal sonrası oluşturmaya çalıştığı barış ve huzur ortamının inşasında yıkıcı bir unsur olarak görülmüştür. Buna karşın hedefleri doğrultusunda gerçekleştirdiği eylemlerde özel askeri şirketlerin desteğini fazlasıyla alan ABD, özel askeri şirketlerin

doruk noktası olarak tanımlanan 2003 ABD-Irak İşgali ile uluslararası alanda eleştirilerin odak noktası haline gelmiştir. Bu dönemde yapılan suikastler, darbe girişimleri, ülkelerdeki belli gruplara yapılan destekler, hükümet değişikliklerine neden olma, şiddetli propaganda faaliyetleri, kamuoyunda Amerikan hedefleri hakkında negatif düşüncelere yol açmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ünal, Ömer Urhal. Devlet Güvenliği İstihbarat ve Terörizm. 1. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2007.
- Acar, Ünal. İstihbarat. Ankara: Akçağ Yayıncılık, 2011.
- Akad, Mehmet Tanju. Tarihten Günümüze İstihbarat, Kavramlar, Aldatma ve Örtülü Operasyonlar. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2018.
- Arı, Tayyar. Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika. İstanbul, MKM Yayınları, 2009.
- Arı, Tayyar. Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya. İstanbul: Alfa Dağıtım Yayınları, 2004.
- Arı, Tayyar. Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar. Bursa: Dora Yayınevi, 2014.
- _____. Uluslararası İlişkiler Teorileri. İstanbul: Alfa Yayınevi, 2006.
- Arıklı, Ercan. Başlangıcından Bugüne Kadar Dünya Casusluk Tarihi. İstanbul: Artel Yayınları, 1974.
- Avant Deborah. The Market For Force: The Consequences Of Privatizing Security. New York: Cambridge, 2005.
- Avcı Gültekin İstihbarat Teknikleri, Timaş yayınları, İstanbul, 2004.
- Ang, Cheng. Guan Ending the Vietnam War: the Vietnamese Communists' Perspective, The United Kingdom: Routledge. 2005.
- Balcı, Ali, Şaban Gardaş. Uluslararası İlişkilere Giriş. İstanbul: Küre Yayınları, 2014.
- Baldwin, David A. Neo-realizm and Neoliberalism: The Contemporary Debate. New York: Colombia University Press, 1993.
- Barger, G. Deborah. Toward A Revolution in Intelligence Affairs. Virginia: RAND Publications, 2005.
- Baylis, John & Smith, Steve. Patricia Owens, The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, Oxford University Press, Oxford 2011.
- Beren, Fatih İç Güvenlik İstihbaratı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2011.
- Blix, Hans. Disarming Iraq: The Search for Weapons of Mass Destruction. London, Bloomsbury, 2005.
- Brar, Harpar, Ella Rule. Ortadoğu ve Emperyalizm. çev. Evren Madran. İstanbul: Papirus Yayınevi, 2004.
- Brzezinski, Zbigniew. Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser. USA: Farrar, Straus, Giroux Press, 1985.
- Bulut, Muhsin. CIA Tarihi, Kuruluşu, Skandallar. İstanbul: Runik kitap, 2021.

- Buzan, Barry. People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations. Brighton: University of North Carolina Press, 1983.
- Booth, Ken Realism and world politics, London: Routledge, 2011.
- Bozarslan, Hamit. Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi, (çev) Ali Berktaş, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Byman, Daniel, Matthew Waxman. Confronting Iraq: U.S. Policy And The Use Of Force Since The Gulf War. Rand Corporation Publication, 2000.
- Cleveland, L. William. Modern Ortadoğu Tarihi. çev. Mustafa Harmancı. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları, 2008.
- Cockburn, Andrew, Patrick Cockburn. Out of the Ashes: The Resurrection of Saddam Hussein. New York: Harper&Collins Publihers, 2000.
- Collins, Alan. Contemporary Security Studies. Oxford University Press, 2010.
- Collins, Alan. Charles L. Glaser, Realizm. Oxford University Press, 2010.
- Collins, John M. Military Geography. Washington: National Defense University Press, 1998.
- Çimen, Ali. Echelon İstihbarat Dünyasının Perde Arkası. İstanbul: Timaş Yayıncılık, 2002.
- Darıcı, Ali Burak. ABD'nin Ulusal Enerji Sektörünü Hedef Alan İstihbarat Faaliyetlerine Yönelik Kontr/Espiyonaj Strateji Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Dash, Samuel. Chief Counsel: Inside the Ervin Committee - The Untold Story of Watergate. New York: Random House, 1976.
- Davies, Peter. F-105 Wild Weasel vs SA-2 "Guideline" SAM, Vietnam 1965-73. Osprey 2011.
- Dedeoğlu, Beril. Uluslararası Güvenlik ve Strateji. İstanbul: Yenyüzyıl Yayıncılık, 2008.
- Demir, Tarık İstihbarat Dünyası, Ankara, Kripto Yayınları, 2015.
- Dunne, Tim, Brian C. Schmidt. The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations. New York: Oxford University Press, 2001.
- Dunne, Tim, Milja Kurki, Steve Smith. International Relations Theories: Discipline and Diversity. New York: Oxford University Press, 2013.
- Dickinson, Laura A. Contract As A Toll For Regulating Private Military Companies, New York, Oxford University Press, 2011.
- Dindar, İsmail. 21. Yüzyılda Teknoloji ve İstihbarat Savaşları, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayınları, 2004.

- Kaplan, Morton. System and Process in International Politics. Colchester: ECPR Press, 2005.
- Karabekir, Kazım. Kazım Karabekir ve İstihbarat, Çev. Emrullah Tekin, İstanbul, Milenyum Yayınları.
- Kean, Thomas H. Richard Ben-Venitse, Bob Kerrey, Lee H. Hamilton, Fred F. Fielding, Timothy
- Kent, Sherman. Stratejik İstihbarat. Ankara: Asam Yayınları, 2003.
- Kent, Sherman. Stratejik İstihbarat. çev. B.Yasemin Özbek ve Nazlım Şüküroğlu Arıca. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 2003.
- Kent, Sherman. Stratejik istihbarat. çev. Yasemin Özbek, Nazlım Arıca. 3. bs. Ankara: Asam Yayınları, 2003.
- Keohane, Robert O. Neo-realizm and Its Critics. New York: Columbia University Press, 1986.
- Kılıç, Sezen. Hitlerin Gizli Dosyalarında Türkiye. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınevi, 2012.
- Kinzer, Stephen. Şah'ın Bütün Adamları: Bir Amerikan Darbesi ve Ortadoğu'da Terörün Kökenleri. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Kirmanj Sherko, Identity And Nation In Iraq. USA: Lynne Rienner Publishers. 2013.
- Kirmanj, Sherko. Kürdîsh Integration In Iraq: The Paradoxes Of Nation Formation And Nation Building. USA: University of Texas Press, 2014.
- aşkınLahnemanWilliam J., Keeping U.S. Intelligence Effective – The Need For a Revolution in Intelligence Affairs, UK: The Scarerow Press Inc. 2011
- Labs, Eric J. Beyond Victory: Offensive Realizm And The Expansion Of War Aims. London Security Studies, 1997.
- Lerner, K. Lee, Brenda W. Lerner, Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security, Farmington Hills, MI: Thomson Gale, 2004.
- Lequeur, Walter. The Uses and Limits of Intelligence. New Jersey: Transaction Publishers, 1993.
- Lowenthal, Mark M. Intelligence From Secrets to Policy. Washington: CQ Press, 2009.
- Logan, K. Gregory Homeland Security and Intelligence, California: ABCCLIO, LLC., 2010.
- McDowell, Don. Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users. USA: Scarecrow Press, 2009.
- McFate, Sean. The Modern Mercenary: Private Armies And What They Mean For World Order. New York: Oxford University Press, 2014.

- Mearsheimer, John J. *The Tragedy Of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company, 2001.
- Mearsheimer, John. *International Relations Theories Discipline and Diversity*. (OUP Oxford Press, 2016).
- Morgenthau, Hans. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knoff Publisher, 1985.
- Morgenthau, Hans *Niebuhr's Political Thought*, in Reinhold Niebuhr: *A Prophetic Voice in Our Time*, ed. Harold R. Landon, Greenwich, Conn, Seabury Press, 1962.
- National Security Council, "Report on Presidential Review Memorandum/NSC 11: Intelligence Structure and Mission", Washington D.C., 1977.
- Nizamal-Mulk, Siyasetname, (çev.) N Bayburtlugil, Dergah Yayınları, 1995.
- Nye, Joseph S. *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*. Ankara: Elips Kitapevi, 2005.
- Özdağ, Ümit. *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Yayıncılık, 2010.
- Özkan, Tuncay. *MİT'in Gizli Tarihi*. İstanbul, Alfa Yayınları, 2005.
- Öztek, Çiçek. *Irak'a Savaş, Bush Yönetiminin Bilmemizi İstemediği Gerçekler*. Ankara: Metis Yayınları, 2002.
- Paul, Christopher P. Clarke Colin ve C. Serena, Chad. *Somalia 1991 2010. Mexico is not Colombia*. Rand Corporation, Washington 2014.
- Peters, Heidi M. & Plagakis, Sofia. *Department Of Defense Contractor And Troop Levels İn Iraq And Afghanistan: 2007-2018*, Washington: Congressional Research Service, 2019.
- Pollack, Kenneth. *The Threatening Storm: The Case for Invading Iraq*, New York, Random House, 2002.
- Richelson, T. Jeffrey. *The US Intelligence Community*. Massachusetts: Ballinger Publishing Company, 1986.
- Richelson, Jeffrey T. *The Technical Collection of Intelligence*, Loch K. Johnson (Ed.), New York, *Handbook of Intelligence Studies*, Routledge, 2007.
- Richelson, Jeffrey, T. *A Century of Spies: Intelligence in the Twentieth Century*, Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Ritter, Scott. *Endgame: Solving The Iraq Problem- Once and For All*. NewYork: Simon & Schuster, 1999.
- Roemer, Slade Gorton, John F. Lehman. *The 9/11 Commission Report*. New York: Kindle Press, 2018.
- Roskin, Michael G. & O. Berry, Nicholas. *Uluslararası İlişkiler: Uİ'nin Yeni Dünyası*, (Çev). Özlem Şimşek, Ankara, Adres Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2014.

- Ruggie, John G. Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis, World Politics. Cambridge University Press, 1983.
- Sarı, Cahide. ABD Saldırganlığı: Irak Ve Ötesi. Ankara: Ütopya Yayınları, 2004.
- Schaill, Jermy. Blackwater, çev. Meral Delikara Üst. Ankara, April Yayıncılık, 2010.
- Shulsky, Abram N. Gary J. Schmitt. Silentwarfare: Understandingthe World Of İntelligence. Dulles-Virginia: Potomacbooks, 2002.
- Schuman, Frederick Lewis. International Politics: The Destiny of the Western State System, McGraw-Hill Booking Company, Inc, 1948.
- Silva, De Peer. Sub Rosa: The CIA and the Uses of Intelligence. New York: Times Books, 1978.
- Singer, Peter W. Kiralık Ordular Özel Askerî Şirketler, (Çev.) Gözde Aral ve İsmail Yaman. İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.
- Singer, Peter Warren Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry, New York, Cornell University Press, 2003.
- Stanger, Allison. One Nation Under Contract: The Outsourcing of American Power andthe Future of Foreign Policy. Yale, Yale University Press, 2009.
- Stansfield, Gareth, Robert Low, Hashem Ahmadzadeh. The Kurdish Policy Imperative. Washington: Chatham House Press, 2010.
- Steele, Robert D. Open source intelligence. New York: Handbook of Intelligence Studies, 2007.
- Şenel, Muazzez, Turhan Şenel. Stratejik İstihbarat. Polis Akademisi Yayınları, 2018.
- Thomson, Janice, Mercenaries, Pirates, And Sovereigns. Princeton University Press, 1994.
- Tılısbık, Niyazi, Özdemir Akbal, İstihbarat ve Türkiye. 1. bs. Konya: İKİA Yayıncılık, 2006.
- Tılısbık, Niyazi, Özdemir Akbal. İstihbarat ve Türkiye. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2006.
- Trento, J. Joseph. CIA'in Gizli Tarihi. İstanbul: Pegasus yayınları, 2006.
- Thucydides, The Peloponnesian War. New York, Oxford University Press 2009.
- Tufekci, Zeynep. Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest. London: Yale University Press, 2017.
- Tuncer, Hüner. Eski Ve Yeni Diplomasi. 2. Bs. Ankara: Ümit Yayınları, 1995.
- Tunç, Hakan. Amerika'nın Irak Savaşı. İstanbul: Harmoni Yayınları, 2010.

- Turner, Michael A. Historical Dictionary of United States Intelligence. Historical Dictionaries of Intelligence and Counterintelligence No.2. Maryland: The Scarecrow Press, 2006.
- Tzu Sun, Savaş sanatı. çev. Pulat Otkan, Giray Fidan. 1. bs. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Ungar, J. Sanford. The FBI. Boston: Little Brown Press, 1976.
- Waltz, Kenneth N. Theory of International Politics. California: Wesley Pub.Company, 1979.
- Waltz, Kenneth N. Yeni Gerçekçilik Kuramına Göre Savaşın Kökeni. çev.Ezgi Yağ. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2013.
- Waltz, N. Kenneth. Theory of International Politics. USA: Mc Graw-Hill Publishing, 1979.
- Waltz, N. Kenneth Political Structures, Robert O. Keohane (Edt.), Neorealism and its Critics, New York, Colombia University Press, 1986.
- Waltz Kenneth & Ouester, George H. Uluslararası İlişkiler Kuramı Ve Dünya Siyasal Sistemi, (Çev.) Ersin Onulduran, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- Waltz, Kenneth N. Realist Thought and Neo-realist Theory, The Evolution of Theory in International Relations, ed. Robert L. Rothstein, Columbia, University of South Carolina Press, 1992.
- Warrick, Joby. The Triple Agent. New York: Vintage Books, 2012.
- Watson, A. Cynthia. Combatant Commands: Origins, Structure, and Engagement, Praeger Security International. USA: Praeger Press, 2010.
- Webb, G. Gregg The FBI and Foreign Intelligence: New Insights into J. Edgar Hoover's Role, Studies in Intelligence 48, Washington D.C., 2004.
- White, Theodore Harold. Breach of Faith: The Fall of Richard Nixon. New York: Atheneum Publishers, 1975.
- Wiebes, Cees, Matthew M. Aid. Secrets of Signals Intelligence During the Cold War and Beyond. London: Routledge Publisher, 2001.
- Wiley, Joyce N., The Iraqi Shi'as: Origin, Ideology, and Current Political Goals, Iraq: Its History, People, and Politics, Ed: Shams C. Inati, New York: Humanity Books, 2003.
- Williams, Micheal C. The Realist Tradition and the Limits of International Relations, New York, Cambridge University Press: 2009.
- Wulf, Herbert. Internationalizing And Privatizing War And Peace, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2005.
- Wright, Robert K. The Continental Army (Army Lineage Series), ABD, US Government Printing Office, 1983.
- Yakın, Aziz. İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele. Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları, 1969.

Yılmaz, Sait. 21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat. İstanbul: Milenyum Yayınları,2007.

Yılmaz, Sait. ABD istihbaratı 1947-2013. Ankara: Kripto Yayınları, 2013.

Makaleler

Ağırman F. (2018). Hobbes Ve Rousseau'nun Devlet Kuramlarında Doğa Durumu, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 32:116.

Akçay, E.Y. (2010). Amerika'da Siyasal Yapı ve Karar-Alma Mekanizması: Kongre, Başkan ve Yardımcı Organlar, Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 2: 40.

Anand, W. (2000). Iraq Under Siege: Human Costs of Economics Warfare. Strategic Analysis, 24(2): 303–304.

Arı, Tayyar. (2000). Irak'a BM Yaptırımları: Kitlese İmha Silahlarının Denetimi ve Ambargo. Avrasya Dosyası, 6(3): 234-55.

Ateş, D. (2009). Uluslararası ilişkiler disiplininin Oluşumu: İdealizm/Realizm Tartışması ve Disiplinin Özerkliği. Doğu Üniversitesi Dergisi, 10(1): 11-25.

Avant, D. (2010). Lee Sigelman, Private Security And Democracy: Lessons From The US In Iraq. Security Studies, 19(2): 233.

Avşar, S. (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda Casusluk Okulları, Casusluk Uygulamaları Ve Osmanlı Devleti'nin Casusluğu Önleme Faaliyetleri, Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(13): 11-12.

Bakan, S. ve Şahin S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler. The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences. 4(2): 140.

Barrie, B. O. (2004-2005). Private Military Firms and Mercenaries: Potential for Liability under International Law. Tilburg Foreign Law Review. 12(4): 328.

Baylis, J. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18): 69-85.

Beden, A. (2011). Türk Basınına Göre, 2003 Irak Savaşı'nın Temel Nedenleri Hakkında Bir Değerlendirme (Kitle İmha Silahları ve El-Kaide Bağlantısı), History Studies, International Journal of History, C.4: 65-80.

Benes, L. (2013). OSINT, New Technologies, Education: Expanding Opportunities and Threats. A New Paradigm. Journal of Strategic Security, 6(3): 22-37.

Bengio, O. (1992). Baghdad Between Shi'a And Kurds, Policy Focus, The Washington Institute For Near East Policy, (18):3-10.

- Beşe E. & Seren, M. (2011). Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi", Polis Bilimleri Dergisi, 13(3): 134-135.
- Bıçer, S. (2017). Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2): 438-440.
- Bilgiç, Ali. (2011). Güvenlik İkilemi'ni Yeniden Düşünmek Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif, Uluslararası İlişkiler, 8(29): 123-142.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. Stratejik Araştırmalar Dergisi, 8(14): 76.
- Bilgin, T. (2015). Thomas Edward Lawrence'ın Ölümünün Basındaki Yansımalarına Dair Bazı Gözlemler. Akademik Bakış Dergisi. 52: 464.
- Bingöl, O. (2014). ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları: Coğrafi Muharip Komutanlıklar. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 10(19): 138.
- Birdişli, F. (2020). Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönemi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, Özel Sayı: 235-260.
- Buzan, Barry. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi, Uluslararası İlişkiler, 5(18):107-123
- Bruemmer, J. R. (1986). Intelligence Community Reorganization: Declining the Invitation to Struggle. The Yale Law of Journal, 101: 867-869.
- Byman, D. (2000). After the Storm: U.S Policy Toward Iraq Since 1991. Political Science Quarterly, 115(4): 493-516.
- Caşın, M. H. (2002). Soğuk Savaş Sonrası Askeri Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu. Avrasya Dosyası, 8(2): 254-294.
- Cohn, P. L. (2011). It Wasn't In My Contract: Security Privatization And Civilian Control. Armed Forces & Society. 37(3): 381-398.
- Çağlar, M.T. (2020). Privatization of Security in Iraq with Us Intervention: The Role and Effects of Contracted Personnel and Private Military and Security Companies. Siyasal: Journal Of Political Sciences. 29(1):155.
- Çetinkaya, Ş. (2012-2013). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları. 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler, 2: 241-256.
- Çıtak, E. (2015). Çağımızın Gerekliliği Olarak Sinyal İstihbaratı. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 8(2): 757.
- Çulha, F. (2004). Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel askeri Şirketler. Mülkiye Dergisi. 18(243): 24.

- Darıcılı B. A. (2017). Demokrat Parti Hack Skandalı Bağlamında ABD ve RF'nin Siber Güvenlik Stratejilerinin Analizi, 1(1): 1-19.
- Daban, E. Z. & Daban, C. (2018). Iraq Foreign Policy In Saddam Husein Period: Iraq-Iran War, Kuwait Occupation And Us Intervention On Iraq, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1): 48-51.
- Decker, H. M, & Mackenzie, W. (2020). Deniz Piyadeleri İstihbaratının Doğuşu ve İlk Yılları. Deniz Piyadeleri Tarihi, 5(2): 39-53.
- Department of Defense Directive S-5100.20, The National Security Agency and the Central Security Service,, (December 23, 1971): 21.
- Duman, M. (2002). Hegemony ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4): 7-8.
- Düzgün, Dursun M. (2020). The Rise Of Realism Theory And Its Development Stages. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi. 47. 262-263.
- Emeklier, B. (2015). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 7(13): 111.
- Erkmen, S. (2008). 1945–1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası”, Orta Doğu Dergisi, 3(1): 90-92.
- Ertekin, B. A. (2017). In The Western World, The Open Intelligence Against Open Diplomacy, BJSS Balkan Journal of Social Sciences, 6(12):18.
- Franke V. & Boemcken, von M. (2011). Guns For Hire: Motivations And Attitudes Of Private Security Contractors. Armed Forces & Society. 37(4): 725–742.
- Gaston EL, Mercenarism 2.0? The Rise Of The Modern Private Security Industry And Its Implications For International Humanitarian Law, Harvard International Law Journal V.9: 221-248.
- Galston, W. A. (2010). Realism İn Political Theory, European Journal of Political Theory 9(4): 391.
- Gilpin, R.G. (1996). No One Loves a Political Realist. Security Studies, 5(3): 3-26.
- Glassman, M. & Kang, J. M. (2012). Intelligence In The Internet Age: The Emergence and Evolution of Open Source Intelligence (OSINT). Computers In Human Behavior, 28(2): 663–82.
- Golden, D. R. (2012). Güvenliğin Maliyeti Nedir? ABD Vatanseverlik Kanunu Ve Amerika'nın Özgürlük Ve Güvenlik Arasındaki Dengesi. (çev.) Dr. Muharrem Aksu, Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2): 109-120.
- Gunter, M. (1993). Foreign Influences on the Kurdish Insurgency in Iraq, Orient, 34(1):110-112.

- Güç Ç. (2007). Savaş Müteahhitleri. Akademik Ortadoğu Dergisi. 4: 125.
- Gül, Z. (2015). Stratejik İstihbarat Ve Genel Yanılgılar. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 4(1): 111-132.
- Gündoğan, Ü. (2011). Geçmişten Bugüne İran İslam Devrimi: Genel Değerlendirme. Ortadoğu Analiz. 3(29): 93-99.
- Harris, W. (2000). Modern Irak'ın Stratejik Konumu. Avrasya Dosyası, 6(3): 49-52.
- Horn. J. L. (1979). "Trends in the measurement of intelligence". Intelligence. 3(3): 229-239.
- Jackson, P.(2002). War is Much Too Serious a Thing to be Left to Military Men': Private Military Companies, Combat and Regulation. Civil War. 5(4):30-32.
- Kancı, A. M. (2022). İkinci Soğuk Savaş'ın Değiştirdiği İstihbarat İkliminde Milli İstihbarat Teşkilatı. Kriter Dergisi, 6(64): 22.
- Kavıracı, O. (2020). İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(27): 3.
- Kavıracı, O., & Demirbaş M. (2020). İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi. Anadolu Strateji Dergisi, 2(1): 56.
- Keyik, Mehmet & Erol, Mehmet Seyfettin (2019). Realizme Göre Güç Ve Güç Dengesi Kavramları", Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 3(1): 16-17.
- Krahmann, E. (2008). Security: Collective Good or Commodity?. European Journal of International Relations. 14(3): 135.
- Krahman, E. (2013). The United States, Pmscs And The State Monopoly On Violence: Leading The Way Towards Norm Change. Security Dialogue. 44(1): 60.
- Krishnan, Armin "The Future of U.S. Intelligence Outsourcing", The Brown Journal of World Affairs, 18(1): 195-211.
- Kasalak, K. (2006). Suriye'de Manda Yönetiminin Kurulması ve Türkiye'ye Etkileri. Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi. 4(2): 70-71.
- Kıran, A. (2006). Kürt-Amerikan İlişkileri I. Serbesti Dergisi, 24(1): 44.
- Kovacs, A. (1997). "Using Intelligence". Intelligence and National Security, 12(4):155-163.
- Korab-Karpowicz, J. (2017). Political Realism in International Relations", The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 24-33.
- Köseli, M. (2009). Terörle Mücadelede İstihbaratın Rolü. Polis Bilimleri Dergisi, 11(2): 59.

- Küçükşolak, Ö. K. (2012). Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması. *Turan Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(14): 202-208.
- Küçükşahin, A. (2006). Güvenlik Bağlamında, Risk ve Tehdit Kavramları Arasındaki Farklar Nelerdir ve Nasıl Belirlenmelidir?, *Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(4): 14.
- Knight, J. Sigint (Signal Intelligence), K. Lee Learner ve Brenda Wilmonth Learned (Ed.), *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*, (1): 230-250.
- Laçiner, S. (2003). Irak Krizi: Ortadoğu'nun Yeniden Yapılandırılmasının İlk Aşaması Mı? *Stratejik Analiz*, 3(35): 30-33.
- Langeluttig, A. (1929). *The Department Of Justice Of The United States*. Johns Hopkins Press, 4(7):9-14.
- Latham W. C. Jr., (2009). Not My Job: Contracting and Professionalism in the U.S. Army. *Military Review*. 40.
- Liaropoulos, Andrew N. "A (R)evolution In Intelligence Affairs? In Search Of A New Paradigm." *Research Institute For European And American Studies*, No.100 (June 2006): 1-19.
- Lobell, E. S. (2002). War Is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics and Security Strategies. *Security Studies*, 3(193): 164-193.
- Lobell, E. S. (2002). War Is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics And Security Strategies. *Security Studies*, 12(2): 164-169.
- Mesut, Ş. (2012). Realizm Çerçevesinde Avrupa Birliğinin Bütünleşmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 288-330.
- Minow, M. (2002). The USA Patriot Act. *Library Journal*, 127: 52-55.
- Mustafa, A. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(8): 92.
- Morgenthau H. (1949). *Politics Among Nations The Struggle For Power*, *Political Science Quarterly*, 64(2): 125.
- Molloy Sean, (2004). Truth, Power, Theory: Hans Morgenthau's Formulation of Realism. *Diplomacy and Statecraft*, (15): 1-34.
- Odom, W. (2008). Intelligence Analysis. *Intelligence And National Security*, 23(3): 12.
- Outzen R. H. M., (1997). Technical Intelligence: Added Realism at the NTC, *Military Intelligence Professional Bulletin*, 23(3): 20-22.
- O'hanlon M. (2016). Improving Afghanistan Policy, *The Foreign Policy Brief Brookings*. 2(1): 3.
- Ortiz, C. (2010). The New Public Management Of Security: The Contracting And Managerial State And The Private Military Industry. *Public Money & Management*, 30(1):35-41.

- Özarslan, S. (2017). İraqi Turkmens and Religious Understandings. *Journal of Islamic Research*. 28(2): 150-151.
- Özdağ, Ü. (2002). Stratejik İstihbarat. *Avrasya Dosyası: İstihbarat Özel Sayısı*, 8(2): 109-120.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3): 116.
- Özdemir, M. (2004). Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda ve Casusluğa Karşı Alınan Tedbirler. *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi* 4: 55-74.
- Öztürk, M. O. (2002). ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi. *2023 Dergisi*, 22:16.
- Perry, D. (2012). Blackwater Vs. Bin Laden: The Private Sector's Role İn American Counterterrorism. *Comparative Strategy*. 31(1): 47.
- Pınar, L. (2004). Neorealizmin Güvenlik Olgusuna Yönelik Varsayımları Bağlamında Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Süreci. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 3(1): 1-18.
- Romany F. M.(2015). "Understanding How Big Data Leads To Social Networking Vulnerability". *Journal of Computers in Human Behavior*, N, V, Assiut University. (57): 349.
- Rose G. (1998). "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy". *World Politics*, 1(51): 144-172.
- Rüstemova, L. (2017). Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Neo-Realizme Bakış: Kenneth Waltz Ve John Mearsheimer Örneğinde. *Lisans Tezi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi*. 62-68.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6: 124-134.
- Sagan, S. & Waltz, K. (1997). The Spread of Nuclear Weapons: A Debate. *American Political Science Review*, 91(1): 243 – 244.
- baySchaurer, F. & Störger, J. (2013). The Evolution Of Open Source Intelligence (OSINT). *The Intelligencer Journal of U.S. Intelligence Studies*, 19(3): 53-56.
- Sean, M. (2004). Truth, Power, Theory: Hans Morgenthau's Formulation of Realism. *Diplomacy and Statecraft*, 15(1): 1-34.
- Sills, E. (2012). Critical Function: Improving Outsourcing Decisions Within the Intelligence Community. *Public Contract Law Journal*. 41(4): 1007-1026.
- Singer, W. P. (2001/2002). Corporate Warriors: The Rise And Ramifications Of The Privatized Military Industry. *International Security*, 26(3): 7.
- Singer W. P. (2003). The Ultimate Military Entrepreneur. *MHQ: Military History Quarterly*. 15: 2.

- Singer, W. P. (2004). War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law. *Columbia Journal of Transnational Law.*, 42(2):523.
- Smith, D. (2004). Dark Side To US Intelligence Reform, *Washington Quarterly*, (14): 37.
- Taulbe, J. L. (1998). Mercenaries And Citizens: A Comparison Of The Armies Of Carthage And Rome. *Small Wars & Insurgencies*. 9(3): 8.
- Tangör, B. & Yalçinkaya, H. (2010). Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 7(25): 113.
- Tarzi A. (2000). Contradictions In U.S. Policy On Iraq And Its Consequences” *Middle East Review of International Affairs*, 4(1):31.
- Tidd, J. M. (2008). Tidd, From Revolution To Reform: A Brief History Of U.S. Intelligence, *International Affairs*, 28 (1): 12-13.
- Tüysüzöğlü, G. (2013). Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm Bağlamında Karadeniz Havzası’ndaki Çatışma Gerçekliğinin Değerlendirilmesi. *Avrasya Etütleri*. 44: 73.
- Topal, A. H. (2011). Uluslararası Hukuk Açısından Özel Askerî Şirketler ve Şirket Çalışanlarının Statüsü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 60(4): 965.
- Voelz G. (2009). Contractors and Intelligence: The Private Sector in the Intelligence Community. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 22(4): 586-590.
- Yalçinkaya, H. & Türkeş, K. T. (2008). Yirmibirinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 7:75.
- Yıldız, M. & Ekmekçioğlu A. (2016)., Özel askeri şirketlerin savunma politikaları açısından incelenmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(3):34.
- Yılmaz, S. (2007). 21’nci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve kontratçı Firmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 6: 9.
- Yılmaz, S. & Kalkan, D. K. (2017). Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma, *Ankasam, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3):181-182.
- Walt, S. M. (1985). Alliance Formation and the Balance of World Power. *International Security*, 9(4): 3-43.
- Waltz, K. (1990). Realist Thought and Neorealist Theory. *Journal of International Affairs*, 44(1): 35.
- Waltz, K. (2008). Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı, (Çev.).B. Yavuz, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(17): 3-44 .

- Weinstein, R. K. (2004). US Strategy in the Middle East and the 2004 Presidential Election 9/11: Towards a Redefinition of America's Role in the World. *Asia-Pacific Review*, 11(2): 81-95.
- Welch M. (2009). Fragmented power and state-corporate killings: A critique of blackwater in Iraq. *Crime, Law and Social Change*. 51(3): 359.
- Wenger A. & Simon J.A. (2008). Masonthe Civilianization Of Armed Conflict: Trends And İmplications. *International Review Of The Red Cross*. 90(872): 841.
- Williams, M. (1996). Hobbes And International Relations: A Reconsideration. *International Organization*, 50(2): 231.
- Wippl, J. (2011). The History of the Central Intelligence Agency and Congress", *Intelligence and National Security*, 26(1): 114–119.

İnternet Kaynakları

- "Political Realism In International Relations". Stanford Encyclopedia Of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/realism-intl-relations/>. [Erişim Tarihi: 11.01.2022]
- A Burglary Turns Into A Constitutional Crisis. Alındığı yer: <http://edition.cnn.com/2004/US/06/11/watergate/index.html>. [Erişim Tarihi: 19.01.2022]
- ABD Savunma Bakanlığı Askeri Terimler Sözlüğü. Alındığı yer: http://www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary/data/i/4850.html. [Erişim Tarihi: 16.01.2022]
- ABD'nin 'Kara Bütçesi'nin Aslan Payı CIA'in. Alındığı yer: <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-nin-kara-butcesinin-en-buyuk-payi-cia-ya-gidiyor/1741036.html>. [Erişim Tarihi: 16.01.2022]
- About Us – Bureau of Intelligence and Research. Alındığı yer: <https://www.state.gov/about-us-bureau-of-intelligence-and-research/>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- "About Us". Alındığı yer: https://www.oni.navy.mil/Our_Mission/ [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- "Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu". Alındığı yer: https://stringfixer.com/tr/U.S._intelligence_community. [Erişim Tarihi: 17.01.2022]
- Amadeo K. "Cost of Iraq war: timeline, economic impact. Balance". Alındığı Yer: <https://www.thebalance.com/cost-of-iraq-war-timeline-economic-impact-3306301>. [Erişim Tarihi:01.08.2022]
- Ataç, K. K. "İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik". Alındığı yer: https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/12/Istihbarat_KKAtac_v.2.pdf. [Erişim Tarihi: 09.08.2022]

BBC News, “Dünyada Kişi Başına En Fazla Güvenlik Kamerası Çin'in Çongçing Şehrinde, İstanbul'da 107 Bin Kamera Var” Alındığı Yer: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunyada-kisi-basina-en-fazla-guvenlik-kamerasi-cinin-congcing-sehrinde-istanbulda-107binkameravar1705794#:~:text=Images%20G%C3%BCvenlik%20kamaras%C4%B1,%C4%B0ngiltere%20merkezli%20teknoloji%20%C5%9Firketi%20Comparitech'in%20analizine%20g%C3%B6re%2C%20d%C3%BCnyada%20ki%C5%9Fi,alt%C4%B1%20ki%C5%9Fiye%20bir%20kamera%20d%C3%BC%C5%9F%C3%BCyor>. [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

Beamarchive, C. “Soon, Satellites Will Be Able To Watch You Everywhere All The Time”. Alındığı yer: <https://www.technologyreview.com/2019/06/26/102931/satellites-threaten-privacy/>. [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

Betts, K. R. “U.S. National Security Strategy: Lenses and landmarks”. Alındığı yer: <http://www.princeton.edu/~ppns/papers/betts.pdf>. [Erişim tarihi: 18.01.2022]

“Bibliography and Comparative Analysis”. Alındığı yer: [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=tAVkDAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Richardson,+S.,+%26+Gilmour,+N.,+\(2016\).+Intelligence+and+Security+Oversight:+An+Annotated+Bibliography+and+Comparative+Analysis.+Springer.&ots=aXCWVOLUME&sig=hO0FIWkWiYWSC58_RIvWpIQ7Vs&redir_esc=y#v=onepage&q=Richardson%2C%20S.%2C%20%26%20Gilmour%2C%20N.%20\(2016\).%20Intelligence%20and%20Security%20Oversight%3A%20An%20Annotated%20Bibliography%20and%20Comparative%20Analysis.%20Springer.&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=tAVkDAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Richardson,+S.,+%26+Gilmour,+N.,+(2016).+Intelligence+and+Security+Oversight:+An+Annotated+Bibliography+and+Comparative+Analysis.+Springer.&ots=aXCWVOLUME&sig=hO0FIWkWiYWSC58_RIvWpIQ7Vs&redir_esc=y#v=onepage&q=Richardson%2C%20S.%2C%20%26%20Gilmour%2C%20N.%20(2016).%20Intelligence%20and%20Security%20Oversight%3A%20An%20Annotated%20Bibliography%20and%20Comparative%20Analysis.%20Springer.&f=false). [Erişim Tarihi: 18.01.2022]

Bonadies, A. G. “Is Mearsheimer’s Theory Of Offensive Realism Tenable Today?”. Alındığı yer: http://www.academia.edu/9601536/Is_Mearsheimers_Theory_of_Offensive_Realism_Tenable_Today. [Erişim Tarihi: 06.01.2022]

Brown, David. “7 Things You Might Not Know About Coast Guard Intelligence (Like the Fact that it Exists)”. Alındığı yer: <https://news.clearancejobs.com/2013/06/09/7-things-you-might-not-know-about-coast-guard-intelligence-like-the-fact-that-it-exists/>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

Bulzomi, J. M. “Foreign Intelligence Surveillance Act, Before and After the USA PATRIOT Act”. Alındığı yer: http://www.fbi.gov/publications/leb/2003/june2003/june03leb.htm#page_26. [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

Buzan, B. “Security Concept” Konulu Mülakatı, Canadian International Policy”. Alındığı yer: <http://www.international.gc.ca/cippic/discussions/securitysecurity/video/buzan.aspx?lang=eng> [Erişim Tarihi: 10.12.2020]

- Chatterjee, P. “Outsourcing Intelligence in Iraq: A CorpWatch Report on L-3/ Titan”, Alındığı Yer: <https://corpwatch.org/article/outsourcing-intelligence-iraq-corpwatch-report-l-3titan-0>. [Erişim Tarihi: 26.07.2022]
- “Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act (1970)”. Alındığı yer: https://web.archive.org/web/20070928044643/http://www.deamuseum.org/dea_history_book/1970_1975.htm. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- Conachy, J. “Private Military Companies İn Iraq: Profiting From Colonialism”. Alındığı yer: <https://www.wsws.org/en/articles/2004/05/pmcs-m03.html>. [Erişim Tarihi: 28.02.2022]
- Cordesman, A. “Pandora’s Box: İraqi Federalism, Seperatism, “Hard” Partitioning, and US Policy”, CSIS. Alındığı yer: <https://www.csis.org/analysis/pandoras-box> [Erişim Tarihi: 21.02.2022]
- Çanlı, M. “İstihbarat nedir? Ne Değildir?”, Alındığı Yer: <https://strasam.org/savunma/askeri-harekat/istihbarat-nedir-ne-degildir-212>. [Erişim Tarihi: 09.08.2022]
- “DEA Mission”. Alındığı yer: <https://www.dea.gov/about/mission>, [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- Demirel, E. “Güç Dengesi Teorisi Perspektifinden Birleşmiş Milletler”, Alındığı Yer: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/87292>.
- “Defense Intelligence Agency”. Alındığı yer: <https://www.dia.mil/> [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- DeVine, E. M. Heidi M. Peters, U.S. Intelligence Community Elements: Establishment Provisions. Alındığı yer: <https://sgp.fas.org/crs/intel/IF10527.pdf>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- Deitelhof, N. “Private Security and Military Companies: The Other Side of Business and Conflict”. Alındığı Yer: www.gbv.de/dms/sub.../611242230.pdf. [Erişim Tarihi: 09.07.2022]
- Dunning, R. “Blackwater, Private Security Companies and the U.S. Military”. The Kenan Institute for Ethics at Duke University. Alındığı Yer: <http://kenan.ethics.duke.edu/wpcontent/uploads/2012/07/Case-Study-Mercenaries.pdf>. [Erişim Tarihi: 12.07.2022]
- Dugan, A. “On 10th Anniversary, 53% İn U.S. See Iraq War As Mistake. Gallup”, Alındığı Yer: <http://news.gallup.com/poll/161399/10th-anniversary-iraq-war-mistake.aspx>. [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

- Elektronik İstihbarat Ve Echelon Sistemi. Alındığı yer: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1086073/elektronik-istihbarat-ve-echelon-sistemi>. [Erişim Tarihi: 03.01.2022]
- Eroğlu, H. “Klasik Dönemde Osmanlı Devletinin İstihbarat Stratejileri”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/782521>. [Erişim Tarihi: 24.06.2022]
- Ewenstein, P. “Offensive Realism And Revolution”. [http://www.academia.edu/969146/Offensive Realism and Revolution](http://www.academia.edu/969146/Offensive_Realism_and_Revolution). [Erişim Tarihi: 06.01.2022]
- “Fact Sheet: President Issues New Orders to Reform Intelligence”. Alındığı yer: <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB144/20040827-13.html>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- “FBI Missions”. Alındığı yer: <https://web.archive.org/web/20150412223657/http://www.fbi.gov/about-us/quick-facts/quickfacts>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- Fisk, R. “Iraq on The Brink of Anarchy. The Independent”, Londra. Alındığı Yer: <http://www.truth-out.org/archive/item/47628:robert-fisk--iraq-on-the-brink-of-anarchy>. [Erişim Tarihi: 11.09.2022].
- “Geoint Definition”. Alındığı yer: <https://www.heavy.ai/technical-glossary/geoint>. [Erişim Tarihi: 24.06.2022]
- Gill, P. & Phythian, M. “Toward a Theory of Intelligence” Alındığı yer: www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2006/RAND_CF219.pdf. [Erişim Tarihi: 16.01.2022]
- Gren, B. D. “1965: A Humiliated Syria Hangs Israeli Spy Eli Cohen”. Alındığı yer: <https://www.haaretz.com/jewish/.premium-1965-a-humiliated-syria-hangs-israeli-spy-eli-cohen-1.5363140> [Erişim Tarihi: 01.01.2022]
- “Güçler Dengesi – Balance Of Power”. <https://www.tuicakademi.org/gucler-dengesi-balance-of-power>. [Erişim Tarihi: 05.01.2022]
- Güler, M. “Türk İstihbaratını Yeniden Yapılandırmak”. Alındığı yer: <https://21yyte.org.tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/turk-istihbaratini-yeniden-yapilandirma>. [Erişim Tarihi: 15.01.2022]
- Güven, A. “Yapısal Realizm: Saldırgan Realizm Ve Savunmacı Realizm”. Alındığı yer: <https://www.ilimvemedeniyyet.com/yapisal-realizm-saldirgan-realizm-ve-savunmaci-realizm.html>. [Erişim Tarihi: 07.01.2022]
- Godoy, J. “Dogs of War Take Suits”, Inter Pres Service. Alındığı yer: <http://www.ipsnews.net/2003/11/politics-dogs-of-war-take-to-suits/>. [Erişim Tarihi: 17.07.2022]
- Halliburton/KBR, Alındığı Yer: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/warriors/contractors/companies.html>. [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

- Hersh, S. "The Debate Within," The New Yorker. Alındığı Yer: <https://www.newyorker.com/magazine/2002/03/11/the-debate-within>. [Erişim Tarihi: 19.07.2022]
- Hillhouse, R.J. "Outsourcing Intelligence: How Bush Gets His National Intelligence From Private Companies The Nation". Alındığı Yer: https://www.alternet.org/story/57979/outsourcing_intelligence%3A_how_bush_gets_his_national_intelligence_from_private_companies. [Erişim Tarihi: 30.07.2022]
- Human Security Incident reported by, "Satellite Sentinel Project". Alındığı yer: <https://hhi.harvard.edu/files/humanitarianinitiative/files/escalation.pdf?m=1612209741>. [Erişim Tarihi: 02.01.2022]
- İcra Emirleri. Alındığı yer: <https://www.archives.gov/federal-register/codification/executive-order/12333.html>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- INSCOM'un operasyonlar için öngörülen vizyonu. Alındığı yer: <https://www.inscom.army.mil/>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- Intelligence Reform at the Department of Energy: Policy Issues and Organizational Alternatives. Alındığı yer: <https://sgp.fas.org/crs/intel/RL33355.pdf>. [Erişim Tarihi: 21.01.2022]
- İrak'ın Yakın Tarihi. Alındığı yer: https://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/02/printable/040202_irak_kronoloji.shtml. [Erişim Tarihi: 22.02.2022]
- Intelligence Collection Activities And Disciplines. Alındığı yer: <https://irp.fas.org/nsa/iass/threat96/part02.htm>, [Erişim Tarihi: 24.06.2022]
- "İstihbarat Oluşumu" Alındığı Yer: <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>. [Erişim Tarihi: 10.12.2020]
- "İnsan İstihbaratı ve Robin Sage Deneyi". Alındığı yer: <https://www.siyahgribeyaz.com/2010/08/insan-istihbarat-ve-robin-sage-deneyi.html>. {Erişim Tarihi: 04.02.2022}
- Joint Chiefs of Staff, "Joint Intelligence"(2013), Alındığı Yer: http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp2_0.pdf. [Erişim Tarihi: 01.01.2022].
- Kalkan, K. "Uzaktan Algılama", Alındığı Yer: https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/makale/72_81_uzaktan_algilama.pdf. [Erişim Tarihi: 02.01.2022]
- Karavaşin, T. "Görüntü İstihbaratı", Alındığı Yer: <https://m5dergi.com/son-sayi/makaleler/goruntu-istihbarati-goris/>. [Erişim Tarihi: 01.01.2022].
- Kasapoğlu, C. "Açık Kaynaklı İstihbaratın Geleceği: Türkiye Ne Yapmalı?". Alındığı yer: <https://www.perspektif.online/acik-kaynakli-istihbaratin-gelecegi-turkiye-ne-yapmalı/>. [Erişim Tarihi: 02.01.2022]

- Kekić, D. “EU Intelligence Network: ENFOPOL”. Alındığı yer: https://www.researchgate.net/publication/311646689_EU_Intelligence_Network_ENFOPOL. [Erişim Tarihi: 04.01.2022]
- Lim, J. Y. “Misguided Defensive And Offensive Realism Based On The Sino-Myanmar PipelineProject”. Alındığı yer: <http://pi.library.yorku.ca/ojs/index.php/gjis/article/viewFile/36699/34936>. {Erişim Tarihi: 08.01.2022]
- Loeb, V. “Postwar Window Closing in Iraq, Study Says”. Alındığı yer: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2003/07/18/postwar-window-closing-in-iraq-study-says/a94ea3bc-19d8-4a49-b225-2d99c4052b87/>. [Erişim Tarihi: 26.02.2022]
- Mearsheimer, J. J. “Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War”. Alındığı yer: <https://www.jstor.org/stable/2538981>. [Erişim Tarihi: 12.12.2021]
- Melzer, M. A. “Rousseau’s Moral Realism: Replacing Natural Law With The General Will”, Alındığı Yer: <https://www.jstor.org/stable/1957264>[Erişim Tarihi:10.01.2022]
- Mercenary. Alındığı Yer: <https://www.britannica.com/topic/mercenary>. [Erişim Tarihi: 30.06.2022]
- MI5. Alındığı yer: <https://www.mi5.gov.uk/>. [Erişim Tarihi: 16.01.2022]
- MI6. Alındığı yer: <https://www.sis.gov.uk/our-history.html> [Erişim Tarihi: 16.01.2022]
- Military-Industrial Complexities, Alındığı Yer: <https://www.economist.com/business/2003/03/27/militaryindustrial-complexities>. [Erişim Tarihi:01.08.2022]
- Mission About. Alındığı yer: <https://www.intelligence.gov/mission>. [Erişim Tarihi:21.01.2022]
- Mission. Alındığı yer: <https://www.dhs.gov/about-dhs>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- MİT Müsteşarlığı. “Stratejik İstihbarat”. Alındığı yer: <http://www.mit.gov.tr/t-sib.html>. [Erişim Tarihi: 22.01.2022]
- National Security Act Of 1947. Alındığı yer: <https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/laws/nsact1947.pdf>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- National Intelligence A Consumer’s Guide. Alındığı yer: https://www.dni.gov/files/documents/IC_Consumers_Guide_2009.pdf. [Erişim Tarihi:20.01.2022]
- NGA’s Mission. Alındığı yer: <https://www.nga.mil/about/Mission.html>. [Erişim Tarihi: 20.02.2022]
- Obama, Barack “My Plan For Iraq”, The New York Times. Alındığı Yer: <https://www.nytimes.com/2008/07/14/opinion/14obama.html>. [Erişim Tarihi: 01.08.2022]

- Oldemeinen, M. "The Political Realism of Thucydides and Thomas Hobbes". Alındığı yer: https://www.e-ir.info/2010/02/15/the-political-realism-of-thucydides-and-thomas-hobbes/#_ftn2. [Erişim Tarihi: 05.01.2022]
- Our Mission. Alındığı yer: <https://www.nsa.gov/>. [Erişim Tarihi: 18.01.2022]
- Singer, Peter W. "The Dogs of War Go Corporate" Alındığı Yer: [www.brookings.edu/ views/op-ed/fellows/singer20040319.htm](http://www.brookings.edu/views/op-ed/fellows/singer20040319.htm). [Erişim Tarihi: 11.07.2022]
- Proud History. Alındığı yer: <https://www.oni.navy.mil/About/Heritage/>[Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- Palou, J. L. &, Armendariz, L. "The Privatization Of Warfare, Violence And Private Military & Security Companies: A Factual And Legal Appraoch To Human Right Abuses By PMSC İn Iraq". Alındığı Yer:<http://novact.org/wp-content/uploads/2012/09/The-privatization-of-warfare.pdf>. [Erişim Tarihi: 17.07.2022]
- Role of the Treasury. Alındığı yer: <https://home.treasury.gov/about/general-information/role-of-the-treasury>. [Erişim Tarihi: 21.01.2022]
- Rose, P.K. "The Founding Fathers of American Intelligence", Washington, DC:Central Intelligence Agency, Center for the Study of Intelligence. Alındığı Yer: <http://www.cia.gov/csi/books/940299/art-1.html>. [Erişim Tarihi: 26.07.2022]
- Rubin, J. A. & Schrade, E. (2004) "Security Forces Face a Dangerous Time in Iraq". Alındığı yer: www.brookings.edu/views/op-ed/fellows/singer20040319.htm. [Erişim Tarihi: 27.02.2022]
- Sancak, K. "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar Ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü". Alındığı yer: https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_69519.pdf. [Erişim Tarihi: 10.12.2020]
- Seymour Hersh Breaks My Lai Massacre Story. Alındığı yer: <https://www.history.com/this-day-in-history/seymour-hersh-breaks-my-lai-story>. [Erişim Tarihi: 19.01.2022]
- Shorrock T. "Domestic Spying Inc.,"CorpWatch, Alındığı Yer: <http://www.corpwatch.org/article.php?id=14821>. [Erişim Tarihi: 30.07.2022]
- Singer P. W. Outsourcing War. Alındığı Yer: <http://www.brookings.edu/research/articles/2005/03/01usdepartm-entofdefense-singer>. [Erişim Tarihi: 02.07.2022]
- Sparshott, J. Iraq Reconstruction Costs Said to Have Doubled. The Washington Times. Alındığı yer: <http://www.highbeam.com/doc/1G1-104595431.html>. [Erişim Tarihi: 27.08.2022]
- Stack, L. "US court allows rendition lawsuit against CIA contractor",Alındığı Yer:

- <https://www.csmonitor.com/World/terrorismsecurity/2009/0429/p99s01-duts.html>. [Erişim Tarihi: 30.07.2022]
- Storm J. R. “Outsourcing Intelligence Analysis: Legal and Policy Risks”, Alındığı Yer: http://jnslp.com/wpcontent/uploads/2018/09/Outsourcing_Intelligence_Analysis_2.pd. [Erişim Tarihi:26.07.2022]
- Fidler, S.& Catan T. With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying. Financial Times. Alındığı Yer: <http://www.financialtimes.com/archive/07/24/2003/>. [Erişim Tarihi: 03.07.2022]
- Tekin, Y. “Gelişen Teknoloji Ve İstihbarat/Echelon Sistemi”. Alındığı yer: <https://yilmaztekin.pro/2020/09/13/istihbarat-sohbetleri-30/>. [Erişim tarihi: 03.01.2022]
- The Hughes Ryan Act of 1974. Alındığı yer: <https://web.archive.org/web/20090221140743/http://www.milnet.com/hughes.htm>. [Erişim Tarihi: 18.01.2022]
- The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004 (IRTPA). Alındığı yer: <https://bja.ojp.gov/program/it/privacy-civil-liberties/authorities/statutes/1282>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- The Pentagon Papers. Alındığı yer: <https://www.upi.com/Archives/Audio/Events-of-1971/The-Pentagon-Papers>. [Erişim Tarihi: 18.01.2022]
- The Rules of War: Part 5, John J. Mearsheimer and Offensive Realism. Alındığı Yer: <https://www.gamereplays.org/redalert3/portals.php?show=page&name=red-alert-3-rules-of-war-part->. [Erişim Tarihi: 09.01.2022]
- Thomas L. The Origins of the National Security Agency 1940–1952. Alındığı yer: https://www.nsa.gov/portals/75/documents/news-features/declassified-documents/cryptologic-histories/origins_of_nsa.pdf. [Erişim Tarih: 19.02.2022]
- Time Magazine, Alındığı Yer: <http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,1613011,00.html>. [Erişim Tarihi:30.07.2022]
- Gold, R. “Halliburton to Sell 20% Stake in Unit”, Alındığı Yer: <https://www.wsj.com/articles/SB113837642767458304>. [Erişim Tarihi: 01.08.2022]
- Peterson, S. W. “US Intelligence Support to Decision Making”, Harvard University, (2009), Alındığı Yer: <https://scholarsprogram.wcfia.harvard.edu/files/fellows/files/peterson.pdf>. [Erişim Tarihi:03.08.2022]
- Rosenbach E. & Peritz, A. J. “Confrontation or Collaboration? Congress and the Intelligence Community”, Alındığı Yer: <https://www.belfercenter.org/publication/confrontation-or->

- [collaboration-congress-and-intelligence-communit.](#) [Erişim Tarihi: 03.08.2022]
- “NCTC Features”, Alındığı Yer: <https://www.dni.gov/index.php/nctc-features>. [Erişim Tarihi: 03.08.2022]
- “NCPC Features”, Alındığı Yer: <https://www.dni.gov/index.php/ncpc-features>. [Erişim Tarihi: 03.08.2022]
- “History of NCSC”, Alındığı Yer: <https://www.dni.gov/index.php/ncsc-who-we-are/ncsc-history>. [Erişim Tarihi: 03.08.2022]
- Best, R. A., “Proposals for Intelligence Reorganization, 1949-2004. Library of Congress Washington DC Congressional Research Service”, (2004), Alındığı Yer: <https://irp.fas.org/crs/RL32500.pdf>. [Erişim Tarihi: 04.08.2022]
- Koltuksuz, Doç. Dr. A., “Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu’na Genel Bir Bakış”, Alındığı Yer: <https://docplayer.biz.tr/112870542-Amerika-birlesik-devletleri-istihbarat-toplulugu-na-genel-bir-bakis-doc-drahmetkoltuksuz.html>. [Erişim Tarihi: 04.08.2022]
- “Directorate of Analysis”, Alındığı Yer: <https://www.cia.gov/about/organization/>. [Erişim tarihi: 05.08.2022]
- “The Directorate of Digital Innovation”, Alındığı Yer: <https://www.cia.gov/about/organization/#:~:text=The%20Directorate%20of%20Digital%20Innovation,world%20and%20still%20be%20clandestine>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- “Who Are We?”, Alındığı Yer: <https://www.dea.gov/who-we-are>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- “Terrorism and Financial Intelligence”, Alındığı Yer: <https://home.treasury.gov/about/offices/terrorism-and-financial-intelligence>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- “About”, Alındığı Yer: <https://www.state.gov/about/about-the-u-s-department-of-state/>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- şen, U. B., “Milli İstihbarat Teşkilatının 100. Yıl (2027) Stratejik Yönetim Algoritması”, Alındığı Yer: <https://www.globalsavunma.com.tr/milli-istihbarat-teskilatinin-100-yil-2027-stratejik-yonetim-algoritmasi.html>. [Erişim Tarihi: 09.08.2022]
- “CIA, Düşmanlara Karşı İstihbarat Toplanmasına Daha Fazla Yatırım Yapacak”, Alındığı Yer: <https://www.haberturk.com/ankara-haberleri/16470609-cia-dusmanlara-karsi-istihbarat-toplanmasına-daha-fazla-yatirim-yapacak>. [Erişim Tarihi: 09.08.2022]
- Mayfield, A. “What Is Social Media”, Alındığı Yer: https://www.icrossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_f

[iles/What%20is%20Social%20Media iCrossing_ebook.pdf](https://www.iles/What%20is%20Social%20Media%20iCrossing_ebook.pdf).

[Erişim Tarihi: 09.08.2022]

“Casus Uydular ve Gizlilik: Tepedeki Göz, Sizi Ne Kadar Yakından Takip Ediyor?”, Alındığı Yer: <https://evrimagaci.org/casus-uydular-ve-gizlilik-tepedeki-goz-sizi-ne-kadar-yakından-takip-ediyor-10373>.

[Erişim Tarihi: 10.08.2022]

“İstihbaratın Tarihi Kadar Eski Bir Mesele: İstihbarat Zafiyeti”, Alındığı Yer: <https://www.indyturk.com/node/94901/haber/istihbarat%C4%B1n-tarihi-kadar-eski-bir-mesele-istihbarat-zafiyeti>. [Erişim Tarihi: 10.08.2022]

“Kitap İncelemesi: Sherman Kent’ten ‘Stratejik İstihbarat’”, Alındığı Yer: <http://politikaakademisi.org/2017/06/21/kitap-incelemesi-sherman-kentten-stratejik-istihbarat/>. [Erişim Tarihi: 10.08.2022]

Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. Alındığı Yer: <https://sozluk.gov.tr/>. [Erişim Tarihi: 10.12.2021]

United States Space Force History. Alındığı yer: <https://www.spaceforce.mil/About-Us/About-Space-Force/History/>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]

Ünver, A. “Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik”. Alındığı yer: https://edam.org.tr/dijital-acik-kaynakli-istihbarat-ve-uluslararasi-guvenlik/#_ftn12[Erişim Tarihi: 24.06.2022]

Wang, H. “Political Realism and Political Philosophy in Jean-Jacques Rousseau’s Social Contract”. Alındığı yer: https://digitalassets.lib.berkeley.edu/etd/ucb/text/Wang_berkeley_0028E_13307.pdf. [Erişim Tarihi: 11.01.2022]

Watergate and Public Broadcasting. Alındığı yer: <https://americanarchive.org/exhibits/watergate/watergate-and-public-broadcasting>. [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

What Is The CIA? Alındığı yer: <https://www.cia.gov/about/>. [Erişim Tarihi: 19.01.2022]

What is The Target? Alındığı yer: <https://www.af.mil/>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]

What We Do? Alındığı yer: <https://www.nro.gov/About-NRO/What-We-Do/>. [Erişim Tarihi: 20.02.2022]

Yeboah-Ofori, A. “Cyber Intelligence & OSINT: Developing Mitigation Techniques Against Cybercrime Threats on Social Media”. Alındığı Yer: https://www.researchgate.net/publication/323579431_Cyber_Intelligence_and_OSINT_Developing_Mitigation_Techniques_Against_Cybercrime_Threats_on_Social_Media. [Erişim Tarihi: 01.01.2022]

Gökdoğan, M. “Sinyal İstihbaratı, STM Thinktech Teknolojik Düşünce Merkezi”, Alındığı Yer:

- https://thinktech.stm.com.tr/uploads/docs/1608973657_stm-sinyal-istihbarati.pdf. [Erişim Tarihi: 28.03.2022]
- Bernard, R. L. “Electronic Intelligence (Elint) at NSA, National Intelligence Agency, Centre For Cryptologic History” Alındığı Yer: <https://www.nsa.gov/portals/75/documents/about/cryptologic-heritage/historical-figures-publications/publications/misc/elint.pdf>. [Erişim Tarihi: 10.08.2022]
- “Elektronik Destek Önlemleri (ESM)”, Alındığı Yer: <https://www.radartutorial.eu/16.eccm/ja06.tr.html>. [Erişim Tarihi: 30.03.2022]
- “Report on the Covert Activities Of The Central Intelligence Agency”, Alındığı Yer: <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP86B00269R000100040001-5.pdf>. [Erişim Tarihi: 20.01.2022]
- “The WMD Commission Report”, Alındığı Yer: <https://irp.fas.org/offdocs/wmdcomm.html>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- ODNI, Office of the Director Of National Intelligence, Alındığı Yer: <https://www.dni.gov/index.php/features/123-about>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- “ODNI Organization”, Alındığı Yer: <https://www.dni.gov/index.php/who-we-are/organizations>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- “Directorate of Operation”, Alındığı Yer: <https://www.cia.gov/about/organization/>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- “The Directorate of Support”, Alındığı Yer: <https://www.cia.gov/about/organization/#:~:text=The%20Directorate%20of%20Support%20is,are%20first%20in%2C%20last%20out>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- “About CIA Organization”, Alındığı Yer: <https://www.cia.gov/about/organization/>. [Erişim Tarihi: 19.01.2022]
- “The Zimmermann Telegram: Definition & Summary”, Alındığı Yer: <https://study.com/academy/lesson/the-zimmerman-telegram-definition-summary.html>. [Erişim Tarihi: 25.01.2022]
- “Air Force Intelligence “, Alındığı Yer: <http://www.25af.af.mil/>. [Erişim Tarihi: 05.08.2022]
- Koltuksuz, A. “Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğu`na Genel Bir Bakış”, Alındığı Yer: <https://doczz.biz.tr/doc/171090/amerika-birle%C5%9Fik-devletleri-i%CC%87stihbarattoplulu%C4%9Funa-gene>. [Erişim Tarihi: 01.04.2022]
- “Intelligence and Analysis”, Alındığı Yer: <https://www.dhs.gov/office-intelligence-and-analysis>. [Erişim Tarihi: 01.04.2022]

- “United States Coast Guard”, Alındığı Yer: <https://www.uscg.mil/About/>. [Erişim Tarihi: 01.04.2022]
- “U.S Department Of Treasury”, Alındığı Yer: <https://home.treasury.gov/about/generalinformation/organization-al-chart>. [Erişim Tarihi:01.04.2022]
- “About the U.S. Department of State”, Alındığı Yer: <https://www.state.gov/about/>. [Erişim Tarihi: 01.04.2022]
- Welle, D. “SIPRI: Türkiye'nin Askeri Harcamaları 17,7 Milyar Dolara Geriledi”, Alındığı Yer: <https://www.dw.com/tr/sipri-t%C3%BCrkiye'nin-askeri-harcamalar%C4%B1-177-milyar-dolara-geriledi/a-57334191>. [Erişim Tarihi: 02.04.2022]
- Atalay, D. B. “ABD Senatosu, 768 Milyar Dolarlık Savunma Harcamaları Tasarısını Onayladı”, Alındığı Yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdsenatosu768milyardolarliksavunmaharcamalaritasarisinionayladi/2448628#:~:text=740%20milyar%20dolar%C4%B1%20Savunma%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1,kar%C5%9F%C4%B1%20oyla%20kabul%20edildi>. [Erişim Tarihi: 02.04.2022]
- Rohde D. ve Chivers,J. “A Nation At War: Northern Front; U.S. Opens Command in Northern Iraq,” New York Times, Alındığı Yer: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9901E1DB123F936A15750C0A9659C8B63&sec=&spon=&pagewanted=print>. [Erişim Tarihi: 11.04.2022]
- “Iraqi Kurds Close Ranks,” BBC, Alındığı Yer: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2244999.stm. [Erişim Tarihi: 11.04.2022]
- Gray C. S., “The Implications Of Preemptive And Preventive War Doctrines: A Reconsideration”, Alındığı Yer: <https://web.archive.org/web/20170216102004/http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB789.pdf>. [Erişim Tarihi: 26.02.2022]
- Zabcı, F. Ç., “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler, Startejik Rapor No:56”, Alındığı Yer: https://tasam.org/Files/PDF/Raporlar/yeni_savaslarin_gizli_yuzu_ozel_askeri_sirketler_d3ad2e36-9fa4-4222-a919-a4d2177e86c3.pdf. [Erişim Tarihi: 11.04.2022]
- Baer, R. “Just Who Does the CIA’s Work?” Time Magazine, Alındığı Yer: <http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,1613011,00.html>. [Erişim Tarihi:30.07.2022]

Tezler

- Gürbüz, M. (2019). Amerikan İstihbaratının Tarihsel Gelişim Süreci Ve Amerikan İstihbarat Topluluğu Modeli (Yüksek Lisans Tezi). Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Gezgin E. (2021). İstihbarat Olgusunun Ortaya Çıkışı, Gelişimi Ve Geleceği: Elektronik İstihbarat Bağlamında Bir Değerlendirme (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinç, V. (2010). Elektronik Harp Teknikleri, (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, Y. (2018). Ulusal Refahın Sağlanması Ve Korunmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü Ve Önemi, (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bulut, M. (2015). İstihbarat Başarısızlığı ve Reform: ABD Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Türk, F. (2019). İstihbaratın Teşkilatlanma ve Yönetim Sorunsalı: A.B.D Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, T. (2013). İstihbarat Kurumlarının Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi: ABD İstihbarat Topluluğu (IC) Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Üstünel, R. (2015). 2003 Yılı Sonrası Irak'taki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkilerinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Kara Harp Okulu.

Raporlar-Haber

- DeVine, Michael E. "Intelligence Community Spending: Trends and Issues", Congressional Research Service, R44381, 18th June 2018.
- Kaplan D. E. and Whitelaw K. "Playing Defense", U.S. News and World Report, November 2006.
- DOD Directive 5105.21, "Defense Intelligence Agency", 1997.
- U.S. Congress, Senate Select Committee on Intelligence, "Department of Treasury: Offices of Intelligence Analysis", Nomination of Janice B. Gardner to be Assistant Secretary of the Treasury for Intelligence and Analysis.
- Cortright, D., Millar, A., and Lopez, G.A. "Smart Sanctions: Restructring UN Policy in Iraq, Joan Kroc Institute for International Peace Studies", 2001.
- OSI- Open Society Institute, "Disorder, Negligence and Mismanagement: How the CPA Handled Iraq Reconstruction Funds" Revenue Watch, Report No. 7, September 2004.
- U.S. House of Reprasantives Committee on Oversight and Government Reform, Report "Additional Information about Blackwater USA", 1 Ekim 2007.
- Stewart, J. F. "Intelligence Strategy For the 21'st Century", Military Review.

Talu, Umur “Yeni Lejyonerler (2) Bazen Jandarma, Bazen Mafya”, Milliyet,
31 Ocak 2001.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : BAYGÜL, Serpil

Uyruğu : T.C

Eğitim

Derecesi	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet tarihi
Lisans	Kocaeli Üniversitesi / Uluslararası İlişkiler	20.06.2019

Yabancı Dil

İngilizce

Almanca